



รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์
บทเพลงประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยในจังหวัดชลบุรี
Music of Wai Kru ceremony in Chonburi province.

นายกิตติภักดิ์ ชิตเทพ

โครงการวิจัยประเภทงบประมาณเงินรายได้
จากกองทุนวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยบูรพา
ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๘

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์
บทเพลงประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยในจังหวัดชลบุรี
Music of Wai Kru ceremony in Chonburi province.

นายกิตติภัณฑ์ ชิตเทพ

สาขาวิชาดนตรี คณะดนตรีและการแสดง

เดือนธันวาคม ปี พ.ศ. ๒๕๕๘

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากงบประมาณกองทุนวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยบูรพา ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๘ เลขที่สัญญา ๑๑/๒๕๕๘

งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยความอนุเคราะห์จากหลายท่าน ที่เมตตาให้ข้อมูลและคำปรึกษา ผู้วิจัยขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณหัวหน้าและสมาชิกคณะปีพาทย์ในเขตพื้นที่จังหวัดชลบุรี อันประกอบไปด้วย คณะครูชั้น เรื่องเดช คณะสุพัฒนศิลป์ คณะประสิทธิ์สังคีต คณะพ่อมขม โปธิทอง คณะนายเสนอ บัวแผน คณะดีด ศรีราชา คณะสำรวยศิลป์ และคณะ พ. ปัญจศิลป์ รวมไปถึงครูผู้อ่านโครงการพิธีไหว้ครูดนตรีไทยในจังหวัดชลบุรี ได้แก่ ครูสงบ ทองเทศ ครูชัยฤทธิ์ นาคพงศ์ ครูไพบูล ธีระสุนทรไท และนาวาอากาศตรีดีสันต์ คงประเสริฐ ที่ได้ให้ความกรุณาผู้วิจัยในการเก็บข้อมูลและให้สัมภาษณ์ เพื่อการเขียนรายงานวิจัยฉบับนี้

ขอขอบพระคุณอาจารย์ และเจ้าหน้าที่ คณะดนตรีและการแสดงทุกท่านที่คอยช่วยเหลือสนับสนุนให้การเขียนรายงานวิจัยฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์

ขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภัทระ คมขำ ครูผู้เป็นต้นแบบ ผู้คอยแนะนำแนวทางการทำงาน การใช้ชีวิต และคอยสนับสนุน ช่วยเหลือศิษย์เสมอมา

ขอขอบพระคุณบิดาและมารดาที่ได้สนับสนุนการศึกษาผู้วิจัยเสมอมา รวมทั้งญาติพี่น้องที่เป็นกำลังใจให้

ขอขอบพระคุณทุกท่านที่มีส่วนช่วยเหลือให้งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง บทเพลงประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยในจังหวัดชลบุรี เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาพิธีไหว้ครูดนตรีไทยของคณะปีพาทย์ การสืบทอดโองการไหว้ครู และ บทเพลงประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยในจังหวัดชลบุรี

จากการศึกษาพบว่า ในระยะเวลาตั้งแต่เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๘ ถึง เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๙ ปรากฏพบคณะปีพาทย์จำนวน ๘ คณะที่จัดงานพิธีไหว้ครูดนตรีไทย ได้แก่ คณะครูชวน เรื่อง เดช คณะสุพรรณศิลป์ คณะประสิทธิ์สังคีต คณะพ่อชม โป้ทอง คณะนายเสนอ บัวแผน คณะดีด ศรีราชา คณะสำรวยศิลป์ และคณะ พ. ปัญจศิลป์ การกำหนดวันในการจัดงานพิธีไหว้ครูดนตรีไทย เลือกว่ากำหนดจัดงานพิธีไหว้ครูในวันพฤหัสบดีหรือวันอาทิตย์ โดยยึดถือเอาผู้จัดงาน ผู้อ่านโองการและนักดนตรีปีพาทย์ พิธีเป็นหลัก การจัดเครื่องสังเวยเป็นไปตามข้อกำหนดทั่วไป นักดนตรีผู้บรรเลงประกอบพิธีไหว้ครูส่วนใหญ่เป็นเครือข่ายนักดนตรีในท้องถิ่นจังหวัดชลบุรี

ปรากฏพบการสืบทอดตำราพิธีไหว้ครูโบราณจำนวน ๘ ตำรา ของผู้อ่านโองการพิธีไหว้ครู จำนวน ๔ ท่านในท้องถิ่นจังหวัดชลบุรี ได้แก่ ท่านแรกครูสงบ ทองเทศ สืบทอดตำราไหว้ครูโบราณ จำนวน ๓ ตำรา มาจากครู ๓ ท่าน ได้แก่ ครูหย่อน ทองเทศ ครูทองใบ คงสวัสดิ์ และครูสวิต ทับทิมศรี ท่านที่สองครูชัยฤทธิ์ นาคพงศ์ สืบทอดตำราไหว้ครูโบราณจำนวน ๓ ตำรา มาจากครู ๓ ท่าน ได้แก่ หม่อมราชวงศ์จรรยาสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์ ครูบุญยัง เกตุคง และครูสินพร ม่วงศรี นับเป็นการรับโองการของสายดนตรีไทยและโขน ละคร ท่านที่สามครูไพบูลย์ อีระสุนทรไท สืบทอดตำราไหว้ครูโบราณจำนวน ๑ ตำรา มาจากครูสลด ศิริเพชร และท่านที่สี่ครูดิสันต์ คงประเสริฐ สืบทอดตำราไหว้ครูโบราณจำนวน ๑ ตำรา มาจากครูประสิทธิ์ คงประเสริฐ ทั้งนี้ ยังปรากฏพบว่าครูชัยฤทธิ์ นาคพงศ์และนาวาอากาศตรี ดิสันต์ คงประเสริฐได้ปรับปรุงตำราไหว้ครูโดยยึดถือเอาแนวปฏิบัติจากตำราที่ได้รับถ่ายทอดมาให้เกิดความสมบูรณ์มากขึ้น

ปรากฏพบบทเพลงประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยในจังหวัดชลบุรีจำนวน ๕๙ เพลงที่แตกต่างกันออกไปตามลำดับพิธีกรรมของแต่ละพิธี โดยสามารถจำแนกบทเพลงออกเป็น ๑) เพลงตระ จำนวน ๑๘ เพลง เพลงตระที่ถูกใช้ในพิธีมากที่สุดคือ เพลงตระสันนิบาต เพลงตระพระปรคนธรรพ เพลงตระมงคลจักรวาล และเพลงตระเชิญ ๒) เพลงเสมอจำนวน ๑๐ เพลง เพลงเสมอที่ถูกใช้มากที่สุดคือ เพลงเสมอเถร เพลงเสมอมารและบาทสกุณี ๓) เพลงพราหมณ์จำนวน ๓ เพลง เพลงพราหมณ์ที่ถูกใช้มากที่สุดคือ เพลงพราหมณ์เข้าและเพลงพราหมณ์ออก ๔) เพลงหน้าพาทย์อื่นๆ จำนวน ๒๘ เพลง โดยพบว่าทุกพิธีมีการใช้เพลงสาธุการ เพลงนั่งกิน เพลงเช่นเหล่า เพลงเชิดและเพลงกราวรำ โดยเพลงหน้าพาทย์ที่พบ แสดงให้เห็นว่าพิธีไหว้ครูดนตรีไทยในจังหวัดชลบุรีมีการเรียกใช้เพลงหน้าพาทย์ที่เช่นเดียวกับพิธีไหว้ครูดนตรีไทยทั่วไป

Abstract

The present study is a qualitative research involving the music of Wai Kru ceremony in Chonburi province. The study aims to investigate Thai Classical Music's Wai Kru ceremony (paying homage and respect to teachers) of Pipat troupes, the transmission of Wai Kru ceremony ritual book and music played in Thai Classical Music's Wai Kru ceremony in Chonburi province.

The study shows that, from the period of June – November 2015, there are eight Pipat troupes's Wai Kru ceremony. They are Chuan Ruengdech, Supatanasilpa, Prasitsangkiet, Po-khom Pothong, Sa-ner Paenbua, Tid Sriracha, Samruaysilpa, and Pau Puchasilpa. The day of the ceremony is designated on either on Thursday or Sunday which depends on the troupe, the master of ceremony, and the musicians. Setting of Krueng Sangwey (offerings of food, fruit or flowers) is based on the general requirements. Most of the musicians of the ceremonies are in Chonburi local musician network.

Furthermore, it is found that eight ritual book of old Wai Kru ceremony have been transmitted to four Thai music masters in Chonburi. The first master is Kru Sa-ngob Thongted. He has been given three books from three Thai music masters, Kru Yon Thongted, Kru Thongbai Kongsawad and Kru Sawit Tubtimsri. The second person is Kru Chairit Nakpong, receiving three books from three masters i.e. M.R. Jaroonsawad Sukasawadi, Kru Boonyang Ketkong and Kru Sinporn Pongsri. This is considered the transmission of Thai music and Khon drama. The third master is Kru Paiboon Teerasuntorntai, inheriting one book from Kru Salod Siripetch. The last master is Squadron Leader Disan Kongprasert. One book has been passed to him by Kru Prasit Kongprasert. However, it is also discovered that Kru Chairit Nakong and Squadron Leader Kongprasert have revised their protocol for Thai classical music's Wai Kru ceremony by applying those principles prescribed in the books inherited for more completion.

Songs played in the ceremonies in Chonburi consist of 59 Na pat songs. These songs differ in terms of their roles in each process of the ceremony. They can be categorized into 1) Tra song - 18 songs are found and the most frequently played are Tra Sannibat, Tra Pra Parakontap, Tra Monkon Jakrawan and Tra Chern; 2) Sa Mer song – 10 songs are played and the most frequently played songs are Sa Mer Tera, Sa Mer Mam and Batskune; 3) Brahman song – three of which are found and the songs most frequently played are Brahman Kao and Brahman Aok; and 4) Na Pat song – 28 songs are found and songs i.e. Nang Kin, Sen Lao, Cherd, and Grao Ram are played in all of the ceremonies. It can be inferred from these Na Pat songs found that Na Pat songs are chosen in Thai Classical Music's Wai Kru ceremony as in other Thai Classical Music's Wai Kru ceremonies.

สารบัญ

หน้า

ปกใน	ก
กิตติกรรมประกาศ	ข
บทคัดย่อภาษาไทย	ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ง
สารบัญ	จ
สารบัญตาราง	ช
สารบัญภาพ	ซ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความสำคัญและที่มา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย	๒
๑.๓ ขอบเขตของโครงการวิจัย	๒
๑.๔ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๒
๑.๕ วิธีการดำเนินการวิจัย	๒
๑.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๔
บทที่ ๒ จังหวัดชลบุรีและพิธีกรรมการไหว้ครูดนตรีไทย	๕
๒.๑ จังหวัดชลบุรี	๕
๒.๒ พิธีกรรมและดนตรีประกอบพิธีกรรม	๑๐
๒.๓ พิธีไหว้ครูดนตรีไทย	๑๕
๒.๔ เศียรครู.....	๒๗
๒.๕ สายการสืบทอดผู้อ่านโองการพิธีไหว้ครูดนตรีไทย	๓๔
๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๓๘
บทที่ ๓ พิธีไหว้ครูดนตรีไทยของคณะปี่พาทย์ในจังหวัดชลบุรี	๔๒
๓.๑ คณะครูช้วน เรืองเดช	๔๒
๓.๒ คณะประสิทธิ์สังคีต	๔๙
๓.๓ คณะสุพัฒน์ศิลป์	๕๕
๓.๔ คณะพุ่มม โปธิ์ทอง	๖๕
๓.๕ คณะนายเสนอ แผนบัว	๗๐

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
๓.๖ คณะดีดี ศรีราชา	๗๕
๓.๗ คณะสำรวจศิลป์	๘๑
๓.๘ คณะ พ. ปัญจศิลป์	๘๗
บทที่ ๔ การสืบทอดผู้อ่านโองการพิธีไหว้ครูดนตรีไทยในจังหวัดชลบุรี.....	๙๕
๔.๑ ครูสงบ ทองเทศ	๙๕
๔.๒ ครูชัยฤทธิ์ นาคพงศ์	๑๑๐
๔.๓ ครูไพบุลย์ ธีระสุนทรไท	๑๑๔
๔.๔ นาวาอากาศตรีดิสันต์ คงประเสริฐ	๑๑๗
บทที่ ๕ บทเพลงประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยในจังหวัดชลบุรี	๑๒๓
๕.๑ คณะครูชวน เรืองเดช	๑๒๗
๕.๒ คณะสพัฒนศิลป์	๑๓๐
๕.๓ คณะประสิทธิ์สังคีต	๑๓๒
๕.๔ คณะพ่อขม โพธิ์ทอง	๑๓๔
๕.๕ คณะนายเสนอ แผนบัว	๑๓๗
๕.๖ คณะดีดี ศรีราชา	๑๓๘
๕.๗ คณะสำรวจศิลป์	๑๔๐
๕.๘ คณะ พ. ปัญจศิลป์	๑๔๒
บทที่ ๖ บทสรุป	๑๕๒
๖.๑ พิธีไหว้ครูดนตรีไทยของคณะปีพาทย์ในจังหวัดชลบุรี	๑๕๒
๖.๒ การสืบทอดโองการไหว้ครูของผู้อ่านโองการพิธีไหว้ครูดนตรีไทยในจังหวัดชลบุรี.....	๑๕๓
๖.๓ บทเพลงประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยในจังหวัดชลบุรี	๑๕๔
๖.๔ การอภิปรายผล	๑๕๕
๖.๕ ข้อเสนอแนะ	๑๕๕
รายการอ้างอิง	๑๕๖
ประวัติผู้วิจัย	๑๕๙

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ ๑ ตำราพิธีไหว้ครูดนตรีไทยกรมศิลปากร	๑๒๖
ตารางที่ ๒ เพลงหน้าพาทย์ที่ใช้ในพิธีไหว้ครูของคณะครูช้วน เรืองเดช	๑๒๗
ตารางที่ ๓ เพลงหน้าพาทย์ที่ใช้ในพิธีไหว้ครูของคณะสุพัฒน์ศิลป์	๑๓๐
ตารางที่ ๔ เพลงหน้าพาทย์ที่ใช้ในพิธีไหว้ครูของคณะประสิทธิ์สังคีต	๑๓๒
ตารางที่ ๕ เพลงหน้าพาทย์ที่ใช้ในพิธีไหว้ครูของคณะพ่อมขม โปธิ์ทอง	๑๓๕
ตารางที่ ๖ เพลงหน้าพาทย์ที่ใช้ในพิธีไหว้ครูของคณะนายเสนอ แผนบัว	๑๓๗
ตารางที่ ๗ เพลงหน้าพาทย์ที่ใช้ในพิธีไหว้ครูของคณะดีด ศรีราชา	๑๓๙
ตารางที่ ๘ เพลงหน้าพาทย์ที่ใช้ในพิธีไหว้ครูของคณะสำรวยศิลป์	๑๔๑
ตารางที่ ๙ เพลงหน้าพาทย์ที่ใช้ในพิธีไหว้ครูของคณะ พ. ปัญจศิลป์	๑๔๒
ตารางที่ ๑๐ การเปรียบเทียบเพลงตระที่ใช้ในพิธีไหว้ครู	๑๔๕
ตารางที่ ๑๑ การเปรียบเทียบเพลงเสมอที่ใช้ในพิธีไหว้ครู	๑๔๖
ตารางที่ ๑๒ การเปรียบเทียบเพลงตระที่ใช้ในพิธีไหว้ครู	๑๔๗
ตารางที่ ๑๓ การเปรียบเทียบเพลงหน้าพาทย์อื่น ๆ ที่ใช้ในพิธีไหว้ครู	๑๔๘

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ ๑ ตราสัญลักษณ์ของจังหวัดชลบุรี.....	๘
ภาพที่ ๒ แผนที่จังหวัดชลบุรี	๙
ภาพที่ ๓ ตัวอย่างการจัดรูปแบบพิธีสงฆ์ในพิธีไหว้ครูดนตรีไทย	๒๐
ภาพที่ ๔ ตัวอย่างการจัดแท่นสำหรับตั้งเคี้ยวครุ	๒๒
ภาพที่ ๕ ประธานในพิธีจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย	๒๔
ภาพที่ ๖ ประธานในพิธีจุดเทียนชัย พร้อมด้วยผู้อ่านโองการไหว้ครู	๒๔
ภาพที่ ๗ ตัวอย่างเครื่องสังเวย	๒๕
ภาพที่ ๘ ตัวอย่างพิธีครอบ	๒๖
ภาพที่ ๙ นายทงศักดิ์ กลิ่นธรรม.....	๒๘
ภาพที่ ๑๐ นายทงศักดิ์ กลิ่นธรรม กับผู้วิจัย	๒๘
ภาพที่ ๑๑ เคี้ยวพระอิศวร	๒๙
ภาพที่ ๑๒ เคี้ยวพระนารายณ์.....	๒๙
ภาพที่ ๑๓ เคี้ยวพระพรหม	๓๐
ภาพที่ ๑๔ เคี้ยวพระวิสุกรรม	๓๐
ภาพที่ ๑๕ เคี้ยวพระปัญญาสীขร	๓๑
ภาพที่ ๑๖ เคี้ยวพระปรคนธรรพ	๓๒
ภาพที่ ๑๗ เคี้ยวพระฤาษี	๓๒
ภาพที่ ๑๘ พระคณิศร์	๓๓
ภาพที่ ๑๙ เคี้ยวพระพิราพ	๓๓
ภาพที่ ๒๐ นายสุรชัย เรื่องเดช หัวหน้าคณะปีพาทย์ครูช้วน เรื่องเดช	๔๒
ภาพที่ ๒๑ ป้ายเลขที่บ้าน นายสุรชัย เรื่องเดช	๔๓
ภาพที่ ๒๒ ทางเข้าบ้าน นายสุรชัย เรื่องเดช	๔๓
ภาพที่ ๒๓ การจัดเครื่องสังเวยตรงศาลเพียงตา	๔๔
ภาพที่ ๒๔ การจัดเครื่องสังเวยพิธีกรรมดนตรีปีพาทย์	๔๔
ภาพที่ ๒๕ การจัดแท่นวางศีรชะเทพเจ้าและเครื่องดนตรี	๔๔
ภาพที่ ๒๖ พิธีเจริญพระพุทธรูปของพระสงฆ์	๔๔
ภาพที่ ๒๗ บริเวณสำหรับวงปีพาทย์พิธี	๔๕
ภาพที่ ๒๘ พื้นที่การจัดวางเครื่องสังเวย	๔๕
ภาพที่ ๒๙ ผู้อ่านโองการทำพิธีครอบครูให้แก่ นายช้วน เรื่องเดช	๔๕

สารบัญภาพ (ต่อ)

	หน้า
ภาพที่ ๓๐ การรำถวายมือ	๔๕
ภาพที่ ๓๑ กิ่งไม้ห้อยสร้อยทอง	๔๖
ภาพที่ ๓๒ นายสงบ ทองเทศ ตีระนาดเอก	๔๗
ภาพที่ ๓๓ นายถาวร แสงจิต ตีระนาดทุ้ม	๔๗
ภาพที่ ๓๔ นายมนัส คงศิริ ตีตะโพน	๔๘
ภาพที่ ๓๕ นายวีระพร มโหธร เป่าปี่ใน	๔๘
ภาพที่ ๓๖ นายพินิจ โปธารชร ตีกลองทัด	๔๘
ภาพที่ ๓๗ คุณครูแปลก เหมือนนุช ตีฆ้องวงใหญ่	๔๘
ภาพที่ ๓๘ นายอดิศักดิ์ คงประเสริฐ ตีฆ้องวงเล็ก	๔๙
ภาพที่ ๓๙ นายยงยุทธ เจริญลาภ ตีฉิ่ง	๔๙
ภาพที่ ๔๐ นายอดิศักดิ์ คงประเสริฐ	๕๐
ภาพที่ ๔๑ นายอดิศักดิ์ คงประเสริฐและผู้วิจัย	๕๐
ภาพที่ ๔๒ บริเวณหน้าบ้าน.....	๕๒
ภาพที่ ๔๓ ปรำตั่งสี่รชะเทพเจ้าและเครื่องดนตรี	๕๒
ภาพที่ ๔๔ ประธานจุดเทียนชัย	๕๓
ภาพที่ ๔๕ ผู้อ่านโองการพิธีไหว้ครู	๕๓
ภาพที่ ๔๖ เครื่องสังเวद्य.....	๕๓
ภาพที่ ๔๗ เครื่องสังเวद्य.....	๕๓
ภาพที่ ๔๘ วงปี่พาทย์พิธี	๕๔
ภาพที่ ๔๙ นายยงยุทธ เจริญลาภ ตีระนาดเอก	๕๕
ภาพที่ ๕๐ คุณครูถาวร แสงจิต ตีระนาดทุ้ม	๕๕
ภาพที่ ๕๑ นางพรพันธุ์ สุภาคะมล.....	๕๖
ภาพที่ ๕๒ บ้านคณะสุพัฒน์ศิลป์.....	๕๗
ภาพที่ ๕๓ ป้ายคณะสุพัฒน์ศิลป์.....	๕๗
ภาพที่ ๕๔ การจัดเครื่องบูชาศาลพระภูมิ.....	๕๙
ภาพที่ ๕๕ บริเวณบ้าน	๕๙
ภาพที่ ๕๖ เวทีภายในบ้านสำหรับตั้งวงปี่พาทย์.....	๕๙
ภาพที่ ๕๗ การจัดแท่นวางเศียรครูและเครื่องดนตรี.....	๕๙

สารบัญภาพ (ต่อ)

	หน้า
ภาพที่ ๕๘ การจัดเครื่องสังเวย.....	๖๐
ภาพที่ ๕๙ นางสาวิง สุภาคะมลเข้าพิธีครอบและเจิมโดยพระภิกษุสงฆ์	๖๐
ภาพที่ ๖๐ นางสาวิง สุภาคะมลเข้าพิธีครอบและเจิมโดยพระภิกษุสงฆ์.....	๖๐
ภาพที่ ๖๑ นายภูมิพัฒน์ ชอบชนทำพิธีครอบโดยพระภิกษุสงฆ์	๖๑
ภาพที่ ๖๒ พระภิกษุสงฆ์ทำพิธีเจิมเครื่องดนตรีไทย.....	๖๑
ภาพที่ ๖๓ การรำถวายมือเพลงหน้าพาทย์.....	๖๑
ภาพที่ ๖๔ นายต่อตระกูล สุภาคะมล ตีระนาดเอก	๖๓
ภาพที่ ๖๕ นางนิภาพร สุภาคะมล ตีระนาดทุ้ม.....	๖๓
ภาพที่ ๖๖ นางพวงเพ็ญ พวงผิว ตีฆ้องวงใหญ่.....	๖๓
ภาพที่ ๖๗ นายนาวิ เกตุสิทธิ์ ตีฆ้องวงเล็ก.....	๖๓
ภาพที่ ๖๘ นายสุพัฒน์ สุภาคะมล เป่าปี่ใน.....	๖๔
ภาพที่ ๖๙ นายสนอง สุภาคะมล ตีตะโพน.....	๖๔
ภาพที่ ๗๐ นายพนม สุขเจริญ ตีฉิ่ง.....	๖๔
ภาพที่ ๗๑ นางสาวลัดดา สืบญาติ.....	๖๕
ภาพที่ ๗๒ ป้ายบ้านพ่อขม โป้ททอง.....	๖๖
ภาพที่ ๗๓ บริเวณบ้านคณะพ่อขม โป้ททอง.....	๖๖
ภาพที่ ๗๔ เครื่องสังเวยสำหรับไหว้กลางแจ้ง.....	๖๖
ภาพที่ ๗๕ พิธีเจริญพระพุทธรณ์.....	๖๖
ภาพที่ ๗๖ เคียรพ่อแก่	๖๖
ภาพที่ ๗๗ การจัดปะรำพิธีไหว้ครู	๖๖
ภาพที่ ๗๘ เครื่องสังเวย.....	๖๗
ภาพที่ ๗๙ เครื่องสังเวย.....	๖๗
ภาพที่ ๘๐ กิ่งคูณที่ใช้ประกอบพิธี.....	๖๗
ภาพที่ ๘๑ นายพิชณ บัญศรีอนันต์ ตีระนาดเอก.....	๖๘
ภาพที่ ๘๒ นายประชา สามเสน ตีระนาดทุ้ม.....	๖๘
ภาพที่ ๘๓ นายแปลก เหมือนนุช ตีฆ้องวงใหญ่.....	๖๙
ภาพที่ ๘๔ นายนิรันดร์ จักรมณี ตีฆ้องวงเล็ก.....	๖๙
ภาพที่ ๘๕ นายธนกฤต เจริญชีพ ตีกลองทัด.....	๖๙
ภาพที่ ๘๖ นายปรีชา ไทยนินิช ตีฉิ่ง.....	๖๙

สารบัญภาพ (ต่อ)

	หน้า
ภาพที่ ๘๗ นายสุรศักดิ์ คำเกษม ตีตะโปน.....	๖๙
ภาพที่ ๘๘ นายเสนอ แพนบัว.....	๗๐
ภาพที่ ๘๙ บ้านเลขที่ของนายเสนอ แพนบัว.....	๗๑
ภาพที่ ๙๐ เครื่องสังเวทรูปบูชา.....	๗๑
ภาพที่ ๙๑ การจัดวางเศียรครู.....	๗๒
ภาพที่ ๙๒ การจัดวางเครื่องสังเวท.....	๗๒
ภาพที่ ๙๓ โองการไหว้ครูของครูสงบ ทองเทศ.....	๗๒
ภาพที่ ๙๔ ครูสงบ ทองเทศ ผู้อ่านโองการพิธีไหว้ครู.....	๗๒
ภาพที่ ๙๕ นายชัยชนะ เต๊ะอ้วน ตีระนาดเอก.....	๗๓
ภาพที่ ๙๖ นายสุชิน รอดดี ตีกลองทัด	๗๓
ภาพที่ ๙๗ นายสุวรรณ โตล่า ตีฆ้องวงใหญ่.....	๗๔
ภาพที่ ๙๘ นายวีระพร มโหธร เป่าปี่ใน.....	๗๔
ภาพที่ ๙๙ นายณรงค์ งามเลิศ ตีระนาดทุ้ม.....	๗๔
ภาพที่ ๑๐๐ นายจุมพล จำนงธรรม ตีตะโปน.....	๗๔
ภาพที่ ๑๐๑ นายสมควร นิลธำ ตั้ง	๗๔
ภาพที่ ๑๐๒ นายประสาน ดีหอมศิลป์หัวหน้าคณะตีต ศรีราชา.....	๗๕
ภาพที่ ๑๐๓ บ้านเลขที่คณะตีต ศรีราชา	๗๖
ภาพที่ ๑๐๔ ประรำพิธีไหว้ครู.....	๗๖
ภาพที่ ๑๐๕ การจัดวางโต๊ะหมู่บูชา.....	๗๖
ภาพที่ ๑๐๖ บริเวณจัดงานพิธีไหว้ครู.....	๗๖
ภาพที่ ๑๐๗ การไหว้ศาลพระภูมิ.....	๗๗
ภาพที่ ๑๐๘ การจัดเครื่องสังเวท	๗๗
ภาพที่ ๑๐๙ การจัดเครื่องสังเวท	๗๗
ภาพที่ ๑๑๐ ครูสงบ ทองเทศ ผู้อ่านโองการ.....	๗๗
ภาพที่ ๑๑๑ นายประสาน ดีหอมศิลป์.....	๗๗
ภาพที่ ๑๑๒ บัณเฑาะว์ สังข์	๗๘
ภาพที่ ๑๑๓ การทำพิธีครอบและเจิม	๗๘
ภาพที่ ๑๑๔ การทำพิธีครอบและเจิม	๗๘
ภาพที่ ๑๑๕ นายยงยุทธ เจริญลาภ ตีระนาดเอก	๗๙

สารบัญภาพ (ต่อ)

	หน้า
ภาพที่ ๑๑๖ นายอดิศักดิ์ คงประเสริฐ ตีระนาตหุ้ม	๗๙
ภาพที่ ๑๑๗ ครูแปลก เหมือนนุช ตีฆ้องวงใหญ่	๘๐
ภาพที่ ๑๑๘ นายวิมล บุญชะลอ ตีฆ้องวงเล็ก	๘๐
ภาพที่ ๑๑๙ นายวีระพร มโหธร เป่าปี่ใน	๘๐
ภาพที่ ๑๒๐ นายพินิจ โพธารชช ตีกลองทัด	๘๐
ภาพที่ ๑๒๑ นายทิวต์ บัวอุดม ตีฉิ่ง	๘๑
ภาพที่ ๑๒๒ นายมนัส คงศิริ ตีตะโพน	๘๑
ภาพที่ ๑๒๓ นายมงคล กองพล	๘๒
ภาพที่ ๑๒๔ ผู้วิจัย นายมงคล กองพล และนางสาวพรธิพา ชาญวราห์กุล	๘๒
ภาพที่ ๑๒๕ บ้านเลขที่คณะสำรวจศิลป์	๘๓
ภาพที่ ๑๒๖ การประรำพิธีไหว้ครู	๘๓
ภาพที่ ๑๒๗ พิธีครอบและพิธีเจิม	๘๓
ภาพที่ ๑๒๘ พิธีครอบและพิธีเจิม	๘๓
ภาพที่ ๑๒๙ การจัดเครื่องสังเวย	๘๓
ภาพที่ ๑๓๐ การจัดเครื่องสังเวย	๘๓
ภาพที่ ๑๓๑ การรำถวายมือ	๘๔
ภาพที่ ๑๓๒ กิ่งคุณที่พันสร้อยทอง	๘๔
ภาพที่ ๑๓๓ ผู้อ่านโองการใช้กิ่งคุณประกอบพิธี	๘๔
ภาพที่ ๑๓๔ นายวีระ พันธุ์เสื่อ ตีระนาดเอก	๘๕
ภาพที่ ๑๓๕ นายนิรันดร์ จักรมณี ตีระนาดหุ้ม	๘๕
ภาพที่ ๑๓๖ นายประยุทธ์ กองวุฒิ ตีฆ้องวงใหญ่	๘๖
ภาพที่ ๑๓๗ นายพิษณุ บุญศรีอนันต์ ตีฆ้องวงเล็ก	๘๖
ภาพที่ ๑๓๘ นายสุรศักดิ์ คำเกษม ตีตะโพน	๘๖
ภาพที่ ๑๓๙ พ.อ.อ. กมล ตาดสุวรรณ เป่าปี่ใน	๘๖
ภาพที่ ๑๔๐ นายจุมพล ปัญจะ ตีกลองทัด	๘๗
ภาพที่ ๑๔๑ นายจิระศักดิ์ โพธิ์ขลัง ตีฉิ่ง	๘๗
ภาพที่ ๑๔๒ นายภาณุพงษ์ เทียนทอง	๘๘
ภาพที่ ๑๔๓ ผู้วิจัยและนายภาณุพงษ์ เทียนทอง	๘๘
ภาพที่ ๑๔๔ ป้ายหน้าบ้าน คณะ พ. ปัญจศิลป์	๘๘

สารบัญภาพ (ต่อ)

	หน้า
ภาพที่ ๑๔๕ บริเวณบ้าน คณะ พ. ปัญจศิลป์	๘๘
ภาพที่ ๑๔๖ ชุ่มประตู่วัดโบสถ์.....	๘๙
ภาพที่ ๑๔๗ บริเวณพิธีไหว้ครูคณะพ.ปัญจศิลป์	๘๙
ภาพที่ ๑๔๘ การจัดประรำพิธีไหว้ครู	๘๙
ภาพที่ ๑๔๙ การจัดประรำพิธีไหว้ครู	๘๙
ภาพที่ ๑๕๐ การจัดเครื่องสังเวย.....	๙๐
ภาพที่ ๑๕๑ การจัดเครื่องสังเวย.....	๙๐
ภาพที่ ๑๕๒ ครูอำนาจ พิมพ์สุวรรณ ผู้อ่านโองการ	๙๐
ภาพที่ ๑๕๓ เครื่องพิธี	๙๐
ภาพที่ ๑๕๔ พิธีครอบ.....	๙๑
ภาพที่ ๑๕๕ พิธีครอบ	๙๑
ภาพที่ ๑๕๖ นายสงบ ทองเทศ	๙๒
ภาพที่ ๑๕๗ นายศุภกิจ ประสพสุข	๙๒
ภาพที่ ๑๕๘ นายแปลก เหมือนนุษ	๙๒
ภาพที่ ๑๕๙ นายมนัส คงศิริ	๙๒
ภาพที่ ๑๖๐ นายทิว วรราช	๙๓
ภาพที่ ๑๖๑ นายวีระพร มโหธร	๙๓
ภาพที่ ๑๖๒ นายจตุรงค์ นูแป	๙๓
ภาพที่ ๑๖๓ ครูสงบ ทองเทศ อ่านโองการให้กับชมรมดนตรีไทย มหาวิทยาลัยบูรพา	๙๕
ภาพที่ ๑๖๔ ครูสงบ ทองเทศ	๙๗
ภาพที่ ๑๖๕ เล่มตำราพิธีไหว้ครูของครูสงบ ทองเทศ	๙๙
ภาพที่ ๑๖๖ เล่มตำราพิธีไหว้ครูของครูสงบ ทองเทศที่ได้รับมาจากนายหย่อน ทองเทศ ๑	๙๙
ภาพที่ ๑๖๗ เล่มตำราพิธีไหว้ครูของครูสงบ ทองเทศที่ได้รับมาจากนายหย่อน ทองเทศ ๑	๙๙
ภาพที่ ๑๖๘ เล่มตำราพิธีไหว้ครูของครูสงบ ทองเทศที่ได้รับมาจากนายหย่อน ทองเทศ ๒	๑๐๐
ภาพที่ ๑๖๙ เล่มตำราพิธีไหว้ครูของครูสงบ ทองเทศที่ได้รับมาจากนายหย่อน ทองเทศ ๒	๑๐๐
ภาพที่ ๑๗๐ ตำราพิธีไหว้ครูของครูสงบ ทองเทศที่ได้รับมาจากนายหย่อน ทองเทศ ๓	๑๐๐
ภาพที่ ๑๗๑ เล่มตำราพิธีไหว้ครูของครูสงบ ทองเทศที่ได้รับมาจากนายหย่อน ทองเทศ ๓	๑๐๐
ภาพที่ ๑๗๒ เล่มตำราพิธีไหว้ครูของครูสงบ ทองเทศที่ได้รับมาจากนายหย่อน ทองเทศ ๔	๑๐๐
ภาพที่ ๑๗๓ เล่มตำราพิธีไหว้ครูของครูสงบ ทองเทศที่ได้รับมาจากนายหย่อน ทองเทศ ๔	๑๐๐

สารบัญภาพ (ต่อ)

	หน้า
ภาพที่ ๒๐๑ เล่มตำราพิธีไหว้ครูของครูสงบ ทองเทศที่ได้รับมาจากครูสวิต ทับทิมศรี ๔	๑๐๖
ภาพที่ ๒๐๒ เล่มตำราพิธีไหว้ครูของครูสงบ ทองเทศที่ได้รับมาจากครูสวิต ทับทิมศรี ๕	๑๐๖
ภาพที่ ๒๐๓ เล่มตำราพิธีไหว้ครูของครูสงบ ทองเทศที่ได้รับมาจากครูสวิต ทับทิมศรี ๕	๑๐๖
ภาพที่ ๒๐๔ เล่มตำราพิธีไหว้ครูของครูสงบ ทองเทศที่ได้รับมาจากครูสวิต ทับทิมศรี ๖	๑๐๗
ภาพที่ ๒๐๕ เล่มตำราพิธีไหว้ครูของครูสงบ ทองเทศที่ได้รับมาจากครูสวิต ทับทิมศรี ๖	๑๐๗
ภาพที่ ๒๐๖ เล่มตำราพิธีไหว้ครูของครูสงบ ทองเทศที่ได้รับมาจากครูสวิต ทับทิมศรี ๗	๑๐๗
ภาพที่ ๒๐๗ เล่มตำราพิธีไหว้ครูของครูสงบ ทองเทศที่ได้รับมาจากครูสวิต ทับทิมศรี ๗	๑๐๗
ภาพที่ ๒๐๘ เล่มตำราพิธีไหว้ครูของครูสงบ ทองเทศที่ได้รับมาจากครูสวิต ทับทิมศรี ๘	๑๐๗
ภาพที่ ๒๐๙ เล่มตำราพิธีไหว้ครูของครูสงบ ทองเทศที่ได้รับมาจากครูสวิต ทับทิมศรี ๘	๑๐๗
ภาพที่ ๒๑๐ คุณครูสงบ ทองเทศ ผู้อ่านโองการพิธีไหว้ครู ณ คณะดีด ศรีราชา	๑๐๘
ภาพที่ ๒๑๑ ครูสงบ ทองเทศ ทำพิธีไหว้ครูบ้านนายเสนอ แผนบัว.....	๑๐๘
ภาพที่ ๒๑๒ คุณครูสงบ ทองเทศ กับผู้วิจัย	๑๐๙
ภาพที่ ๒๑๓ ครูชัยฤทธิ์ นาคพงศ์	๑๑๐
ภาพที่ ๒๑๔ ครูชัยฤทธิ์ นาคพงศ์	๑๑๑
ภาพที่ ๒๑๕ ครูชัยฤทธิ์ นาคพงศ์กับผู้วิจัย	๑๑๑
ภาพที่ ๒๑๖ ครูชัยฤทธิ์ นาคพงศ์ ประกอบพิธีไหว้ครูคณะปี่พาทย์ครูช้วน เรืองเดช	๑๑๓
ภาพที่ ๒๑๗ นายครูชัยฤทธิ์ นาคพงศ์ ประกอบพิธีไหว้ครูคณะปี่พาทย์ครูช้วน เรืองเดช	๑๑๓
ภาพที่ ๒๑๘ ครูไพบุลย์ อีระสุนทรไท	๑๑๔
ภาพที่ ๒๑๙ ครูไพบุลย์ อีระสุนทรไทกำลังประกอบพิธีไหว้ครู	๑๑๖
ภาพที่ ๒๒๐ ครูไพบุลย์ อีระสุนทรไท กับผู้วิจัย	๑๑๖
ภาพที่ ๒๒๑ นาวาอากาศตรีดิสันต์ คงประเสริฐ ผู้อ่านโองการพิธีไหว้ครูคณะประสิทธิ์สังคีต	๑๑๖
ภาพที่ ๒๒๒ นาวาอากาศตรีดิสันต์คงประเสริฐ ผู้อ่านโองการพิธีไหว้ครูคณะประสิทธิ์สังคีต	๑๑๗
ภาพที่ ๒๒๓ ครูประสิทธิ์ คงประเสริฐ	๑๑๙
ภาพที่ ๒๒๔ ครูทองใบ คงสวัสดิ์	๑๑๙
ภาพที่ ๒๒๕ นาวาอากาศตรีดิสันต์ คงประเสริฐ	๑๑๙
ภาพที่ ๒๒๖ ตำราโองการพิธีไหว้ นาวาอากาศตรีดิสันต์คงประเสริฐ	๑๒๑
ภาพที่ ๒๒๗ ตัวอย่างตำราโองการพิธีไหว้ นาวาอากาศตรีดิสันต์ คงประเสริฐ	๑๒๑
ภาพที่ ๒๒๘ ตัวอย่างตำราโองการพิธีไหว้ นาวาอากาศตรีดิสันต์ คงประเสริฐ	๑๒๑

บทที่ ๑ บทนำ

๑.๑ ที่มาและความสำคัญ

ดนตรีไทย นอกจากจะเป็นศิลปะพิสุทธ์ สำหรับการสร้างสุนทรียรสแล้ว ยังเป็นศาสตร์ที่มีบริบทเกี่ยวกับความเชื่อต่างๆ รวมอยู่ด้วย ความเชื่อประการหนึ่งที่มีความสำคัญกับนักดนตรีไทย คือ พิธีไหว้ครูดนตรีไทย เนื่องจาก ครู เป็นบุคคลที่บทบาทและความสำคัญต่อการศึกษา และการถ่ายทอดดนตรีไทยอย่างมาก นอกจากครูที่เป็นนัยที่เป็นผู้สอนศิลปะวิทยาการความรู้ทั้งหลายแล้ว ในวัฒนธรรมดนตรีไทยนั้น ยังถือเอาดุริยเทพ และเครื่องดนตรีต่างๆ อันเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ยกย่องขึ้นเป็นครู เพื่อเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจอีกทางหนึ่งด้วย

พิธีไหว้ครูดนตรีไทย เป็นพิธีที่ละเอียดอ่อนและมีองค์ประกอบของพิธีกรรมหลายอย่าง ซึ่งให้ความรู้สึกของความขลังและความศักดิ์สิทธิ์ ทำให้ความศรัทธาบังเกิดขึ้นในความรู้สึกนึกคิดของผู้เข้าร่วมพิธีทุกคน พิธีไหว้ครูจึงยิ่งใหญ่และมีความหมายต่อชีวิต สมกับที่มีการจัดงานเพียง ๑ ครั้งใน ๑ ปี พิธีไหว้ครูเป็นพิธีที่ช่วยให้ผู้เข้าร่วมในพิธีเกิดความรู้สึกว่าได้ชำระล้างจิตใจให้ปลอดโปร่งแจ่มใส เกิดกำลังใจในการทำงานและเผยแพร่งานศิลปะด้วยความภาคภูมิใจ (สิริชัยชาญ พักจำรูญ, ๒๕๔๕)

ตำราพิธีไหว้ครูนั้น มีการสืบทอดออกเป็นสายสำนัก ได้แก่ สายพระประดิษฐไพเราะ (มีแขก) สายหลวงกัลยาณมิตตาวาส (ทับ) สายนายท่ง (สุนทรวาทิน) สายจางวางสวน ชิดท้วม สายนายนิ่ม โป๊ะเอี่ยม สายพระประณีตวรศัพท์ (เขียน วรวาทิน) สายนายเปลื้อง กรานต์เลิศ และสายเบ็ดเตล็ดทั่วไป (ณรงค์ชัย ปิฎกรัษต์, ๒๕๕๓)

องค์ประกอบที่สำคัญในพิธีไหว้ครูดนตรีไทยประการหนึ่ง คือ บทเพลงประกอบพิธีกรรมที่ใช้เป็นธรรมเนียมปฏิบัติสืบกันมา บทเพลงประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยนี้ มีบทบาทสำคัญ ตั้งแต่เริ่มงานจนเสร็จสิ้นพิธีการไหว้ครู โดยมีวงปี่พาทย์ไม้แข็ง หรือที่เรียกว่า “วงปี่พาทย์พิธี” บรรเลงบทเพลงเพื่อประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย บทเพลงประกอบพิธีกรรม หรือที่เรียกว่าเพลงหน้าพาทย์นั้น มีนัยสำคัญหลายประการ ทั้งเป็นสิ่งที่แทนครูเทพเจ้าทางดนตรี เป็นการประกาศลำดับขั้นตอนของพิธีกรรม รวมถึงเป็นสิ่งที่ทำให้พิธีกรรมนั้นเกิดความสมบูรณ์ทางด้านจิตใจ ซึ่งจากความแตกต่างของรายละเอียดของพิธีไหว้ครูของแต่ละสายสำนักนั้น ส่งผลให้เกิดความหลากหลายของรูปแบบบทเพลงที่ใช้ในพิธีไหว้ครูดนตรีไทยในแง่ของจำนวนของบทเพลงที่ใช้ประกอบพิธี ความหมายของบทเพลง องค์ประกอบทางดนตรีในทางดุริยางคศิลป์ของบทเพลงนั้นๆ ด้วย

จังหวัดชลบุรี เป็นจังหวัดหนึ่งในภูมิภาคตะวันออกที่มีประวัติศาสตร์มายาวนาน อีกทั้งเป็นจังหวัดที่มีระยะห่างไม่ไกลจากกรุงเทพมหานคร เมืองหลวงอันเป็นศูนย์กลางทางวัฒนธรรมดนตรีไทย ส่งผลให้จังหวัดชลบุรีมีความแข็งแรงทางวัฒนธรรมดนตรีไทย ทั้งมีการศึกษาดนตรีไทยในระบบการศึกษาทุกระดับชั้น โดยเฉพาะระดับอุดมศึกษา อีกทั้งยังมีคณะปี่พาทย์ต่างๆ การศึกษาเรื่องบทเพลงประกอบพิธีไหว้ครูในจังหวัดชลบุรี เพื่อให้ทราบถึงการสืบทอดองค์ความรู้ทางดนตรีไทย ว่าด้วยเรื่องของพิธีไหว้ครู รวมถึงบทเพลงพิธีกรรมต่างๆ อันเป็นหลักฐานสำคัญประการหนึ่งของศาสตร์ดนตรีไทย อีกทั้งเพื่อศึกษาอัตลักษณ์และบริบททางวัฒนธรรมของดนตรีไทยในจังหวัดชลบุรี เป็นข้อมูลทางวิชาการสำหรับอนุรักษ์และพัฒนาศิลปวัฒนธรรมของจังหวัดชลบุรีและภาคตะวันออกต่อไปในอนาคต

๑.๒ วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาพิธีไหว้ครูดนตรีไทยของคณะปี่พาทย์ในจังหวัดชลบุรี
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาการสืบทอดผู้อ่านโองการพิธีไหว้ครูดนตรีไทยในจังหวัดชลบุรี
- ๑.๒.๓ เพื่อศึกษาบทเพลงประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยในจังหวัดชลบุรี

๑.๓ ขอบเขตของโครงการวิจัย

ผู้วิจัยทำการศึกษาเกี่ยวกับบทเพลงประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย ของคณะปี่พาทย์ที่มีการจัดพิธีไหว้ครูดนตรีไทยภายในพื้นที่จังหวัดชลบุรีเท่านั้น

๑.๔ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- ๑.๔.๑ ทราบถึงพิธีไหว้ครูดนตรีไทยของคณะปี่พาทย์ในจังหวัดชลบุรีในปัจจุบัน
- ๑.๔.๒ ทราบถึงบริบทของพิธีไหว้ครูดนตรีไทย
- ๑.๔.๓ ทราบถึงบทเพลงประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีในจังหวัดชลบุรี
- ๑.๔.๔ ทราบถึงสังคมนักดนตรีปี่พาทย์ในจังหวัดชลบุรี
- ๑.๔.๕ รายงานวิจัยถูกนำไปเผยแพร่ ณ ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดชลบุรี

๑.๕ วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง บทเพลงประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยในจังหวัดชลบุรี เป็นการวิจัยโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) การดำเนินการวิจัยทำการศึกษาข้อมูลเอกสารและการสัมภาษณ์บุคคลดังนี้

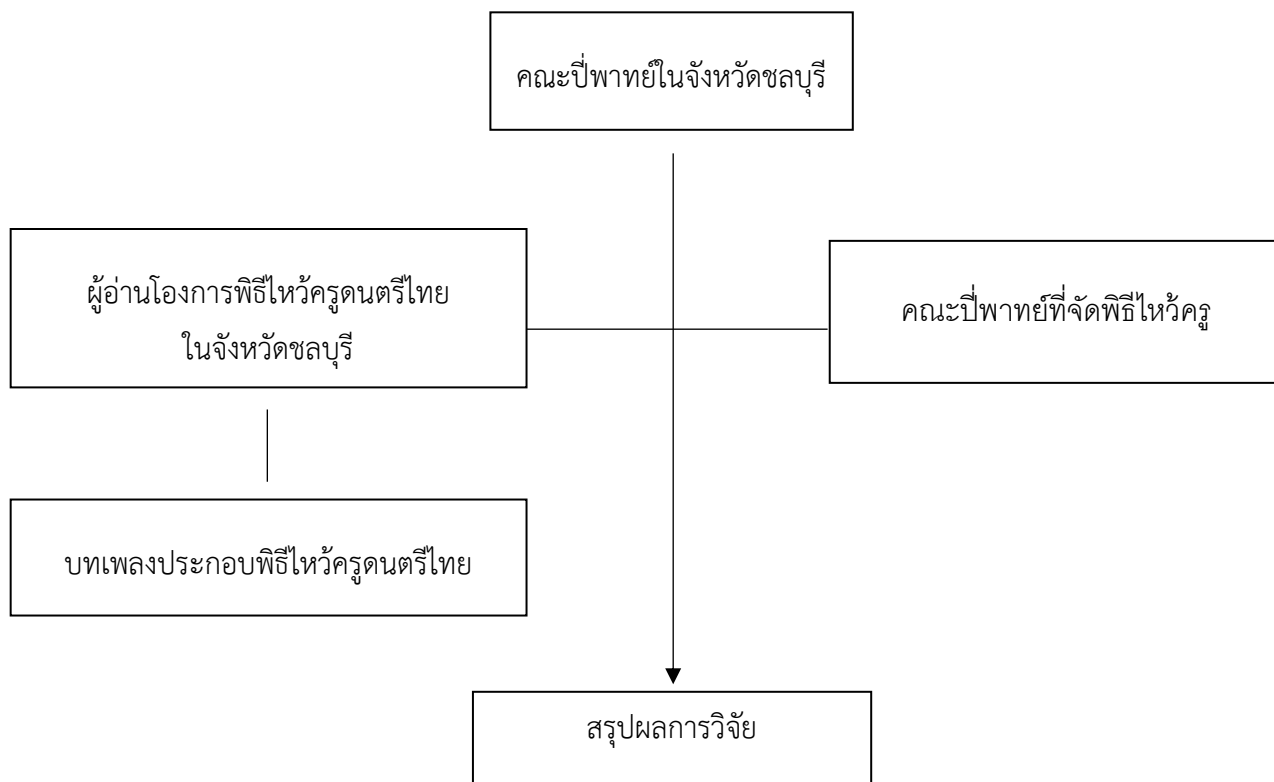
๑.๕.๑ ข้อมูลเอกสาร

- ๑.๕.๑.๑ สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยบูรพา
- ๑.๕.๑.๒ สำนักงานทรัพย์สินวิทยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ๑.๕.๑.๓ หอสมุดดนตรี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๑.๕.๒ ข้อมูลสัมภาษณ์

- ๑.๕.๒.๑ นายชัยฤทธิ์ นาคพงศ์ ศิลปินอาวุโส จังหวัดชลบุรี
- ๑.๕.๒.๒ นาวาอากาศตรีดิสันต์ คงประเสริฐ ผู้อ่านโครงการพิธีไหว้ครุคณะประสิทธิ์สังคีต
- ๑.๕.๒.๓ นายทงศักดิ์ กลิ่นธรรม หัวหน้าแผนกงานช่างหัวโขนโรงเรียนช่างฝีมือในวัง (ชาย)
- ๑.๕.๒.๔ นายประสาน ดีหอมศิลป์ เจ้าของวงปีพาทย์คณะดีดี ศรีราชา
- ๑.๕.๒.๕ นายพรพันธุ์ สุภาคะมล เจ้าของวงปีพาทย์สุพัฒน์ศิลป์
- ๑.๕.๒.๖ นายไพบุลย์ ธีระสุนทรไท พนักงานราชการโรงเรียนชลกันยานุกูล
- ๑.๕.๒.๗ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภัทระ คมขำ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชาดุริยางคศิลป์ (ไทย) คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ๑.๕.๒.๘ นายภาณุพงษ์ เทียนทอง เจ้าของวงปีพาทย์คณะ พ. ปัญจศิลป์
- ๑.๕.๒.๙ นายมงคล กองพล เจ้าของวงปีพาทย์คณะสำรวยศิลป์
- ๑.๕.๒.๑๐ นางลัดดา สืบญาติ เจ้าของวงปีพาทย์คณะพ่อขม โป๊ะทอง
- ๑.๕.๒.๑๑ นายสงบ ทองเทศ ศิลปินอาวุโสจังหวัดชลบุรี
- ๑.๕.๒.๑๒ นายสุรัชย์ เรืองเดช เจ้าของวงปีพาทย์คณะครูช้วน เรืองเดช
- ๑.๕.๒.๑๓ นายเสนอ แพนบัว เจ้าของวงปีพาทย์เสนอ บัวแพน
- ๑.๕.๒.๑๔ นายอดิศักดิ์ คงประเสริฐ เจ้าของวงปีพาทย์คณะประสิทธิ์สังคีต

๑.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย



บทที่ ๒

จังหวัดชลบุรีและพิธีกรรมการไหว้ครูดนตรีไทย

การศึกษาเรื่องดนตรีประกอบพิธีไหว้ครูในจังหวัดชลบุรี ผู้วิจัยศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการสัมภาษณ์บุคคลข้อมูล โดยแบ่งออกเป็นประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

- ๒.๑ จังหวัดชลบุรี
- ๒.๒ พิธีกรรมและดนตรีประกอบพิธีกรรม
- ๒.๓ พิธีไหว้ครูดนตรีไทย
- ๒.๔ เศียรครู
- ๒.๕ สายการสืบทอดผู้อ่านโองการพิธีไหว้ครู
- ๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ จังหวัดชลบุรี

กระทรวงวัฒนธรรม ได้อธิบายถึงประวัติศาสตร์ของเมืองชลบุรีไว้ในหนังสือ ปกป้องวัฒนธรรมจังหวัดชลบุรี และมีชื่อชุมชนที่ปรากฏอยู่ในแผนที่ไตรภูมิสมัยกรุงศรีอยุธยา คือ บางทราย บางปลาสร้อย บางพระเรือ และบางละมุง ตามรายละเอียดดังนี้

เมืองชลบุรี เป็นชุมชนโบราณยุคก่อนประวัติศาสตร์ถึงยุคประวัติศาสตร์ มีแหล่งโบราณคดีก่อนประวัติศาสตร์ที่โคกพนมดี แสดงให้เห็นว่าพื้นที่บางส่วนของจังหวัดชลบุรี เป็นพื้นที่ที่มีผู้คนเข้ามาตั้งถิ่นฐานกระจัดกระจายอยู่ทั่วไปตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ชุมชนโบราณริมฝั่งทะเลในเขตจังหวัดชลบุรีที่มีชื่อปรากฏอยู่ในแผนที่ไตรภูมิสมัยกรุงศรีอยุธยามี ๔ ชุมชน คือ บางทราย บางปลาสร้อย บางพระเรือ และบางละมุง (กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๖, หน้า ๗๔)

ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดชลบุรี โรงเรียนชลกัลยานุกูล ได้กล่าวถึงประวัติของจังหวัดชลบุรีว่ามีความเป็นชุมชนเก่าแก่มามากกว่า ๗,๐๐๐ ปี ซึ่งนักโบราณคดีได้พบหลักฐานทางประวัติศาสตร์เป็นอารยธรรมโบราณของมนุษย์ถ้ำมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์พบภาชนะดินปั้นรูปทรงต่าง ๆ ขวานหิน พร้อมด้วยโครงกระดูกมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ในระดับยุคหินใหม่ (ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดชลบุรี โรงเรียนชลกัลยานุกูล, ๒๕๔๐, หน้า ๓ - ๕)

ภารดี มหาขันธ์ (๒๕๕๒, หน้า ๑-๑๙) ได้ อธิบายถึงลักษณะทางกายภาพและสังคมโดยทั่วไปของจังหวัดชลบุรี ไว้โดยแบ่งออกเป็น ที่ตั้งและอาณาเขตติดต่อ การปกครอง ลักษณะภูมิประเทศ ทรัพยากรธรรมชาติ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

จังหวัดชลบุรี เป็นจังหวัดที่มีขนาดใหญ่เป็นอันดับ ๕ ของภาคตะวันออก มีพื้นที่ ๔,๓๖๓ ตารางกิโลเมตร ตั้งอยู่ห่างกรุงเทพมหานครประมาณ ๖๕ กิโลเมตร

ทิศเหนือ ติดกับอำเภอบางปะกง อำเภอบ้านโพธิ์และอำเภอบางพลาย
จังหวัดฉะเชิงเทรา

ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอบ้านฉาง อำเภอเมืองจังหวัดระยอง

ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา อำเภอท่าใหม่
จังหวัดชลบุรี

ทิศตะวันตก ติดต่อกับชายฝั่งทะเลตะวันออกของอ่าวไทย

จังหวัดชลบุรี แบ่งเขตการปกครองออกเป็น ๑๑ อำเภอ และเมืองพัทยา

- | | |
|---------------------|---------------------|
| ๑) อำเภอเมืองชลบุรี | ๒) อำเภอพนัสนิคม |
| ๓) อำเภอบางพลาย | ๔) อำเภอบ้านบึง |
| ๕) อำเภอศรีราชา | ๖) อำเภอบางละมุง |
| ๗) อำเภอสัตหีบ | ๘) อำเภอหนองใหญ่ |
| ๙) อำเภอปอทอง | ๑๐) อำเภอเกาะจันทร์ |
| ๑๑) อำเภอเกาะสีชัง | |

สำหรับเมืองพัทยาดังอยู่ในเขตอำเภอบางละมุง มีฐานะเป็นนิติบุคคล ประกอบด้วยสภาเมืองพัทยา และปลัดเมืองพัทยา โดยตั้งตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการเมืองพัทยา พุทธศักราช ๒๕๒๑ (ต่อมาได้ปรับปรุงกฎหมาย และยกเลิก พ.ร.บ. ดังกล่าวตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการเมืองพัทยา พุทธศักราช ๒๕๔๒)

จากเรื่องเดียวกัน ภารดี มหาขันธ์ ยังได้อธิบายถึงลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดชลบุรี ที่แบ่งออกเป็น ๕ ลักษณะ ได้แก่ ลักษณะแรก ที่ราบลอนลาด (ที่ราบลูกคลื่น) และเนินเขา ลักษณะที่ ๒ ที่ราบชายฝั่งทะเล ลักษณะที่ ๓ ที่ราบลุ่มแม่น้ำบางปะกง ลักษณะที่ ๔ ที่สูงชันและภูเขา และลักษณะที่สุดท้าย เกาะ รวมไปถึงมีทรัพยากรทางธรรมชาติที่หลากหลายทั้งบนบกและทางทะเล ตามรายละเอียดดังต่อไปนี้

จังหวัดชลบุรีมีสภาพภูมิประเทศที่แบ่งเป็นลักษณะต่างๆ ดังนี้

๑) ที่ราบลอนราบ (ที่ราบลูกคลื่น) และเนินเขา มีพื้นที่คิดเป็นร้อยละ ๖๓.๘๔ ของพื้นที่จังหวัด มีลักษณะเป็นลูกคลื่นลดลาด และเนินเขาอยู่ทางด้านตะวันออกของจังหวัด ในเขตอำเภอบ้านบึง อำเภอสัตหีบและอำเภอบ่อทอง เป็นพื้นที่ที่ต่อจากชายทะเลและที่ราบลุ่มแม่น้ำ พื้นที่มีลักษณะสูงๆ ต่ำๆ คล้ายลูกคลื่น และเนินเขาเตี้ยๆ สลับกันโดยมีความสูงจากระดับน้ำทะเล ประมาณ ๕๐ - ๑๐๐ เมตร การใช้พื้นที่ลักษณะนี้โดยทั่วไปใช้ปลูกพืชไร่จำพวกมันสำปะหลังและอ้อย

๒) ที่ราบชายฝั่งทะเล ตั้งแต่ปากแม่น้ำบางปะกงถึงอำเภอสัตหีบ เป็นที่ราบแคบๆ ชายฝั่งทะเล มีภูเขาเล็กๆ สลับเป็นบางตอน ลักษณะชายฝั่งเป็นหาดโคลนในอำเภอมือเก็ดเกิดจากการทับถมของตะกอนที่ถูกพัดพามาจากลำน้ำบางปะกง เกิดเป็นหาดโคลนยาวติดต่อกันประมาณ ๒ กิโลเมตร บริเวณกันอ่าวเป็นที่ตั้งของอำเภอมือเก็ดชลบุรี ปลายสุดของอ่าวเป็นแหลม ได้แก่ แหลมสามมุขและแหลมแท่น ถัดจากนั้นเป็นชายหาดบางแสน ชายหาดบางพระ ผ่านอำเภอสัตหีบไปแล้วจะมีอ่าวไผ่ อ่าวอุดม แหลมฉบัง (เขตอำเภอสัตหีบ) ชายฝั่งทะเลช่วงนี้จะมีภูเขาติดชายทะเล ไม่มีตะกอน ท้องทะเลลึกจากชายฝั่ง ๑.๕ เมตร และห่างจากฝั่ง ๒ กิโลเมตร ท้องทะเลมีความลึกถึง ๒๐ เมตร เป็นที่ตั้งของท่าเรือน้ำลึกแหลมฉบัง แหลมฉบังอยู่ห่างจากแหลมพิทยาประมาณ ๒๕ กิโลเมตร โดยมีแหลมความกันอยู่ ทำให้เกิดเป็นอ่าว ๒ อ่าวคือ อ่าวนาเกลือ และอ่าวตาตุ่ม

๓) ที่ราบลุ่มแม่น้ำบางปะกง พื้นที่ส่วนหนึ่งของจังหวัดชลบุรีอยู่ติดกับแม่น้ำบางปะกงมีลำน้ำสำคัญคือ คลองหลวง ยาวประมาณ ๑๐๐ กิโลเมตร ต้นน้ำอยู่ที่อำเภอบ่อทอง ไหลผ่านอำเภอนนทบุรี คลองสายนี้ไหลมาบรรจบกับคลองพานทอง และไหลลงสู่แม่น้ำบางปะกงที่ปากคลองพานทอง อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา พื้นที่ดังกล่าวเหมาะแก่การเพาะปลูก

๔) ที่สูงชันและภูเขา ส่วนใหญ่อยู่ทางตอนกลางและด้านตะวันออกของจังหวัด เป็นเขตที่มีความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ ๓๐๐ เมตรขึ้นไป อยู่ในเขตอำเภอมือเก็ดอำเภอบ้านบึง บางส่วนของอำเภอสัตหีบ อำเภอนนทบุรี และอำเภอบ่อทอง นอกจากนี้ยังพบหอย่อมเทือกเขากระจัดกระจายที่อำเภอสัตหีบ เทือกเขาที่สำคัญได้แก่ เขาเขี้ยว-เขาชมพู เขาเจ้า เจ้าเรือแตก และเขาชะอาง ส่วนที่เหลือร้อยละ ๑๑.๒๓ ของพื้นที่จังหวัดเป็นพื้นที่ภูเขาหินทรายหอย่อมเล็กๆ กระจายทั่วทั้งจังหวัด

๕) เกาะ ชายฝั่งทะเลชลบุรีมีเกาะประมาณ ๔๕ เกาะ เกาะที่ใหญ่ที่สุด คือ เกาะคราม เกาะสีซัง และเกาะล้าน ตามลำดับ เกาะสีซัง ท้องทะเลรอบ ๆ เกาะส่วนใหญ่ ประกอบด้วยแนวปะการังและหินใต้น้ำ เกาะที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักด้านการท่องเที่ยวและด้านความมั่นคงปลอดภัยของประเทศ ได้แก่ เกาะนก เกาะล้าน เกาะสาก เกาะครก เกาะเกล็ดแก้ว เกาะครามน้อย เกาะคราม เกาะอีร้า เกาะเตาหม้อ เกาะพระ เกาะอีเลา และเกาะยอ เกาะหมู เกาะจระเข้ เกาะแสมสาร เกาะขาม เกาะแรด เกาะฉางเหนือ เกาะจวกและเกาะจาน

จังหวัดชลบุรีอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติทั้งบนบกและในทะเล กล่าวคือ มีทั้งดิน หิน แร่ สัตว์บก สัตว์น้ำ ทั้งน้ำจืด น้ำเค็ม และน้ำกร่อย พื้นดินอุดมสมบูรณ์ด้วยธาตุอาหารที่เหมาะสมกับการเพาะปลูก ทำนา ทำสวน ทำไร่ แร่ธาตุที่สำรวจพบมีทั้ง พลวง เหล็ก แคลไซต์ โคโคไมล์ เฟลสปาร์ แมงกานีส คาร์เนต ดีบุกและทองคำ แต่ที่พบในปริมาณมากและมีการทำเหมืองมีเพียง ๒ ชนิดคือ แร่พลวง และแร่เหล็ก ที่เชิงเขาชะอาง โอน บริเวณคลองกุ่ม อำเภอบ่อทอง ส่วนเขาชีโอน อำเภอสัตหีบ และที่เขาดินแดง เขาสะตะพรหม อำเภอบ้านสนิคมเป็นเหมืองเหล็ก



ภาพที่ ๑ ตราสัญลักษณ์ของจังหวัดชลบุรี
(กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๖, หน้า ๗๕)



ภาพที่ ๒ แผนที่จังหวัดชลบุรี

(ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดชลบุรี โรงเรียนชลกลยานุกูล, ๒๕๔๐, หน้า ๒)

จากลักษณะทางภูมิประเทศที่มีความหลากหลาย ทั้งชายหาดและเกาะส่งผลให้จังหวัดชลบุรี เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญและได้รับความนิยมมาโดยตลอด ประกอบกับที่เป็นเมืองที่มี ประวัติศาสตร์ยาวนานมาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ จึงเป็นเหตุให้มีความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมเรื่อยมา จนถึงปัจจุบัน

๒.๒ พิธีกรรมและดนตรีประกอบพิธีกรรม

ราชบัณฑิตสถาน ได้นิยามคำว่า “พิธี” ไว้ว่า การแสดงออกทางความเชื่อ หรือกิจกรรมที่ปฏิบัติ กันในประเพณี เรียกว่าพิธี โดยมีรายละเอียดดังนี้

“พิธี น. งานที่จัดขึ้นตามลัทธิหรือความเชื่อถือตามขนบธรรมเนียมประเพณี เพื่อความขลังหรือความเป็นสิริมงคลเป็นต้น เช่น พิธีพระราชทานปริญญาบัตร พิธี มงคลสมรส พิธีประสาทปริญญา; แบบอย่าง, ธรรมเนียม, เช่น ทำให้ถูกพิธี; การ กำหนด เช่น ก็อยู่จนสิ้นชนมายุพิธีในเทพพูน”

(ราชบัณฑิตสถาน, ๒๕๕๔, หน้า ๘๓๕)

จากเล่มเดียวกันได้ให้ความหมายของคำว่าพิธีกรรมไว้ว่า **พิธีกรรม** น. การบูชา, แบบอย่างหรือแบบแผนต่างๆ ที่ปฏิบัติในทางศาสนา (ราชบัณฑิตสถาน, ๒๕๕๔, หน้า ๘๓๕)

ปีบ คงลายทอง ได้อธิบายถึงพิธีกรรมไว้ในบทความเรื่อง ดนตรีพิธีกรรมในราชสำนักไว้ว่า พิธีกรรม นั้นเป็นแบบแผนของการปฏิบัติตามความเชื่อที่เกี่ยวกับศาสนาทั้งพระพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์ ทั้งราชสำนักและชาวบ้าน ตามรายละเอียดดังนี้

พิธีกรรมต่างๆ ที่เป็นแบบแผนปฏิบัติกันในสังคมไทยแบ่งเป็นพิธีกรรมของชาวบ้านและพระราชพิธีของพระมหากษัตริย์หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าพิธีกรรมในราชสำนัก พิธีกรรมในราชสำนักย่อมมีความประณีตและเป็นระเบียบแบบแผนปฏิบัติที่เคร่งครัดแตกต่างจากพิธีของชาวบ้าน และเนื่องจากพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพุทธศาสนูปถัมภกและทรงเป็นสมมุติเทพตามหลักจารีตประเพณีของพราหมณ์ พิธีกรรมในราชสำนักจึงประกอบไปด้วยพระราชพิธีทางพระพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์เป็นหลัก (ปีบ คงลายทอง, ๒๕๕๒, หน้า ๓๗)

บุญมี แทนแก้วได้อธิบายคำว่าพิธีกรรมไว้ในหนังสือ ประเพณีพิธีกรรมพระพุทธศาสนาไว้ว่า พิธีกรรม คือ การจัดงานหรือกิจกรรมใดๆ ที่มีการปฏิบัติสืบทอดกันมาช้านาน จัดให้เกิดขึ้นตามความเชื่อ ธรรมเนียมหรือศาสนา เพื่อเป็นการบูชา สักการะ ซึ่งมีความเชื่อกันว่า งานหรือกิจกรรมที่จัดขึ้นนั้นมีความศักดิ์สิทธิ์ ที่ได้รับอิทธิพลมาจากคติพราหมณ์ - ฮินดู ตามรายละเอียดดังต่อไปนี้

พิธี หมายถึง งานที่จัดขึ้นตามลัทธิความเชื่อ เป็นแบบอย่างธรรมเนียมหรือการกำหนด

กรรม หมายถึง การกระทำ การงาน หรือกิจ

พิธีกรรมหมายถึง การบูชา

คำว่า “พิธี” หมายถึง งานที่จัดขึ้นตามลัทธิความเชื่อ ซึ่งจัดว่าเป็นความเชื่อและศักดิ์สิทธิ์ คำว่าพิธีกรรม หมายถึง การบูชา การสักการะ การจัดงานอันเป็นแบบอย่างหรือตามธรรมเนียมของคนในกลุ่มนั้น หรือสังคมนั้นได้กำหนดจัดขึ้น เพื่อเป็นวิธีการนำไปสู่ผลสำเร็จที่ตนต้องการ อันเป็นพิธีกรรมที่ได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่อดีต แต่มีบางส่วนที่ได้รับมาจากอารยธรรมของชาติอื่น และได้หล่อหลอมจนกลายเป็นไทย

ส่วนใหญ่ได้มาจากอิทธิพลหรือคติทางศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู และพระพุทธศาสนา ผู้กระทำพิธีกรรมมักจะมีเชื่อมั่นว่าสามารถนำไปสู่ความสำเร็จตามที่ตนปรารถนามากบ้าง น้อยบ้าง

ในสังคมปัจจุบัน จัดว่าเป็นเรื่องสำคัญยิ่ง ถ้าพิธีกรรมนั้นอันเกี่ยวกับกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา จึงจัดให้มีแห่แห่น สวมโภชในกิจกรรมต่างๆจะมีอุปกรณ์ เครื่องยศ บริวาร เครื่องสังเวทบูชา ตลอดจนสัญลักษณ์นานาชนิด (บุญมี แพนแก้ว, ๒๕๔๗: ๒)

จากการอภิปรายข้างต้น สามารถสรุปถึงความหมายของพิธีกรรมได้ว่า เป็น ลักษณะการแสดงออกซึ่งความเชื่อ หรือการปฏิบัติตามข้อกำหนดทางประเพณี หรือ ธรรมเนียม เพื่อให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ อาจเกี่ยวเนื่องกับชีวิตหรือศาสนา

บุษกร สำโรงทอง (๒๕๔๙) ได้กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของดนตรี ไว้ในงานวิจัยเรื่อง ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมการถ่ายทอดดนตรีไทยภาคเหนือ ว่า ดนตรีมีบทบาทมากกว่าการให้ความบันเทิงเร้าใจแก่นุชย์เท่านั้น แต่ยังมีหน้าที่เพื่อใช้ในการประกอบพิธีกรรม กล่าวคือเพื่อตอบสนองความเชื่อของมนุษย์ ที่จะสร้างเสียงในการบูชาเทพเจ้าต่างๆ หรือใช้ในการสื่อสารกับสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ ตามรายละเอียดดังนี้

นอกจากดนตรีจะมีบทบาทในสังคมมนุษย์ในด้านการให้ความบันเทิงแล้ว ในการประกอบพิธีกรรม เพื่อตอบสนองความเชื่อของมนุษย์ ดนตรียังมีบทบาทในการกำกับเรื่องราว ในการสร้างเสียงเพื่อสังเวทเพชดา หรือ ภูตผี ปีศาจ เจ้าแห่งธรรมชาติที่พวกเขาเชื่อถือ ประหนึ่งว่าดนตรีนั้นเป็นภาษาในการสื่อสารระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติต่างๆ (บุษกร สำโรงทอง, ๒๕๔๙: ๑๐๑)

มนตรี ตราโมท (๒๕๕๑, หน้า ๑๘ - ๒๔) ได้อธิบายเรื่องการบรรเลงดนตรีประกอบพิธี ไว้ในหนังสือลักษณะไทย เล่ม ๓ ศิลปะการแสดง โดยจำแนกพิธีกรรมที่มีการบรรเลงดนตรีประกอบออกเป็น ๒ ลักษณะคือ ลักษณะที่ ๑ คือพิธีแบบแผน โดยพิธีแบบแผนยังสามารถแบ่งออกเป็น พระราชพิธีกับพิธีของประชาชน

พระราชพิธี คือพิธีของพระมหากษัตริย์ ซึ่งตั้งแต่อดีตมาทรงเป็นพุทธศาสนูปถัมภก มีพระราชกรณียกิจทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด จึงมีพระราชพิธีที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ได้แก่

พระราชพิธีถวายพระภูษา และพระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ซึ่งพระราชพิธีทั้ง ๒ นั้น มีวงดนตรีประกอบคือวงปี่พาทย์ วงกลองชนะ วงแตรสังข์

พิธีของประชาชน พิธีที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ได้แก่ พิธีทอดกฐิน พิธีเทศน์มหาชาติ ซึ่งมีการนำวงปี่พาทย์มาบรรเลงประกอบ

ลักษณะที่ ๒ การบรรเลงที่เกี่ยวกับชีวิต ซึ่งเป็นประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นพิธีต่างๆ มาตั้งแต่เกิดจนตาย ซึ่งจำแนกออกเป็นพระราชพิธีในส่วนพระมหากษัตริย์ และพิธีของประชาชนทั่วไป

พระราชพิธีในส่วนพระมหากษัตริย์ ประกอบไปด้วย พระราชพิธียามประสูติ พระราชพิธีสมโภชเดือนและขึ้นพระอู่ พระราชพิธีลงทรงและเฉลิมพระปรมาภิไธย พระราชพิธีโสกันต์ พระราชพิธีทรงผนวช งานพระเมรุ ซึ่งมีการใช้วงปี่พาทย์ หรือวงประโคมแตรสังข์ใช้บรรเลงประกอบพระราชพิธี

พิธีของประชาชน พิธีกรรมของประชาชนทั่วไปประกอบไปด้วย พิธีโกนผมไฟ พิธีโกนจุก พิธีอุปสมบท พิธีสมรส พิธีงานศพ ซึ่งในแต่ละพิธีกรรมที่กล่าวมานั้น มีการใช้วงดนตรีประกอบเหมือนและแตกต่างกันไป

ปัญญา รุ่งเรือง ได้ให้ความเห็นเรื่องดนตรีพิธีกรรม ไว้ในบทความเรื่อง ดนตรีพิธีกรรมในเอเชียอาคเนย์ ว่า พิธีกรรมนั้นแบ่งออกเป็นพิธีกรรมระดับราชสำนัก ที่มีระเบียบแบบแผนที่เคร่งครัด และพิธีกรรมระดับชาวบ้าน ที่เป็นไปอย่างเรียบง่าย โดยพิธีกรรมทั้ง ๒ ระดับนั้น มีดนตรีพิธีกรรม เป็นส่วนประกอบเสมอ ดนตรีพิธีกรรมถูกใช้เป็นเครื่องสนับสนุนพิธีกรรมให้ดำเนินไปอย่างราบรื่นและสมบูรณ์ เช่น การบรรเลงดนตรีประกอบพิธีไหว้ครู ที่ให้ความรู้สึกขลังศักดิ์สิทธิ์ แต่ในขณะที่การบรรเลงโหมโรงเช้าหรือโหมโรงเย็นอาจถูกละเว้นได้ตามโอกาส และดนตรีที่ใช้ประกอบพิธีของราชสำนักมักเกี่ยวข้องกับพิธีทางศาสนา ทั้งพระพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์ฮินดู ตามรายละเอียดดังต่อไปนี้

ดนตรีพิธีกรรมหาได้ใช้ในการประกอบพิธีกรรมเสมอไปไม่ ดนตรีบางชนิดใช้ในพิธีกรรมโดยตรง แต่บางชนิดก็เป็นเพียงเครื่องสนับสนุนส่งเสริมให้พิธีกรรมดำเนินไปอย่างราบรื่นเรียบร้อยสมปรารถนาเท่านั้น หาได้เป็นส่วนสำคัญของพิธีใดๆไม่ ดนตรีที่เป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมโดยตรง เช่น วงปี่พาทย์ไม้แข็งที่บรรเลงในพิธีไหว้ครู ครอบครูดนตรี โขน ละคร ที่ทำหน้าที่บรรเลงเพลงหน้าพาทย์ชั้นสูงซึ่งคีตกวีได้รจนาไว้อย่างยอดเยี่ยมสามารถสื่อถึงบุคลิกภาพและอำนาจราชศักดิ์ของเทพเจ้าแต่ละองค์ จนเหมาะที่จะนำมาบรรเลงเพื่ออัญเชิญและประกอบการเสด็จมาของเทพเจ้าเหล่านั้นได้ ทั้งผู้ร่วมพิธีก็สามารถสัมผัสได้ถึงความขลังความศักดิ์สิทธิ์นั้นด้วยพลังของดนตรีร่วมกับความเชื่อที่มี

อยู่เป็นทุนเดิม และเมื่อขาดดนตรีเสียแล้วก็ไม่อาจสร้างศรัทธา ความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ ได้อย่างเต็มที่ หากปราศจากดนตรีเสียแล้วพิธีกรรมก็ไม่สำเร็จผล

ส่วนดนตรีที่เป็นเพียงเครื่องสนับสุนนให้พิธีกรรมเป็นไปอย่างสมบูรณ์ เช่น การบรรเลง เพลงชุดโหมโรงเย็นหรือโหมโรงเช้า ของวงปี่พาทย์ไม้แข็งเมื่อมีงานทำบุญที่บ้าน เป็นต้น แม้ว่าเสียงปี่พาทย์ที่บรรเลงเพลงโหมโรงก่อให้เกิดสมาธิแก่ผู้ฟัง ซึ่งอาจนำไปสู่ความมี ปัญญา พร้อมทั้งจะทำบุญสร้างกุศลต่อไปเมื่อพระสวดมนต์เย็นหรือฉันเช้าก็ตาม แต่ก็ อาจจะเว้นเสียได้โดยไม่มีผลเสียมากนัก นอกจากงานจะกร่อยและรู้สึกไม่เป็นงานพิธี เท่านั้น ดนตรีจึงเป็นส่วนเติมเต็มในพิธีนี้โดยแท้

ดนตรีพิธีกรรมของหลวงมักเกี่ยวเนื่องศาสนา จะเป็นศาสนาใดก็ได้แล้วแต่ สังคมนั้นๆ ถ้าเป็นสังคมชาวพุทธอย่างไทยเรา พิธีหลวงก็เป็นไปตามหลัก พระพุทธศาสนาคือเป็นไปเพื่อสร้างบุญสร้างกุศล ละโลก โกรธ หลง ทั้งนี้โดยมีแนวคิด พราหมณ์หรือฮินดูเข้ามาเป็นแนวปฏิบัติ เนื่องจากได้รับลัทธินี้มาตั้งแต่สมัยกรุงศรี ออยุธยายุคต้น ที่ไทยสยามไปตีได้นครวัดธมของขอม แล้วนำเอานักปราชญ์ราชบัณฑิต และพิธีกรรมสมัยกรุงศรีอยุธยา เริ่มตั้งแต่พระราชพิธีบรมราชาภิเษก พิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา ไปจนถึงพิธีกล่อมช้าง สำคัญ กล่อมเศวตฉัตร และขึ้นพระอู่ เป็นต้น และยังใช้กันมาจนทุกวันนี้ เครื่องดนตรีที่ใช้นอกจากจะเป็นวงดนตรีแบบฉบับของไทย แล้ว ยังมีเครื่องดนตรีโบราณที่นำมาใช้เป็นสัญลักษณ์ของอำนาจ เช่น กลองมโหระทึก และเครื่องดนตรีที่เชื่อมโยงกับเทพเจ้าซึ่งได้มาจากพราหมณ์ เช่น แตรฝรั่ง แตรงอน บัณเฑาะว์ ตลอดจนเครื่องดนตรีจากตะวันตก และเครื่องดนตรีบางชนิดจากประเทศ เพื่อนบ้าน เช่น แตรฝรั่ง กลองชนะ ปี่ชวา กลองแขก เป็นต้น ส่วนบทเพลงและวงดนตรี ก็เป็นไปตามข้อกำหนดในพิธี เป็นต้นว่า วงขับไม้สำหรับกล่อมพระเศวตฉัตร กล่อมช้าง สำคัญ ขึ้นพระอู่ เป็นต้น ส่วนวงปี่พาทย์สำหรับบรรเลงในโอกาสต่างๆ เนื่องด้วยพิธีทาง พุทธศาสนาเป็นหลัก เช่น พิธีทำขวัญ พิธีแต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ ปี่กลองชนะใช้ใน กระบวนพยุหยาตราและกระบวนแห่พระศพ เป็นต้น

พิธีกรรมราชภัฏพิธีกรรมของประชาชนคนธรรมดา ความซับซ้อน ลำดับขั้นตอน ตลอดจนดนตรีและบทเพลงที่ใช้ขึ้น อยู่กับฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของผู้เป็น เจ้าของงาน เหตุผลนี้ใช้ได้กับทุกสังคม ทุกวัฒนธรรมและทุกประเทศในเอเชียอาคเนย์ พิธีกรรมของประชาชนจำแนกออกได้ ๒ ชนิด คือพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องศาสนาหลักและ พิธีกรรมเกี่ยวกับผี-วิญญาณ พิธีทางศาสนาเป็นไปตามความเชื่อและข้อกำหนดของ

ศาสนา ส่วนพิธีเกี่ยวกับวิญญาณ หรือการทรงเจ้าเข้าผี และดนตรีที่นำมาใช้ แตกต่างกันไป
ไปตามสภาพภูมิศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่น
(ปัญญา รุ่งเรือง, ๒๕๕๒, หน้า ๑๕)

จากการอภิปรายข้างต้น แสดงให้เห็นถึงบทบาทหน้าที่ของดนตรีที่มีต่อพิธีกรรม ดนตรีจะเป็นส่วนเติมเต็ม หรือทำให้พิธีกรรมนั้นสำเร็จสมบูรณ์ทางด้านจิตใจ ทั้งพิธีกรรมของราชฎ์และพระราชพิธีของหลวง ซึ่งบทเพลงประเภทหนึ่งในทางดุริยางคศิลป์ไทย คือเพลงหน้าพาทย์

พูนพิศ อมาตยกุล ได้อธิบายเรื่องเพลงหน้าพาทย์ ไว้ว่า เป็นเพลงพิเศษสำหรับการประกอบพิธีกรรมไหว้ครุ และการแสดงโขนละคร ซึ่งบางเพลงมีข้อกำหนดที่จะต้องได้รับอนุญาต โดยมีรายละเอียดดังนี้

เพลงหน้าพาทย์ เป็นเพลงพิเศษที่โบราณอาจารย์ท่านแต่งขึ้นและยกย่องไว้เป็นกลุ่มพิเศษสำหรับบรรเลงประกอบพิธีกรรมต่างๆ เช่นไหว้ครุ การอัญเชิญเทวดา ครูบาอาจารย์ที่ล่วงลับไปแล้วมาชุมนุมในพิธีการ เช่น เพลงตระสันนิบาต นอกจากนี้ยังใช้ในการแสดงโขน ละคร ตัวอย่างเช่น เพลงเหาะ เพลงเสมอ เพลงเชิด เพลงแสดงกิริยาไปมา เช่น เพลงแผละ สำหรับครูทป็น เพลงบาทสกุณีสำหรับพระลักษมณ์เดินทาง ฯลฯ เพลงหน้าพาทย์ บางเพลงมีข้อกำหนดมากมาย อาทิ เพลงสำหรับเชิญองค์พระพิราพ ผู้บรรเลงจะต้องได้รับอนุญาตโดยมีท่านครูประสิทธิ์ประสาทให้เสียก่อนจึงจะมีสิทธิ์บรรเลงได้ บางเพลงต้องบวชเรียนเสียก่อน จึงจะบรรเลงได้ก็มี
(พูนพิศ อมาตยกุล, ๒๕๒๙, หน้า ๖๘)

ปัญญา รุ่งเรือง อธิบายเพลงหน้าพาทย์ไว้ว่า เป็นเพลงสำหรับประกอบกิริยาอาการของตัวละคร หรือใช้เป็นสัญลักษณ์ของครูเทพเทวดา โดยแบ่งออกเป็นหน้าพาทย์ชั้นสูง และหน้าพาทย์ธรรมดาตามรายละเอียดดังนี้

เพลงหน้าพาทย์ เป็น บทเพลงบรรเลงใช้ประกอบกิริยาอาการของตัวละคร หรือใช้เป็นสัญลักษณ์ ของครูเทพและเทวดาในพิธีไหว้ครุครอบครุดนตรีและนาฏศิลป์แบ่งออกเป็น ๒ ชนิด คือ หน้าพาทย์ชั้นสูง บรรเลงสำหรับผู้สูงศักดิ์ เช่น เพลงสาธุการ (สำหรับบูชาพระรัตนตรัย) เพลงตระนิมิต เพลงองค์พระพิราพ ซึ่งถือว่าเป็นหน้าพาทย์

สูงสุด และหน้าพาทย์ธรรมดาสำหรับบุคคลธรรมดา เช่น เพลงเสมอ เชิด โอต รั้ว
ตามปกติเพลงหน้าพาทย์จะบรรเลงด้วยวงปี่พาทย์ไม้แข็ง
(ปัญญา รุ่งเรือง, ๒๕๔๖, หน้า ๑๕)

บุญธรรม ตราโมท ได้จำแนกประเภทของเพลงหน้าพาทย์ ออกเป็น ๒ ลักษณะคือ สำหรับพิธี
ไหว้ครู และสำหรับการบรรเลงประกอบการแสดง ตามรายละเอียดดังนี้

เพลงประเภทหน้าพาทย์ ยังแยกออกได้เป็น ๒ อย่าง คือ

๑. ประเภทเพลงไหว้ครู ได้แก่เพลงหน้าพาทย์ต่างๆ ที่มีระบุชื่อไว้ในตำราซึ่งว่า
ด้วยการไหว้ครู เช่น ตระพระปรคนธรรพ โปรยข้าวตอก เป็นต้น

๒. ประเภทเพลงหน้าพาทย์พิเศษ ได้แก่เพลงหน้าพาทย์ต่างๆ ซึ่งอยู่นอก
ตำราไหว้ครู สำหรับประกอบโขน ละคร และอื่นๆ เช่น เพลงพระยาเดิน ดำเนินพราหมณ์
 เป็นต้น

(บุญธรรม ตราโมท, ๒๕๕๖, หน้า ๒๒ – ๒๓)

จากการอธิบายเรื่องพิธีกรรมและดนตรีประกอบพิธีกรรม ผู้วิจัยสามารถสรุปประเด็นดังกล่าว
ได้ว่า พิธีกรรมคือข้อปฏิบัติที่แสดงออกถึงความเชื่อ ข้อปฏิบัติตามประเพณีที่เกี่ยวกับชีวิตหรือศาสนา ซึ่ง
พิธีกรรมนั้น มีตั้งแต่ระดับประชาชนทั่วไป และระดับของราชสำนักมีความแตกต่างกันไปในรายละเอียด
ซึ่งพิธีกรรมมักมีการใช้ดนตรีเข้ามาเป็นส่วนประกอบที่สำคัญ ทั้งนี้เพื่อให้พิธีกรรมนั้นสำเร็จสมบูรณ์
ทางด้านจิตใจ ซึ่งในทางดุริยางคศิลป์ไทย มีการใช้เพลงประเภทหน้าพาทย์ ที่เป็นเพลงประกอบอากัปก
ริยา มาประกอบพิธีกรรมที่สำคัญ คือ พิธีไหว้ครู ทั้งเพื่อสื่อความหมายของช่วงพิธีกรรมนั้น และเพื่อเป็น
สัญลักษณ์แทนครูเทพเจ้าต่างๆ อีกด้วย

๒.๓ พิธีไหว้ครูดนตรีไทย

ธนิต อยู่โพธิ์ ได้อธิบายความเบื้องต้นเกี่ยวกับตำราไหว้ครูและพิธีครอบ ไว้ในหนังสือ
พิธีไหว้ครู นิทรรศการธำรงไทย ครั้งที่ ๒ ว่า

พิธีไหว้ครูของศิลปินทางโขนละครและดนตรีปี่พาทย์ เป็นพิธีที่ควรยกย่องและ
ผดุงรักษาไว้ เพราะครูบาอาจารย์ที่ดีย่อมเป็นผู้ให้ความรอบรู้เฉลียวฉลาดในศิลปะ
วิทยาการแก่ศิษย์ของตน เพื่อความเป็นคนโดยสมควรแก่คน จึงเป็นผู้ควรแก่การบูชา
คารวะของศิษย์ตลอดไป พิธีไหว้ครูนั้น ปรากฏว่าท่านคณาจารย์แต่ก่อนได้กำหนด

ระเบียบและบัญญัติวิธีไหว้ให้ปฏิบัติกันมาด้วยหลักเกณฑ์อันดี เพื่อให้เกิดมงคลและมีประสิทธิภาพแก่บรรดาศิลปินทุกคน แต่ก็เป็นกฎธรรมดาของระเบียบบัญญัติทั้งหลายที่มีได้จัดกันลงไว้เป็นลายลักษณ์อักษร หรือจดไว้เพียงเพื่อช่วยความจำ ซึ่งสงวนไว้รู้กันแต่เฉพาะตัวครูบาอาจารย์ เมื่อบอกเล่าให้ปฏิบัติสืบต่อกันมาด้วยความทรงจำ นานๆ เข้าก็วิปลาสคลาดเคลื่อนไปจากบัญญัติเดิมบ้าง บางอย่างก็ลายรูปไปบ้าง ระเบียบการไหว้ครูโขนละครและดนตรีปี่พาทย์ก็ตกอยู่ภายใต้กฎธรรมดาดังกล่าวนี้ แต่จะตำหนิครูบาอาจารย์แต่ก่อนว่าท่านหวงแหงนก็ได้ เพราะถ้าผู้มีความไม่สุจริตในใจได้ระเบียบบัญญัติของท่านไป แล้วนำไปใช้ตามความประสงค์ของตนที่มีความไม่สุจริตในใจ ก็กลายเป็นไร้ประสิทธิภาพ นำความเสื่อมเสียมาสู่วงการศิลปะ และพาให้เกิดอับมงคลขึ้นแก่ศิลปินทั่วไป ทั้งจะกล่าวหาว่าท่านปิดบังซ่อนเร้นก็ไม่ถูกอีก เพราะปรากฏว่า เมื่อท่านผู้เป็นคณาจารย์นั้นๆ ท่านสังเกตพิจารณาเห็นว่า ศิษย์คนใดมีคุณสมบัติและมีสุจริตในใจ ท่านก็ยกตำรับตำราประสิทธิ์ประสาทให้ไว้แก่ศิษย์คนนั้น ให้เป็นตัวแทนที่จะทำพิธีไหว้ครู และครอบให้แก่ศิษยานุศิษย์สืบไปแต่ถ้าผู้มิได้รับประสิทธิ์ประสาทให้เป็นตัวแทนของท่าน แม้จะได้รับตำรับตำราไป ก็เพียงแต่เก็บไว้บูชา ไม่เป็นผู้นำทำพิธีไหว้ครูและครอบให้แก่ใครได้ ระเบียบบัญญัติในการไหว้ครูและตำราครอบโขนละครโขน จึงมีเป็นหลักฐานสืบมาแต่สิ่งสำคัญของท่านคณาจารย์ศิลปินผู้นำทำพิธีไหว้และครอบนั้น เข้าใจว่าอยู่ที่ความมั่นคงในสมาธิจิตและกำลังใจอันสุจริตของท่าน ซึ่งศิษย์ผู้ได้รับมอบหมายพึงดำเนินตามด้วยความเคารพ

(ธนิต อยู่โพธิ์, ๒๕๒๑, หน้า ๗)

มนตรี ตราโมท กล่าวเรื่องพิธีไหว้ครูไว้ในหนังสือ ลักษณะไทย เล่ม ๓ ศิลปะการแสดง (๒๕๕๑: หน้า ๒๕) ว่าพิธีไหว้ครูเป็นการแสดงความกตัญญูที่ศิษย์มีให้กับครู เป็นการตอบแทนคุณ โดยเฉพาะวิชาที่เป็นศิลปะ ได้รวมไปถึงเทพเจ้าที่วิชานั้นนับถือ ตามรายละเอียดดังนี้

การไหว้ครูนั้น ไทยเรามักจะปฏิบัติกันทุกอย่างไม่ว่าจะประกอบกิจกรรมกันอย่างไร คนไทยเรามั่นในความกตัญญูทวดเทที่ต่อบุพการีเป็นนิสัย โดยเฉพาะครูบาอาจารย์ ไม่ว่าวิชาใดเรามักจะเคารพบูชาระลึกถึงคุณานุคุณ ถ้ามีโอกาสที่จะตอบแทนบุญคุณได้ ก็มักจะกระทำเสมอ การกระทำที่เป็นการสนองพระคุณนั้นอาจกระทำได้ต่างๆ ตามฐานะและโอกาส อาจช่วยเหลือด้วยเงินทอง ช่วยเหลือการงานหรือปฏิบัติหากครูได้ ลิ่นชีพไปแล้วก็ทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้หรือเชิดชูเกียรติคุณในสิ่งที่ครูได้กระทำไว้ให้

แพร่หลาย เป็นต้น ที่กล่าวมานี้เป็นกตเวทิตุณที่ศิษย์กระทำด้วยความกตัญญูในวิชา ทั่ว ๆ ไป แต่โดยเฉพาะวิชาที่เป็นศิลปะ การกระทำกตเวทิตุณยังแผ่ออกไปถึงเทพเจ้าที่วิชา นั้นถือว่าเป็นครูบาอาจารย์ด้วยเพราะฉะนั้นศิษย์ที่เรียนวิชาศิลปะจึงมีกตเวทิตุณอีก อย่างหนึ่งที่เรียกว่า “ไหว้ครู” พิธีไหว้ครูนี้ศิลปะประเภทหนึ่งก็มีพิธีการไปอย่างหนึ่ง แยกต่างกันไปตามลักษณะศิลปวิทยาการนั้น ๆ

มนตรี ตราโมท ได้อธิบายเรื่องการจัดงานพิธีไหว้ครูดนตรีไทย นิยมจัดในวันพฤหัสบดี และยัง จำแนกขั้นตอนของพิธีไหว้ครูดนตรีไทย ออกเป็น ๓ ลำดับขั้นตอน คือ ขั้นตอนแรก พิธีสงฆ์ เจริญพระ พุทธมนต์ ถวายอาหารในช่วงเช้า ตามธรรมเนียมของพุทธศาสนิกชน ขั้นตอนที่ ๒ พิธีไหว้ครู มีผู้ทำพิธี กล่าวโองการไหว้ครู และขั้นตอนสุดท้าย การครอบ เป็นการประสิทธิ์ประสาทวิทยายการหรืออนุมัติให้เริ่ม เรียน ในวิชาขั้นนั้นๆ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

การไหว้ครูของดนตรีไทยนั้นก็หลายอย่าง เวลาก่อนนอนเราสวดมนต์ไหว้พระแล้ว ก็ไหว้ครูบาอาจารย์ด้วย นี่ก็เป็นการไหว้ครูโดยปกติวิสัย เราไหว้ทุกวันจะเป็นวันไหนก็ได้ แต่ถ้าเป็นการประกอบพิธีไหว้ครูที่เป็นพิธีรีตอง มีเครื่องสังเวศ มีครูผู้เป็นหัวหน้าอ่าน โองการตามแบบแผนอย่างนี้จะต้องทำวันพฤหัสบดีเท่านั้น เพราะถือว่าพระพฤหัสบดี เป็นครูทั่วทุกวิชา บ้านใดมีเครื่องเป่าพาทย์มีผู้บรรเลงเป็นหมู่คณะมักจะประกอบพิธีไหว้ ครูเป็นประจำทุกๆ ปี ส่วนคณะที่เป็นอดีต เช่น มหาวิทยาลัย หรือธนาคาร หรือ สถาบันใด ๆ ก็ตามมักจะเลือกทำตามโอกาสที่อำนวย

เนื่องจากไทยเราเป็นพุทธมามกะ พิธีไหว้ครูจึงมักเริ่มด้วยพิธีสงฆ์ก่อน คือในวันพุทธ ตอนเย็นก็จะมีพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ รุ่งเช้าวันพฤหัสบดีถวายอาหาร บิณฑบาต เมื่อพระสงฆ์เสริ้จกตกิจแล้วจึงเริ่มพิธีไหว้ครู แต่พิธีสงฆ์นี้จะไม่ได้อยู่ในระเบียบว่าจะต้องมี บ้านใดหรือคณะใดไม่สะดวกจะไม่มีก็ได้ คือเริ่มด้วยการไหว้ครูในวันพฤหัสบดีทีเดียว ซึ่งจะต้องทำในตอนเช้า

ครูผู้ทำพิธีจะต้องนุ่งขาวห่มขาวเมื่อได้จัดรูปเทียนบูชาเสร็จแล้วครูจะทำน้ำมนต์ ในขณะที่ศิษย์และผู้ร่วมพิธีจัดรูปเทียนบูชาอธิษฐานตามแต่ประสงค์แล้วครู ผู้ทำพิธีจะ เริ่มกล่าวโองการนำให้ผู้ร่วมพิธีว่าตามซึ่งเริ่มด้วยบูชาพระรัตนตรัยและไหว้ ครูบา อาจารย์ บิดามารดา ขอพรต่างๆ ตามแบบแผนซึ่งแต่ละครูแต่ละอาจารย์ อาจผิดแผก แยกต่างกันไปบ้าง แล้วเป่าพาทย์ก็จะบรรเลงเพลงหน้าพาทย์ตามที่ครูผู้ กระทำพิธีนั้นจะ เรียก ต่อจากนั้นก็กล่าวถวายเครื่องสังเวศแล้ววันระยะสักครูหนึ่งจึงได้กล่าวลาเครื่อง

สังเวทต่อจากนั้นครูผู้เป็นประธานก็จะประพรมน้ำมนต์และเจิมเครื่องดนตรีและหน้าโขนต่างๆ จนครบถ้วนหลังจากนั้นจึงจะประพรมน้ำมนต์และเจิมให้แก่ คิษย์และผู้ร่วมพิธีเป็นอันเสร็จการไหว้ครู

พิธีครอบหลังจากพิธีไหว้ครูแล้วจึงจะถึงพิธีครอบซึ่งจะทำติดต่อกันไปคำว่า “ครอบ” นี้ มิได้หมายความว่านำวัตถุอย่างหนึ่งมาครอบเหมือนอย่างเอาฝาชีมาครอบอาหารกันแมลงวัน “ครอบ” ในที่นี้หมายถึงการประสิทธิ์ประสาทวิทยากรหรือนุมัติให้เริ่มเรียน ในวิชาชั้นนั้นๆ ได้ วิธีการครอบย่อมแล้วแต่กรณีของศิลปะนั้นซึ่งอาจไม่เหมือนกันส่วน ในศิลปะดนตรีไทยถือว่าปี่พาทย์เป็นหลักสำคัญของดนตรีทั้งหลายจึงครอบด้วยเครื่องดนตรีในวงปี่พาทย์

การครอบของการเรียนปี่พาทย์นั้นมีขั้นตอนเป็นลำดับไปเหมือนการเรียนวิชาสามัญเป็นประถม มัธยม และอุดม

๑. ชั้นแรกทีเดียวนั้นเป็นครอบอย่างย่อ ผู้เรียนนำดอกไม้ธูปเทียนและเงินกำนล มามอบให้แก่ครูด้วยคารวะ แล้วครูก็จับมือคิษย์ผู้นั้นให้ตีฆ้องวงใหญ่ ขึ้นต้นเพลง **สาธุการสามครั้ง** ก็เป็นอันเสร็จ ถือว่าคิษย์ผู้นั้นเป็นอันเริ่มเรียนปี่พาทย์ต่อไปได้โดย ต่อเพลงสาธุการต่อไปจากผู้หนึ่งผู้ใดก็ได้จนจบ แล้วก็เรียนเพลงในชุดโหมโรงเย็น ซึ่งยกวัน เพลงตระไว้มโหรีหนึ่ง และเรียนเพลงอื่นๆ ต่อไปตามแต่ครูจะเห็นสมควร

๒. การครอบอันดับที่ ๒ ก็คือ เมื่อคิษย์เรียนเพลงโหมโรงเย็นจบแล้วและเริ่มเรียนเพลงตระโหมโรง ซึ่งได้เวียนไว้เมื่อเรียนชั้นแรกโดยครูจับมือให้ตีฆ้องวงใหญ่ขึ้นต้น เพลงตระ ๓ ครั้ง

๓. ครอบอันดับที่ ๓ เป็นการเริ่มเรียนเพลงโหมโรงกลางวัน ซึ่งครูก็จะจับมือให้ตีเพลงกระบองกัน

๔. อันดับี่ ๔ เริ่มเรียนการบรรเลงหน้าพาทย์ชั้นสูง ในขั้นนี้ครูมักจะจับมือให้ตีเพลงบาทสุณี

๕. อันดับี่ ๕ เมื่อเริ่มเรียนเพลงองค์พระพิราพ ซึ่งถือว่าเป็นเพลงสูงสุด

วิธีครอบ เมื่อได้ประกอบพิธีไหว้ครูเสร็จแล้ว คิษย์ผู้ประสงคจะครอบก็นำขันกำนลมีดอกไม้ธูปเทียนผ้าเช็ดหน้าและเงินกำนลเข้าไปหาครูผู้ทำพิธี ส่งขันกำนลให้ครู และถือไว้ก่อนจนกว่าครูจะว่าคำประสิทธิ์ประสาทจบจึงปล่อยมือ แล้วครูจึงทำพิธีครอบตามขั้นตอนที่จะเรียน ดังนี้

- เรียนเพลงตระโหมโรง ครูก็จะจับมือให้ตีฆ้องวงใหญ่ขึ้นต้นตีเพลงตระโหมโรง ๓ ครั้ง
- เรียนเพลงโหมโรงกลางวัน ครูจะจับมือให้ตีฆ้องวงใหญ่ขึ้นต้นเพลงกระบองกัน ๓ ครั้ง เพราะเพลงในชุดโหมโรงกลางวันถือว่าเพลงกระบองกันเป็นเพลงสำคัญ
- เรียนเพลงหน้าพาทย์ชั้นสูง ครูจะจับมือให้ตีฆ้องวงใหญ่ขึ้นต้นเพลงบาทสกุณี ๓ ครั้ง เพราะถือว่าเพลงบาทสกุณีเป็นเพลงสำคัญในประเภทหน้าพาทย์ชั้นสูง
- เรียนเพลงองค์พระพิราพ ครูจะจับมือให้ตีฆ้องวงใหญ่ทำนองตอนขึ้นต้นเพลงองค์พระ ๓ ครั้ง

เมื่อได้จับมือตีฆ้องวงใหญ่ขึ้นใดแล้วก็จะต่อเพลงในชั้นนั้นกับผู้ใดก็ได้ไปจนจบเพลง และสามารถจะปฏิบัติเครื่องดนตรีอย่างอื่นได้ทั่วๆ ไป ไม่ว่าจะเป็กระนาด ปี่ ตะโพน กลองได้ทั้งนั้น แต่ผู้เรียนตะโพน ครูจะจับมือให้ตีตะโพนแทนฆ้องก็ได้

ส่วนการครอบเครื่องดนตรีอย่างอื่น เช่น สีซอ เป่าปี่ เป่าขลุ่ย เหล่านี้ตลอดจนการขับร้องด้วย ซึ่งมีได้บรรเลงเพลงหน้าพาทย์ต่างๆ เหมือนปี่พาทย์ สิ่งใดที่พอจะจับมือได้ เช่น ซอ จะเข้ ครูอาจารย์จะจับมือให้สีหรือตีก็ได้ แต่ใช้เพลงที่เครื่องดนตรีนั้นใช้บรรเลง หรือจะใช้ฉิ่งครอบที่ศีรษะของศิษย์ผู้นั้นก็ได้ การใช้ฉิ่งครอบที่ศีรษะนี้ ใช้ได้กับการครอบเรียนดนตรีทุกอย่างที่ไม่สะดวกในการจับมือ

อนึ่ง การครอบที่จะเรียนปี่พาทย์องค์พระพิราพนั้นยังมีแบบแผนประเพณีบัญญัติไว้ อีกอย่างหนึ่ง คือ ผู้ที่จะเรียนเพลงองค์พระพิราพจะต้องมีอายุไม่ต่ำกว่า ๓๐ ปี หรือ ได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุสงฆ์แล้ว หรือมีฉนั้นต้องได้รับพระบรมราชานุญาตจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงจะรับการครอบให้เรียนได้

(มนตรี ตราโมท, ๒๕๕๑: ๒๕-๒๖)

ดนตรี ตราโมท ได้อธิบายเรื่องการเตรียมการไหว้ครูดนตรีไทยไว้ว่า การจัดพิธีไหว้ครูจะจัดในวันพฤหัสบดี ตามความเชื่อที่ว่า เป็นครูของทุกสาขาวิชา การจัดพิธีจะต้องมีการเจริญพระพุทธมนต์ตามหลักของพุทธศาสนา และได้จำแนกการเตรียมงานออกเป็น ๖ หมวด ได้แก่ พิธีสงฆ์ สถานที่ประกอบพิธี ไหว้ครูดนตรีไทย อุปกรณ์ บุคลากร เครื่องสังเวทและเครื่องบูชา การเตรียมตัวผู้เข้ารับการครอบ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

หมวดที่ ๑ พิธีสงฆ์

เมื่อมีการไหว้ครูและพิธีสงฆ์ ก็ต้องจัดหาบุคคลที่จะไปนิมนต์พระแต่เนิ่น ๆ เพื่อท่านจะได้ไม่ติดภารกิจรับนิมนต์ นัดวัน เวลา ที่จะนิมนต์ให้เรียบร้อย การนิมนต์พระส่วนมากจะนิมนต์มา ๙ รูป เมื่อใกล้วันที่จะประกอบพิธีก็ควรจะไปทบทวนกับท่านอีกครั้งหนึ่ง

ด้านสถานที่สำหรับประกอบพิธี ควรจะมีบริเวณกว้างขวางพอที่จะให้ผู้เข้าร่วมพิธีได้นั่งพอจัดตั้งโต๊ะหมู่บูชาพร้อมเครื่องบูชา ตั้งพระพุทธรูปและอาสน์สงฆ์ที่จะเจริญพระพุทธมนต์ไว้ด้านหนึ่งจะบูชาที่ตั้งพระพุทธรูปควรอยู่ด้านขวามือของพระสงฆ์ วนซ้ายสายสิญจน์จากพระสงฆ์เวียนรอบบริเวณที่จะประกอบพิธีไหว้ครูกลับมาจบลงที่พระพุทธรูป นำกลุ่มสายสิญจน์ที่เหลือใส่พานไว้ ตรงอาสน์สงฆ์องค์แรกเพื่อจะใช้เวลาเจริญพระพุทธมนต์ หน้าอาสน์สงฆ์องค์แรกตั้งบาตรน้ำมนต์ซึ่งบรรจุน้ำสำหรับทำน้ำมนต์พร้อมเทียนทำน้ำมนต์ มีกำหญาঁค่าหรือกิ่งมะยมมัดเป็นกำไว้สำหรับพรมน้ำมนต์

เครื่องถวายพระเจริญพระพุทธมนต์ ซึ่งจะถวายในตอนเย็นวันพุธที่พระมาเจริญพระพุทธมนต์ก็ได้ หรือจะถวายในตอนเช้าวันพฤหัสบดีหลังจากเสร็จภัตตกิจแล้วก็ได้ เครื่องถวายพระประกอบด้วย ดอกไม้ ธูป-เทียน ปัจจัย หรือจะมีสิ่งของอื่น ๆ ร่วมอีกก็ได้ ตามแต่ศรัทธาของผู้ถวาย

(ดนตรี ตรีโมท, ๒๕๕๑, ๙ - ๑๐)



ภาพที่ ๓ ตัวอย่างการจัดรูปแบบพิธีสงฆ์ในพิธีไหว้ครูดนตรีไทย
(บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๒๔ กันยายน ๒๕๕๘)

รูปแบบการจัดแผนผังในพิธีสงฆ์นั้น ขึ้นอยู่กับสถานที่ในการจัดพิธี จากภาพตัวอย่าง จัดให้วาง โต๊ะหมู่บูชา สายสิญจน์และบาตรน้ำมนต์อยู่ด้านขวาของอาสนะสงฆ์ และที่นั่งผู้ร่วมพิธีอยู่ฝั่งตรงกันข้าม

สถานที่ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยนั้น ควรมีพื้นที่กว้างสำหรับผู้เข้าร่วมพิธี โดยมีแท่นสูง ลดหลั่นกันเพื่อเชิญศิระเทพเจ้ามาตั้งไว้ แท่นนั้นควรปูผ้าขาว และประดับด้วยดอกไม้เพื่อความสวยงาม

หมวดที่ ๒ สถานที่ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย

สถานที่ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย ควรจะมีบริเวณกว้างขวางมาก ๆ ให้พอที่ บรรดาศิษยานุศิษย์และผู้ที่จะมาร่วมพิธีได้นั่งพอสมควรเนื่องจากพิธีไหว้ครูดนตรีไทยใช้ เวลาในการประกอบพิธีนานพอสมควร

การจัดสถานที่สำหรับตั้งศิระครูต้องจัดยกแท่นสูง ทำลดหลั่นให้ถูกต้อง ระดับ สูงสุดต่ำของศิระเทพเจ้าที่เราจะอัญเชิญมาตั้ง และตั้งให้เป็นหมวดหมู่ ศิระเทพเจ้าที่จะเชิญมาตั้งในการประกอบพิธีไหว้ครู ควรจะมีครบถ้วนตามที่มีอยู่ในคำอ่านโองการไหว้ครูเป็นอย่างน้อย สำหรับการไหว้ครูดนตรีไทยมีการเชิญมาตั้ง ได้แก่ พระอิศวร พระนารายณ์ พระพรหม พระวิศสุกรรม พระปัญจสิขร พระปรคนธรรพ พระครุฤาษี พระพิฆเนศ พระพิราพ แต่ถ้าหากมีไม่ครบดังกล่าวมาแล้ว อย่างน้อยที่สุดจะต้องมี พระวิศสุกรรม พระปัญจสิขร พระปรคนธรรพ พระครุฤาษี และพระพิราพ

เบื้องต่ำลงมาจากการตั้งศิระครู ควรจะเป็นรูปภาพครูบาอาจารย์ผู้ล่วงลับไปแล้วและเครื่องดนตรีต่าง ๆ ที่มีอยู่ ให้ดูสวยงามแต่ไม่ต้องเป็นวงอย่างที่ไช้บรรเลง การตั้งเครื่องควรเว้นช่องทางสำหรับให้ประธานประกอบพิธีเดินได้เมื่อเวลาเจิมแป้งกระแจะ

พื้นต่ำลงมาจากเครื่องดนตรีเล็กน้อย จัดเป็นบริเวณกว้างพอไว้ตั้งเครื่องสังเวยได้ ครบถ้วนและต่อลงมาเป็นที่นั่งประธานประกอบพิธีไหว้ครู

พื้นที่ทุก ๆ ระดับปูตาดด้วยผ้าขาวล้วน ด้านขวาของการตั้งแท่นบูชา ตั้งโต๊ะหมู่บูชา พระพุทธรูป ๑ หมู่

จากพระพุทธรูปวนสายสิญจน์ไปยังศิระครูและเครื่องดนตรีด้วย นอกจากการจัดวางศิระและเครื่องดนตรีแล้ว ควรจะมีแจกันดอกไม้ประดับไว้เพื่อเป็นการบูชาและให้ดูสวยงามด้วย

(ดนตรี ตรีโมท, ๒๕๕๑, ๑๑ - ๒๒)



ภาพที่ ๔ ตัวอย่างการจัดแท่นสำหรับตั้งเศียรครู
(บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๒๓ กันยายน ๒๕๕๘)

หมวดที่ ๓ และ หมวดที่ ๔ นั้น เป็นการเตรียมอุปกรณ์ที่ใช้ และบุคลากรสำหรับพิธีไหว้ครู ซึ่งบุคลากรนั้น ได้แก่ ประธานในพิธี ผู้อ่านโองการ นักดนตรีผู้บรรเลงประกอบพิธีไหว้ครู และผู้เข้าร่วมพิธี และรายละเอียดอุปกรณ์ต่างๆ มีดังต่อไปนี้

หมวดที่ ๓ อุปกรณ์

อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จะต้องเตรียมจัดหาเพื่อใช้ในการประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยประกอบด้วย

๑. พระพุทธรูป
๒. ศีรษะครู
๓. ภาพครู
๔. โต๊ะหมู่บูชาพระพุทธรูป
๕. แท่นบูชา
๖. เครื่องดนตรี
๗. เครื่องสังเวท

๘. บาตรน้ำมนต์

๙. เครื่องทำน้ำมนต์ ประกอบด้วย เทียน ขี้ผึ้งแท่งทำน้ำมนต์หนัก ๑ บาท ใบเงิน ใบทอง ใบนาค ใบมะตูม ลูกมะกรูด หญ้าคำ (สำหรับพรมน้ำมนต์)

๑๐. โถแป้งกระแจะ ประกอบด้วย แป้งกระแจะ น้ำอบไทย น้ำอบปรุง (ให้พอกับผู้เข้าพิธี)

๑๑. ผ้าขาวสำหรับปูแท่นบูชาปูนั่ง (สำหรับประธาน) ๑ เมตร ปูกราบ รัดอกตะโพก ๒ เมตร ๒ ผืน (ที่ตั้งบนแท่นบูชาและที่วงปีพาทย์) สำหรับประธานนั่ง ๗ เมตร (หรือให้ยาวพอสำหรับประธานนั่งและห่ม)

๑๒. เครื่องดนตรีสำหรับใช้บรรเลงประกอบพิธี

๑๓. บาตรน้ำมนต์

๑๔. เชิงเทียนชัย เชิงเทียนเงิน เชิงเทียนทอง

๑๕. กระจ่างรูป

๑๖. หมอนกราบ

๑๗. พวงมาลัยคล้องศีรษะครู และเครื่องดนตรี

๑๘. ชั้นกำนลสำหรับประธานประกอบพิธีประกอบด้วยชั้นล่างหน้า (เส้นผ้าศูนย์กลางไม่ต่ำกว่า ๖ นิ้ว) ผ้าเช็ดหน้าสีขาว ดอกไม้ ฐูปเทียน เงินกำนล

๑๙. ชั้นใส่ข้าวตอกดอกไม้

๒๐. ด้ายสายสิญจน์

๒๑. ชั้นกำนล เท่าจำนวนนักดนตรี

๒๒. เทียนชัย หน้า ๙ บาท เทียนเงิน หน้า ๖ บาท เทียนทอง หน้า ๖ บาท

๒๓. ผ้าหน้าโขน เท่ากับจำนวนเครื่องดนตรีที่นำเข้าพิธีไหว้ครู

หมวดที่ ๔ บุคลากร

บุคลากรที่จะต้องเชิญในการประกอบพิธีไหว้ครูทุกครั้ง คือ

๑. ประธานของงาน คือ ผู้เป็นผู้ใหญ่ในการจัดงาน

๒. ประธานประกอบพิธีไหว้ครู คือผู้ที่จะอ่านโองการ ประกอบพิธีไหว้ครู ต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถจะประกอบพิธีได้ถูกต้องและเป็นผู้ที่เคารพเลื่อมใสศรัทธาของบรรดาศิษยานุศิษย์ และผู้ใหญ่เข้าร่วมพิธี

๓. ผู้บรรเลงเพลงหน้าพาทย์ประกอบพิธีไหว้ครู คือผู้ที่ได้เคยรำเรียนเพลงหน้าพาทย์จนมีความรู้ความสามารถในการบรรเลงเพลง ซึ่งประธานประกอบพิธีไหว้ครูจะเรียกให้

บรรเลงในเวลาไหว้ครูได้ถูกต้อง

๔. ผู้มีความศรัทธา และศิลปินนักดนตรีเพื่อเข้าร่วมพิธี

(ดนตรี ตรี โท ระ โม ท, ๒๕๕๑, ๒๓ - ๒๔)



ภาพที่ ๕ (ซ้าย) ประธานในพิธีจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย

ภาพที่ ๖ (ขวา) ประธานในพิธีจุดเทียนชัย พร้อมด้วยผู้อ่านโองการไหว้ครู

(บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๒๔ กันยายน ๒๕๕๘)

เครื่องสังเวย และเครื่องบูชา ตามแบบแผนที่โบราณกำหนดนั้น เป็นการเตรียมอาหาร สำหรับ
สุกและดิบ ผลไม้ ขนมและอื่นๆ ตามรายละเอียดดังนี้

หมวดที่ ๕ เครื่องสังเวยและเครื่องบูชา

เครื่องสังเวยในการบูชาครู ต้องจัดให้ครบถ้วนถูกต้องตามแบบแผนที่โบราณกาลได้
กำหนดไว้ประกอบด้วย

๑. หัวหมู ดิบ - สุก
๒. เป็ด ดิบ - สุก
๓. ไก่ ดิบ - สุก
๔. เป็ดชะ ดิบ - สุก
๕. กุ้ง ดิบ - สุก
๖. ปลา ดิบ - สุก

๗. น้ำจิ้ม
๘. บายศรีปากชาม
๙. กลั้วน้ำ
๑๐. มะพร้าวอ่อน
๑๑. ขนมต้มแดง
๑๒. ขนมต้มขาว
๑๓. ขนมคั้นหลาว
๑๔. ขนมหุซ้าง
๑๕. บุหรี่ หมาก พลุ
๑๖. เหล้าโรง
๑๗. น้ำ
๑๘. ขนมขี้
๑๙. ขนมถั้วฟู
๒๐. ผลไม้ ๙ อย่าง (มังคุด ละมุด พุทรา มะไฟ ห้ามใช้)
๒๑. ทุเรียน
๒๒. ขนุน

(ดนตรี ตราโมท, ๒๕๕๑, หน้า ๒๕)



ภาพที่ ๗ ตัวอย่างเครื่องสังเวย
(บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๒๔ กันยายน ๒๕๕๘)

หลังจากพิธีสงฆ์และพิธีไหว้ครูแล้ว จะเป็นพิธีครอบ เพื่อการอนุญาตในการเริ่มเรียนดนตรีในระดับชั้นต่างๆ ซึ่งมีอุปกรณ์ที่ต้องเตรียมได้แก่ ขัน ผ้าขาว ดอกไม้ รูปเทียน และเงินก้านล ตามรายละเอียดดังนี้

หมวดที่ ๒ การเตรียมตัวผู้เข้ารับการครอบ

เมื่อศิษยานุศิษย์แห่งการดนตรีไทย มีความประสงค์จะขอรับการครอบเพื่อเริ่มการเรียนวิชาดนตรี หรือการต่อเพลงหน้าพาทย์ก็ตามสิ่งที่จะต้องเตรียมพร้อมเมื่อเข้าไปขอรับการครอบต่อประธานประกอบพิธีไหว้ครู ก็คือ

๑. ชั้นล้างหน้าขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง ๖ นิ้ว
๒. ผ้าเช็ดหน้าสีขาว
๓. ดอกไม้ รูป-เทียน
๔. เงินก้านล โดยนำรายการที่ ๒ - ๓ และ ๔ ใส่ไว้ในชั้นล้างหน้า

(ดนตรี ตราโมท, ๒๕๕๑, หน้า ๒๖)



ภาพที่ ๘ ตัวอย่างพิธีครอบ

(บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๑๓ กันยายน ๒๕๕๘)

๒.๔ เคียรครุ

เคียรครุ เป็นสัญลักษณ์แทนเทพเจ้าที่ชาวคนไทยให้ความเคารพบูชา ซึ่งในการประกอบพิธีไหว้ครูคนไทยทุกครั้ง จะมีการเชิญเคียรครุมาประกอบในพิธีด้วยเสมอ

ทงศศักดิ์ กลิ่นธรรม หัวหน้าแผนกงานช่างหัตถ์โรงเรียนช่างฝีมือในวัง (ชาย) ได้อธิบายถึงความเป็นมาของศิระเทพเจ้าที่ใช้ในงานไหว้ครูคนไทยไว้ว่า เป็นการรับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมเขมรและขอม และการแสดงโขน ซึ่งเป็นเทพเจ้าตามหลักความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ฮินดู คือ ถึงพระอิศวร พระนารายณ์ พระพรหม โดยมีพระปัญจสีขร พระปรคนธรรพ พระปัญจสีขรเป็นหลัก ตามรายละเอียดดังต่อไปนี้

โบราณจริงๆศิระครุเกี่ยวกับเขมรและขอมที่ไทยเรานั้นได้รับอิทธิพลมา และก็ยังมีการปรากฏหลักฐานการแสดงโขนตั้งแต่ในสมัยอยุธยาซึ่งเกี่ยวข้องกับพิธีกรรม เกี่ยวกับกษัตริย์ จากหลักฐานที่เห็นเรื่องที่มีการใช้หัตถ์โขนและศิระครุนั้นมันมีส่วนเกี่ยวข้องกันอยู่ เพราะมีการพูดถึงการแต่งกาย การแสดงและการใส่หัตถ์โขน ตั้งแต่อยุธยาตอนต้นมาก็มีหลักฐานจดหมายเหตุลาลูแบร์ของฝรั่งเศสบอกว่าเข้ามาตั้งแต่สมเด็จพระนารายณ์ ในจดหมายเหตุมีการกล่าวถึงว่า มีการตั้งโรงพิธี มีการแสดงโขน มีการกล่าวถึงยักษ์ ลิง น้ำอมฤต แสดงให้เห็นว่าโขนนั้นมีมานานแล้ว

เพราะศาสนาพราหมณ์หรือฮินดูมีส่วนเกี่ยวข้องกับเทพเจ้าโดยตรงอยู่แล้ว ดังนั้นหัตถ์โขนเมื่อถูกสร้างขึ้นมา มันเลยเกี่ยวข้องกับเรื่องรามเกียรติ์ ถ้าโดยทั่วไปก็ทราบกันอยู่แล้วว่ามันก็คือนารายณ์ ๑๐ ปาง ก็คือเป็นเรื่องรามเกียรติ์ ที่พระนารายณ์แปลงเป็นพระราม ฉะนั้นมันจึงเกี่ยวข้องกับเทพเจ้าด้วยวรรณกรรม และมีความเชื่ออยู่แล้วว่าทุกอย่างเกี่ยวข้องกับครูบาอาจารย์ เพราะว่าถ้ามีพระนารายณ์ก็ต้องมีพระพรหม มีพระพรหมก็ต้องมีพระอิศวร มีพระอิศวรก็ต้องมีเทพเจ้าทั้งหลาย ดังนั้นเมื่อเรื่องรามเกียรติ์เมื่อใส่หัตถ์โขนทำเป็นหน้ายักษ์ หน้าลิงแล้ว จึงต้องทำหน้าเทพเจ้าทั้ง ๑๓ องค์ขึ้นด้วย เพื่อประโยชน์ในการใช้ประกอบพิธีกรรมเป็นหลักเป็นตัวแทนของเทพเจ้าแทนที่จะเป็นเทวรูปทั่วไป ที่เราได้เคยเห็นอาจจะเห็นโลหะ ฯลฯ แต่พอมาเป็นงานเกี่ยวกับหัตถ์โขนมี พระ ยักษ์ ลิง แล้วจะไม่มีเทพเจ้าคงเป็นไปได้ ทั้งนี้เราพูดถึงพระอิศวร พระนารายณ์ พระพรหม ฯลฯ คนทั่วไปอาจจะไม่ทราบ อันนี้จะเป็นเฉพาะทางของเราแล้ว พระปัญจสีขร พระปรคนธรรพ อันนี้ก็เป็นเฉพาะทาง ที่ผมรู้มาและอาจารย์สอนมี ๙ องค์ ถ้าเราเรียนดนตรีไทยเราก็จะนับถือพระปัญจสีขรเป็นหลัก เมื่อเวลาจุดธูปจุด ๙ ดอก บางตำรามี ๑๐ องค์ คือเพิ่มพระอินทร์ขึ้นมา ฟังนาฏศิลป์จะขาดไม่ได้คือ พระภรตมุณี อาจจะมิศิระครุเกินได้แต่ห้ามขาด ถ้าเป็น

ฝ่ายดนตรีปีพาทย์จะเป็นพระปัญจสีขร หรือพระปรคนธรรพ ถ้าเราจะต้องทำเฉพาะทาง หรือศาสตร์ของเราเองจะต้องมี ๒ องค์นี้เป็นหลักซึ่งจะมีเยอะกว่านี้ได้ไม่เป็นที่น่าสำหรับช่าง โดยทั่วไปจะนับถือพระพิฆเนศ แต่จริงๆครุฑผมบอกไว้ว่าจะเป็นพระฤาษีนารอด (ทงศ์ศักดิ์ กลิ่นธรรม, สัมภาษณ์ วันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๕๘)



ภาพที่ ๙ - ๑๐ (ซ้าย) นายทงศ์ศักดิ์ กลิ่นธรรม
(ขวา) นายทรงศ์ศักดิ์ กลิ่นธรรม กับผู้วิจัย
บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๕๘

ดนตรี ตราโมท (๒๕๓๗, หน้า ๑๒ - ๑๗) ได้อธิบายถึงลักษณะของเศียรครุฑหรือศีรษะเทพเจ้า ตามที่กล่าวไว้ในหนังสือ ไหว้ครุฑดนตรีไทย โดยแสดงรายละเอียดไว้ดังต่อไปนี้

๒.๔.๑ พระอิศวร



ภาพที่ ๑๑ พระอิศวร

เทพเจ้าผู้สร้างโลก มีการสีขาว มีหน้า ๑ หน้า ๔ มือ มงกุฎน้ำเต้าหรือมงกุฎทรงเทริด น้ำเต้ากาบ มีพระอุมาภคคีเป็นอัครมเหสี และพระมเหศวรีเป็นมเหสีองค์ที่ ๒ มีเทวโอรส ๒ องค์ คือ พระขันตกุมาร และพระพิฆเนศแต่ในเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๑ ว่ามีพระโอรส ๓ พระองค์ คือ พระขันตกุมาร พระพิเนส และพระพินาย

๒.๔.๒ พระนารายณ์



ภาพที่ ๑๒ พระนารายณ์

เป็นเทพเจ้าผู้รักษาความดี กายสีดอกตะแบก (ชมพูอมม่วง) มีหน้า ๑ หน้า ๔ มือ ยอดมงกุฎชัย พระลักษมีเทพี เทพเจ้าแห่งลาภและความดี

๒.๔.๓ พระพรหม



ภาพที่ ๑๓ พระพรหม

เป็นเทพเจ้าแห่งพรหมวิหาร มีขาว มี ๔ หน้า ๘ มือ หน้า ๒ ชั้น มงกุฎชัยหรือมงกุฎเทริด น้ำเต้ากลม พระมเหสีทรงพระนาม สุรัสวดี ผู้เป็นเทพเจ้าแห่งการศึกษา

๒.๔.๔ พระวิสสุกรรม



ภาพที่ ๑๔ พระวิสสุกรรม

พระวิสสุกรรมนี้ เรียกกันต่าง ๆ เช่น พระวิศกรรม บ้าง พระวิชฌกรรม บ้าง พระพิษณุกรรม บ้าง หรือพระเพชรฉลูกรรม บ้าง แต่นั่นไม่เป็นสิ่งสำคัญด้วยเรามีจิตมุ่งที่จะไหว้เทพเจ้าแห่งดุริยางค์เท่านั้น เทพเจ้าองค์นี้มีการสีเขียว ๑ หน้า ๒ มือ หัวโล้น นิยมเขียนเป็นลายดอกไม้ทองตามคำอธิบายของอาจารย์มนตรี ตราโมท ได้บรรยายไว้ในหนังสือดุริยางค์เทพว่า เป็นนายช่างใหญ่ของเทวดา เป็นเจ้าแห่งช่างทุกประเภทไม่ว่าจะเป็น เขียน ปั้น หล่อ ก่อสร้าง สำหรับในด้านการดนตรีเคยมีนิยายเล่าสืบกันมาว่า ในครั้งกระโน้นเมืองมนุษย์ทั้งเด็กและผู้ใหญ่จะร้องจะเล่นอะไรก็ไม่มีระเบียบ มีถ้อยคำหยาบโลนปราศจากจังหวะจะโคน เหตุอันนี้ร้อนขึ้นไปถึงพระอินทร์ ต้องมีเทวโองการสั่งให้พระวิสสุกรรมลงมาจัดการ เมื่อพระวิสสุกรรมได้รับเทวโองการแล้วจึงแปลงกายเป็นคนชราลงมาสั่งสอนเด็ก ๆ และชาวเมืองให้รู้จักร้องรู้จักเล่นให้เป็นระเบียบนอกจากนี้ยังดลบันดาลให้เครื่องดนตรีมีลักษณะถูกต้อง และบังเกิดเสียงอันไพเราะด้วยตรงกับคำอ่านโองการที่ว่า “ท่านประสิทธิ์สาปสรรคเครื่องเล่นสิ่งสารพันในแหล่งหล้า” ดุริยางค์ศิลปินจึงยกย่องพระวิสสุกรรมว่า เป็นเทพเจ้าแห่งดนตรีอีกองค์หนึ่ง

๒.๔.๕ พระปัญจสีขร



ภาพที่ ๑๕ พระปัญจสีขร

พระปัญจสีขร หรือ พระปัญจสีขร เทพเจ้าองค์นี้เดิมเป็นมนุษย์ เป็นเด็กเลี้ยงโคไฉฉวม ๕ แหยม เป็นผู้ที่มีใจเลื่อมใสศรัทธาในทาง กุศลสร้างสิ่งที่เป็นสาธารณะประโยชน์หลายอย่างเมื่อตายไปจึงไปเกิดเป็นเทพบุตรในชั้นจตุมาหาราขมีชื่อว่า “ปัญจสีขรคนธัพพเทพบุตร” มีมังกุฎ ๕ ยอด มีร่างกายเป็นสี

ทอง มีกุณฑล มี ๑ หน้า ๔ มือ ทรงอาภรณ์แล้วไปด้วยนิลรัตน์ ทรงภูษาสีแดง มีความสามารถในเชิงดีด พิณและขับลำนำเป็นเลิศจนเป็นที่โปรดปรานของพระสมณโคดมพุทธเจ้าถึงกับทรงอนุญาตให้เฝ้าได้ทุกเวลา เป็นเทพเจ้าแห่งวิชาการดนตรี

๒.๔.๖ พระปรคนธรรพ



ภาพที่ ๑๖ พระปรคนธรรพ

พระปรคนธรรพ เป็นยอดของเทพคนธรรพร่างกายมีขนวนเป็นทักษิณาวรรต มงกุฎชฎายอดฉาชีหรือยอดกะตาศีเขียวใบแค เป็นเทพเจ้าแห่งวิชาการดนตรี

๒.๔.๗ พระฤๅษี



ภาพที่ ๑๗ พระฤๅษี

พระฤๅษีทั้งหมดมี ๓๕ คน มีชื่อต่าง ๆ กัน พระฤๅษีที่นำมาตั้งสำหรับบูชาในพิธีไหว้ครู ดนตรีไทยมีชื่อว่า “พระภรตฤๅษี” (อ่าน พระ-พะ-รด-รื่อ-สี่) ผู้ซึ่งได้รับเทวโองการจากพระพรหมผู้สร้าง โลก ให้นำศิลปะการร่ำทำรำคิวนาฏราชมาบังเกิดในเมืองมนุษย์ ถือได้ว่าเป็นเทพแห่งศิลปะด้วย

๒.๔.๘ พระพิฆเนศ



ภาพที่ ๑๘ พระพิฆเนศ

เป็นเทพเจ้าแห่งศิลปะ มีกายสีแดงสัมฤทธิ์มีหน้าเป็นช้าง มี ๔ มือ มงกุฎทรงเทริดน้ำเต้ากลม เป็นเทวโอรสของพระอิศวรกับพระอุมา

๒.๔.๙ พระพิราพ



ภาพที่ ๑๙ พระพิราพ

เป็นอสุรเทพบุตร กายสีม่วงแก่ มี ๑ หน้า ๒ มือ หัวโล้น (พิราพเดินป่า) มีกายเป็นวงทักษิณา
วัฏ พระพิราพทรงเครื่อง ทรงมงกุฎยอดเดินหน

จากเรื่องเดียวกันนั้น มนตรี ตราโมท ยังได้กล่าวถึงการเชิญศิระเทพเจ้ามาในพิธีไหว้ครูนั้น
จะต้องตั้งแท่นสำหรับวางให้สูงลดหลั่นตามลำดับชั้น การเชิญเศียรครุมาในพิธีนั้น อย่างน้อยที่สุด จะต้อง
มีเศียรของพระวิสสุกรรม พระปัญจสีขร พระปรคนธรรพ พระครุฤๅษี และพระพิราพ ตามรายละเอียด
ดังนี้

การจัดสถานที่สำหรับตั้งศิระครุต้องจัดยกแท่นสูง ทำลดหลั่นให้ถูกต้อง ระดับ
ชั้นสูง ต่ำของศิระเทพเจ้าที่เราจะอัญเชิญมาตั้ง และตั้งให้เป็นหมวดหมู่ ศิระเทพเจ้าที่จะ
เชิญมาตั้งในการประกอบพิธีไหว้ครู ควรจะมีครบถ้วนตามที่มีอยู่ในคำอ่านโองการไหว้ครู
เป็นอย่างน้อย สำหรับการไหว้ครูดนตรีไทยมีการเชิญมาตั้ง ได้แก่ พระอิศวร พระนารายณ์
พระพรหม พระวิสสุกรรม พระปัญจสีขร พระปรคนธรรพ พระครุฤๅษี พระพิฆเนศ
พระพิราพ แต่ถ้าหากมีไม่ครบดังกล่าวมาแล้ว อย่างน้อยที่สุดจะต้องมี พระวิสสุกรรม
พระปัญจสีขร พระปรคนธรรพ พระครุฤๅษี และพระพิราพ

(มนตรี ตราโมท, ๒๕๓๗, หน้า ๑๒ - ๑๓)

จากการอธิบายเรื่องเศียรครุข้างต้น พบว่า เศียรครุหรือ ศิระเทพเจ้านั้นเป็นสัญลักษณ์แทน
เทพเจ้าตามความเชื่อที่ได้รับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมเขมรและขอม ซึ่งเป็นเทพเจ้าตามหลักความเชื่อ
ของศาสนาพราหมณ์ฮินดู ในวัฒนธรรมดนตรีไทยนั้น นักดนตรีไทยให้ความเคารพบูชาเทพเจ้าต่างๆ
จำนวน ๙ องค์ ซึ่งจะอัญเชิญมาประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยทุกครั้ง ได้แก่ พระอิศวร พระนารายณ์
พระพรหม สามพระองค์นี้จะเรียกว่าเป็นมหาเทพ พระวิสสุกรรม พระปัญจสีขร พระปรคนธรรพ พระ
ฤๅษี พระพิฆเนศ และพระพิราพ ซึ่งในงานพิธีไหว้ครูใดที่ไม่สามารถเชิญเศียรครุมาได้ครบตามที่ได้กล่าว
ไว้ จะต้องมีย่างน้อย ๔ องค์ ได้แก่ พระวิสสุกรรม พระปัญจสีขร พระฤๅษี และพระพิราพ

๒.๕ สายผู้สืบทอดการรับมอพิธีไหว้ครูดนตรีไทย

ณรงค์ชัย ปิฎกรัตน์ ได้อธิบายถึงเรื่องครุทำพิธีไหว้ครูดนตรีไทยไว้ในงานวิจัยเรื่อง พิธีไหว้ครู
ดนตรีไทยว่า ครุผู้ทำพิธีเป็นครุมนุษย์ที่ทำหน้าที่เป็นตัวแทน ติดต่อกับครุเทพเจ้า ซึ่งไม่ได้กำหนดเพศหรือ
อายุ มักเป็นหัวหน้าวง หัวหน้าสำนักดนตรี โดยจำแนกสายการสืบทอดออกเป็น ๘ สาย คือ สายพระ
ประดิษฐ์ไพเราะ (มีแขก) สายหลวงกัลป์ยานมิตตาวาส (ทับ) สายนายทั้ง (สุนทรวาทิน) สายจางวางสวน

ชิตท้วม สายนายนิ่ม โปธิ์เอี่ยม สานพระประณิตวรศัพท์ (เขียน วรวาทีน) สายนายเปลื้อง กรานต์เลิศ และสายเบ็ดเตล็ดทั่วไปตามรายละเอียดดังนี้

ครูผู้ทำพิธีมีบทบาทในสถานะของมนุษย์ปุถุชน คือทำหน้าที่เป็นตัวแทน ติดต่อกับครูเทพเจ้า ครูพระฤาษี ครูแห่งจิตวิญญาณ เป็นผู้นำบริกรรมสวดบูชา นำกล่าวบทโองการ เป็นสื่อกลางระหว่างโลกของความจริงเชิงรูปธรรม คือเหล่าบรรดาศิษย์ทั้งหลาย พร้อมด้วยศิระษะครูเทพเจ้า รูปถ่ายครูดนตรี เครื่องดนตรี มีเครื่องบูชา เครื่องกระยาสังเวย อาจมีการบรรเลงเพลงหน้าพาทย์เพื่อสื่อสมมติแห่งอากัปภิกิริยา และโลกจินตนาการที่ซับซ้อนด้วยความเชื่อและนามธรรม

ครูผู้ทำพิธีให้ครูดนตรีไทยไม่มีข้อกำหนดด้านเพศหรืออายุ โดยทั่วไปแล้วผู้ทำหน้าที่นี้มักเป็นสำนักดนตรี หัวหน้าคณะดนตรี หรือหัวหน้าวงดนตรี เป็นผู้จัดงานทำบุญ อุทิศส่วนบุญไปยังบุพพาทจารย์ และประกอบพิธีกรรมตามขั้นตอนเพื่อบูชา ถวายเครื่องสังเวย บรรดาศิษย์ของสำนัก คณะวงดนตรีนั้นๆ ต่างมาร่วมงานบุญและพิธี ในอดีตการจัดงานพิธีมีความเรียบง่าย จนเมื่อพิธีให้ครูดนตรีมีพัฒนาการรูปแบบมาจากการให้ครูโขนละคร พิธีและขั้นตอนต่างๆ จึงได้รับการจัดระเบียบ มีข้อกำหนด และมีขนบสำหรับปฏิบัติเพิ่มขึ้น การไม่ระบุเพศของครูผู้ทำพิธีให้ครูดนตรีนี้ หมายความว่า ครูที่ทำพิธีให้ครูดนตรีนั้น เป็นผู้ชายหรือผู้หญิงก็ได้ ดังพบว่า คุณหญิงไพฑูริย์ กิตติวรธรม (พ.ศ. ๒๔๕๔ - ๒๕๓๘) ได้รับมอบโองการให้ครูดนตรีทำพิธีให้ครูดนตรีจากจางวางทั่ว พาทย์โกศล คุณหญิงชั้น ศิลปะบรรเลง (พ.ศ. ๒๔๔๙ - ๒๕๓๑) ได้รับโองการให้ครูดนตรีจากหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปะบรรเลง) ทำพิธีให้ครูดนตรีและยังมอบสิทธิ์ในการทำพิธีให้ครูดนตรีให้แก่ศิษย์หลายคน เช่น นายประสิทธิ์ ถาวร นายชนก สาคริก นายสลาภ โปธิ์สามต้น นายสุบิน จันท์แก้ว นายน้ำว่า ร่วมโพธิ์ทอง นายอุทัย แก้วละเอียด ส่วนอายุของศิษย์ที่รับมอบสิทธิ์ในการประกอบพิธีให้ครูดนตรีนั้น ครูผู้มอบใช้ดุลยพินิจในการพิจารณาศักยภาพด้านดนตรี และความพร้อมอื่นๆ ประกอบตามที่เห็นสมควร (ณรงค์ชัย ปิฎกัรัชต์, ๒๕๕๓, หน้า ๗๕ - ๗๖)

จากเรื่องเดียวกัน ณรงค์ชัย ปิฎกัรัชต์ ได้สรุปสายการสืบทอดการอ่านโองการพิธีให้ครูดนตรี โดยสายการรับมอบสิทธิ์ในการประกอบพิธีให้ครูดนตรีจำแนกได้ ๘ สาย ดังนี้

- สายที่ ๑ สายพระประดิษฐ์ไพเราะ (มีแขก)
- สายที่ ๒ สายหลวงกัลยาณมิตตาวาส (ทับ)

สายที่ ๓ สายนางทั้ง (สุนทรวาทิน)
 สายที่ ๔ สายนายนิ่ม โพธิ์เยี่ยม
 สายที่ ๕ สายพระประณีตวรศัพท์ (เขียน วาทิน)
 สายที่ ๖ สายจางวางสวน ชิตท้วม
 สายที่ ๗ สายนายเปลื้อง กรานต์เลิศ
 สายที่ ๘ สายเบ็ดเตล็ดทั่วไป
 (ณรงค์ชัย ปิฎกัรชต์, ๒๕๕๓, หน้า ๗๖)

บุญตา เขียนทองกุล จำแนกสายการสืบทอดสายการอ่านโองการนำไหว้ครูออกเป็น ๓ สาย ได้แก่ สายพระประดิษฐไพเราะ สายหลวงกัลยาณมิตตาวาส และสายเสนาะดุริยางค์ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑. สายพระประดิษฐไพเราะ

พระประดิษฐไพเราะ (มี ดุริยางกูร) หรือครุมีแขก สันนิษฐานว่าน่าจะเกิดปลายรัชกาลที่ ๑ และเป็นครูดนตรีไทยปลายรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ในสมัยรัชกาลที่ ๔ ครุมีแขกเป็นครูปี่พาทย์ในพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นหลวงประดิษฐไพเราะ เมื่อวันที่ ๒๑ พฤศจิกายน ๒๓๙๖ ตำแหน่งปลัดจางวางมหาดเล็ก ต่อมาอีก ๑ เดือนแต่งเพลงเชิดจีนถวาย เป็นที่พอพระราชหฤทัย จึงโปรดให้เลื่อนบรรดาศักดิ์เป็นพระประดิษฐไพเราะ ในรัชกาลที่ ๕ ครุมีแขกได้เป็นครุมีโหรีในสมเด็จกรมพระยาสุนทรราชประชยุร ครุมีแขกเป็นเอตทัคคะผู้หนึ่งมีความสามารถทั้งด้านการบรรเลงดนตรีและด้านการประพันธ์เพลง ลูกศิษย์คนสำคัญ คือ ครูสิน ศิลปบรรเลง

การครอบประสิทธิ์ประสาทให้เป็นผู้อ่านโองการนำไหว้ครูในสายนี้ เริ่มจากพระประดิษฐไพเราะ (ครุมีแขก) ได้มอบให้นายสิน ศิลปบรรเลง และสืบสายโดยมอบให้หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) หลังจากท่านครูหลวงประดิษฐไพเราะถึงแก่กรรม ครูพิมพ์ นักระนาด เป็นผู้อ่านโองการนำไหว้ครูแทน หลังจากนั้นเป็นคุณหญิงชั้น ศิลปบรรเลง ศิลปินแห่งชาติ นายประสิทธิ์ ถาวร ศิลปินแห่งชาติ นายสุบิน จันท์แก้ว นายอุทัย แก้วละเอียด ปัจจุบันพันเอกเสนาะ หลวงสุนทร เป็นผู้อ่านโองการนำไหว้ครู

๒. สายหลวงกัลยาณมิตตาวาส หรือบ้านพาทย์โกศล

สายพาทย์โกศล เริ่มที่หลวงกัลยาณมิตตาวาส เดิมชื่อทับ นามสกุลเดิม ชูสังข์ เป็นชาว จังหวัดอยุธยา ได้ย้ายเข้ามาอยู่กรุงเทพฯ ฯ ประมาณรัชกาลที่ ๒ ตั้งบ้านเรือนอยู่หลังวัด กัลยาณมิตร ครูทับเป็นนักดนตรีที่มีฝีมือมาก สามารถเล่นเครื่องดนตรีทุกชนิดแต่มีความชำนาญขอสามสายเป็นพิเศษเจ้าพระยาบดินทร์เดชา ได้พาท่านไปประจำวงปี่พาทย์ของ สมเด็จพระเจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช (วังบูรพา) อยู่ระยะหนึ่ง ต่อมาทำหน้าที่เป็นนายวงดนตรีประจำบ้าน พระยาภาณุวงศาธิบดี ครูทับมีบุตรชาย ที่เป็นนักดนตรีคนสำคัญในสมัยต่อมา คือ จางวางทั่ว พาทย์โกศล ทั้งเป็นหลานของครูทองดี ชูสังข์ ผู้เชี่ยวชาญเรื่องเพลงหน้าพาทย์

พิธีไหว้ครูของบ้านพาทย์โกศล ยังคงใช้แบบเดิม ที่เรียกว่า “ค่านับครู” จนถึง ปัจจุบันนี้

การครอบประสิทธิ์ประสาทให้เป็นผู้อ่านโองการนำไหว้ครูบ้านนี้ เริ่มที่ หลวง กัลยาณมิตตาวาส (ทับ พาทย์โกศล) ผู้ที่สืบทอดการอ่านโองการนำไหว้ครูต่อจากหลวง กัลยาณมิตตาวาส ได้แก่ จางวางทั่ว พาทย์โกศล นายเทวาประสิทธิ์ พาทย์โกศล นายนพ ศรี เพชรดี นายภาณุวาส บุณนาค ผู้อ่านโองการนำไหว้ครูคนสุดท้ายของบ้านนี้ คือ ร้อยเอกอุทัย พาทย์โกศล

๓. สายเสนาะดุริยางค์ หรือบ้านสุนทรวาทีน

ต้นตระกูลของสุนทรวาทีน เท่าที่สืบค้นได้ คือครูทั้ง สุนทรวาทีน ซึ่งเป็นนักดนตรีร่วม สมัยกับ พระประดิษฐไพเราะ (ครูมีแขก) ครูทั้งเป็นบิดาของครูช้อย สุนทรวาทีน ตั้งบ้านเรือน อยู่ที่สวนมะลิ บางไส้ไก่ ฝั่งธนบุรี ครูช้อยเป็นดนตรีที่มีชื่อเสียงในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ เป็น นักดนตรีที่ตาบอดเนื่องจากไข้ทรพิษตั้งแต่เด็ก ผู้ทำหน้าที่สืบทอดสายบ้านสุนทรวาทีน คือ พระยาเสนาะดุริยางค์ (แหม่ม สุนทรวาทีน) บุตรชายของครูช้อยเองนอกจากนั้นเป็นลูกศิษย์ที่มีชื่อเสียง คือ พระยาประสานดุริยศัพท์ (แปลก ประสานศัพท์) พระประตัพดุริยกิจ (แหยม วิณนิ) หลวงบรรเลงเลิศเลอ (กร กรวาทีน) การครอบประสิทธิ์ประสาทให้เป็นผู้อ่านโองการนำ ไหว้ครูของบ้านนี้ เริ่มที่ครูช้อย สุนทรวาทีน ในสายนี้มีครูผู้ใหญ่ ๒ ท่านคือ พระยาประสาน ดุริยศัพท์ (แปลก ประสานศัพท์) และพระยาเสนาะดุริยางค์ (แหม่ม สุนทรวาทีน) รุ่นต่อมา มีครูสอน วงฆ้อง ครูมี ทรัพย์เย็น ผู้นำอ่านโองการนำไหว้ครู ปัจจุบันถึงแก่กรรมแล้วทั้งสอง ท่าน

ขุนจงฝึกหัด	มอบให้ นายเจริญ โกศล
ครูนิ่ม โพธิ์เอี่ยม	มอบให้ นายบุญยัง เกตุคง
ครูเปลื้อง กรานเลิศมอบให้	นายเขียน สุขสายชล
ครูอุไทย โตสง่า	มอบให้ ครูพุ่ม โตสง่า

(บุญตา เขียนกุลทอง, ๒๕๕๐, หน้า ๕๕ - ๖๒)

จากการอธิบายเรื่องสายการสืบทอดโองการไหว้ครูดนตรีไทยข้างต้น พบการแบ่งสายโองการไหว้ครูออกเป็น ๒ ประเภท โดยประเภทแรกนั้น แบ่งออกเป็น ๘ สาย ได้แก่ สายพระประดิษฐไพเราะ (มีแขก) สายหลวงกลยามมิตตาวาส (ทับ) สายนางทั้ง (สุนทรวาทิน) สายนายนิ่ม โพธิ์เอี่ยม สายพระประณีตวรศัพท์ (เขียน วาทิน) สายจางวางสวน ชิตท้วม สายนายเปลื้อง กรานต์เลิศ และสายเบ็ดเตล็ดทั่วไป และประเภทที่สองนั้นแบ่งออกเป็น ๓ สาย ได้แก่ สายพระประดิษฐไพเราะ (มี ดุริยางกูร) หรือ ครูมีแขก สายหลวงกลยามมิตตาวาส หรือบ้านพาทย์โกศล และ สายเสนาะดุริยางค์ หรือบ้านสุนทรวาทิน

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ภัทระ คมขำและคณะ (๒๕๕๗, หน้า ง) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ปีพาทย์พิธีกรรมในจังหวัดชลบุรี” ผลการวิจัยพบคณะปีพาทย์ ๑๓ คณะโดยจำแนกออกตามพื้นที่ เขตอำเภอได้ดังนี้ อำเภอเมือง ๑๐ คณะ ได้แก่ คณะปีพาทย์นายถาวร แสงจิต คณะปีพาทย์นายประสิทธิ์ คงประเสริฐ คณะปีพาทย์ส. สุวัฒน์ศิลป์ คณะปีพาทย์นายบุญเลิศ จันทอรารักษ์ คณะปีพาทย์ห่านฟ้าดนตรีไทย คณะปีพาทย์แหลมศิลป์ คณะปีพาทย์นายปัญญา ทองเทศ คณะปีพาทย์ประกอบศิลป์ คณะปีพาทย์ลูกเล็กบริการ คณะปีพาทย์อักษรศิลป์ อำเภอพานทอง ๑ คณะ ได้แก่ คณะปีพาทย์พ่อมม โพธิ์ทอง อำเภอบางละมุง ๑ คณะ ได้แก่ ปีพาทย์คณะจรูญศิลป์ และอำเภอสัตหีบ ๑ วง ได้แก่ คณะปีพาทย์สุภัทร์ศิลป์ ทั้งนี้ยังพบว่าคณะปีพาทย์ทั้ง ๑๓ คณะนั้นได้มีการสืบทอดองค์ความรู้ด้านดนตรีให้กับสมาชิกในวงทั้งที่เป็นบุตรหลาน และบุคคลอื่นผู้ที่สนใจดนตรีเพื่อประกอบอาชีพเพื่อเป็นนักดนตรีในคณะนั้นๆ อีกด้วย

ณรงค์ชัย ปิฎกรัชต์ (๒๕๕๓, หน้า ง - จ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “พิธีไหว้ครูดนตรีไทย” ผลการวิจัยพบว่า พิธีไหว้ครูดนตรีไทยมีความหมายถึงประกอบพิธีที่ศิษย์แสดงความกตเวทิตาคุณต่อครู ความสำคัญของครูที่มีต่อศิษย์นั้น เพราะครูเป็นผู้ให้ทั้งความรู้และความเจริญรุ่งเรืองของศิษย์ ครูในพิธีไหว้ครูจำแนกได้ ๔ กลุ่ม คือ กลุ่มมหาเทพ กลุ่มดุริยเทพ กลุ่มเทพและพระฤาษี และกลุ่มครุมนุชย์ที่ล่วงลับไปแล้วการประกอบพิธีมีครูท่านหนึ่งเป็นผู้ทำพิธี ในการวิจัยได้ข้อมูลครูผู้ทำพิธี ๑๓๙ คน จำแนก

ได้ ๘ สาย คือ สายพระประดิษฐไพเราะ (มีแขก) สายหลวงกัลยาณมิตตवास (ทับ) สายนายทัง (สุนทร วาทิน) สายจางวางสวน ชิตท้วม สายนายนิ่ม โพธิ์เอี่ยม สายพระประณีตวรศัพท์ (เขียน วรวาทิน) สายนายเปลื้อง กรานต์เลิศ และสายเบ็ดเตล็ดทั่วไป

แบบแผนและแนวปฏิบัติในการจัดตั้งพิธี มีการกำหนดพื้นที่เป็นขอบเขตปริมณฑล มีการตั้ง โต๊ะหมู่บูชา แทนประดิษฐานศรีษะครุฑนตรีตามลำดับชั้นความสำคัญ คือ กลุ่มมหาเทพ มีพระอิศวร พระนารายณ์ พระพรหม กลุ่มดุริยเทพ มีพระประคนธรรพ พระวิษณุกรรม พระปัญจสิขร กลุ่มเทพและพระฤาษี มีพระพิฆเนศ พระพิราพ พระฤาษี กลุ่มครุมนุชย์ที่เป็นจิตวิญญาณซึ่งล่วงลับไปแล้ว โดยจัดวาง ภาพถ่ายของครุฑนตรี มีเครื่องดนตรีต่างๆ จัดวางลดหลั่นกัน มีเครื่องกระยาสังเวยสุก - ดิบ และเครื่องบูชาที่ใช้ในพิธี

ระเบียบพิธีไหว้ครุฑนตรีไทย นิยมจัดในวันพฤหัสบดีหรือหากไม่สะดวกก็มักจัดในวันอาทิตย์ แทน มีขั้นตอนสำคัญ คือ ขั้นตอนพิธีบูชาพระรัตนตรัย ขั้นตอนพิธีบวงสรวงอัญเชิญครุมาสู่ปริมณฑลพิธี ร่วมชุมนุมสมโภชอันวยพร รับการถวายเครื่องสังเวย การเชิญครุกลับที่สถิต และขั้นตอนพิธีของครุ ปัจจุบันกับศิษย์ มีการเฝ้มีการครอบครุทางดนตรีด้วยวิธีครอบด้วยฉิ่ง ครุบางท่านครอบศิษย์ด้วยศรีษะพระฤาษีซึ่งหมายถึงพระนารทฤาษี ศิษย์บางรายต้องการต่อหน้าทับหรือเพลงหน้าพาทย์สำคัญ ครุใช้วิธีจับมือศิษย์โดยให้ตีตะโพนหรือตีฆ้องวงใหญ่ด้วยประโยคตันของเพลง ๓ ครั้ง ถือว่าได้เริ่มต้นเรียนเพลงหน้าพาทย์นั้นๆ แล้ว

การประกอบพิธีไหว้ครุฑนตรีมีวงปีพาทย์บรรเลงเพลงหน้าพาทย์ ระเบียบวิธีที่เป็นรากฐานของการเรียบเรียงบทโองการไหว้ครุ วิธีปฏิบัติของพิธีไหว้ครุฑนตรีไทยเกิดขึ้นในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. ๒๔๕๓ - ๒๔๖๘) ต่อมาจึงมีการสืบทอด ปรับปรุงในรายละเอียด มีการประพันธ์ทำนองเพลงหน้าพาทย์เพิ่มเติมจนนำไปสู่ความแตกต่างของครุผู้ทำพิธีของแต่ละสายสำนัก ในการวิจัยพบว่า มีเพลงหน้าพาทย์ที่มีนัยสำคัญ ๙ ประเภท คือ (๑) เพลงที่แสดงการน้อมบูชาพระรัตนตรัย และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น เพลงสาธุการ (๒) เพลงที่บูรณาการและมีนัยอย่างอื่นด้วย เช่น เพลงกระบองกัน ใช้สำหรับนมัสการแล้วยังใช้เพื่อการประสิทธิ์การประสาทรด้วย (๓) เพลงประจำองค์ของครุ เช่น เพลงตระนารายณ์บรรทมสินธุ์ ประจำองค์พระนารายณ์ เพลงพระพิราพเต็มองค์ ประจำองค์พระพิราพ (๔) เพลงประกอบการเสด็จหรือเดินทางของครุ เช่น เพลงโคมเวียน (๕) เพลงอันเชิญครุมาชุมนุมสมโภช เช่น เพลงตระสนนิบาต ตระเชิญ (๖) เพลงประสาทร เช่น เพลงตระเทวาประสิทธิ์ (๗) เพลงที่แสดงอิทธิฤทธิ์ตามจินตภาวะ เช่น เพลงตระนิมิต เพลงรวิ (๘) เพลงอันเชิญครุเสวยเครื่องกระยาสังเวย มีเพลงนั่งกิน เช่น เหล้า และ (๙) เพลงเกี่ยวกับขวัญกำลังใจ ฤกษ์ยามยามดี เช่น เพลงมหาฤกษ์ มหาชัย เมื่อกิจกรรม

ดำเนินไปตามจนครบทุกขั้นตอนแล้ว วงปีพาทย์บรรเลงเพลงเชิด และกราวรำ เพื่อแสดงความยินดีในความสำเร็จสมบูรณ์ของการประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย

บุษกร สำโรงทอง (๒๕๔๙: ก) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมการถ่ายทอดดนตรีไทยภาคเหนือ ผลการวิจัยพบว่า ดนตรีที่มีชื่อเสียงของภาคเหนือได้แก่ วงสะล้อ ซอ ซึง มีการขับร้องแบบภาคเหนือเรียกว่า การขับซอ ซึ่งมีวงดนตรีประกอบ นอกจากนี้ยังมีวงกลองสะบัดไชย วงกลองปูจา และวงปีพาทย์พื้นเมือง ซึ่งมีการเรียกชื่อต่างกันไป เช่นวงพาดฆ้อง วงเต่งทึง วงปาด หรือวงปาดก้องบ้าง แล้วแต่ความนิยมของแต่ละท้องถิ่น

ดนตรีพื้นเมืองภาคเหนือได้รับการสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งโดยวิธีมุขปาฐะ การเรียนการสอนมักดำเนินที่บ้านของครู ทำให้ครูและศิษย์มีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกัน ผู้เรียนมิใช่จะได้รับเพียงวิชาความรู้ด้านดนตรีเท่านั้น แต่ยังได้เรียนรู้การวางตนในการประกอบวิชาชีพนักดนตรี การดำเนินชีวิตอย่างมีคุณธรรม ศิลปินที่เชี่ยวชาญจะถ่ายทอดความรู้เรื่องพิธีกรรมการบูชาครูไปยังอนุชน พิธีกรรมนี้ถือเป็นพิธีกรรมที่สำคัญสำหรับผู้เริ่มเรียนและผู้แสดงขั้นตอนของการไหว้ครูมีการบูชาพระรัตนตรัยก่อนเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลความเชื่อทางพุทธศาสนาที่เข้าไปมีบทบาทในการประกอบพิธีกรรม เครื่องบูชาครูสะท้อนความเชื่อของศิลปิน ซึ่งมีเรื่องเหนือธรรมชาติ เกี่ยวกับเทพเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์เข้ามาเกี่ยวข้อง ภูมิปัญญาล้านนาที่ชาญฉลาดซึ่งแฝงอยู่ในข้อห้ามต่างๆ สอนให้ผู้ปฏิบัติมีความละเอียด รอบคอบ และประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม มีความเคารพนบต่อผู้เป็นครู การสืบทอดวัฒนธรรมดนตรีนอกจากจะเป็นการอนุรักษ์ดนตรีที่ดั้งเดิมแล้ว ยังเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาของท้องถิ่นล้านนาที่มีเอกลักษณ์อันโดดเด่นของไทยให้คงอยู่สืบไปอีกด้วย

นัฐพงศ์ โสวัตร (๒๕๓๘, หน้า ๗๘) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ บทบาทและหน้าที่ของเพลงตระโห่ไหว้ครูดนตรีไทย ผลการวิจัยพบว่า มีเพลงตระโห่ในดนตรีไทยทั้งหมด ๓๓ เพลง เป็นเพลงตระโห่ที่ใช้สำหรับพิธีไหว้ครูดนตรีไทย ๒๑ เพลง พบว่าอัตลักษณ์ของเพลงตระโห่ไหว้ครูดนตรีไทยมี ๖ ประการ เรียงลำดับความชัดเจนจากมากไปหาน้อย ได้แก่ วิธีบรรเลงรัวคู่ ๒, จังหวะและหน้าทับ, ทำนองหลักที่มีลักษณะเฉพาะในเพลงตระโห่อยู่ในช่วงกลางของห้องวงใหญ่, กลุ่มเสียงถี่ ๓ ลักษณะและประโยคของเพลงตระโห่ ในส่วนของ บทบาทและหน้าที่พบว่า การบรรเลงเพลงตระโห่ในพิธีไหว้ครู เรียงลำดับอย่างเหมาะสม แบ่งออกเป็น การบูชา การอัญเชิญ การขอพร ซึ่งครูยุคก่อนใช้เพลงตระโห่เพื่อมุ่งเชิญเทพสำคัญ เป็นกลุ่มๆ แต่ในระยะต่อมา มีเพลงตระโห่เฉพาะองค์มากขึ้น ในด้านวัฒนธรรมอันได้แก่ ความเชื่อ ประเพณี ค่านิยม ได้รวบรวมแบบแผนและวิธีการไหว้ครูของแต่ละท่าน ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับนักดนตรี เครื่องดนตรี และเพลงที่บรรเลงในการไหว้ครู พร้อมด้วยขั้นตอนการเข้าครอบปีพาทย์ ๕ ลำดับได้แก่ การครอบโหมโรงเย็น ครอบตระโหมโรง ครอบโหมโรงกลางวัน การเรียนหน้าพาทย์ชั้นสูงและการเรียนหน้าพาทย์องค์พระพิราพเต็มองค์

วรรณภา เสมสวัสดิ์ (๒๕๔๖, หน้า ๓๕) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ เพลงหน้าพาทย์ประกอบพิธีไหว้ครู ดนตรีไทย กรณีศึกษา: ครูมนตรี ตราโมท พบว่า เพลงหน้าพาทย์ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย เป็นเพลงที่มีความหมายในเชิงสัญลักษณ์แทนคาถาแต่ละบทและสถานการณ์ในขณะนั้น ซึ่งเพลงที่ใช้เป็นเพลงหน้าพาทย์ชั้นสูง การเรียกเพลงหน้าพาทย์ที่ใช้บรรเลงประกอบพิธีนั้นมีความแตกต่างกันออกไปในแต่ละทางตามการสืบทอดมาจากครูท่านต่างๆ ซึ่งกรณีของครูมนตรี ตราโมท ได้ปรับปรุงมาจาก ท่านพระยาประสานดุริยศัพท์ และ หลวงประดิษฐไพเราะ และในด้านบทบาทความสัมพันธ์ของเพลงหน้าพาทย์ประกอบพิธีไหว้ครูกับสังคมนั้น ประการแรก พิธีไหว้ครูเป็นการแสดงถึงความกตัญญูทวดเวทิต่อครูบาอาจารย์ เป็นแบบอย่างต่อศิษย์รุ่นต่อไป ประการที่สอง สะท้อนให้เห็นความเชื่อที่มีอิทธิพลมาจากพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์ สืบเนื่องจากการอ่านโองการไม่ว่าสำนักใดจะขึ้นต้นบูชาพระรัตนตรัยเสมอ สะท้อนให้เห็นถึงความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และแสดงออกถึงการเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี ฉะนั้น เพลงหน้าพาทย์ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยนั้นจึงมีคุณค่าในการอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมอันดีงามของคนไทย

บทที่ ๓

พิธีไหว้ครูดนตรีไทยของคณะปี่พาทย์ในจังหวัดชลบุรี

การศึกษาเรื่องพิธีไหว้ครูดนตรีไทยของคณะปี่พาทย์ในจังหวัดชลบุรี ผู้วิจัยทำการศึกษาจากการเก็บข้อมูลพื้นที่ภาคสนาม คณะปี่พาทย์ที่จัดงานพิธีไหว้ครูดนตรีไทยปรากฏพบ คณะปี่พาทย์ที่จัดงานไหว้ครูดนตรีไทยจำนวน ๘ คณะ ประกอบไปด้วย คณะครูช้วน เรื่องเดช คณะสุพัฒน์ศิลป์ คณะประสิทธิ์สังคีต คณะพ่อชม โปธิ์ทอง คณะนายเสนอ บัวแผน คณะดีด ศรีราชา คณะสำรวยศิลป์ และคณะ พ. ปัญจศิลป์ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๓.๑ คณะครูช้วน เรื่องเดช

๓.๑.๑ ประวัติความเป็นมาของคณะครูช้วน เรื่องเดช

คณะปี่พาทย์ครูช้วน เรื่องเดช ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๑ โดยนายสุรชัย เรื่องเดช เกิดเมื่อ ๑ ตุลาคม ๒๕๐๘ ปัจจุบันอายุ ๕๐ ปี ปัจจุบันเป็นหัวหน้าคณะ คณะปี่พาทย์ครูช้วน เรื่องเดช ตั้งอยู่ ณ บ้านเลขที่ ๙๕/๒ หมู่ ๒ ตำบลหนองตำลึง อำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี ๒๐๑๖๐ เบอร์โทรศัพท์ ๐๘๕ ๑๒๗ ๙๗๔๒ และ ๐๘๑ ๗๙๕ ๖๙๘๘ รับบรรเลงปี่พาทย์ ปี่พาทย์มอญ แตรวงและละครรำ

นายสุรชัย เรื่องเดช ได้รับการถ่ายทอดวิชาดนตรีจากครูหลายท่าน จับมือหน้าพาทย์กับ คุณครูสมชาย ดุริยะประณีต



ภาพที่ ๒๐ นายสุรชัย เรื่องเดช หัวหน้าคณะปี่พาทย์ครูช้วน เรื่องเดช
บันทึกเมื่อวันที่ ๑ กรกฎาคม ๒๕๕๘

๓.๑.๒ การจัดพิธีไหว้ครูดนตรีไทยคณะครูช้วน เรืองเดช

การจัดพิธีไหว้ครูของคณะปี่พาทย์ครูช้วน เรืองเดชนั้น นายสุรัชย์ เรืองเดช หัวหน้าคณะ ได้อธิบายถึงความเป็นมาไว้ว่า จัดพิธีไหว้ครูต่อเนื่องทุกปี จนถึงปัจจุบันจัดพิธีไหว้ครูเป็นครั้งที่ ๗ โดยครั้งที่ ๑ - ๒ ได้เชิญคุณครูอืด หรือคุณครูอำนาจ พิมพ์สุวรรณ(หลังวัดหลวงพ้อโสธร) มาเป็นผู้ทำพิธี ครั้งที่ ๓ ได้เชิญ คุณครูวิโรจน์ (บ้านกลาง) มาเป็นผู้ทำพิธี และครั้งที่ ๔ จนถึงปัจจุบัน (ครั้งที่ ๗) ได้เชิญคุณครูทรงชัยฤทธิ์ นาคพงศ์ เป็นผู้ทำพิธี

งานพิธีไหว้ครูดนตรีไทยขึ้นทุก ๆ ปี ในการเลือกจัดงานนั้นจะจัดวันพฤหัสบดี เดือนคู่ จัดพิธีไหว้ครูมาทั้งหมด ๗ ครั้ง ใช้วงดนตรีปี่พาทย์ของครูสงบ ทองเทศ มาบรรเลงหน้าพาทย์มา ๔ ครั้ง เชิญอาจารย์วิโรจน์มาทำพิธีอ่านโองการไหว้ครู ๑ ครั้ง และอีก ๒ ครั้ง เชิญทรงชัยฤทธิ์มาทำพิธีเพราะท่านสามารถรำในพิธีได้ ที่ผ่านมามีส่วนใหญ่มักจะเป็นแต่ปี่พาทย์

ในงานพิธีไหว้ครูจะมีการตั้งศาลเพียงตา และจุดธูปเทียน เหมือนเป็นการเทียบเชิญใน ลำดับแรก บางบ้านเขาต้องรอให้โทรมาเชิญให้ แต่สำหรับที่นี่นั้นนายสุรัชย์จะเป็นผู้เชิญเอง ท่านบอกว่าไม่ต้องมีการสวดคาถามาก ส่วนตัวนับถือด้วยใจรัก (สุรัชย์ เรืองเดช, สัมภาษณ์, วันที่ ๑ กรกฎาคม ๒๕๕๘)



ภาพที่ ๒๑ (ซ้าย) ป้ายเลขที่บ้าน นายสุรัชย์ เรืองเดช ภาพที่ ๒๒ (ขวา) ทางเข้าบ้าน นายสุรัชย์ เรืองเดช
(บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๕๘)



ภาพที่ ๒๓ (ซ้าย) การจัดเครื่องสังเวตตรงศาลเพียงตา
ภาพที่ ๒๔ (ขวา) การจัดเครื่องสังเวตพิธีกรรมหน้าวงปีพาทย์
(บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๕๘)



ภาพที่ ๒๕ (ซ้าย) การจัดแท่นวางเศียรครูและเครื่องดนตรี
ภาพที่ ๒๖ (ขวา) พิธีเจริญพระพุทธมนต์ของพระสงฆ์
(บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๕๘)



ภาพที่ ๒๗ (ซ้าย) บริเวณสำหรับวงปี่พาทย์พิธี ภาพที่ (ขวา) ๒๘ พื้นที่การจัดวางเครื่องสังเวย
(บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๕๘)



ภาพที่ ๒๙ (ซ้าย) ผู้อ่านโองการทำพิธีครอบครูให้แก่ชายช้วน เรื่องเดช
ภาพที่ ๓๐ (ขวา) การรำถวายมือ
(บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๕๘)



ภาพที่ ๓๑ กิ่งไผ่ห้อยสร้อยทอง
(บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๕๘)

จากภาพที่ ๓๑ กิ่งไผ่ห้อยสร้อยทองถูกพบในการประกอบพิธีไหว้ครู ผู้อ่านเื่องการพิธีไหว้ครูจะ
ใช้กิ่งไผ่ดังกล่าวในลักษณะการเจิมเครื่องดนตรี หรือที่รู้จักกันในพิธีตักทอง

๓.๑.๓ นักดนตรีผู้บรรเลงดนตรีประกอบพิธีไหว้ครูคณะครูช้วน เรื่องเดช

นักดนตรีผู้บรรเลงดนตรีประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีคณะครูช้วน เรื่องเดช ประกอบด้วย
นักดนตรีต่อไปนี้

๓.๑.๓.๑ นายสงบ ทองเทศ ปัจจุบัน อายุ ๗๖ ปี อาชีพนักดนตรีเป่าพาทย์ และอาจารย์
พิเศษโรงเรียนดาราสุมุทร ตีระนาดเอก

๓.๑.๓.๒ นายถาวร แสงจิต ปัจจุบัน อาชีพเจ้าของวงเป่าพาทย์คณะถาวร แสงจิต ตีระนาดทุ้ม

๓.๑.๓.๓ นายมนัส คงศิริ ปัจจุบัน อาชีพนักดนตรีเป่าพาทย์ ตีตะโพน

๓.๑.๓.๔ นายวีระพร มโหธร ปัจจุบัน อาชีพนักดนตรีเป่าพาทย์ เป่าปี่ใน

๓.๑.๓.๕ นายพินิจ โพธารชร ปัจจุบัน อาชีพเจ้าของวงเป่าพาทย์คณะหนอง เขาคิน

ตีกลองทัด

๓.๑.๓.๖ นายแปลก เหมือนนุช ปัจจุบัน อาชีพนักดนตรีเป่าพาทย์ ตีฆ้องวงใหญ่

๓.๑.๓.๗ นายอดิศักดิ์ คงประเสริฐ ปัจจุบัน อาชีพเจ้าของวงเป่าพาทย์คณะประสิทธิ์สังคีต
ตีฆ้องวงเล็ก

๓.๑.๓.๘ นายยงยุทธ เจริญลาภ ปัจจุบัน อาชีพนักดนตรีเป่าพาทย์และเจ้าของธุรกิจ
ส่วนตัว ตีฉิ่ง



ภาพที่ ๓๒ (ซ้าย) นายสงบ ทองเทศ ตีระนาดเอก

ภาพที่ ๓๓ (ขวา) นายถาวร แสงจิต ตีระนาดทุ้ม

(บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๑ กรกฎาคม ๒๕๕๘)



ภาพที่ ๓๔ (ซ้าย) นายมนัส คงศิริ ตีตะโพน
 ภาพที่ ๓๕ (ขวา) นายวีระพร มโหธร เป่าปี่ใน
 (บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๑ กรกฎาคม ๒๕๕๘)



ภาพที่ ๓๖ (ซ้าย) นายพินิจ โพธารชร์ ตีกลองทัด
 ภาพที่ ๓๗ (ขวา) นายแปลก เหมือนนุช ตีฆ้องวงใหญ่
 (บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๑ กรกฎาคม ๒๕๕๘)



ภาพที่ ๓๘ (ซ้าย) นายอดิศักดิ์ คงประเสริฐ ตีฆ้องวงเล็ก

ภาพที่ ๓๙ (ขวา) นายยงยุทธ เจริญลาภ ตีฉิ่ง

(บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๑ กรกฎาคม ๒๕๕๘)

๓.๒ คณะประสิทธิ์สังคีต

๓.๒.๑ ความเป็นมาของคณะประสิทธิ์สังคีต

คณะประสิทธิ์สังคีต เดิมใช้ชื่อว่า คณะปี่พาทย์นายประสิทธิ์ คงประเสริฐ ก่อตั้งเมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๕๔๐ โดยนายประสิทธิ์ คงประเสริฐ หลังจากที่นายประสิทธิ์ คงประเสริฐเสียชีวิต นายอดิศักดิ์ คงประเสริฐ ปัจจุบันอายุ ๔๗ ปี ได้สืบทอดต่อและเปลี่ยนชื่อคณะเป็น ประสิทธิ์สังคีต

คณะประสิทธิ์สังคีต ตั้งอยู่ ณ บ้านเลขที่ ๖๙ หมู่ ๑๑ ตำบลแสนสุข อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี เบอร์โทรศัพท์ ๐๓๘-๓๘๓๘๕๕ มีการสืบทอดด้านการประกอบอาชีพทางดนตรีปี่พาทย์จากบรรพบุรุษ สืบทอดจากบิดาของนายประสิทธิ์ คงประเสริฐ คือ นายเชื้อ คงประเสริฐ

ตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน คณะประสิทธิ์สังคีต จัดพิธีไหว้ครูดนตรีไทยตามประเพณี สืบเนื่องมาตลอดทุกปี



ภาพที่ ๔๐ (ซ้าย) นายอดิศักดิ์ คงประเสริฐ ภาพที่ ๔๑ (ขวา) นายอดิศักดิ์ คงประเสริฐและผู้วิจัย
(บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๕ กรกฎาคม ๒๕๕๙)

นายอดิศักดิ์ คงประเสริฐ ผู้สืบทอดคณะปี่พาทย์ประสิทธิ์สังคีต กล่าวว่า คณะประสิทธิ์สังคีต นั้นรับบรรเลงวงปี่พาทย์ ปี่พาทย์มอญ และแตรวง ในงานต่างๆ ทั้งงานศพ งานบวช งานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ รวมไปถึงรับเช่าเครื่องเสียง โดยสมาชิกในคณะประสิทธิ์สังคีตนี้สามารถจะแบ่งออกงานเป็น ๒ ชุด ประกอบด้วยชุดที่ทำปี่พาทย์ แตรวง ติดตั้งเครื่องเสียง และชุดทำปี่พาทย์มอญ หากงานไหนที่ขาดนักดนตรีก็จะใช้วิธีติดต่อกันนักดนตรีในเครือข่ายเพื่อมาบรรเลง ตามรายละเอียดที่นายอดิศักดิ์ คงประเสริฐ ให้สัมภาษณ์ดังนี้

สมัยพ่อผมนั้น สมาชิกที่เอ่ยชื่อหรือลูกวงของพ่อผมจะกินอยู่ที่บ้านพ่อเลย จะเป็นลูกศิษย์พ่อบ้างเป็นคนที่เป็นเพื่อนพ่อบ้าง เป็นลูกน้องที่ตามกันมา แต่ลักษณะของปี่พาทย์ในปัจจุบันผมว่าไม่มีแบบนั้นแล้ว ซึ่งในปัจจุบันจะเป็นลักษณะของเครือข่ายมากกว่า เพราะนักดนตรีคนหนึ่งอาจจะไปได้หลายวง ขึ้นอยู่กับว่าใครหา นักดนตรีที่มาเล่นอยู่ประจำอยู่วงนี้เลย เหมือนสมัยก่อนที่บ้านใครบ้านมัน จะมีซุ่มอยู่แล้วก็รวมตัวกันแต่ตอนนี้ไม่มีแล้ว มันอาจจะเป็นเรื่องของเศรษฐกิจด้วย เพราะถ้ารวงนี้วงเดียวเกิดไม่มีงานก็ไม่มีรายได้ เพราะฉะนั้นเขาก็ไปทั่วไป แล้วผมก็จะเป็นประเภทที่ว่าหัวหน้าวงจะร่วมเล่นด้วยกัน พอเราเช็คดูคนถ้าคนเราขาด ดูวงอื่นว่ามีคนเหลือไหมก็จะดึงมาช่วยกัน ก็จะเป็น

การหาว่าจ้างกันเป็นงาน ๆ ไป ไม่เหมือนสมัยก่อนที่กินอยู่ด้วยกันกินนอนด้วยกันมีงานเมื่อไหร่รู้กัน พร้อมเพียงกัน มันไม่เหมือนเมื่อก่อนที่ว่าคนที่ป็นหัวหน้าหรือโตโผจะไม่สบายเหมือนเมื่อก่อนในเมื่อลูกน้องอยู่รวมกันการทำงานมันก็จะง่าย สมัยนี้ส่วนใหญ่ก็จะถามว่าทำที่ไหน ก็โหมง เขาก็จะไปรอดตรงจุดหมาย ซึ่งก็เป็นเรื่องยากที่จะมาชนเครื่องเหมือนเมื่อก่อน แต่ตอนนี้ลูกทีมที่ทำงานกับผมจะแบ่งออกเป็น ๒ ชุด ถ้าเรื่องของปีพาทย์ก็จะในส่วนหนึ่งจะเป็นคนประมาณชุดนี้แต่เนื่องจากผมไม่ได้ทำปีพาทย์ส่วนตัว ผมทำงานเกี่ยวกับดนตรีทุกประเภทเลยจะเป็นแตรวง จะเป็นงานเครื่องเสียงติดตั้ง ก็เลยกลายเป็นว่างงานแหละใช้คนประมาณชุดนี้ ถ้าเกิดเป็นปีพาทย์มอญเขาไม่ได้ทำกับผมแล้ว ก็ต้องไปหาคนอื่นอีกชุดหนึ่ง ส่วนมากก็จะตั้งกันในกลุ่มอยู่แล้ว
(อดิศักดิ์ คงประเสริฐ, สัมภาษณ์, วันที่ ๕ กรกฎาคม ๒๕๕๘)

สมาชิกของคณะประสิทธิ์สังคีตที่เป็นสมาชิกในครอบครัวนั้น ประกอบไปด้วย

๑. นางสาว มีทรัพย์ อายุ ๖๔ ปี ไม่ได้หัดปีพาทย์ บรรเลงไม่ได้ แต่ขับร้องได้ ประกอบอาชีพราชการครู เกษียณราชการแล้ว
๒. นายดิสัน คงประเสริฐ เกษียณราชการ
๓. นางสาวนา ช่วยชูทรัพย์ อายุประมาณ ๕๐ กว่าปี ประกอบอาชีพเป็นเจ้าของหน้าที่ตัดเย็บอยู่ที่โรงพยาบาลชลบุรี เล่นปีพาทย์ได้และขับร้องเพลงไทยเดิม บรรเลงฆ้องวงใหญ่ เกิดปีจอ
๔. นางรพีร์ คงประเสริฐ อายุประมาณ ๕๐ กว่าปี อาชีพข้าราชการครู เกษียณราชการ บรรเลงระนาดทุ้ม ระนาดเอก เกิดปีเถาะ
๕. นายณัฐวง คงประเสริฐ อายุ ๕๒ ปี บรรเลงปีพาทย์ เครื่องดนตรีฆ้องใหญ่ ระนาดทุ้ม ฆ้องวงเล็ก
๖. นางรพี คงประเสริฐ อายุ ๕๑ ปี ปี่มโหรี ประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว (น้ำสมุนไพร) บรรเลงฆ้องวงใหญ่และขับร้อง
๗. นายอดิศักดิ์ คงประเสริฐ หัวหน้าคณะประสิทธิ์สังคีต
๘. นางสาวาง ชุนรา ประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว (ค้าขาย)

๓.๔.๒ การไหว้ครูดนตรีไทยคณะประสิทธิ์สังคีต

นายอดิศักดิ์ คงประเสริฐ ได้กล่าวถึงประวัติการไหว้ครูของคณะประสิทธิ์สังคีต ว่าตั้งแต่สมัย นายประสิทธิ์ คงประเสริฐ นั้นนับถือ คุณครูทองใบ คงสวัสดิ์ ซึ่งได้เชิญมาเป็นอ่านโองการไหว้ครูทุก ๆ ปี และนายประสิทธิ์ คงประเสริฐ เป็นผู้บรรเลงปี่พาทย์ประกอบพิธี จนกระทั่งครูทองใบ คงสวัสดิ์ ได้เสียชีวิต เมื่อนายอดิศักดิ์ คงประเสริฐ ได้รับการดูแลคณะปี่พาทย์และการจัดพิธีไหว้ครูต่อจากบิดานั้น นายอดิศักดิ์ คงประเสริฐได้รับมอบจากครูอำนาจ พิมพ์สุวรรณ หลังจากนั้น ๒ ปี นายประสิทธิ์ คงประเสริฐก็ได้ เสียชีวิต ซึ่งปัจจุบันนาวาอากาศตรี ดิสัน คงประเสริฐ (พี่ชาย) เป็นผู้อ่านโองการพิธีไหว้ครูดนตรีไทยของ คณะฯ ซึ่งหลักในการจัดพิธีไหว้ครูดนตรีไทยของคณะประสิทธิ์สังคีต ว่า ทางคณะประสิทธิ์สังคีตถือกันมา ตั้งแต่โบราณโดยยึด วันพฤหัสบดีแรกเดือน ๙ และเชิญคุณครูสงบ ทองเทศและผู้ใหญ่ถาวร แสงจิต มา บรรเลงหน้าพาทย์ในทุก ๆ ปี เครื่องไหว้ข้อกำหนดจะอยู่ในบทสวด ย่า กุ้ง ปู ปลา มีผลไม้ก็อย่างก็ได้ มี หลัก ๆ คือ เครื่องกระยาบวช (อดิศักดิ์ คงประเสริฐ, สัมภาษณ์, วันที่ ๕ กรกฎาคม ๒๕๕๘)



ภาพที่ ๔๒ (ซ้าย) บริเวณหน้าบ้าน ภาพที่ ๔๓ (ขวา) ปะรำตั้งเศียรครูและเครื่องดนตรี
(บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๒๑ กันยายน ๒๕๕๘)



ภาพที่ ๔๔ (ซ้าย) ประธานจุดเทียนชัย ภาพที่ ๔๕ (ขวา) ผู้อ่านโองการพิธีไหว้ครู
(บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๒๑ กันยายน ๒๕๕๘)



ภาพที่ ๔๖ - ๔๗ เครื่องสังเวย
(บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๒๑ กันยายน ๒๕๕๘)



ภาพที่ ๔๘ วงปี่พาทย์พิธี
(บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๒๑ กันยายน ๒๕๕๘)

๓.๒.๓ นักดนตรีผู้บรรเลงประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยคณะประสิทธิ์สังคีต

นักดนตรีผู้บรรเลงดนตรีประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีคณะประสิทธิ์สังคีต ประกอบด้วยนักดนตรีต่อไปนี้

๓.๒.๓.๑ นายยงยุทธ เจริญลาภ ปัจจุบัน อาชีพนักดนตรีปี่พาทย์และเจ้าของธุรกิจส่วนตัว ตีระนาดเอก

๓.๒.๓.๒ นายถาวร แสงจิต ปัจจุบัน อาชีพเจ้าของวงปี่พาทย์คณะถาวร แสงจิต ตีระนาดทุ้ม

๓.๒.๓.๓ นายแปลก เหมือนนุช ปัจจุบัน อาชีพนักดนตรีปี่พาทย์ ตีฆ้องวงใหญ่

๓.๒.๓.๔ นายทิวา แสงจิต ปัจจุบัน อาชีพนักดนตรีปี่พาทย์ ตีฆ้องวงเล็ก

๓.๒.๓.๕ นายวีระพร มโหธร ปัจจุบัน อาชีพนักดนตรีปี่พาทย์ เป่าปี่ใน

๓.๒.๓.๖ นายมนัส คงศิริ ปัจจุบัน อาชีพนักดนตรีปี่พาทย์ ตีตะโพน

๓.๒.๓.๗ นายพินิจ โภธารชช ปัจจุบัน อาชีพเจ้าของวงปี่พาทย์คณะหนอง เขาหิน

ตีกลองทัด

๓.๒.๓.๘ นายประสาน ดีหอมศิลป์ ปัจจุบัน อาชีพเจ้าของวงปี่พาทย์ดีด ศรีราชา ตีฉิ่ง



ภาพที่ ๔๙ (ซ้าย) นายยงยุทธ เจริญลาภ ตีระนาดเอก
 ภาพที่ ๕๐ (ขวา) คุณครูถาวร แสงจิต ตีระนาดทุ้ม
 (บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๒๑ กันยายน ๒๕๕๘)

๓.๓ คณะสุพรรณศิลป์

๓.๓.๑ ประวัติความเป็นมาคณะสุพรรณศิลป์

วงปี่พาทย์คณะสุพรรณศิลป์ ตั้งอยู่บ้านเลขที่ บ้านเลขที่ ๓๓/๕๘ ตำบลพลูตาหลวง อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี ปัจจุบันนางสวิง สุภาคะมล เป็นหัวหน้าและเจ้าของวงปี่พาทย์ และมีนางพรพันธุ์ สุภาคะมล ผู้จัดการวง

วงปี่พาทย์คณะสุพรรณศิลป์ก่อตั้งขึ้นมาแล้วประมาณ ๒๐ ปี (ราว ๆ ปี พ.ศ. ๒๕๓๙) โดยนายเพชร สุภาคะมล ซึ่งเป็นรุ่นคุณพ่อของนางพรพันธุ์ สุภาคะมล เป็นชาวอยุธยา ย้ายถิ่นฐานมาตั้งรกรากมาอยู่ที่ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี โดยฝึกหัดให้ลูกหลานกันเองในครอบครัว



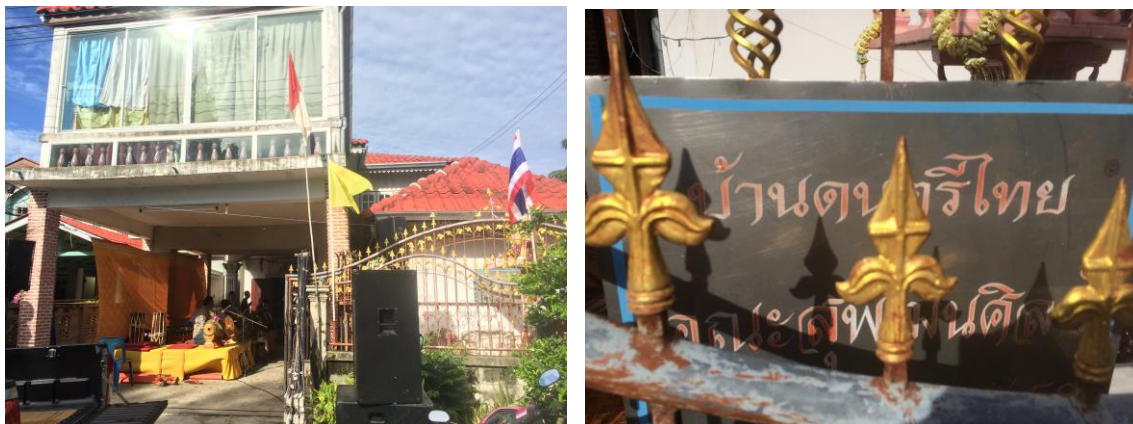
ภาพที่ ๕๑ นางพรพันธุ์ สุภาคะมล
(ที่มาของภาพ: นางพรพันธุ์ สุภาคะมล)

นางพรพันธุ์ สุภาคะมล ได้กล่าวถึงประวัติของการก่อตั้งวงดนตรีไทยคณะสุพัฒน์ศิลป์ว่า คุณพ่อที่เป็นชาวอยุธยาขึ้นมาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรีหัดขับพิพาทย์เนื่องจากในสมัยก่อนนั้น งานหายากและการเป็นนักดนตรีพิพาทย์นั้นเป็นงานที่สบาย โดยรายละเอียดดังต่อไปนี้

ที่บ้านไม่ได้เรียนเป็นเชื้อสายจากพ่อ พ่อเป็นมาจากอยุธยาแล้วเขาก็มาฝึกลูกมาฝึกกันเอง โดยที่เราไม่มีสำนัก แต่พ่อเป็นพื้นบ้านมาแล้วเขาก็จะมาต่อให้ลูกให้หลานมาเรื่อย ๆ เหมือนเรียนกับบรรพบุรุษ ก็เหมือนต้นตระกูลไปเรียนกับสำนักอื่นมา ในสมัยก่อนบ้านนอกไม่ค่อยมีงานทำ จะมีแค่กับกับพิพาทย์ที่ไม่ต้องทำงานหนัก แล้วตระกูลของลุงเป็นลิเก แต่คุณพ่อไม่ชอบ พ่อเลยมาเล่นพิพาทย์แล้วก็ไปหัดตามบ้านตามวงเหมือนบ้านเรามีเด็กอยากเรียนก็มาหัดเป็นแบบนี้เรื่อยมา เสร็จแล้วเราก็กายทอดให้ลูกหลานมา

ผู้ก่อตั้งแต่ ท่านได้เสียไปเป็น ลีบกว่าปีแล้ว คุณพ่อพี่เอง ตอนนีพี่เป็นผู้บริหารจัดการวง จะค่อยเป็นคนดูและจัดวงว่าใครเป็นไปแสดงและรับงาน แต่เจ้าของวงจริง ๆ คือ คุณแม่พี่เอง ของเป็นส่วนกลางอยู่ ถ้าแบ่งแยกไปก็จะรวมตัวกันยาก เลยตั้งเป็นกองกลางไว้ ใครรับงานมาก็เอาไป ส่วนเงินที่เหลือจะให้เจ้าของวงไปพวกเขาจะได้แค่ค่าแรงไป

(พรพันธุ์ สุภาคะมล, สัมภาษณ์, วันที่ ๗ กรกฎาคม ๒๕๕๘)



ภาพที่ ๕๒ (ซ้าย) บ้านคณะสุพรรณศิลป์ ภาพที่ ๕๓ ป้ายคณะสุพรรณศิลป์
(บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๒๐ สิงหาคม ๒๕๕๘)

พรพันธุ์ สุภาคะมล ได้กล่าวถึงสมาชิกวงปี่พาทย์คณะสุพรรณศิลป์และการรับงานปี่พาทย์ไว้ว่า สมาชิกในวงประกอบอาชีพนักดนตรีปี่พาทย์เป็นหลัก โดยรับบรรเลงวงปี่พาทย์ไทย ปี่พาทย์มอญ และ แตรวง ในงานต่างๆ ทั้งงานศพ งานบวช งานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ ฯลฯ ซึ่งสมาชิกในบ้านนั้น มีพอที่จะแบ่งออกไปบรรเลงแตรวง หรือปี่พาทย์มอญได้พร้อมกัน ๒ วง ซึ่งเป็นสมาชิกในบ้านที่เป็นนามสกุลเดียวกัน หรือถ้าหากนักดนตรีไม่พอก็จะหานักดนตรีข้างนอกมาเสริมวง โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

รับงานปี่พาทย์อย่างเดียว ใช้ส่วนใหญ่ไม่มีอาชีพเสริม เรารับแบบนี้โดยตรง แต่ต้องอดออมของเราเอง ที่มาอยู่ที่นี่สี่ปี ย้ายมาจากอยุธยา พ่อย้ายมาอยู่ที่นี่ แต่ปัจจุบันรายจ่ายมันสูงขึ้นเราก็ต้องรู้จักอดออม เราก็อยู่กันได้ โดยที่ไม่ได้มีอาชีพเสริมใด ๆ เวลาว่างงานอยากได้แตรวงเราก็มี ๒ วง ถ้าอยากได้ปี่พาทย์มอญเราก็มี ๑๒ โคน் สมาชิกในวง จะเป็นลูก ๕ คน ที่เป็นนามสกุลเดียวกัน พอไปมีลูกกัน ลูก ๆ ก็เป็นดนตรีกัน เวลาเสาร์อาทิตย์ก็จะมารวมตัวกัน ก็จะได้แยกกันได้ ๒ วง ถ้าวันธรรมดาจะได้แค่วงเดียว แต่ถ้ามีงานโดยเอาเครื่องมอญ ๓ โคน் สามารถไปงานได้เลย ถ้าเกิน ๓ โคน் ก็จะเอาลูกหลานมาช่วยกันหรืออาจจะเอาคนนอกมาช่วย ทุกคนเป็นหมดทุกเครื่องไม่ได้ถึงขั้นเก่งต่อเล่นได้ แต่ตระกูลจะเป็นต่อเพลงหลัก ๆ ให้กับทุกคน โดยสมาชิกทุกคนต้องเล่นได้ทุกเครื่องได้ (พรพันธุ์ สุภาคะมล, สัมภาษณ์, วันที่ ๗ กรกฎาคม ๒๕๕๘)

สมาชิกของคณะสุพัฒนศิลป์ที่เป็นสมาชิกในครอบครัวนั้น ประกอบไปด้วย

- ๑) นายสุภัทร สุภาคะมล
- ๒) นายสนอง สุภาคะมล
- ๓) นางอำไพ สุภาคะมล
- ๔) นางพวงเพ็ญ สุภาคะมล
- ๕) นางนิภาพร สุภาคะมล
- ๖) นายต่อตระกูล สุภาคะมล
- ๗) นายทง สุภาคะมล

๓.๓.๒ การจัดพิธีไหว้ครูดนตรีไทยคณะสุพัฒนศิลป์

นางพรพันธุ์ สุภาคะมล กล่าวว่า ได้เชิญผู้ทำพิธีอ่านโองการไหว้ครูมาจากจังหวัดจันทบุรีเป็นประจำทุกปี เดิมทีใช้ตำราของสวิง สุภาคะมล มารดาของนางพรพันธุ์ สุภาคะมล โดยมีนายสนอง สุภาคะมล พี่ชายเป็นคนอ่านโองการ ปัจจุบันนายสนอง สุภาคะมล เข้ารับการผ่าตัดกล่องเสียง ทำให้ไม่สามารถพูด จึงต้องเชิญอาจารย์ผู้ทำพิธีมาจากจังหวัดจันทบุรี คือ นายระเบียบ สุขอาภรณ์

นางพรพันธุ์ สุภาคะมล ได้กล่าวว่า ตำราพิธีไหว้ครูดนตรีไทยที่ใช้อยู่ประจำบ้านนั้น นายเพชร สุภาคะมล บิดาได้บอกได้ว่ารู้จักคนอ่านโองการพิธีไหว้ครูที่อยู่ในวัง คนที่อ่านโองการได้บอกให้นายเพชร สุภาคะมล เก็บโองการนี้ไว้ และเป็นผู้ทำพิธีโองการเอง จนกระทั่ง นายเพชร สุภาคะมล ได้เสียชีวิต นายสนอง สุภาคะมล พี่ชายก็ได้ทำพิธีอ่านโองการแทน ซึ่งได้ทำพิธีรับมอบตำราฉบับนั้นไว้ ปัจจุบันได้เก็บไว้บูชา เพราะปัจจุบันนี้ ได้เชิญอาจารย์ระเบียบ สุขอาภรณ์ เป็นผู้ทำพิธีอ่านโองการ จึงไม่ได้ใช้โองการของที่บ้านจนถึงปัจจุบัน

นางพรพันธุ์ สุภาคะมล ได้กล่าวถึงหลักในการจัดพิธีไหว้ครูดนตรีไทยของคณะสุพัฒนศิลป์ว่า เลือกจัดในวันพฤหัสบดีแรกของเดือนเก้า จัดเครื่องสังเวยตามตำรา ประกอบด้วย หัวหมูสุก ๕ หัว หัวหมูดิบ ๑ หัว เป็ดสุกและดิบ ไก่สุกและดิบ รวมไปถึงผลไม้แล้วแต่ฤดูกาล ฯลฯ (พรพันธุ์ สุภาคะมล, สัมภาษณ์, วันที่ ๗ กรกฎาคม ๒๕๕๘)



ภาพที่ ๕๔ (ซ้าย) การจัดเครื่องบูชาศาลพระภูมิ ภาพที่ ๕๕ (ขวา) บริเวณบ้าน
(บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๒๐ สิงหาคม ๒๕๕๘)



ภาพที่ ๕๖ (ซ้าย) เวทีภายในบ้านสำหรับตั้งวงปี่พาทย์
ภาพที่ ๕๗ (ขวา) การจัดแท่นวางศิระเซเทพเจ้าและเครื่องดนตรี
(บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๒๐ สิงหาคม ๒๕๕๘)



ภาพที่ ๕๘ การจัดเครื่องสังเวย
(บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๒๐ สิงหาคม ๒๕๕๘)



ภาพที่ ๕๙ - ๖๐ นางสาวิง สุภาคะมลเข้ารับการครอบและการเจิมโดยพระภิกษุสงฆ์
(บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๒๐ สิงหาคม ๒๕๕๘)



ภาพที่ ๖๑ (ซ้าย) นายภูมิพัฒน์ ชอบชนเข้ารับบริการครอบโดยพระภิกษุสงฆ์
ภาพที่ ๖๒ (ขวา) พระภิกษุสงฆ์เจิมเครื่องดนตรีไทย
(บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๒๐ สิงหาคม ๒๕๕๘)



ภาพที่ ๖๓ การรำถวายมือเพลงหน้าพาทย์
(บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๒๐ สิงหาคม ๒๕๕๘)

พิธีไหว้ครูดนตรีไทยของคณะสุพัฒน์ศิลป์อำเภอสหัสขันธ์นั้นพบการทำพิธีครอบ พิธีเจิม (ผู้ร่วมเข้าพิธีและเครื่องดนตรี) โดยพระภิกษุสงฆ์ ซึ่งปกติในพิธีครอบและพิธีเจิมนั้น จะมีผู้อ่านโองการพิธีไหว้ครู เป็นผู้ทำพิธี

๓.๓.๓ นักดนตรีผู้บรรเลงดนตรีประกอบพิธีไหว้ครูคณะสุพัฒน์ศิลป์

นักดนตรีผู้บรรเลงดนตรีประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีคณะสุพัฒน์ศิลป์ ประกอบด้วย นักดนตรีต่อไปนี้

๓.๓.๓.๑ นายภูมิพัฒน์ ชอบชน ปัจจุบันอายุ ๒๙ ปี อาชีพนักดนตรีอิสระ

ตีระนาดเอก

๓.๓.๓.๒ นางนิภาพร สุภาคะมล ปัจจุบันอายุ ๓๗ ปี นักดนตรีเป่าพาทย์

ตีระนาดทุ้ม

๓.๓.๓.๓ นางพวงเพ็ญ พวงผิว ปัจจุบันอายุ ๔๑ ปี นักดนตรีเป่าพาทย์

ตีฆ้องวงใหญ่

๓.๓.๓.๔ นายนาวิ เกตุสิทธิ์ ปัจจุบันอายุ ๒๕ ปี พนักงานบริษัท ผู้บรรเลงฆ้องวงเล็ก

๓.๓.๓.๕ นายสุพัฒน์ สุภาคะมล ปัจจุบันอายุ ๖๒ ปี อาชีพนักดนตรีเป่าพาทย์

เป่าปี่ใน

๓.๓.๓.๖ นายสนอง สุภาคะมล ปัจจุบันอายุ ๕๙ ปี อาชีพนักดนตรีเป่าพาทย์

ตีตะโพน/กลองทัด

๓.๓.๓.๗ นายพนม สุขเจริญ ปัจจุบันอายุ ๔๓ ปี อาชีพนักดนตรีเป่าพาทย์

ตีฉิ่ง



ภาพที่ ๖๔ (ชาย) นายต่อตระกูล สุภาคะมล ตีระนาดเอก
 ภาพที่ ๖๕ (ขวา) นางนิภาพร สุภาคะมล ตีระนาดทุ้ม
 (บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๒๐ สิงหาคม ๒๕๕๘)



ภาพที่ ๖๖ (ซ้าย) นางพวงเพ็ญ พวงผิว ตีฆ้องวงใหญ่
 ภาพที่ ๖๗ (ขวา) นายนาวิ เกตุสิทธิ์ ตีฆ้องวงเล็ก
 (บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๒๐ สิงหาคม ๒๕๕๘)



ภาพที่ ๖๘ (ซ้าย) นายสุวัฒน์ สุภาคมล เป่าปี่ใน
 ภาพที่ ๖๙ (กลาง) นายสนอง สุภาคมล ตีตะโพน
 ภาพที่ ๗๐ (ขวา) นายพนม สุขเจริญ ตีฉิ่ง
 (บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๒๐ สิงหาคม ๒๕๕๘)

๓.๔ คณะพ่อมขม โปธิทอง

๓.๔.๑ ประวัติความเป็นมาคณะพ่อมขม โปธิทอง

ประวัติความเป็นมาของวงปี่พาทย์คณะพ่อมขม โปธิทอง เริ่มต้นมาจาก พ่อมขม โปธิทอง ได้ภรรยาชื่อ นางผิยน ซึ่งมีอาชีพเป็นลิเก และมีความสามารถเล่นดนตรีไทยได้ มีบุตรชื่อนายสด สืบญาติ ซึ่งนายสดก็ได้รับถ่ายทอดวิชาดนตรีไทยจากแม่ผิยน และนายสดก็ได้ถ่ายทอดวิชาดนตรีไทยให้กับลูก ๆ ซึ่งปัจจุบันนางสาวลัดดา สืบญาติ เป็นผู้ดูแล วงดนตรีพ่อมขม สืบญาติอยู่



ภาพที่ ๗๑ นางสาวลัดดา สืบญาติ
(ที่มาของภาพ: นายพิษณุ บุญศรีอนันต์)

๓.๔.๒ การจัดพิธีไหว้ครูดนตรีไทยคณะพอชม โปธิ์ทอง

นางสาวลัดดา สืบญาติ ได้กล่าวถึงหลักในการจัดพิธีไหว้ครูดนตรีไทยของคณะพอชม โปธิ์ทองว่า การจัดงานพิธีไหว้เน้นฤกษ์วันอาทิตย์เพราะว่าเป็นวันดีสำหรับในการจัดงานไหว้ครู ส่วนในเครื่องสังเวชนั้นจะจัดตามตำราทุกประการ มีสุกดิบ เครื่องกระยาบวช ผลไม้ต่างๆ (ลัดดา สืบญาติ, สัมภาษณ์ , วันที่ ๒๗ สิงหาคม ๒๕๕๘)



ภาพที่ ๗๒ (ซ้าย) ป้ายบ้านขอม โพธิ์ทอง ภาพที่ ๗๓ (ขวา) บริเวณบ้านคณะพ่อมช โพธิ์ทอง
(บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๒๗ สิงหาคม ๒๕๕๘)



ภาพที่ ๗๔ (ซ้าย) เครื่องสังเวยสำหรับการไหว้กลางแจ้ง ภาพที่ ๗๕ (ขวา) พิธีเจริญพระพุทธมนต์
(บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๒๗ สิงหาคม ๒๕๕๘)



ภาพที่ ๗๖ (ซ้าย) ศีรษะพ่อแก่ ภาพที่ ๗๗ (ขวา) การจัดประรำพิธีไหว้ครู
(บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๒๗ สิงหาคม ๒๕๕๘)



ภาพที่ ๗๘ - ๗๙ (ซ้าย) เครื่องสังเวย
(บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๒๗ สิงหาคม ๒๕๕๘)



ภาพที่ ๘๐ กิ่งคุณที่ใช้ประกอบพิธี
(บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๒๗ สิงหาคม ๒๕๕๘)

๓.๔.๓ นักดนตรีผู้บรรเลงดนตรีประกอบพิธีไหว้ครูคณะพ่อชม โพธิ์ทอง

นักดนตรีผู้บรรเลงดนตรีประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีคณะพ่อชม โพธิ์ทอง ประกอบด้วย นักดนตรีต่อไปนี้

๓.๔.๓.๑ พ.อ.อ. กมล ตาดสุวรรณ อาชีพนักดนตรี เป่าปี่ใน

๓.๔.๓.๒ นายพิษณุ บุญศรีอนันต์ อาจารย์ประจำวิทยาลัยดุริยางค์ศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ตีระนาดเอก

๓.๔.๓.๓ นายประชา สามเสน อาจารย์พิเศษ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตีระนาดทุ้ม

๓.๔.๓.๔ นายแปลก เหมือนนุช อาชีพนักดนตรี ตีฆ้องวงใหญ่

๓.๔.๓.๕ นายนิรันดร์ จักรมณี อาจารย์วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด ตีฆ้องวงเล็ก

๓.๔.๓.๖ นายสุรศักดิ์ ดำเกษม อาจารย์วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด ตีตะโพน

๓.๔.๓.๗ นายธนภุต เจริญชีพ อาชีพวิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด ตีกลองทัด

๓.๔.๓.๘ นายปรีชา ไทยพิชิต ตีฉิ่ง



ภาพที่ ๘๑ (ซ้าย) นายพิษณุ บุญศรีอนันต์ ตีระนาดเอก

ภาพที่ ๘๒ (ขวา) นายประชา สามเสน ตีระนาดทุ้ม

(บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๒๗ สิงหาคม ๒๕๕๘)



ภาพที่ ๘๓ (ซ้าย) นายแปลก เหมือนนุษ ตีฆ้องวงใหญ่
 ภาพที่ ๘๔ นายนิรันดร์ จักรมณี ตีฆ้องวงเล็ก
 (บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๒๗ สิงหาคม ๒๕๕๘)



ภาพที่ ๘๕ (ซ้าย) นายธนกฤต เจริญชีพ ตีกลองทัด
 ภาพที่ ๘๖ (กลาง) นายปรีชา ไทยนินิช ตีฉิ่ง
 ภาพที่ ๘๗ (ขวา) นายสุรศักดิ์ ดำเกษม ตีตะโพน
 (บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๒๗ สิงหาคม ๒๕๕๘)

๓.๕ คณะนายเสนอ แผนบัว

๓.๕.๑ ประวัติความเป็นมาคณะนายเสนอ แผนบัว

คณะปีพาทย์นายเสนอ แผนบัว ก่อตั้งโดยนายเสนอ แผนบัว เป็นหัวหน้าคณะปีพาทย์ ตั้งอยู่ ณ ที่อยู่ ๑๖๖/๕๘ ถนนบางแสนสายสอง ต.แสนสุข อ.เมือง จ.ชลบุรี ๒๐๑๓๐ รับบรรเลงปีพาทย์ งานบวช งานศพ งานไหว้ครู และงานพิธีทรงเจ้า



ภาพที่ ๘๘ นายเสนอ แผนบัว
(บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๒๘ มิถุนายน ๒๕๕๙)

นายเสนอ แผนบัว ได้รับการถ่ายวิชาดนตรีจากบิดา นายน้อย แผนบัว โดยกำเนิดครอบครัวนั้นเป็นคน อำเภอ ตาคลี จังหวัดนครสวรรค์ พอเข้ามาอยู่กรุงเทพฯ ได้เลิกละเล่นดนตรีไทยหันมาประกอบอาชีพต่าง ๆ จนมาอาศัยอยู่ที่ชลบุรีจึงกลับมาเล่นดนตรีไทยอีกครั้ง และภายหลังได้มาพบครูสงบ ทองเทศ จึงได้ฝากตัวเป็นศิษย์ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตอนเด็กนายเสนอ แผนบัว เรียนดนตรีไทยกับบิดา ชื่อ น้อย แผนบัว โดยกำเนิดครอบครัวนั้นเป็นคน อำเภอ ตาคลี จังหวัดนครสวรรค์ ได้ย้ายจากนครสวรรค์ เข้ามาอยู่ที่กรุงเทพฯ และเลิกละเล่นดนตรีไทยจึงได้ขายเครื่องดนตรีทั้งหมดไป และหันมาประกอบอาชีพรับจ้างต่าง ๆ ได้แก่ ขับรถ ๒ แถว มอเตอร์ไซด์รับจ้าง ขับรถส่งของ

นับเป็นเวลาประมาณ ๒๐ ปีที่หันหลังให้กับดนตรีไทย จนภายหลังประมาณปี ๒๕๕๗ ก็ได้ย้ายเข้ามาอยู่ที่จังหวัดชลบุรี เมื่อย้ายมาก็เริ่มหันกลับมาประกอบอาชีพนักดนตรีไทยดั้งเดิม ได้เริ่มทยอยซื้อเครื่องสร้างเครื่องดนตรีชุดใหม่มาจนถึงปัจจุบันโดยตั้งชื่อวงว่า เสนอดนตรีไทย โดยรับงานต่างๆ ได้แก่ งานบวช งานศพ งานไหว้ครู โดยส่วนใหญ่จะเป็นงานพิธีทรงเจ้า สมาชิกนักดนตรีส่วนใหญ่ในวงก็จะเป็นเครือข่ายนักดนตรีที่รู้จักกัน อยู่ในละแวกใกล้เคียงกัน ซึ่งภายหลังได้มาพบกับครูสงบ ทองเทศ และจึงได้ฝากตัวเป็นศิษย์ (เสนอ แผนบัว, สัมภาษณ์, วันที่ ๒๘ มิถุนายน ๒๕๕๙)

๓.๕.๒ การจัดพิธีไหว้ครูดนตรีไทยของนายเสนอ แผนบัว

นายเสนอ แผนบัว กล่าวว่า ได้เชิญผู้ทำพิธีอานโองการไหว้ครูในจังหวัดชลบุรี คือ ครูสงบ ทองเทศ โดยการจัดพิธีไหว้ครูดนตรีที่บ้านนั้น ได้จัดติดต่อกันเป็นครั้งที่ ๒ แล้ว ครั้งแรกได้ริเริ่มการจัดงานพิธีไหว้ครูเป็นครั้งแรกในปี ๒๕๕๘

นายเสนอ แผนบัว ได้กล่าวถึงหลักในการจัดพิธีไหว้ครูดนตรีไทยของคณะนายเสนอ แผนบัว ว่า การจัดงานพิธีไหว้ครูแบบเล็ก เน้นฤกษ์สะดวกในการจัดงาน ส่วนในเครื่องสังเวद्यต่าง ๆ นั้น ขึ้นอยู่กับความสะดวกของทางบ้าน ส่วนวงดนตรีวงดนตรีไทยที่มาบรรเลงเพลงหน้าพาทย์ในพิธีไหว้ครูนั้น จะเป็นเพื่อนเครือข่ายนักดนตรีไทยที่รู้จักกัน ได้แก่ มาจากทหารบก วงดนตรีกรุงเทพฯ วงคลองเตย ฯลฯ (เสนอ แผนบัว, สัมภาษณ์, วันที่ ๒๘ มิถุนายน ๒๕๕๙)



ภาพที่ ๘๙ (ซ้าย) บ้านเลขที่ของนายเสนอ แผนบัว ภาพที่ ๙๐ (ขวา) เครื่องสังเวद्यรูปบูชา (บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๓ กันยายน ๒๕๕๘)



ภาพที่ ๙๑ (ซ้าย) การจัดวางเศียรไหว้ครู ภาพที่ ๙๒ (ขวา) การจัดวางเครื่องสังเวย
(บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๓ กันยายน ๒๕๕๘)



ภาพที่ ๙๓ (ซ้าย) โองการของครูสงบ ทองเทศ ภาพที่ ๙๔ (ขวา) ครูสงบ ทองเทศ ผู้อ่านโองการ
(บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๓ กันยายน ๒๕๕๘)

๓.๕.๓ นักดนตรีผู้บรรเลงดนตรีประกอบพิธีไหว้ครูคณะนายเสนอ แพนบัว

นักดนตรีผู้บรรเลงดนตรีประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีคณะนายเสนอ แพนบัว ประกอบด้วย
นักดนตรีต่อไปนี้

๓.๕.๓.๑ นายชัยยม เต๊ะอ้วน ชำราชาการที่กองดุริยางค์ทหารบก ตีระนาดเอก

๓.๕.๓.๒ นายสุชิน รอดดี อาชีพรับจ้างทั่วไป ตีกลองทัด

๓.๕.๓.๓ นายสุวรรณ โตล้ำ วงดนตรีกรุงเทพมหานคร ตีฆ้องวงใหญ่

๓.๕.๓.๔ นายวีระพร มโหธร นักดนตรีเป่าพาทย์ เป่าปี่ใน

๓.๕.๓.๕ นายณรงค์ งามเลิศ นักดนตรีอีสานระ ตีระนาดทุ้ม

๓.๕.๓.๖ นายจุมพล จำนงธรรม นักดนตรีเป่าพาทย์ ตีตะโพน

๓.๕.๓.๗ นายสมควร นิลธงษ์ ปัจจุบัน นักดนตรีเป่าพาทย์ ตีฉิ่ง



ภาพที่ ๙๕ (ซ้าย) นายชัยชนะ เต๊ะอ้วน ตีระนาดเอก

ภาพที่ ๙๖ (ขวา) นายสุชิน รอดดี ตีกลองทัด

(บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๓ กันยายน ๒๕๕๘)



ภาพที่ ๙๗ (ซ้าย) นายสุวรรณ โตล่า บรรเลงฆ้องวงใหญ่
 ภาพที่ ๙๘ (ขวา) นายวีระพร มโหธร ผู้บรรเลงปี่ใน
 (บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๓ กันยายน ๒๕๕๘)



ภาพที่ ๙๙ (ซ้าย) นายณรงค์ งามเลิศ ผู้บรรเลงระนาดทุ้ม
 ภาพที่ ๑๐๐ (กลาง) นายจุมพล จ้านงธรรม ผู้บรรเลงตะโพน
 ภาพที่ ๑๐๑ (ขวา) นายสมควร นิลอั้ง ผู้บรรเลงฉิ่ง
 (บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๓ กันยายน ๒๕๕๘)

๓.๖ คณะตีต ศรียาชา

๓.๖.๑ ประวัติความเป็นมาคณะตีต ศรียาชา

คณะตีตศรียาชา ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๔ โดย นายประสาน ดีหอมศิลป์ เกิดเมื่อวันพฤหัสบดี ที่ ๑๒ มิถุนายน ปัจจุบันเป็นหัวหน้าคณะตีต ศรียาชา ตั้งอยู่ ซอยโรงเรียนวัดไร่กล้วย อำเภอสรียาชา จังหวัดชลบุรี แต่เดิมใช้ชื่อว่า ประสานศิลป์ แต่ต้องเปลี่ยนเพราะไปซ้ำกับชื่อบุคคลที่อยู่แถวพัทยา โดยรับงานบรรเลง แหนาค ทรงเจ้า ทำขวัญ เครื่องมอญ โดยจะมีเครื่องเสียงเป็นของตัวเอง ส่วนใหญ่จะเป็นงานเครื่องมอญ ซึ่งในครั้งหนึ่งเคยแยกวงเครื่องมอญได้ถึง ๔ วงเพื่อไปออกงาน งานส่วนใหญ่จะอยู่แถววัดจุ๊กกระเมอ วัดนาพร้าว วัดไร่กล้วย

นายประสาน ดีหอมศิลป์ ได้รับการถ่ายทอดวิชาดนตรีเครื่องมอญจากครูประสิทธิ์ แถวเปงชมสวน



ภาพที่ ๑๐๒ นายประสาน ดีหอมศิลป์ หัวหน้าคณะตีต ศรียาชา
(บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๑๓ กันยายน ๒๕๕๘)

๓.๖.๒ การจัดพิธีไหว้ครูดนตรีไทยคณะตีต ศรียาชา

นายประสาน ดีหอมศิลป์ กล่าวว่า ได้เชิญผู้ทำพิธีอ่านโองการไหว้ครูมาจากจังหวัดชลบุรี คือหลายท่านด้วยกัน ได้แก่ ท่านที่ ๑ ครูอำนาจ พิมพ์สุวรรณ ท่านที่ ๒ นายวิระพร มโหธร และท่านที่ ๓ ครูสงบ ทองเทศ ซึ่งปัจจุบันนี้ ได้เชิญครูสงบ ทองเทศ ในการทำพิธีอ่านโองการไหว้ครูดนตรีไทย และ

วงปีพาทย์ประกอบพิธีก็จะเป็นวงของครูสงบ ทองเทศเรื่อยมา

นายประสาน ดีหอมศิลป์ กล่าวว่า การจัดพิธีไหว้ครู จะเลือกวันจัดหลังจากพิธีไหว้ครูที่วัดพระพิเรนทร์ ๒ วัน โดยวัดพระพิเรนทร์จะจัดวัน พุทธศักราช ทางเราจะจัดวันอาทิตย์ เป็นแบบนี้มาทุกปี

นายประสาน ดีหอมศิลป์ ได้กล่าวถึงหลักในการจัดพิธีไหว้ครูดนตรีไทยของคณะประสาน ดีหอมศิลป์ กล่าวว่า เครื่องสังเวคแล้วแต่ทางเราจะพอหาได้ เริ่มจัดพิธีไหว้ครูมาหลายปีแล้ว แต่ในช่วงปีแรกๆจะเป็นการจัดพิธีแบบเล็กๆ โดยไม่มีผู้อ่านโองการ มีแค่ถวายของเครื่องสังเวค



ภาพที่ ๑๐๓ (ซ้าย) บ้านเลขที่คณะดีดี ศรีราชา ภาพที่ ๑๐๔ (ขวา) ประรำพิธีไหว้ครู
(บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๑๓ กันยายน ๒๕๕๘)



ภาพที่ ๑๐๕ (ซ้าย) การจัดวางโต๊ะหมู่บูชา ภาพที่ ๑๐๖ (ขวา) บริเวณจัดงานพิธีไหว้ครู
(บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๑๓ กันยายน ๒๕๕๘)



ภาพที่ ๑๐๗ การไหว้ศาลพระภูมิ
(บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๑๓ กันยายน ๒๕๕๘)



ภาพที่ ๑๐๘ - ๑๐๙ การจัดเครื่องสังเวย
(บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๑๓ กันยายน ๒๕๕๘)



ภาพที่ ๑๑๐ (ชาย) ครูสงบ ทองเทศ ผู้อ่านโองการกำลังทำพิธีไหว้ครู
ภาพที่ ๑๑๑ (ขวา) นายประसान ดีหอมศิลป์ (บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๑๓ กันยายน ๒๕๕๘)



ภาพที่ ๑๑๒ บัณเฑาะว์ สังข์
(บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๑๓ กันยายน ๒๕๕๘)



ภาพที่ ๑๑๓ - ๑๑๔ การทำพิธีครอบและเจิม
(บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๑๓ กันยายน ๒๕๕๘)

๓.๖.๓ นักดนตรีผู้บรรเลงดนตรีประกอบพิธีไหว้ครูคณะตีต ศรียาชา

นักดนตรีผู้บรรเลงดนตรีประกอบพิธีไหว้ครูคณะตีต ศรียาชา ประกอบด้วย นักดนตรีต่อไปนี้

๓.๖.๓.๑ นายยงยุทธ เจริญลาภ ปัจจุบัน อาชีพนักดนตรีเป่าพาทย์และเจ้าของธุรกิจส่วนตัว ตีระนาดเอก

๓.๖.๓.๒ นายอดิศักดิ์ คงประเสริฐ ปัจจุบัน อาชีพเจ้าของวงเป่าพาทย์คณะประสิทธิ์สังคีต ตีระนาดทุ้ม

๓.๖.๓.๓ ครูแปลก เหมือนนุช ปัจจุบัน อาชีพนักดนตรีเป่าพาทย์ ตีฆ้องวงใหญ่

๓.๖.๓.๔ นายวิมล บุญชะลอ ปัจจุบัน อาชีพนักดนตรีเป่าพาทย์ ตีฆ้องวงเล็ก

๓.๖.๓.๕ นายวีระพร มโหธร ปัจจุบัน อาชีพนักดนตรีเป่าพาทย์ ตีปี่ใน

๓.๖.๓.๖ นายพินิจ โภธารชร ปัจจุบัน อาชีพเจ้าของวงเป่าพาทย์คณะหนอง เขาหิน ตีกลองทัด

๓.๖.๓.๗ นายทิวต์ บัวอุดม ปัจจุบัน อาชีพนักดนตรีเป่าพาทย์ ตีฉิ่ง

๓.๖.๓.๘ นายมนัส คงศิริ ปัจจุบัน อาชีพนักดนตรีเป่าพาทย์ ตีตะโพน



ภาพที่ ๑๑๕ (ซ้าย) นายยงยุทธ เจริญลาภ ตีระนาดเอก

ภาพที่ ๑๑๖ (ขวา) นายอดิศักดิ์ คงประเสริฐ ตีระนาดทุ้ม

(บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๑๓ กันยายน ๒๕๕๘)



ภาพที่ ๑๑๗ (ชาย) ครูแปลก เหมือนนุช ตีฆ้องวงใหญ่
 ภาพที่ ๑๑๘ (ขวา) นายวิมล บุญชะลอ ตีฆ้องวงเล็ก
 (บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๑๓ กันยายน ๒๕๕๘)



ภาพที่ ๑๑๙ (ชาย) นายวีระพร มโหธร เป่าขี้โน
 ภาพที่ ๑๒๐ (ขวา) นายพินิจ โภธารชร์ ตีกลองทัด
 (บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๑๓ กันยายน ๒๕๕๘)



ภาพที่ ๑๒๑ นายทิวต์ บัวอุดม ตีฉิ่ง
 ภาพที่ ๑๒๒ นายมนัส คงศิริ ตีตะโพน
 (บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๑๓ กันยายน ๒๕๕๘)

๓.๗ คณะสำรวยศิลป์

๓.๗.๑ ประวัติความเป็นมาคณะสำรวยศิลป์

ประวัติความเป็นมาของวงปี่พาทย์คณะสำรวยศิลป์ เริ่มต้นมาจาก พ่อгимเลี้ยง กองพล มีความสามารถเล่นดนตรีไทยและสร้างเครื่องดนตรีใช้เอง มีลูกทั้งหมด ๓ คน มี นางสมรักษ์ เจริญสมบัติ นายโสฬส กองพล และนายมงคล กองพล ได้รับการสืบทอดการดนตรีจาก พ่อгимเลี้ยง กองพล ซึ่งปัจจุบันคณะสำรวยศิลป์มี นายมงคล กองพล เป็นหัวหน้าวงดนตรี ปัจจุบันคณะได้มีการงานรับ ปี่พาทย์ไทย ปี่พาทย์มอญ ละคร รำ แตรวง



ภาพที่ ๑๒๓ (ซ้าย) นายมงคล กองพล

ภาพที่ ๑๒๔ (ขวา) ผู้วิจัย นายมงคล กองพล และนางสาวพรธิพา ชาญวรार्ทกุล
(บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๑๙ พฤษภาคม ๒๕๕๙)

๓.๗.๒ การจัดพิธีไหว้ครูดนตรีไทยคณะสำรวยศิลป์

นางมงคล กองพล กล่าวว่า ได้เชิญผู้ทำพิธีอ่านโองการไหว้ครูมาจากจังหวัดชลบุรี บ้านศาลาคือ ครูโรจน์ เป็นประจำทุกปี แต่พอครูโรจน์เสียชีวิตจึงเปลี่ยนมาเป็นครูปอง มาอ่านโองการนี้เป็นปีแรก

นางมงคล กองพล ได้กล่าวว่า ตำราพิธีไหว้ครูดนตรีไทยที่ใช้อยู่ประจำบ้านนั้น นายกิมเลี้ยง กองพล บิดาได้บอกว่าได้ทำนรับโองการมาจากวัดพระพิเรนทร์ เป็นผู้ทำพิธีโองการเองมาตลอดจนกระทั่ง นายกิมเลี้ยง กองพล ได้เสียชีวิต นายมงคล กองพล ลูกชายคนที่ ๓ ได้ทำพิธีรับมอบตำราพิธีไหว้ครูตอนอายุประมาณ ๔๐ ปี แต่ยังไม่พร้อมที่จะเป็นอ่านโองการ ปัจจุบันได้เก็บไว้บูชา จึงได้เชิญครูปองเป็นผู้ทำพิธีอ่านโองการ จึงไม่ได้ใช้โองการของที่บ้านจนถึงปัจจุบัน

นางมงคล กองพล ได้กล่าวถึงหลักในการจัดพิธีไหว้ครูดนตรีไทยของคณะสำรวยศิลป์ว่าจะจัดพิธีในวันอาทิตย์ จะเน้นวันที่คนทำพิธีและนักดนตรีต่าง ๆ ว่างกัน ส่วนในการจัดเครื่องสังเวชนั้น ได้ปฏิบัติตามตำราทุกประการ โดยเน้นบายศรีขาม บายศรีตอ และบายศรีพรหม ทั้งหมด ๓ คู่ จะพิเศษก็คือ จะนำกิ่งคูณมาแล้วคล้องด้วยสร้อยทองหรือสร้อยอื่นๆและนำมาเข้าพิธีกับพ่อแก่เพื่อเปรียบเสมือนการค้าจุนโศคลาภ เป็นความเชื่อและเป็นแนวคิดที่บ้านของคิดขึ้นเอง เป็นการสร้างสิริมงคลให้แก่บ้านและตัวเองทำมาตั้งแต่รุ่นพ่อแล้ว (มงคล กองพล, สัมภาษณ์, วันที่ ๑๙ พฤษภาคม ๒๕๕๘)



ภาพที่ ๑๒๕ (ซ้าย) บ้านเลขที่คณะสำรวยศิลป์ ภาพที่ ๑๒๖ (ขวา) การจัดปะรำพิธีไหว้ครู
(บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๒๗ กันยายน ๒๕๕๘)



ภาพที่ ๑๒๗ - ๑๒๘ พิธีครอบและพิธีเจิม
(บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๒๗ กันยายน ๒๕๕๘)



ภาพที่ ๑๒๙ - ๑๓๐ การจัดเครื่องสังเวย
(บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๒๗ กันยายน ๒๕๕๘)



ภาพที่ ๑๓๑ การรำถวายมือ
(บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๒๗ กันยายน ๒๕๕๘)



ภาพที่ ๑๓๒ (ซ้าย) กิ่งคุณที่พันสร้อยทอง ภาพที่ ๑๓๓ (ขวา) ผู้อ่านโองการฯ ใช้กิ่งคุณประกอบการทำพิธี
(บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๒๗ กันยายน ๒๕๕๘)

นายมงคล กองพล (สัมภาษณ์, วันที่ ๑๙ พฤษภาคม ๒๕๕๘) หัวหน้าคณะปีพาทย์สำรวยศิลป์ ได้กล่าวถึงการ การตกเงินตกทอง หรือนำกิ่งคุณที่นำมาคล้องด้วยสร้อยทองหรือสร้อยอื่นๆ และนำมาเข้าพิธีกับพ่อแก่เพื่อเปรียบเสมือนการค้าจุน โขคลาก โดยเป็นความเชื่อและเป็นแนวคิดที่คณะปีพาทย์สำรวยศิลป์ได้เป็นคนริเริ่มมา โดยมีการแพร่หลายในพื้นที่ อำเภอพนสนิมคม จังหวัดชลบุรี

๓.๗.๓ นักดนตรีผู้บรรเลงดนตรีประกอบพิธีไหว้ครูคณะสำรวจศิลป์

นักดนตรีผู้บรรเลงดนตรีประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีคณะสำรวจศิลป์ ประกอบด้วย นักดนตรีต่อไปนี้

๓.๗.๓.๑ นายวีระ พันธุ์เสื่อ อาจารย์ประจำคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ตีระนาดเอก

๓.๗.๓.๒ นายนิรันดร์ จักรมณเฑียร อาจารย์วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด ตีระนาดทุ้ม

๓.๗.๓.๓ นายประยุทธ์ กองวุฒิ อาจารย์โรงเรียนโยธินบูรณะ กรุงเทพมหานคร ตีฆ้องวงใหญ่

๓.๗.๓.๔ นายพิษณุ บุญศรีอนันต์ อาจารย์ประจำวิทยาลัยดุริยางค์ศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ตีฆ้องวงเล็ก

๓.๗.๓.๕ พ.อ.อ. กมล ตาดสุวรรณ เป่าปี่ใน

๓.๗.๓.๖ นายสุรศักดิ์ คำเกษม อาจารย์วิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด ตีตะโพน

๓.๗.๓.๗ นายจุมพล ปัญจะ ปัจจุบัน อาจารย์โรงเรียนนวมินทราชินูทิศ ตีกลองทัด

๓.๗.๓.๘ นายจิระศักดิ์ โพธิ์ขลัง ปัจจุบัน อาจารย์วิทยาลัยนาฏศิลป์จันทบุรี ตีฉิ่ง



ภาพที่ ๑๓๔ นายวีระ พันธุ์เสื่อ ตีระนาดเอก

ภาพที่ ๑๓๕ นายนิรันดร์ จักรมณเฑียร ตีระนาดทุ้ม

(บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๒๗ กันยายน ๒๕๕๘)



ภาพที่ ๑๓๖ นายประยุทธ์ กองวุฒิ ตีฆ้องวงใหญ่
 ภาพที่ ๑๓๗ นายพิชญ์ บุญศรีอนันต์ ตีฆ้องวงเล็ก
 (บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๒๗ กันยายน ๒๕๕๘)



ภาพที่ ๑๓๘ (ซ้าย) นายสุรศักดิ์ ดำเกษม ตีตะโพน
 ภาพที่ ๑๓๙ (ขวา) พ.อ.อ. กมล ตาดสุวรรณ เป่าปี่ใน
 (บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๒๗ กันยายน ๒๕๕๘)



ภาพที่ ๑๔๐ นายจุมพล ปัญจะ ตีกลองทัด
ภาพที่ ๑๔๑ นายจีระศักดิ์ โพธิ์ขลัง ตีฉิ่ง
(บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๒๗ กันยายน ๒๕๕๘)

๓.๘ คณะ พ. ปัญจศิลป์

๓.๘.๑ ประวัติความเป็นมาคณะ พ. ปัญจศิลป์

คณะปี่พาทย์ พ. ปัญจศิลป์ ก่อตั้งโดย นายภาณุพงษ์ เทียนทอง หัวหน้าคณะ คณะปี่พาทย์ พ. ปัญจศิลป์ ตั้งอยู่ บ้านเลขที่ ๖/๑๑ หมู่ ๖ ตำบลวัดโบสถ์ อำเภอพนสนธิคม จังหวัดชลบุรี ๒๐๑๔๐ รับบรรเลงปี่พาทย์ ปี่พาทย์มอญ งานเจ้า และงานลิเก

นายภาณุพงษ์ เทียนทอง ตั้งแต่ปี ๕๐ มา ก็เริ่มสร้างเครื่องก่อน พ่อขวัก ชัชชัย นิรมสา เป็นหัวหน้าที่ทำพิธีงานเจ้าไหว้ครูคอยดันอยู่ พอมีงานที่อยู่ นนทบุรี เป็นมีงานอยู่ ๒ ปี ก็กลับมาบ้าน พร้อมกลับมาตั้งวงที่พนสนธิคม โดยใช้ชื่อว่า พ. ปัญจศิลป์ โดย นายภาณุพงษ์ เทียนทอง กล่าวว่า “พ แรก คือ ชื่อของผมครับ ผมชื่อ พงษ์ ปัญจ ก็คือ ผมนับถือพ่อปัญญาสิทธิ์ ส่วนอีก พ ก็คือ พ่อปัญญาสิทธิ์” (ภาณุพงษ์ เทียนทอง, สัมภาษณ์, ๒๓ มิถุนายน ๒๕๕๙)



ภาพที่ ๑๔๒ (ซ้าย) นายภานุพงษ์ เทียนทอง ภาพที่ ๑๔๓ (ขวา) ผู้วิจัยและนายภานุพงษ์ เทียนทอง
(บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๒๓ มิถุนายน ๒๕๕๙)

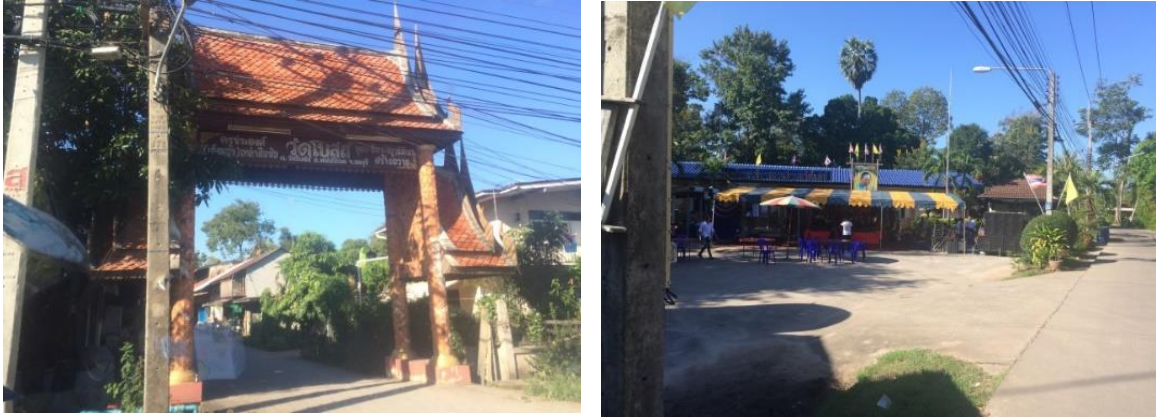
๓.๘.๒ การจัดพิธีไหว้ครูดนตรีไทยคณะ พ. ปัญจศิลป์

นายภานุพงษ์ เทียนทอง กล่าวว่า ได้เชิญผู้ทำพิธีอ่านโองการไหว้ครูมาจากจังหวัดชลบุรี คือ ครูโรจน์ เป็นปีแรก แต่พอครูโรจน์เสียชีวิตลงจึงได้เปลี่ยนมาเป็นครูป๋อง มาอ่านโองการนี้เป็นปีแรก

นายภานุพงษ์ เทียนทอง ได้กล่าวถึงหลักในการจัดพิธีไหว้ครูดนตรีไทยของคณะ พ. ปัญจศิลป์ว่า จะจัดพิธีในวันข้างขึ้น จะเน้นวันที่คนทำพิธีเป็นหลักและนักดนตรีว่างกัน ส่วนในการจัดเครื่องสังเวยนั้น ได้ปฏิบัติตามตำราทุกประการ พยายามขาดให้น้อยที่สุด โดยยึดจากครูผู้ใหญ่ ที่เคยบอก ๆ ถ้าเป็นงานไหว้ครูปีที่พายุจะไม่ตั้งศาลเพียงตา ถ้าเป็นงานเจ้าจะมีการตั้งกันครบ ในพนัสที่นิยมเอาควักคูดมาทำพิธีส่วนใหญ่จะเป็นทางเจ้ามากกว่า (ภานุพงษ์ เทียนทอง, สัมภาษณ์, วันที่ ๒๓ มิถุนายน ๒๕๕๙)



ภาพที่ ๑๔๔ (ซ้าย) ป้ายหน้าบ้าน คณะ พ. ปัญจศิลป์ ภาพที่ ๑๔๕ (ขวา) บริเวณบ้าน คณะ พ. ปัญจศิลป์
(บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๒๓ มิถุนายน ๒๕๕๙)



ภาพที่ ๑๔๖ (ซ้าย) ซุ้มประตูวัดโบสถ์ ภาพที่ ๑๔๗ (ขวา) บริเวณพิธีไหว้ครูคณะพ.ปัญญาศิลป์
(บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๘)



ภาพที่ ๑๔๘ - ๑๔๙ การจัดประรำพิธีไหว้ครู
(บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๘)



ภาพที่ ๑๕๐ - ๑๕๑ การจัดเครื่องสังเวย
(บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๘)



ภาพที่ ๑๕๒ (ซ้าย) ครูอำนาจ พิมพ์สุวรรณ ผู้อ่านโองการ ภาพที่ ๑๕๓ (ขวา) เครื่องพิธี
(บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๘)



ภาพที่ ๑๕๔ - ๑๕๕ พิธีครอบ
(บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๘)

๓.๘.๓ นักดนตรีผู้บรรเลงดนตรีประกอบพิธีไหว้ครูคณะ พ. ปัญจศิลป์

นักดนตรีผู้บรรเลงดนตรีประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีคณะ พ. ปัญจศิลป์ ประกอบด้วย
นักดนตรีต่อไปนี้

๓.๘.๓.๑ คุณครูสงบ ทองเทศ ปัจจุบัน อายุ ๗๖ ปี อาชีพนักดนตรีเป่าพาทย์
และอาจารย์พิเศษโรงเรียนดาราสุมทร ตีระนาดเอก

๓.๘.๓.๒ นายศุภกิจ ประสพสุข ปัจจุบัน อาชีพนักดนตรี ตีระนาดทุ้ม

๓.๘.๓.๓ คุณครูแปลก เหมือนนุช ปัจจุบัน อาชีพนักดนตรีเป่าพาทย์ ตีฆ้องวงใหญ่

๓.๘.๓.๔ นายมนัส คงศิริ ปัจจุบัน อาชีพนักดนตรีเป่าพาทย์ ตีตะโพน

๓.๘.๓.๕ นายทิว วรราช ปัจจุบัน อาชีพนักดนตรี ตีฆ้องวงเล็ก

๓.๘.๓.๖ นายวีระพร มโหธร ปัจจุบัน อาชีพนักดนตรีเป่าพาทย์ เป่าปี่ใน

๓.๘.๓.๗ นายจตุรงค์ นูแปะ ปัจจุบัน อาชีพนักดนตรี ตีฉิ่ง



ภาพที่ ๑๕๖ (ซ้าย) นายสงบ ทองเทศ ภาพที่ ๑๕๗ (ขวา) นายศุภกิจ ประสพสุข
(บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๘)



ภาพที่ ๑๕๘ (ซ้าย) นายแปลก เหมือนนุช ภาพที่ ๑๕๙ (ขวา) นายมนัส คงศิริ
(บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๘)



ภาพที่ ๑๖๐ (ซ้าย) นายทิว วรราช ภาพที่ ๑๖๑ (ขวา) นายวีระพร มโหธร
(บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๘)



ภาพที่ ๑๖๒ นายจตุรงค์ นูแป
(บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๘)

จากการอภิปรายเรื่องพิธีไหว้ครูดนตรีไทยของคณะปีพาทย์ต่างๆ ในเขตจังหวัดชลบุรี จำนวน ๘ คณะ ประกอบไปด้วย คณะครูช้วน เรืองเดช คณะสุพรรณศิลป์ คณะประสิทธิ์สังคีต คณะพอชม โปธิทอง คณะนายเสนอ บัวแผน คณะดีด ศรีราชา คณะสำรวยศิลป์ และคณะ พ. ปัญจศิลป์สามารถแบ่งประเด็นได้ดังนี้

ประเด็นแรก การกำหนดวันในการจัดงานพิธีไหว้ครูดนตรีไทย คณะปีพาทย์ส่วนใหญ่เลือกกำหนดจัดงานพิธีไหว้ครูใน วันพฤหัสบดี ซึ่งตรงตามคติความเชื่อที่ว่า วันพฤหัสบดีเป็นวันครู เป็นวันที่

เหมาะแก่การจัดพิธีไหว้ครู อีกทั้งยังปรากฏบรรยายละเอียดการกำหนดอื่นๆ อีก ได้แก่ วันจัดงานพิธีไหว้ครูในวันพฤหัสบดีแรก เดือนเก้าของทุกๆ ปี วันพฤหัสบดีในเดือนที่เป็นเลขคู่ รวมไปถึงการกำหนดจัดพิธีไหว้ครูในวันอาทิตย์ ตามความเชื่อที่ว่าเป็นวันครู เป็นวันที่ส่งเสริมให้เกิดความเป็นสิริมงคล โดยยึดถือเอาผู้จัดงาน ผู้อ่านโองการและนักดนตรีปี่พาทย์พิธีเป็นหลัก

ประเด็นที่สองจัดเครื่องสังเวยในพิธีไหว้ครู การจัดเครื่องสังเวยนั้น เป็นไปตามการกำหนดจัดโดยทั่วไป ได้แก่ การจัดเครื่องสังเวย ผลไม้ เครื่องกระยาบวช เนื้อสัตว์ โดยแบ่งออกเป็น ๒ สำหรับคือ สำหรับสุกและสำหรับดิบ โดยปรากฏพบการใช้ผลไม้ตามฤดูกาลต่าง ๆ ที่สามารถหาได้ในท้องถิ่น

ประเด็นที่สาม ในพิธีไหว้ครูดนตรีไทยของคณะพ่อชม โพธิ์ทอง คณะครูช้วน เรืองเดช และคณะสำรวยศิลป์ พบพิธีการตักเงินตักทอง โดยผู้ทำพิธีใช้กิ่งไม้และกิ่งคุณพันด้วยสร้อยทองหรือสร้อยอื่นๆ ตามความเชื่อที่ว่า กิ่งคุณ ให้ความหมายที่เป็นมงคล หมายถึงการเพิ่มพูนทวีคุณด้านโชคลาภ ซึ่งคณะสำรวยศิลป์ได้กล่าวว่าเป็นผู้ริเริ่มในการนำกิ่งคุณมาใช้ในพิธีไหว้ครูดนตรีไทย และได้รับความนิยมในเขตพื้นที่อำเภอพนสนิมคม จังหวัดชลบุรี

ประเด็นที่สี่ พิธีไหว้ครูดนตรีไทยของคณะสุพัฒน์ศิลป์ เขตอำเภอสัตหีบนั้นพบการทำพิธีครอบพิธีเจิม (ผู้ร่วมเข้าพิธีและเครื่องดนตรี) โดยพระภิกษุสงฆ์ ซึ่งปกติในพิธีครอบและพิธีเจิมนั้น จะมีผู้อ่านโองการพิธีไหว้ครูเป็นผู้ทำพิธี

ประเด็นที่ห้า จากการเก็บข้อมูลพื้นที่ภาคสนาม ระยะเวลาตั้งแต่เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๘ ถึง เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๙ ภายในเขตพื้นที่จังหวัดชลบุรี ปรากฏพบเครือข่ายนักดนตรีปี่พาทย์ผู้บรรเลงประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย โดยนักดนตรีที่บรรเลงในพิธีส่วนใหญ่จะมีทั้งบุคคลในพื้นที่จังหวัดชลบุรีและบุคคลจากภายนอก นักดนตรีที่มาจากภายนอกนั้น เป็นการติดต่อมาโดยเจ้าภาพที่รู้จักกัน ส่วนใหญ่เป็นอาจารย์จากสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ทั้งในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาและระดับอุดมศึกษานักดนตรีในเขตพื้นที่จังหวัดชลบุรีนั้น พบว่าเป็นเครือข่ายนักดนตรีในพื้นที่จังหวัดชลบุรีที่มักมีการติดต่อหางานบรรเลงปี่พาทย์กันอยู่เสมอๆ ซึ่งนักดนตรีที่ปรากฏพบบ่อยมากที่สุดคือ นักดนตรีจากกลุ่มของครูสงบ ทองเทศ ทั้งนี้ ครูสงบ ทองเทศ ยังเป็นผู้อ่านโองการพิธีไหว้ครูที่ได้รับการเชิญให้ประกอบพิธีมากที่สุด ตามที่จะกล่าวไว้ในเนื้อหาของบทต่อไป

บทที่ ๔

การสืบทอดโองการไหว้ครูของครูผู้ทำพิธีไหว้ครูดนตรีไทยในจังหวัดชลบุรี

การศึกษาเรื่องการสืบทอดโองการไหว้ครูของครูผู้ทำพิธีไหว้ครูดนตรีไทยในจังหวัดชลบุรีนั้น ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากคณะปี่พาทย์ในจังหวัดชลบุรีที่จัดงานพิธีไหว้ครูดนตรีไทย ภาคสนาม ระยะเวลาตั้งแต่เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๘ ถึง เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๙ ภายในเขตพื้นที่จังหวัดชลบุรี พิธีไหว้ครูดังกล่าวมีผู้อ่านโองการ ฯ ทั้งที่เป็นบุคคลพื้นถิ่น และอาศัยในจังหวัดชลบุรี และมีผู้อ่านโองการที่ได้รับการเชิญมาจากจังหวัดใกล้เคียง รวมไปถึงจังหวัดกรุงเทพมหานคร เพื่อให้สอดคล้องกับขอบเขตทางด้านพื้นที่ ที่กำหนดไว้ในจังหวัดชลบุรีแล้ว ผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาผู้อ่านโองการไหว้ครูดนตรีไทยที่เป็นบุคคลพื้นถิ่น หรืออาศัยในจังหวัดชลบุรีซึ่งปรากฏพบเพียง ๔ ท่านเท่านั้น ได้แก่

- ๔.๑ ครูสงบ ทองเทศ
- ๔.๒ ครูชัยฤทธิ์ นาคพงศ์
- ๔.๓ ครูไพบูล ธีระสุนทรไท
- ๔.๔ นาวาอากาศตรีดิสันต์ คงประเสริฐ

เพื่อแสดงให้เห็นถึงสายการสืบทอดโองการและประวัติของผู้อ่านโองการในจังหวัดชลบุรี จึงขอแสดงรายละเอียดดังต่อไปนี้

๔.๑ ครูสงบ ทองเทศ



ภาพที่ ๑๖๓ ครูสงบ ทองเทศ ทำพิธีไหว้ครูดนตรีไทยให้กับชมรมดนตรีไทย มหาวิทยาลัยบูรพา

บันทึกเมื่อวันที่ ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๙

ครูสงบ ทองเทศ (สัมภาษณ์, วันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๕๘) อายุ ๘๐ ปี เป็นศิลปินอาวุโสท้องถิ่นในจังหวัดชลบุรี อาศัยอยู่บ้านเลขที่ ๑๓/๑ หมู่ ๓ ตำบลเสม็ด อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ได้รับการยอมรับว่าเป็นนักดนตรีที่มีความรู้ความสามารถด้านเปียโน จึงได้รับการติดต่อให้บรรเลงระนาดเอกงานต่างๆ รวมไปถึงยังได้รับการเชิญให้เป็นผู้อ่านโองการพิธีไหว้ครูดนตรีไทยในจังหวัดชลบุรีและจังหวัดใกล้เคียงอยู่เสมอ

ครูสงบ ทองเทศเกิดเมื่อวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๔๗๙ ณ ตำบลเสม็ด อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี เป็นบุตรชายของนายหย่อน ทองเทศ และนางเสงี่ยม ทองเทศ ซึ่งเป็นบุตรชายคนแรก ในจำนวนพี่น้องทั้งหมด ๔ คน ได้แก่

๑. ครูสงบ ทองเทศ
๒. นางยุพา กลิ่นบุปผา (ถึงแก่กรรม)
๓. นายปัญญา ทองเทศ (ถึงแก่กรรม)
๔. นายไชยยันต์ ทองเทศ (ถึงแก่กรรม)

ครูสงบ ทองเทศ สำเร็จการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาที่ ๔ จากโรงเรียนวัดเตาปูน ตำบลเสม็ด อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี เมื่อปี พ.ศ.๒๔๙๑ ในวัยเด็กครูสงบ ทองเทศมีโอกาสได้ติดตามบิดาที่มีอาชีพนักดนตรีไทยไปงานบรรเลงเปียโนโดยเสมอจึงทำให้เกิดความสนใจในดนตรีไทย และเริ่มฝึกหัดดนตรีไทยตั้งแต่อายุประมาณ ๖ ปี จากบิดา โดยเริ่มจากฆ้องวงใหญ่ ระนาดเอก กลอง ฉิ่ง ซอ และอังกฤษ ตามลำดับ เครื่องดนตรีไทยชนิดที่สูงสุดคือระนาดเอกและฆ้องวงใหญ่

หลังจากสำเร็จการศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ แล้ว ก็รับบรรเลงดนตรีไทยตามงานต่างๆ เป็นอาชีพเช่นเดียวกับบิดา แต่ในระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๐๗ – ๒๕๑๓ ครูสงบ ทองเทศกล่าวว่ามีเหตุให้ต้องเลิกอาชีพนักดนตรีไทย จากการรับจ้าง ในตำแหน่งเสมียนในโรงงานผลิตน้ำตาลแห่งหนึ่ง จนกระทั่งปี พ.ศ. ๒๕๑๕ ก็กลับมาประกอบอาชีพนักดนตรีไทยเช่นเดิม รวมระยะเวลาประมาณ ๔๔ ปี ส่งผลให้เป็นที่รู้จักกันในแวดวงนักดนตรีไทยท้องถิ่นจังหวัดชลบุรี

ครูสงบ ทองเทศได้เข้าพิธีสมรส เมื่ออายุได้ ๒๐ ปี กับนางบุญเลี้ยง เจริญแพทย์ มีบุตรธิดาร่วมกันจำนวน ๔ ได้แก่

๑. นางสาวศรี สุขะมงคล ปัจจุบันอายุ ๖๐ ปี
๒. นายบุญเลิศ ทองเทศ ปัจจุบันอายุ ๕๘ ปี
๓. นางขวัญใจ รวยยอด ปัจจุบันอายุ ๕๖ ปี
๔. นางบุหงา วงษ์พิพันธ์ ปัจจุบันอายุ ๕๔ ปี

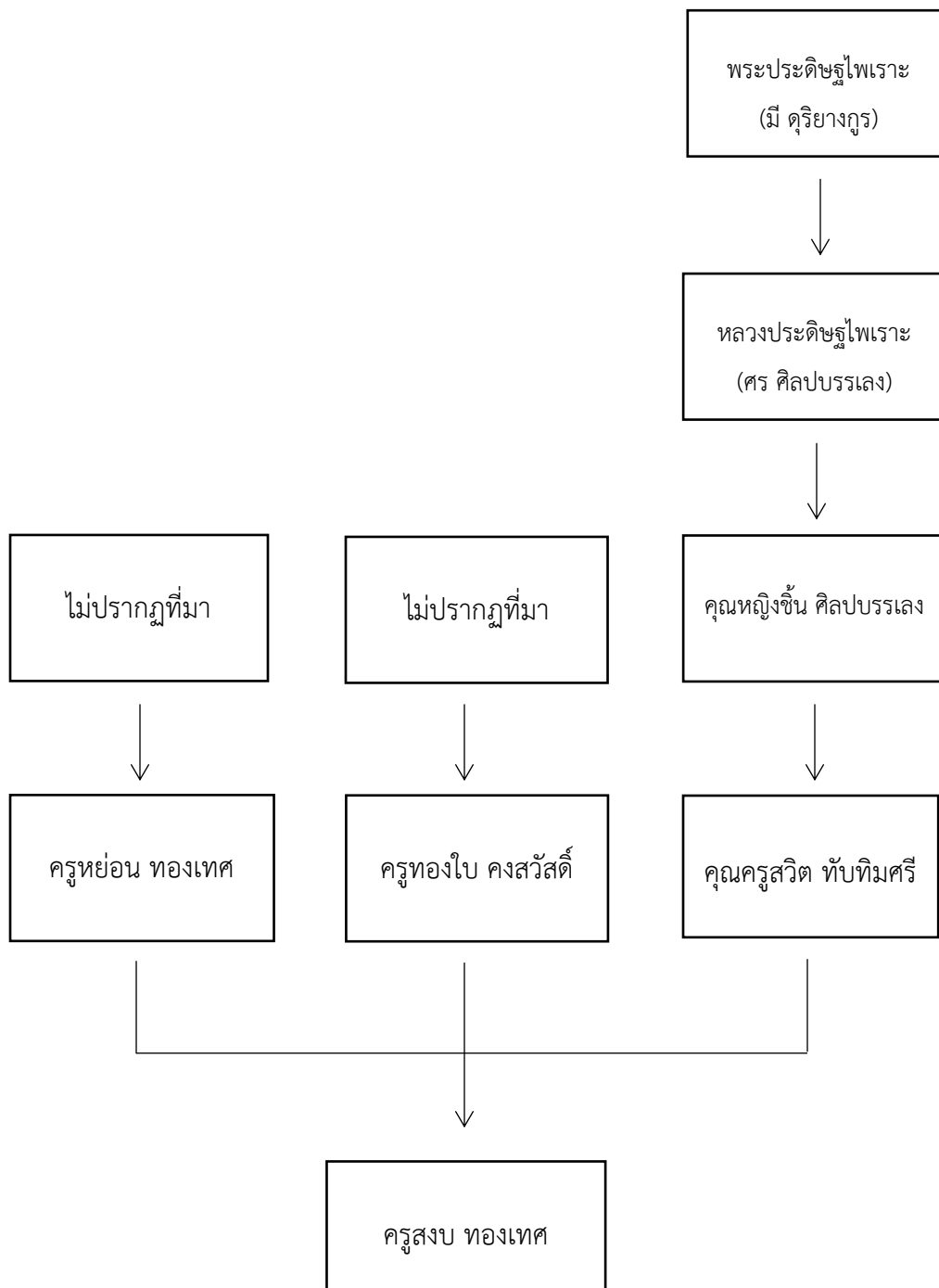
ครูสงบ ทองเทศ กล่าวว่า บิดา คือ นายหย่อน ทองเทศ เป็นลูกศิษย์ของครูช่วง (ไม่ทราบนามสกุล) นักปี่พาทย์ในกรุงเทพมหานคร และตนเองได้ฝึกฆ้องวงใหญ่ โดยบิดาต่อเพลงสาธการเป็นเพลงแรก แล้วจึงต่อเพลงชุดโหมโรงเช้า โหมโรงเย็น เมื่อฝึกหัดจนชำนาญแล้ว จึงต่อเพลงประเภทเพลงทยอย และเพลงเถา ต่อมาจึงได้เมื่ออายุได้ ๒๘ ปี ครูสงบ ทองเทศได้ศึกษาเพลงหน้าพาทย์ชั้นสูงกับครูศิริ นักดนตรีและครูชฎิล นักดนตรี



ภาพที่ ๑๖๔ ครูสงบ ทองเทศ
บันทึกเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๕๘

ครูสงบ ทองเทศ กล่าวว่า ได้รับการถ่ายทอดตำราไหว้ครูเป็นจำนวน ๓ ตำรา ตำราแรกได้รับมอบมาจากบิดา คือ ครูหย่อน ทองเทศ ซึ่งไม่ทราบที่มาของการสืบทอดตำราว่าได้รับการสืบทอดมาจากครูท่านใด หรือสายสำนักใด ตำราที่สอง ได้รับถ่ายทอดมาจากคุณครูทองใบ คงสวัสดิ์ ครูปี่พาทย์และละครรำที่มีชื่อเสียงในท้องถิ่นจังหวัดชลบุรี โดยตำรานี้ ไม่ปรากฏที่มาของการสืบทอดตำราว่าได้รับการสืบทอดมาจากครูท่านใด หรือสายสำนักใดเช่นเดียวกัน และตำราสุดท้ายนั้น ได้รับการถ่ายทอดมาจากครูสวิต ทับทิมศรี ซึ่งได้รับการถ่ายทอดมาจากคุณหญิงชื่น ศิลปบรรเลง ซึ่งคุณหญิงชื่น ศิลปบรรเลงได้รับถ่ายทอดมาจากหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ซึ่งเป็นสายตำราไหว้ครูของพระประดิษฐไพเราะ (มี ดุริยางกูร) (ณรงค์ชัย ปิฎกัรชต์, ๒๕๕๕, หน้า ๗๗ - ๘๔)

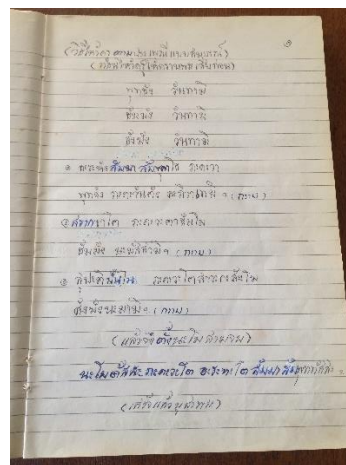
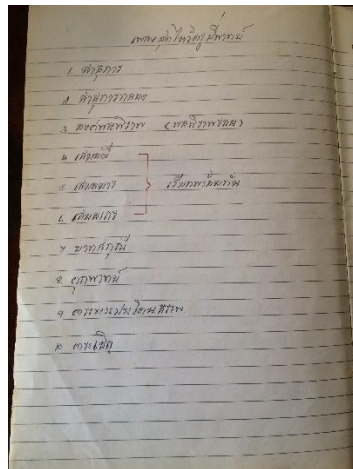
ลำดับการถ่ายทอดตำราไหว้ครูของครูสงบ ทองเทศ



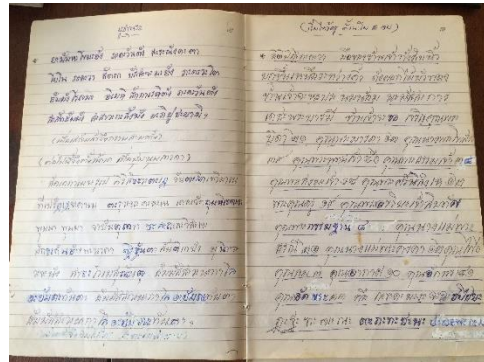
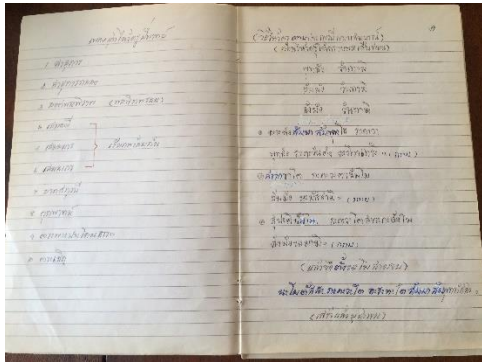
ปัจจุบันครูสงบ ทองเทศ ได้ใช้ตำราพิธีไหว้ครูที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากครูสวิต ทับทิมศรี โดยให้เหตุผลว่า เป็นตำราที่กระชับ ทำให้มีระยะเวลาที่ใช้ในการประกอบพิธีไหว้ครูพอดี ไม่นิ่นนานล่าช้าจนเกินไป และตำราไหว้ครูทั้ง ๓ ฉบับนั้น ยังไม่ได้ถ่ายทอดต่อให้ใคร



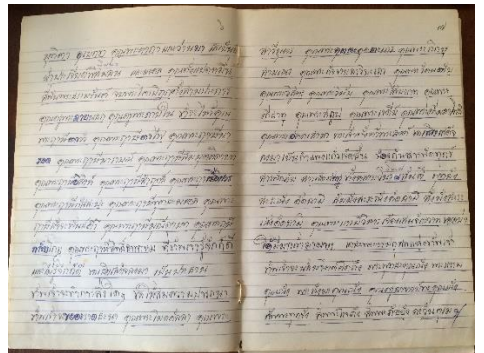
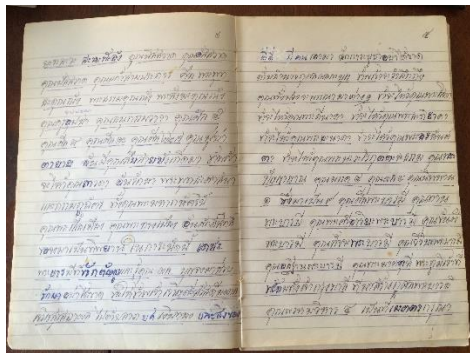
ภาพที่ ๑๖๕ เล่มตำราพิธีไหว้ครูของครูสงบ ทองเทศ (บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๙)



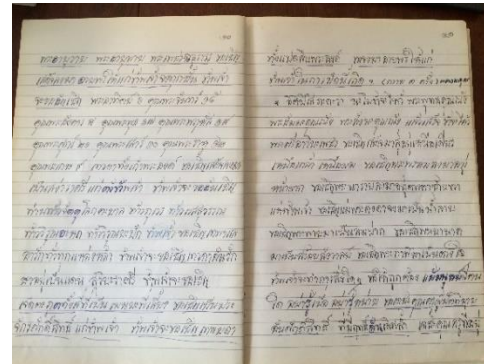
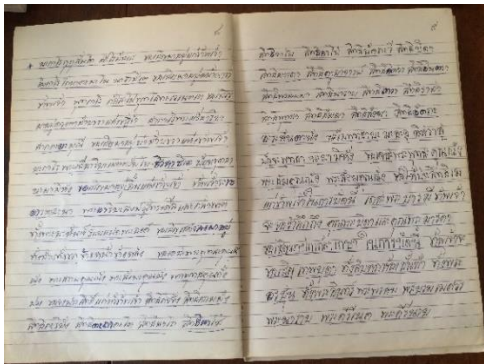
ภาพที่ ๑๖๖ - ๑๖๗ เล่มตำราพิธีไหว้ครูของครูสงบ ทองเทศที่ได้รับมาจากนายหย่อน ทองเทศ ๑ (บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๙)



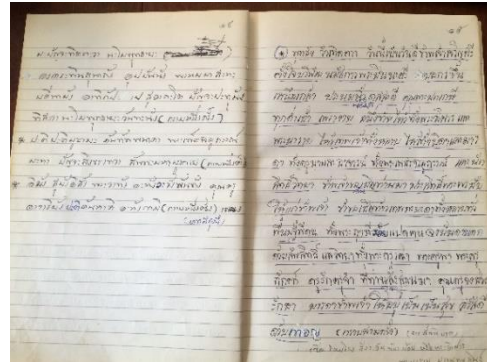
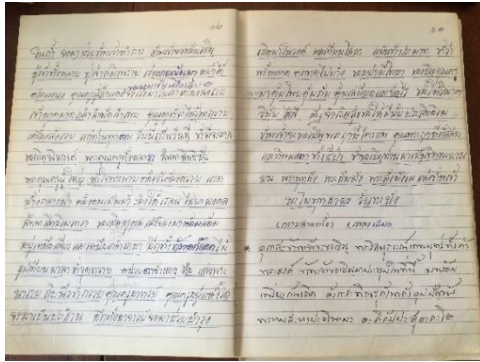
ภาพที่ ๑๖๘ - ๑๖๙ เล่มตำราพิธีไหว้ครูของครูสงบ ทองเทศที่ได้รับมาจากนายหย่อน ทองเทศ ๒ (บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๙)



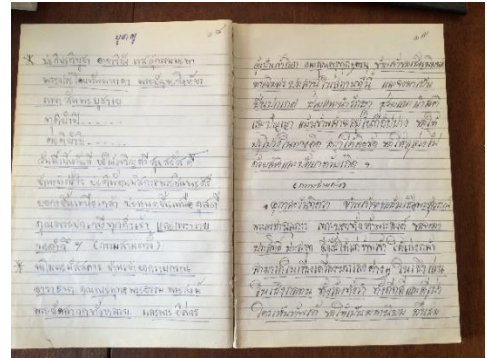
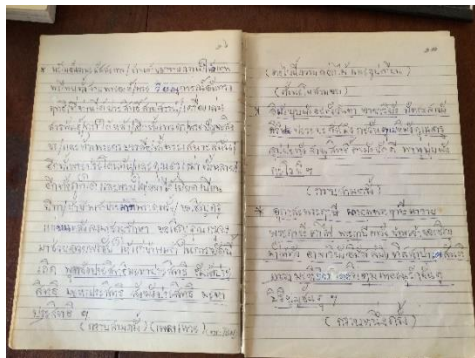
ภาพที่ ๑๗๐ - ๑๗๑ เล่มตำราพิธีไหว้ครูของครูสงบ ทองเทศที่ได้รับมาจากนายหย่อน ทองเทศ ๓ (บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๙)



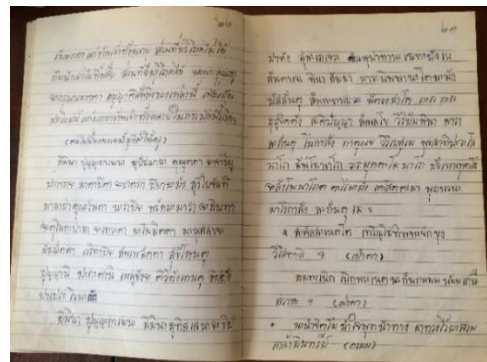
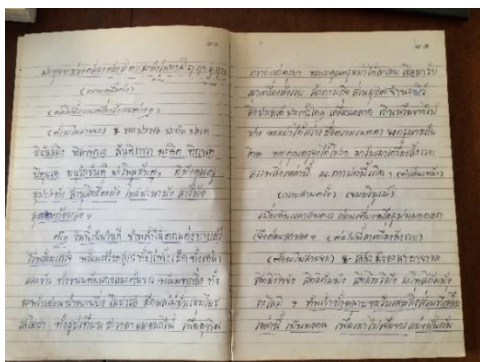
ภาพที่ ๑๗๒ - ๑๗๓ เล่มตำราพิธีไหว้ครูของครูสงบ ทองเทศที่ได้รับมาจากนายหย่อน ทองเทศ ๔ (บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๙)



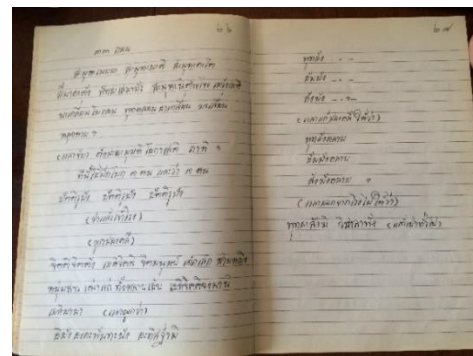
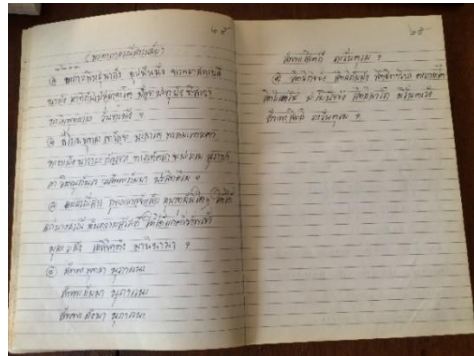
ภาพที่ ๑๗๔ - ๑๗๕ เล่มตำราพิธิไหว้ครูของครูสงบ ทองเทศที่ได้รับมาจากนายหย่อน ทองเทศ ๕ (บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๙)



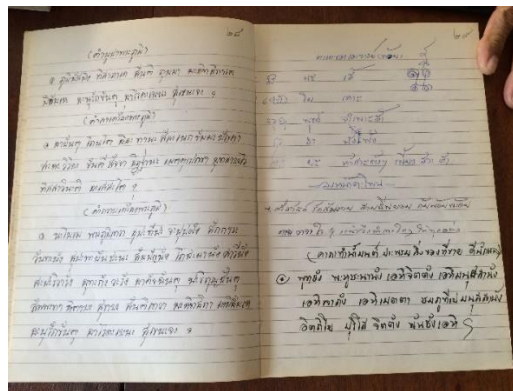
ภาพที่ ๑๗๖ - ๑๗๗ เล่มตำราพิธิไหว้ครูของครูสงบ ทองเทศที่ได้รับมาจากนายหย่อน ทองเทศ ๖ (บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๙)



ภาพที่ ๑๗๘ - ๑๗๙ เล่มตำราพิธิไหว้ครูของครูสงบ ทองเทศที่ได้รับมาจากนายหย่อน ทองเทศ ๗ (บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๙)



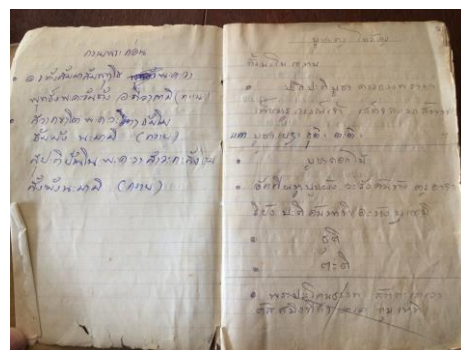
ภาพที่ ๑๘๐ - ๑๘๑ เล่มตำราพิธีไหว้ครูของครูสงบ ทองเทศที่ได้รับมาจากนายหย่อน ทองเทศ ๘ (บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๙)



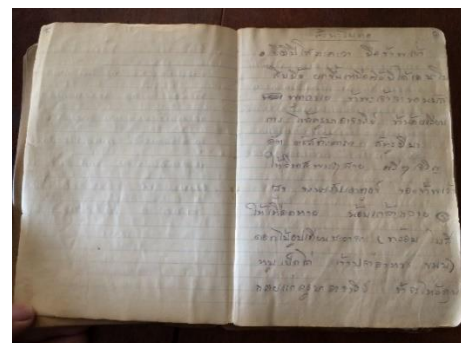
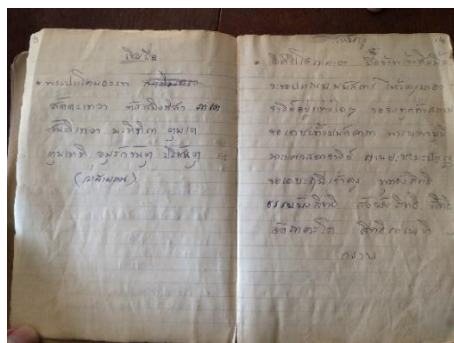
ภาพที่ ๑๘๒ เล่มตำราพิธีไหว้ครูของครูสงบ ทองเทศที่ได้รับมาจากนายหย่อน ทองเทศ ๘ (บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๙)



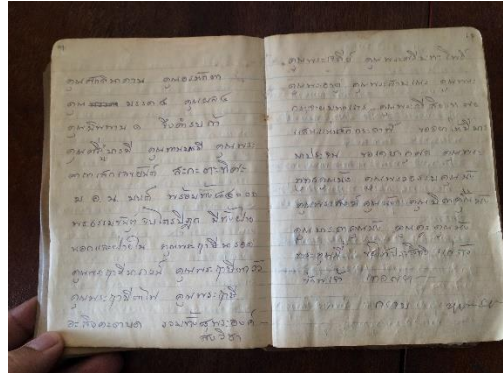
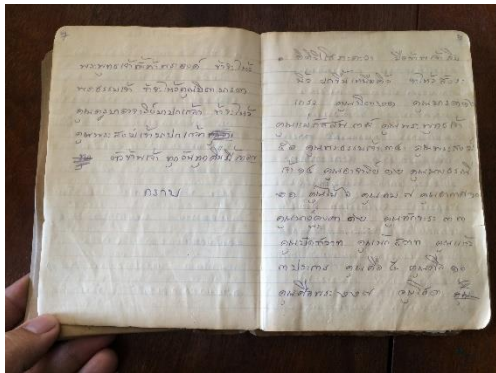
ภาพที่ ๑๘๓ คุณครูทองใบ คงสวัสดิ์
(บันทึกสำเนาภาพเมื่อวันที่ ๒๐ กันยายน ๒๕๕๘)



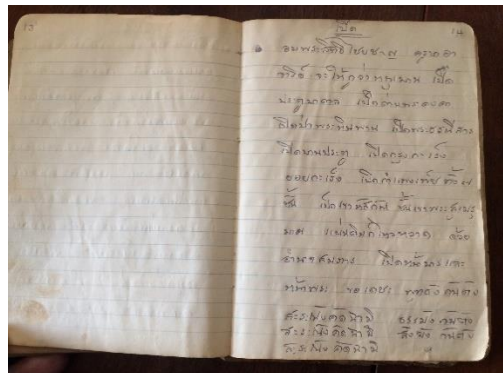
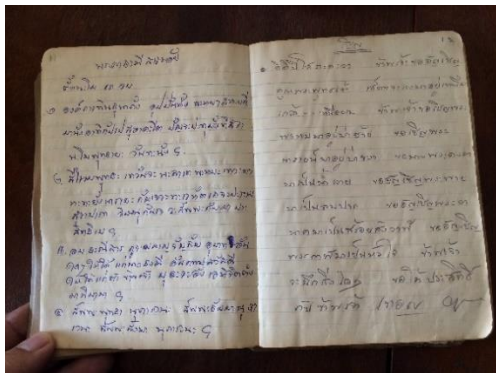
ภาพที่ ๑๘๔ - ๑๘๕ เล่มตำราพิธีไหว้ครูของครูสงบ ทองเทศที่ได้รับมาจากครูทองใบ คงสวัสดิ์ ๑
(บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๙)



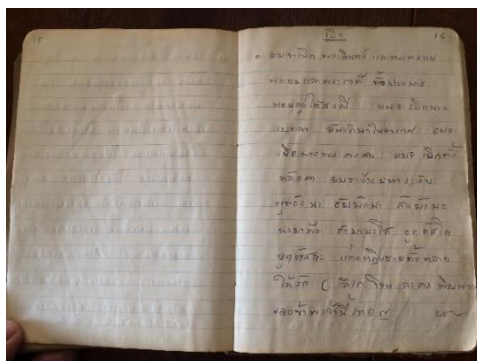
ภาพที่ ๑๘๖ - ๑๘๗ เล่มตำราพิธีไหว้ครูของครูสงบ ทองเทศที่ได้รับมาจากครูทองใบ คงสวัสดิ์ ๒
(บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๙)



ภาพที่ ๑๘๘ - ๑๘๙ เล่มตำราพิธิไหว้ครูของครูสงบ ทองเทศที่ได้รับมาจากครูทองใบ คงสวัสดิ์ ๓ (บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๙)



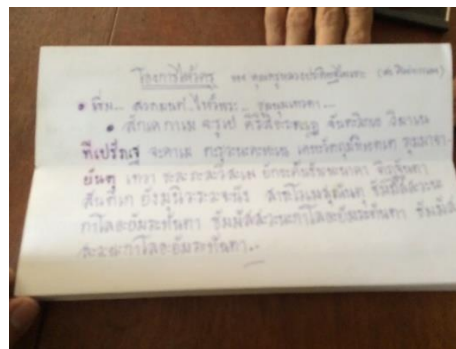
ภาพที่ ๑๙๐ - ๑๙๑ เล่มตำราพิธิไหว้ครูของครูสงบ ทองเทศที่ได้รับมาจากครูทองใบ คงสวัสดิ์ ๔ (บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๙)



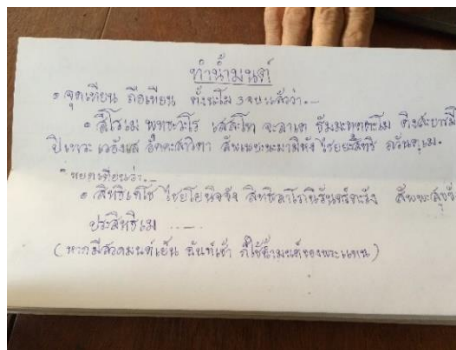
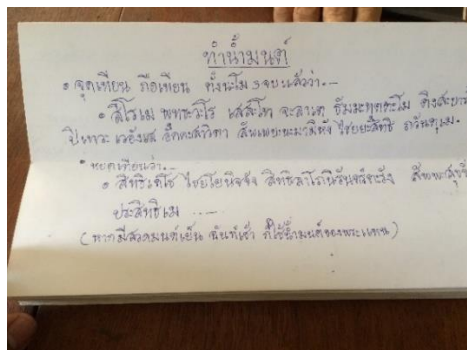
ภาพที่ ๑๙๒ เล่มตำราพิธิไหว้ครูของครูสงบ ทองเทศที่ได้รับมาจากครูทองใบ คงสวัสดิ์ ๕ (บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๙)



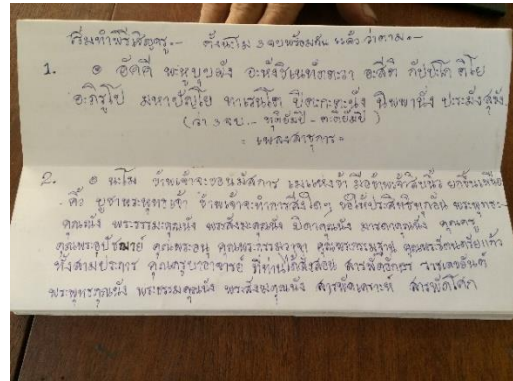
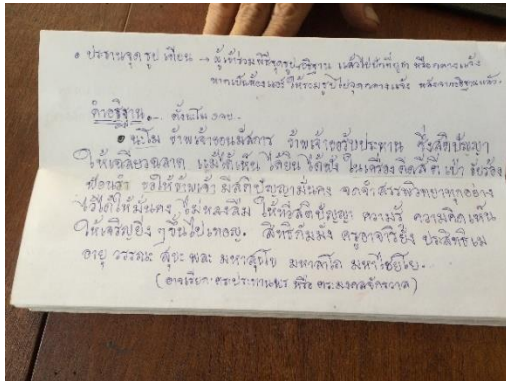
ภาพที่ ๑๙๓ ครูสวิต ทับทิมศรี
(บันทึกเมื่อวันที่ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๕๘)



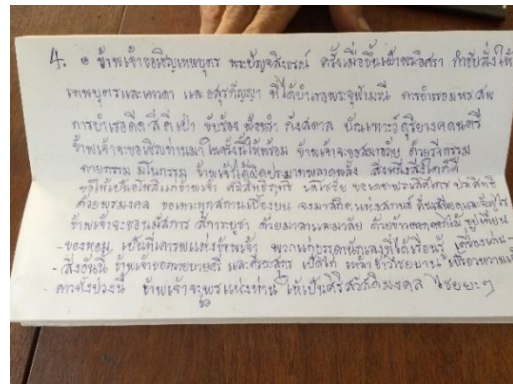
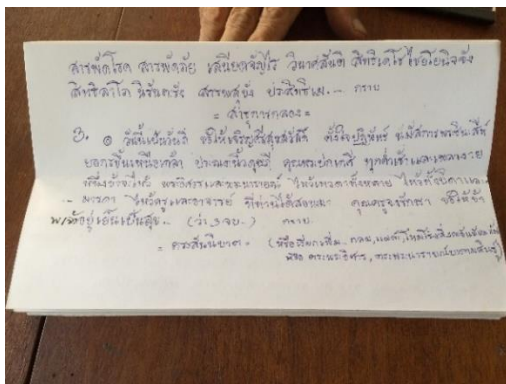
ภาพที่ ๑๙๔ - ๑๙๕ เล่มตำราพิธีไหว้ครูของครูสงบ ทองเทศที่ได้รับมาจากครูสวิต ทับทิมศรี ๑
(บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๙)



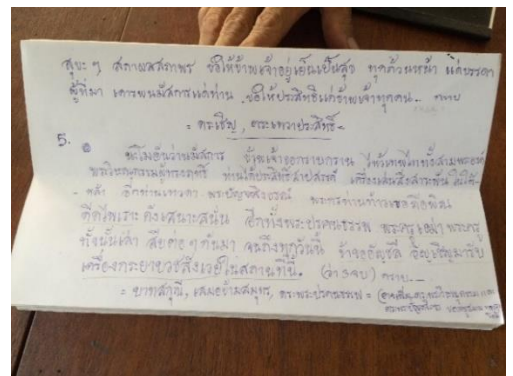
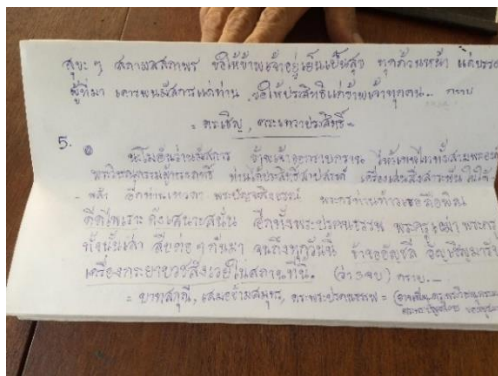
ภาพที่ ๑๙๖ - ๑๙๗ เล่มตำราพิธีไหว้ครูของครูสงบ ทองเทศที่ได้รับมาจากครูสวิต ทับทิมศรี ๒
(บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๙)



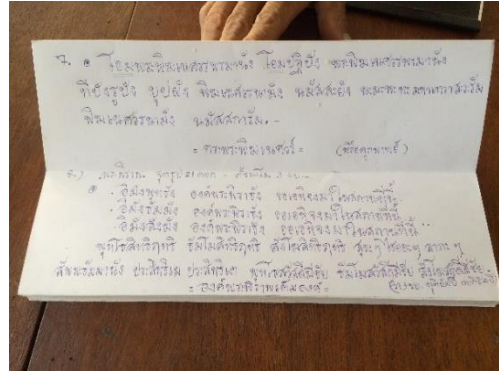
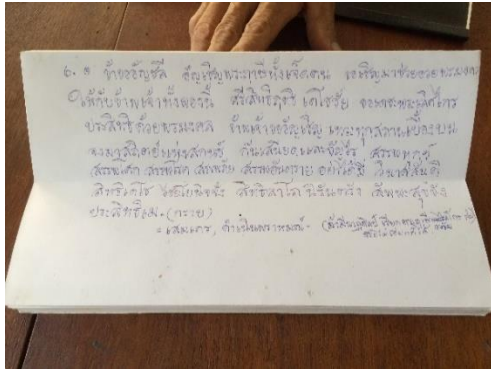
ภาพที่ ๑๙๘ - ๑๙๙ เล่มตำราพิธิไหว้ครูของครูสงบ ทองเทศที่ได้รับมาจากครูสวิต ทับทิมศรี ๓ (บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๙)



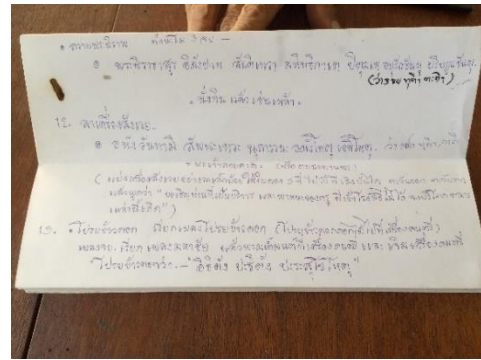
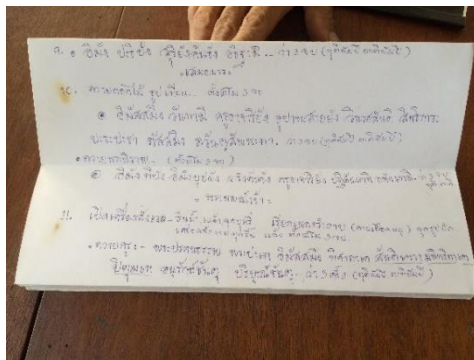
ภาพที่ ๒๐๐ - ๒๐๑ เล่มตำราพิธิไหว้ครูของครูสงบ ทองเทศที่ได้รับมาจากครูสวิต ทับทิมศรี ๔ (บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๙)



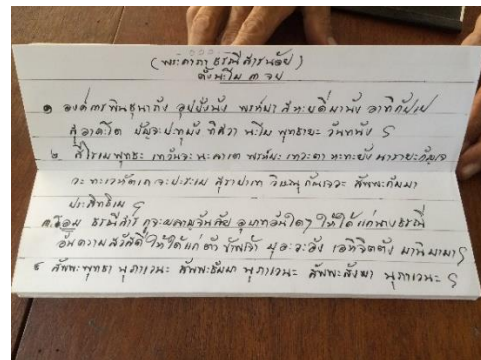
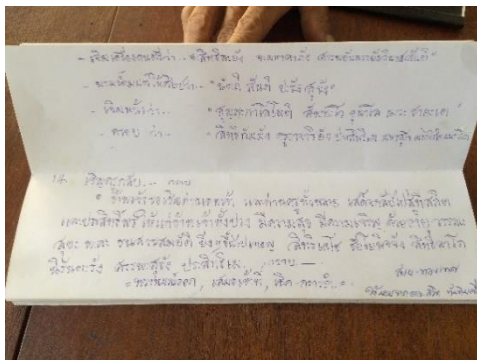
ภาพที่ ๒๐๒ - ๒๐๓ เล่มตำราพิธิไหว้ครูของครูสงบ ทองเทศที่ได้รับมาจากครูสวิต ทับทิมศรี ๕ (บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๙)



ภาพที่ ๒๐๔ - ๒๐๕ เล่มตำราพิธิไหว้ครูของครูสงบ ทองเทศที่ได้รับมาจากครูสวิต ทับทิมศรี ๖ (บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๙)



ภาพที่ ๒๐๖ - ๒๐๗ เล่มตำราพิธิไหว้ครูของครูสงบ ทองเทศที่ได้รับมาจากครูสวิต ทับทิมศรี ๗ (บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๙)



ภาพที่ ๒๐๘ - ๒๐๙ เล่มตำราพิธิไหว้ครูของครูสงบ ทองเทศที่ได้รับมาจากครูสวิต ทับทิมศรี ๘ (บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๙)



ภาพที่ ๒๑๐ คุณครูสงบ ทองเทศ ผู้อ่านโองการพิธีไหว้ครู ณ คณะตัด ศรีราชา
(บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๙)



ภาพที่ ๒๑๑ ครูสงบ ทองเทศ ทำพิธีไหว้ครูบ้านนายเสนอ แพนบัว
(บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๓ กันยายน ๒๕๕๘)



ภาพที่ ๒๑๒ คุณครูสงบ ทองเทศ กับผู้วิจัย
(บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๓ กันยายน ๒๕๕๘)

ครูสงบ ทองเทศเป็นนักดนตรีเป่าพาทย์ ศิลปินอาวุโส ที่สำคัญท่านหนึ่งในจังหวัดชลบุรี ปัจจุบันอายุ ๘๐ ปี ซึ่งได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านดนตรีเป่าพาทย์มาจากนายหย่วน ทองเทศ ผู้เป็นบิดา ครูศิริ นักดนตรี ครูชฎิล นักดนตรี ครูสงบ ทองเทศได้รับการถ่ายทอดตำราไหว้ครูมาด้วยกัน ๓ ตำรา ซึ่งตำราที่ ๑ ได้รับมาจากนายหย่วน ทองเทศ ผู้เป็นบิดา ตำราที่ ๒ ได้รับมาจากครูทองใบ คงสวัสดิ์ ศิลปินเป่าพาทย์ ละครุรำในจังหวัดชลบุรี และตำราที่ ๓ ได้รับมาจากครูสวิต ทับทิมศรี ปัจจุบันครูสงบ ทองเทศ ยังไม่ได้ถ่ายทอดตำราพิธีไหว้ครูทั้ง ๓ ให้กับผู้ใด

๔.๒ ครูชัยฤทธิ์ นาคพงศ์



ภาพที่ ๒๑๓ ครูชัยฤทธิ์ นาคพงศ์
(บันทึกเมื่อวันที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๕๘)

ครูชัยฤทธิ์ นาคพงศ์ (สัมภาษณ์, ๑๐ สิงหาคม ๒๕๕๙) เกิดวันที่ ๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๐ ปัจจุบันอายุ ๗๘ ปี อาศัยอยู่กับครอบครัว ณ บ้านเลขที่ ๑๐๒ หมู่ที่ ๑ ตำบลหนองปลาไหล อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรีประกอบอาชีพนักดนตรีเป่าพาทย์ มีวงดนตรีเป็นของตนเองใช้ชื่อว่า คณะเป่าพาทย์ทรงชัยฤทธิ์ รับบรรเลงเป่าพาทย์ทั่วไป ทั้งเป่าพาทย์ เป่าพาทย์มอญ รวมไปถึงรับแสดงลิเก และนาฏศิลป์ไทยอีกด้วย

ครูชัยฤทธิ์ นาคพงศ์ ผ่านการสมรสมา ๓ ครั้ง คือ ครั้งที่ ๑ ภรรยาชื่อนางสมพิศ นาคพงศ์ มีบุตรด้วยกัน ๒ คน ได้แก่

๑. นางสุภาพรรณ นาคพงศ์ ปัจจุบันอายุ ๕๐ ปี
 ๒. นายอุดมศักดิ์ นาคคง ปัจจุบันอายุ ๔๘ ปี
- ครั้งที่ ๒ ภรรยาชื่อนางสำเภา นาคพงศ์ มีบุตร ๒ คน ได้แก่
๑. นายกิตติศักดิ์ นาคพงศ์ ปัจจุบันอายุ ๔๕ ปี
 ๒. นางศุภราภรณ์ นาคพงศ์ ปัจจุบันอายุ ๔๑ ปี

ครั้งที่ ๓ ภรรยาชื่อนางกันยา แก้วรุ่ง มีบุตรด้วยกัน ๑ คน คือ นางสาวปรีญาพร นาคพงศ์ ปัจจุบันอายุ ๑๗ ปี



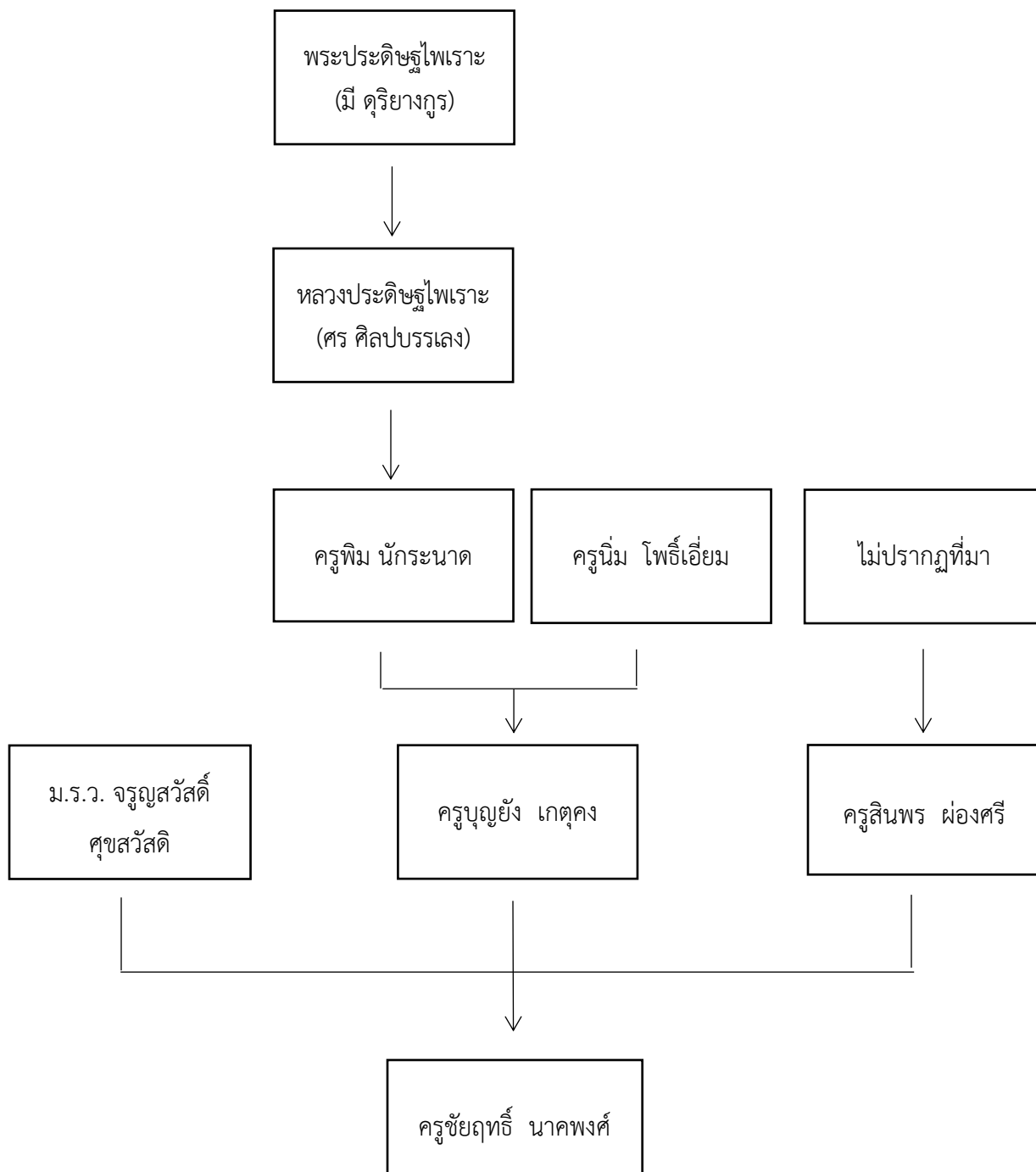
ภาพที่ ๒๑๔ (ซ้าย) ครูชัยฤทธิ์ นาคพงศ์ ภาพที่ ๒๑๕ (ขวา) ครูชัยฤทธิ์ นาคพงศ์กับผู้วิจัย
(บันทึกเมื่อวันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๕๙)

ครูชัยฤทธิ์ นาคพงศ์ ได้กล่าวว่า เริ่มอ่านโครงการพิธีไหว้ครูครั้งแรก เมื่ออายุได้ ๖๐ ปี ซึ่งบ้านแรกที่ทำพิธีเป็นคณะวงปี่พาทย์และบ้านละคร ชื่อ คณะเจริญศิลป์ ดาวรุ่ง ตั้งอยู่ในเขตแถวพัทธากลาง ซึ่งในตอนนั้นครูชัยฤทธิ์ นางพงศ์กล่าวว่า อยู่ในช่วงที่มีวิฤตติและคุณวิฤตติครบถ้วนแล้ว

ครูชัยฤทธิ์ นาคพงศ์ ยังกล่าวถึงการรับการถ่ายทอดตำราพิธีไหว้ครูไว้ว่าได้รับโครงการมาจากครูถึง ๓ ท่าน โดยอธิบายว่าในสมัยก่อน ได้เดินทางไปร่วมพิธีไหว้ครู ณ วัดพระพิเรนทร์ กรุงเทพมหานคร อยู่บ่อยครั้ง ผู้ทำพิธีอ่านโครงการคือ หม่อมราชวงศ์จรรยาสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์และครูบุญยัง เกตุคง ซึ่งตำราของหม่อมราชวงศ์จรรยาสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์นั้น เป็นตำราโครงการพิธีไหว้ครูสายโขนละคร และตำราของครูบุญยัง เกตุคง ได้รับถ่ายทอดมาจากครูพิม นักระนาด และครูนิ่ม โพธิ์เอี่ยม (ณรงค์ชัย ปิฎกฤษต์, ๒๕๕๕, หน้า ๗๗ - ๘๔) โดยครูชัยฤทธิ์ นาคพงศ์นั้น ได้รับการถ่ายทอดโครงการ ตำราพิธีไหว้ครูมาจากครูทั้ง ๒ ท่านในพิธีไหว้ครูของวัดพระพิเรนทร์ และต่อมาครูชัยฤทธิ์ นาคพงศ์ยังได้รับมอบโครงการพิธีไหว้ครูจากครูสินพร ผ่องศรี ซึ่งเป็นครูลูกเอยอยู่ในจังหวัดนนทบุรี โดยทำพิธีที่วัดกลางบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา

จากข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ครูชัยฤทธิ์ นาคพงศ์ ได้รับโครงการพิธีไหว้ครูทั้งสายโขน ละคร ลีเก และพิธีไหว้ครูดนตรีไทย ซึ่งสอดคล้องกับที่ครูชัยฤทธิ์ นาคพงศ์นั้นเป็นทั้งนักดนตรีปี่พาทย์และนาฏศิลป์ ลีเก

ลำดับการถ่ายทอดตำราไหว้ครูของครูชัยฤทธิ์ นาคพงศ์



ครูชัยฤทธิ์ นาคพงศ์ ได้กล่าวว่า ปัจจุบันใช้ตำราพิธีไหว้ครู ที่ปรับปรุงขึ้นโดยยึดหลักจากตำรา
โองการของหม่อมราชวงศ์จรรยาสุวสดี สุขสวัสดิ์และครูบุญยัง เกตุคงเป็นหลัก และตำราดังกล่าวนั้น ยัง
ไม่ได้มีการถ่ายทอดไว้ให้ใคร



ภาพที่ ๒๑๖ – ๒๑๗ ครูชัยฤทธิ์ นาคพงศ์ อ่านโองการพิธีไหว้ครู คณะปีพาทย์ครูช้วน เรื่องเดช
(บันทึกภาพเมื่อวันที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๕๘)

ครูชัยฤทธิ์ นาคพงศ์ ปัจจุบันอายุ ๗๘ ปี เป็นนักดนตรีปีพาทย์ และนักแสดงลิเก ในจังหวัด
ชลบุรี ได้รับการถ่ายทอดตำราไหว้ครูมาจากครูถึง ๓ ท่าน ตำราแรกได้รับการถ่ายทอดมาจาก
หม่อมราชวงศ์จรรยาสุวสดี สุขสวัสดิ์ ตำราที่ ๒ ได้รับมาจาก ครูบุญยัง เกตุคง และตำราที่ ๓ ได้รับการ
ถ่ายทอดมาจากครูสินพร ผ่องศรี ปัจจุบันครูชัยฤทธิ์ นาคพงศ์ ได้ปรับปรุงตำราการไหว้ครูโดยยึดหลักของ
หม่อมราชวงศ์จรรยาสุวสดี สุขสวัสดิ์ และครูบุญยัง เกตุคง อีกทั้งยังไม่ได้ถ่ายทอดให้กับผู้ใด

๔.๓ ครูไพบูลย์ ธีระสุนทรไท



ภาพที่ ๒๑๘ ครูไพบูลย์ ธีระสุนทรไท
(บันทึกเมื่อวันที่ ๒๗ กันยายน ๒๕๕๘)

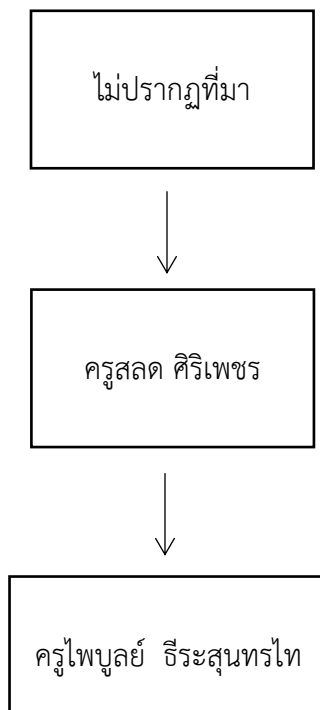
ครูไพบูลย์ ธีระสุนทรไท (สัมภาษณ์, ๒๘ มิถุนายน ๒๕๕๙) เกิดเมื่อวันที่ ๑๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๖ ปัจจุบันอายุ ๕๓ ปี ภูมิลำเนาอยู่ที่ อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง พนักงานราชการ (ครู) โรงเรียนชลกลยานุกูล จังหวัดชลบุรี

ครูไพบูลย์ ธีระสุนทรไท เริ่มศึกษาคณิตศาสตร์ตั้งแต่อายุชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ - ๔ โดยเริ่มจากหัดอังกฤษ ที่วัดบางเสาธง และเมื่อตอนศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาในปี พ.ศ. ๒๕๒๒ ณ ราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา และมีโอกาสได้ศึกษาการขับร้องกับ ดร. อุทิศ นาคสวัสดิ์ ทำให้ได้มีโอกาสเป็นนักร้องให้กับวงดนตรีของ ดร. อุทิศ นาคสวัสดิ์

เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๖ ครูไพบูลย์ ธีระสุนทรไท ได้สอบบรรจุข้าราชการครูได้ที่โรงเรียนบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา และได้รับถ่ายทอดองค์การพิธีไหว้ครูจากครูป้าพาทย์ในพื้นที่คือ ครูสลด ศิริเพชร ซึ่งครูไพบูลย์ ธีระสุนทรไท กล่าวว่าตนได้หลีกเลี่ยงอยู่หลายครั้ง จนในที่สุดก็ต้องรับทำพิธี ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๓๒ - ๒๕๓๓ จนกระทั่งปัจจุบัน ครูไพบูลย์ ธีระสุนทรไทรับทำพิธีให้กับเฉพาะคนที่สนิทกันเท่านั้น ซึ่งในปีที่ผ่านมาได้ไปร่วมงานพิธีและมีโอกาสเป็นผู้อ่านองค์การพิธีไหว้ครูให้กับวงดนตรีไทยคณะสำราญศิลป์

ครูไพบูลย์ ธีระสุนทรไท ได้กล่าวว่ารับการถ่ายทอดตำราไหว้ครูของครูสลด ศิริเพชรเพียงตำราเดียวเท่านั้น และปัจจุบันยังไม่ได้ถ่ายทอดให้ใคร

ลำดับการถ่ายทอดตำราไหว้ครูของครูไพบูลย์ ธีระสุนทรไท



ครูไพบูลย์ ธีระสุนทรไท ได้กล่าวถึงเรื่องเพลงหน้าพาทย์ในพิธีไหว้ครูว่า การเรียกเพลงในแต่ละครั้งนั้น ขึ้นอยู่กับผู้ที่ทำพิธี หรือผู้อ่านโองการ กับนักดนตรีที่พาทย์พิธีกรรม ซึ่งต้องคุยกันตั้งแต่ต้น ว่าเพลงไหนได้หรือไม่ได้ ครูไพบูลย์ ธีระสุนทรไท กล่าวว่าตนเคยไปทำพิธีงานไหว้ครูแห่งหนึ่ง ซึ่งเรียกเพลงหน้าพาทย์ที่อยู่ในเพลงชุดโหมโรงเย็นทั้งหมด เนื่องจากนักดนตรีที่พาทย์ไม่สามารถบรรเลงบทเพลงหน้าพาทย์ขั้นสูงได้ การเรียกเพลงหน้าพาทย์จึงขึ้นอยู่กับบริบทเรื่องนี้ด้วย

ครูไพบูลย์ ธีระสุนทรไท ได้ให้ความเห็นเรื่องกุศโลบายในการประกอบพิธีไหว้ครูว่า การทำพิธีกรรมสมบูรณ์และศักดิ์สิทธิ์เป็นการระลึกถึงครูบาอาจารย์ว่าปีที่ผ่านมา เราได้เอาวิชาครูบาอาจารย์ไปใช้เพื่อการทำมาหากิน เป็นการสอนให้รู้จักระลึกบุญคุณ กตัญญูรู้คุณ กตเวทิตา หรือการตอบแทนคุณ นั้น

คือแก่น แต่การไหว้ครูนั้นย่อมมีองค์ประกอบอื่น ๆ ซึ่งเป็นกระพี้ภายนอกไว้สำหรับป้องกันแก่นให้คงอยู่
มั่นคงตลอดไป



ภาพที่ ๒๑๙ ครูไพบุลย์ ชีระสุนทรไทกำลังประกอบพิธีไหว้ครู
(บันทึกเมื่อวันที่ ๒๗ กันยายน ๒๕๕๘)



ภาพที่ ๒๒๐ ครูไพบุลย์ ชีระสุนทรไทกับผู้วิจัย
(บันทึกเมื่อวันที่ ๒๘ มิถุนายน ๒๕๕๙)

ครูไพบูลย์ ธีระสุนทรไท ได้เล่าให้ฟังถึงครูบุญยง เกตุคงว่า ตนได้เคยพบครูบุญยง เกตุคง ในงานพิธีไหว้ครู ณ วัดพระพิเรนทร์ กรุงเทพมหานคร ในขณะนั้นครูไพบูลย์ ธีระสุนทรไท ได้รับหน้าที่ให้ขับร้องเพลงชเวดากอง เพื่อบรรเลงในงานฯ โดยได้สนทนากับครูบุญยง เกตุคง ที่มีแนวความคิดตรงกันเรื่อง การประชันดนตรีว่า ไม่สมควรตัดสินการแพ้ชนะ ซึ่งแต่ละวงนั้นมีพื้นฐาน การเรียนดนตรีที่ต่างที่มา และทุกคนก็ล้วนเป็นศิษย์มีครู นับถือครูเทพพ่อแก่ด้วยกันทั้งสิ้นจึงควรช่วยกันสร้างสรรค์และจรรโลงจิตใจคน ด้วยเสียงดนตรี

๔.๔ นาวาอากาศตรีดิสันต์ คงประเสริฐ



ภาพที่ ๒๒๒ นาวาอากาศตรีดิสันต์ คงประเสริฐ ผู้อ่านโองการพิธีไหว้ครูคณะประสิทธิ์สังคีต
(ที่มาของภาพ: นายดิสันต์ คงประเสริฐ)

นาวาอากาศตรีดิสันต์ คงประเสริฐ (สัมภาษณ์, ๑๙ สิงหาคม ๒๕๕๘) เดิมรับราชการเป็นทหารอากาศมาเป็นเวลา ๒๐ ปี เริ่มจากการศึกษาเป็นจำอากาศ แล้วสอบทุนได้เป็นนักเรียนเตรียมทหาร แล้วจบนายเรืออากาศ และสอบนักบินได้ จึงได้เป็นนักบินประจำกองทัพอากาศ ๑๔ ปี ปัจจุบันประกอบดำรงตำแหน่งนักบินอยู่สายการบินไทย

นาวาอากาศตรีดิสันต์ คงประเสริฐ กล่าวว่า ตระกูลของตนนั้นเป็นตระกูลนักดนตรีไทยมาตั้งแต่สมัยคุณปู่ ซึ่งเป็นคณะปี่พาทย์ โขนสดและลิเก มีภูมิลำเนาอยู่ที่บางบัว จังหวัดฉะเชิงเทรา แล้วจึงย้ายถิ่นฐานครอบครัวมาอยู่ที่จังหวัดชลบุรี โดยประกอบอาชีพนักดนตรีไทย รับบรรเลงงานในงานบวช งานศพ งานขึ้นบ้านใหม่

นาวาอากาศตรีดิสันต์ คงประเสริฐ กล่าวว่า สมัยที่คุณพ่อ คือ นายประสิทธิ์ คงประเสริฐมีอายุมากขึ้น ทำให้การประกอบอาชีพนักดนตรี การรับงาน รวมไปถึงการอ่านโองการประกอบพิธีไหว้ครูนั้น ไม่ค่อยสะดวกเท่าไร จึงเริ่มมองหาผู้ที่จะมาสืบทอดการอ่านโองการต่อจากท่าน โดยกำหนดไว้ว่า ผู้ที่จะมารับสืบทอดนั้น จะต้องอยู่ในวัยที่เหมาะสม ต้องบวชเรียนแล้ว และตั้งตนอยู่ในศีลธรรม นาวาอากาศตรีดิสันต์ คงประเสริฐจึงได้รับถ่ายทอดตำราการอ่านโองการจากนายประสิทธิ์ คงประเสริฐ และเป็นการรับมอบโองการเพียงครั้งเดียว ไม่ได้รับมาจากครูท่านอื่นอีก ซึ่งนาวาอากาศตรีดิสันต์ คงประเสริฐ เริ่มทำพิธีตั้งแต่อายุ ๕๓ ปี ซึ่งในขณะนั้น นายประสิทธิ์ คงประเสริฐมีอายุได้ ๗๒ ปี

หลังจากที่นาวาอากาศตรีดิสันต์ คงประเสริฐ ได้รับการถ่ายทอดโองการไหว้ครูมาแล้วนั้น ครั้งหนึ่งเคยได้ทำพิธีอ่านโองการต่อหน้าพระพักตร์ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลีพระวรราชาธินัดดามาตุ ในพิธีไหว้ครูประจำปีของชมรมช่างตัดผมแห่งประเทศไทย เมื่อประมาณปี พ.ศ. ๒๕๔๙ และได้นำวงดนตรีคณะประสิทธิ์สังคีต (เดิมใช้ชื่อคณะประสิทธิ์ คงประเสริฐ) ไปบรรเลงประกอบพิธีในงานนั้น

นาวาอากาศตรีดิสันต์ คงประเสริฐ ได้กล่าวถึงลำดับการสืบทอดตำราโองการไหว้ครูว่า ตำราที่ได้รับสืบทอดมานั้น ได้รับสืบทอดมาตั้งแต่รุ่นปู่คือ ครูเชื้อ คงประเสริฐ และครูเชื้อ คงประเสริฐ ได้ถ่ายทอดให้ครูประสิทธิ์ คงประเสริฐ ซึ่งตำราโองการไหว้ครูดังกล่าวนี้ เป็นตำราเดียวกันกับของครูทองใบ คงสวัสดิ์ ในเวลาต่อมาครูประสิทธิ์ คงประเสริฐ บิดาของนาวาอากาศตรีดิสันต์ คงประเสริฐ ได้ถ่ายทอดให้กับคนในครอบครัว ซึ่งนาวาอากาศตรีดิสันต์ คงประเสริฐนั้นเป็นผู้อ่านโองการพิธีไหว้ครูดนตรีไทยให้กับคณะประสิทธิ์สังคีต หรือชื่อเดิมคือประสิทธิ์ คงประเสริฐ

นาวาอากาศตรีดิสันต์ คงประเสริฐได้กล่าวว่าตนได้ปรับปรุงตำราไหว้ครูที่ได้รับถ่ายทอดมาเป็นแบบฉบับของตนเองเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ครบถ้วนยิ่งขึ้น

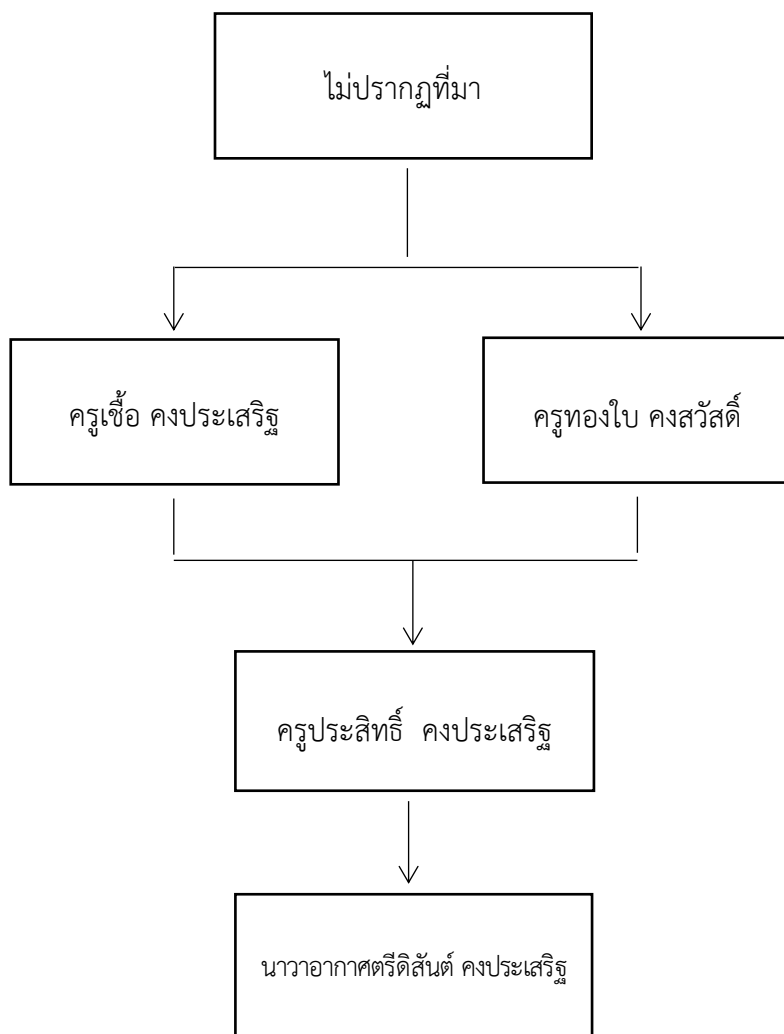


ภาพที่ ๒๒๓ (ซ้าย) ครูประสิทธิ์ คงประเสริฐ
 ภาพที่ ๒๒๔ (ขวา) ครูทองใบ คงสวัสดิ์
 (บันทึกสำเนาภาพเมื่อวันที่ ๑๙ สิงหาคม ๒๕๕๘)



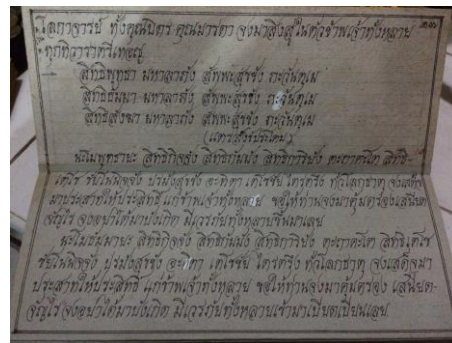
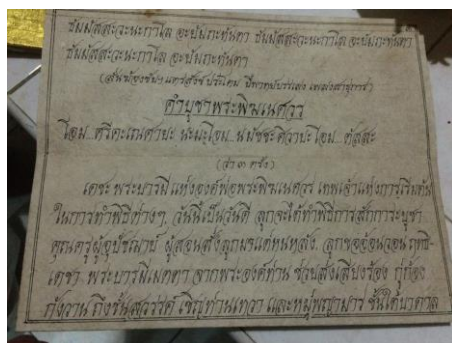
ภาพที่ ๒๒๕ นาวาอากาศตรีดิสันต์ คงประเสริฐ
 (บันทึกเมื่อวันที่ ๑๙ สิงหาคม ๒๕๕๘)

ลำดับการถ่ายทอดตำราไหว้ครูของนาวาอากาศตรีดิสันต์ คงประเสริฐ





ภาพที่ ๒๒๖ ตำราโองการพิธีไหว้ครูนาวาอากาศตรีดิสันต์ คงประเสริฐ (บันทึกเมื่อวันที่ ๑๙ สิงหาคม ๒๕๕๘)



ภาพที่ ๒๒๗ - ๒๒๘ ตัวอย่างตำราโองการพิธีไหว้ครูนาวาอากาศตรีดิสันต์ คงประเสริฐ (บันทึกเมื่อวันที่ ๑๙ สิงหาคม ๒๕๕๘)

นาวาอากาศตรีดิสันต์ คงประเสริฐกล่าวว่า สมัยก่อนในบริเวณเขตตลาดหนองมนมีวงดนตรีไทยที่ทุกคนในละแวกนี้รู้จักอยู่ด้วยกัน ๓ วง ได้แก่ วงดนตรีของครูทองใบ คงสวัสดิ์ วงดนตรีผู้ใหญ่ถาวร แสงจิต และวงดนตรีของปู่เชื้อ คงประเสริฐ ซึ่งวงดนตรีทั้งสามวงนี้มีความสัมพันธ์ที่ดีมาโดยตลอด

นาวาอากาศตรีดิสันต์ คงประเสริฐ กล่าวว่าการทำพิธีครอบนั้น จะไม่ได้จำกัดและระบุว่า จะต้องเป็นนักดนตรีหรือนาฏศิลป์ โดยถือคติที่ว่าทุกอาชีพมีครูหมด ซึ่งเปิดโอกาสให้กับทุกคนที่มีจิตศรัทธาเข้าร่วมพิธีที่จัดได้ทั้งหมด นาวาอากาศตรีดิสันต์ คงประเสริฐ ยังกล่าวอีกว่าบทเพลงจะสัมพันธ์กับโองการที่อ่าน จะเริ่มโดยอันเชิญเทพองค์แรกคือ พระพิฆเนศ ถือว่าเป็นองค์เริ่มต้น และได้การยอมรับจากมหาเทพทั้งหลาย ทั้งสามองค์คือ พระศิวะ พระพรหม พระนารายณ์ พระพิฆเนศจึงบอกว่า ถ้าจะกระทำพิธีใดๆขอให้บูชาพระพิฆเนศก่อนเป็นองค์แรกเสมอ เป็นเทพเจ้าแห่งการเริ่มต้น เทพเจ้าแห่งความสำเร็จ เมื่ออัญเชิญพระพิฆเนศปี่พาทย์จึงรับเพลงตระพระพิฆเนศ

จากการศึกษาเรื่องการสืบทอดของผู้อ่านโองการพิธีไหว้ครูในจังหวัดชลบุรีปรากฏพบตำราพิธีไหว้ครูโบราณจำนวน ๘ ตำรา จากการสืบทอดโดยของผู้อ่านโองการพิธีไหว้ครูจำนวน ๔ ท่านในท้องถิ่นจังหวัดชลบุรี ดังนี้

ครูสงบ ทองเทศ นักดนตรีปี่พาทย์ในจังหวัดชลบุรี ได้รับการถ่ายทอดตำราไหว้ครูโบราณจำนวน ๓ ตำรา ตำราแรกได้รับมอบมาจากบิดา คือ นายหย่อน ทองเทศ ซึ่งไม่ทราบที่มาของการสืบทอดตำรา ตำราที่สอง ได้รับถ่ายทอดมาจากคุณครูทองใบ คงสวัสดิ์ ครูปี่พาทย์และละครรำที่มีชื่อเสียงในท้องถิ่นจังหวัดชลบุรี และตำราที่สามนั้น ได้รับการถ่ายทอดมาจากครูสวิต ทับทิมศรี ซึ่งได้รับการถ่ายทอดมาจากคุณหญิงชื่น ศิลปบรรเลง ซึ่งคุณหญิงชื่น ศิลปบรรเลงได้รับถ่ายทอดมาจากหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ซึ่งเป็นสายของพระประดิษฐไพเราะ (มี ดุริยางกูร) ปัจจุบันครูสงบ ทองเทศ ใช้ตำราพิธีไหว้ครูที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากครูสวิต ทับทิมศรีและตำราไหว้ครูทั้ง ๓ ฉบับนั้น ยังไม่ได้ถ่ายทอดต่อให้ใคร

ครูชัยฤทธิ์ นาคพงศ์ นักดนตรีปี่พาทย์และลิเกในพื้นที่อำเภอบางละมุง ได้รับการถ่ายทอดตำราไหว้ครูโบราณจำนวน ๓ ตำรา ได้แก่ ตำราแรกได้รับมาจากหม่อมราชวงศ์จรูญสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์ ซึ่งเป็นตำราไหว้ครูโซนละคร ตำราที่สองได้รับมาจากครูบุญยัง เกตุคง ได้รับถ่ายทอดมาจากครูพิม นักระนาดและครูนิม โพธิ์เอี่ยม และท่านที่สาม ครูสินพร ผ่องศรี ครูลิเกในจังหวัดนนทบุรี ซึ่งครูชัยฤทธิ์ นาคพงศ์ได้รับโองการพิธีไหว้ครูทั้งสายโซน ละคร ลิเก และพิธีไหว้ครูดนตรีไทย ซึ่งสอดคล้องกับที่ครูชัยฤทธิ์ นาคพงศ์นั้นเป็นทั้งนักดนตรีปี่พาทย์และนาฏศิลป์ ลิเก ปัจจุบันตำราดังกล่าวนี้ ยังไม่ได้มีการถ่ายทอดต่อให้กับผู้ใด

ครูไพบุลย์ ธีระสุนทรไท ครูโรงเรียนชลกันยานุกูล จังหวัดชลบุรี ได้รับการถ่ายทอดตำราไหว้ครูของครูสลด ศิริเพชร ครูปี่พาทย์ในจังหวัดฉะเชิงเทราเพียงตำราเดียวเท่านั้น และปัจจุบันยังไม่ได้ถ่ายทอดให้ใคร

นาวาอากาศตรีดิสันต์ คงประเสริฐ ได้รับการถ่ายทอดโองการไหว้ครูมาจากบิดา คือ ครูประสิทธิ์ คงประเสริฐ ซึ่งเป็นบิดา และครูประสิทธิ์ คงประเสริฐได้รับการถ่ายทอดมาจาก ครูเชื้อ คงประเสริฐ (บิดา) ซึ่งเป็นตำราฉบับเดียวกันกับครูทองใบ คงสวัสดิ์ ปัจจุบันนาวาอากาศตรีดิสันต์ คงประเสริฐได้ได้ปรับปรุงตำราไหว้ครูที่ได้รับถ่ายทอดมาเป็นแบบฉบับของตนเองเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ครบถ้วนยิ่งขึ้น

บทที่ ๕

บทเพลงประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยในจังหวัดชลบุรี

พิธีไหว้ครูดนตรีไทยมีองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งคือบทเพลงหน้าพาทย์ที่ใช้บรรเลงระหว่างการประกอบพิธี ผู้อ่านโองการในพิธีจะเป็นผู้เรียกบทเพลงหน้าพาทย์ ในแต่ละช่วงของพิธีกรรม ซึ่ง รูปแบบของโองการไหว้ครูดนตรีไทยมีความแตกต่างกันไปในรายละเอียดของแต่ละสำนักดนตรีที่ได้รับสืบทอดต่อกันมา

การศึกษาเรื่องบทเพลงประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยในจังหวัดชลบุรีนี้ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากการลงพื้นที่ภาคสนามในพิธีไหว้ครูดนตรีไทยในจังหวัดชลบุรี โดยการสังเกตการณ์และบันทึกข้อมูลเสียงบทเพลงประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย เพื่อบันทึกลำดับการบรรเลงบทเพลงหน้าพาทย์ในพิธีฯ ที่ผู้อ่านโองการในพิธีแต่ละท่านใช้ โดยเลือกเก็บข้อมูลจากคณะปีพาทย์ในจังหวัดชลบุรีที่จัดพิธีไหว้ครูดนตรีไทย ซึ่งปรากฏพบคณะปีพาทย์จำนวน ๘ คณะ ในระยะเวลาตั้งแต่เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๘ ถึง เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๙ ในเขตพื้นที่จังหวัดชลบุรี ประกอบไปด้วยคณะปีพาทย์ดังต่อไปนี้ คณะครูช้วน เรืองเดช คณะสุพัฒน์ศิลป์ คณะประสิทธิ์สังคีต คณะพ่อชม โพธิ์ทอง คณะนายเสนอ แผนบัว คณะดีดศรีราชา คณะสำรวยศิลป์ และคณะ พ. ปัญจศิลป์ ผู้วิจัยเรียบเรียงลำดับพิธีกรรม การใช้บรรเลงบทเพลง และความหมายของบทเพลง ในรูปแบบตารางเพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลเรื่องบทเพลง ซึ่งจะทำการแสดงรายละเอียดต่าง ๆ ในลำดับต่อไป

เพื่อการวิเคราะห์และเปรียบเทียบข้อมูล ผู้วิจัยขอแสดงข้อมูลบทเพลงของตำราไหว้ครูดนตรีไทยของกรมศิลปากร ก่อนการแสดงรายละเอียดการวิเคราะห์ข้อมูลเรื่องบทเพลงประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยในจังหวัดชลบุรี

กรมศิลปากร ได้แสดงลำดับขั้นตอนในพิธีไหว้ครูดนตรีไทย พร้อมบทเพลงที่ใช้ในพิธีฯ จากตำราพิธีไหว้ครูดนตรีไทยของคุณครูมนตรี ตราโมท เป็นตำราหลวงที่ได้รับการสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ไว้ในหนังสือพิธีไหว้ครูและพิธีสืบทอดผู้ประกอบพิธีไหว้ครู โขน-ละคร ครูดนตรีไทยและครูช่างของกรมศิลปากร โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ประธานจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย ที่แท่นประดิษฐาน พระพุทธรูป (เป็นการเริ่มต้นพิธีไหว้ครู) เมื่อจุดเสร็จแล้วผู้ช่วยฯ รับเทียนชนวนจากประธานฯ มาให้ผู้อ่านโองการนำเทียนชนวนนั้นจุดที่เทียนชัย เทียนทอง เทียนเงิน ตามลำดับ แล้วจุดธูปพร้อมกล่าวบูชา

องค์ดุริยเทพและเทพเจ้าแห่งการดนตรีและศิลปะต่างๆ ไป นำเทียนชนวน (ซึ่งยังมีได้ดับ) มาจุดเทียนที่ชั้นนํ้ามนต์แล้วมอบเทียนชนวนนั้น นำไปให้ผู้เข้าร่วมในพิธีนำไปให้ผู้เข้าร่วมในพิธีจุดธูปเทียนและอธิษฐานบูชาครุระหว่างที่ผู้เข้าร่วมในพิธีจุดธูปเทียนบูชาานั้น ผู้อ่านโองการให้วิศว์จะกล่าวบทคาถาทำนํ้ามนต์ไปพร้อม ๆ กัน

หลังจากผู้เข้าร่วมในพิธีให้วิศว์จุดธูปเทียนและอธิษฐานบูชาครุเสร็จแล้ว ผู้ช่วยพิธีกรจะนำธูปมาปักบนเครื่องสังเวคร์องละ ๑ ดอก จนครบถ้วนและนำดอกไม้มาวางบนแท่นที่ตั้งเครื่องสังเวคร์องและเครื่องดนตรีต่าง ๆ

จากนั้นผู้อ่านโองการให้วิศว์ จะเริ่มกล่าวโองการบูชาครุ นำ ให้ผู้ร่วมในพิธีกล่าวตามตามตำราที่ได้รับมอบจากครุอาจารย์มาโดยลำดับดังนี้

๑. กล่าวนำบทบูชาพระ ๓ จบ เมื่อกล่าวจบแล้ว วงปีพาทย์บรรเลงเพลงสาธุการ กลอง

๒. บทชุมนุมเทวดา (ผู้ร่วมพิธีให้วิศว์ไม่ต้องกล่าวตาม) เมื่อกล่าวจบแล้ววงปีพาทย์บรรเลงเพลงตระสันนิบาต

๓. กล่าวนำบทถวายดอกไม้ ธูปเทียน ๓ จบ เมื่อกล่าวจบแล้ว วงปีพาทย์บรรเลงเพลงพราหมณ์เข้า

๔. กล่าวนำบทขอพระรัตนตรัยและบุพการี ความในบทที่เป็นโองการนี้กล่าวถึง คุณพระพุท พระธรรม พระสงฆ์ คุณบิดร มารดา คุณของพระราชา คุณพระอุปถัมภ์ คุณครูเป็นต้น ขอให้พ้นจากเคราะห์โรคภัยทั้งปวง บทนี้กล่าวนำเพียงครั้งเดียว วงปีพาทย์บรรเลงเพลงโหมโรง (ชุดเพลงโหมโรงเย็น)

๕. กล่าวนำบทไหว้พระ และเทพเจ้า ๓ จบ ความในบทโองการนี้กล่าวบูชา พระชินศรี บูชาพระอิศวร พระนารายณ์ และเทพเจ้าต่าง ๆ เพื่อให้มีแต่ความร่มเย็นเป็นสุขทั่วหน้ากัน เมื่อกล่าวจบแล้ว วงปีพาทย์บรรเลงเพลงตระนารายณ์บรรทมสินธุ์ เพลงบาทสกุณี และเพลงโคมเวียน (บรรเลง ๓ เพลงติดต่อกัน)

๖. กล่าวนำบทบูชาเทพเจ้าแห่งดนตรี (พระวิสสุกรรม พระปัญจสีขร และพระปรคนธรรพ) กล่าวบูชาบทนี้ ๓ ครั้ง เมื่อกล่าวจบแล้ว วงปีพาทย์บรรเลง เพลงตระพระปรคนธรรพและเพลงเสมอเถร

๗. กล่าวนำบทเชิญเทพยดาให้มาสถิตย์ยังปริมณฑลพิธี กำจัดเสนาียดัญไร ทุกข์ โศกโรครภัยตลอดจนอุปัทวันตราย ให้สลายไปสิ้น เมื่อจบบท ๓ ครั้งแล้ว วงปี่พาทย์บรรเลง เพลงตระเขย ก่อนกล่าวนำบทนี้ ผู้อ่านโองการฯ ให้ทุกคนตั้งนม ๓ จบ พร้อมกัน

๘. กล่าวนำบทเชิญองค์พระพิราพ เมื่อกล่าวจบ ๓ ครั้ง วงปี่พาทย์บรรเลงเพลงองค์ พระพิราพเต็มองค์

การกล่าวนำโองการบูชาครุฑมหดชั้นตอนเท่านี้ ลำดับต่อไปเป็นขั้นตอนเตรียมถวาย เครื่องสังเวย เริ่มด้วยการรินเหล้าใส่แก้ว จุดบู่หรี นำน้ำจิ้มทาเครื่องสังเวย ได้แก่ หัวหมู เป็ด ไก่ กุ้ง ปู ปลา ผลไม้ทุกชนิดปอกเปลือก (ไม่ต้องทุกผล) ปี่พาทย์บรรเลงเพลงรำดาบ เมื่อ จัดทำเสร็จสิ้นแล้ว ผู้อ่านโองการฯ ทุกคนตั้งนม ๓ จบ

๙. กล่าวนำบทการถวายเครื่องสังเวย บทละ ๓ จบ เมื่อกล่าวจบแล้ว วงปี่พาทย์ บรรเลงเพลงนั่งกินและเพลงเช่นเหล้า

เมื่อจบเพลงนั่งกินและเพลงเช่นเหล้าแล้ว รอเพียงระยะหนึ่ง ผู้อ่านโองการฯ จะ กล่าวนำลาเครื่องสังเวย โดยให้ทุกคนตั้งนม ๓ จบ

๑๐. กล่าวนำลาเครื่องสังเวย ๓ จบ วงปี่พาทย์บรรเลงเพลงพราหมณ์ออก และ เพลงเสมอเข้าที่

๑๑. กล่าวบูชาบทคาถาโปรยข้าวตอกดอกไม้ วงปี่พาทย์บรรเลงเพลงโปรย ข้าวตอกดอกไม้ (ขณะบรรเลงดนตรีผู้อ่านโองการจะโปรยข้าวตอกดอกไม้ไปที่เศียรเทพเจ้า เครื่องดนตรีและเครื่องสังเวยที่ตั้งไว้) เมื่อเสร็จการโปรยข้าวตอกดอกไม้ ผู้อ่านโองการฯ จะ ประพรมน้ำมนต์สักการบูชาเศียรเทพเจ้า(ขั้นตอนนี้ วงปี่พาทย์บรรเลงเพลงมหาชัย ผู้อ่าน โองการฯ นำแป้งกระแจะเจิมที่เศียรเทพเจ้าจนครบ เจิมภาพครุ เจิมตะโพน และเจิมเครื่อง ดนตรี (ที่ตั้งบูชาไว้)

หลังจากประกอบพิธีเจิมเครื่องตั้งบูชาแล้ว ลำดับต่อไปคือพิธีเจิมหน้าและพิธีครอบ หลังจากเสร็จพิธีครอบแล้ว ผู้อ่านโองการจะกล่าวบูชาครุขยติพิธิไหว้ครุ ขอขมาโทษในสิ่ง ผิดพลาด และขอความเป็นสิริมงคลจงมีมาสู่สถานที่ สู่ศิษยานุศิษย์ และผู้เข้าร่วมพิธีโดยทั่ว กัน

ดนตรีบรรเลงเพลงเชิด และเพลงกราวรำ นับว่าเป็นการจบพิธีไหว้ครุอย่างสมบูรณ์ (กรมศิลปากร, ๒๕๕๓, หน้า ๒๗ - ๒๙)

จากข้อมูลข้างต้น ผู้วิจัยขอแสดงรายละเอียดพิธีกรรม รายชื่อบทเพลงหน้าพาทย์ที่ใช้ในพิธีไหว้ครูดนตรีไทยของกรมศิลปากร เป็นตารางเปรียบเทียบ อธิบายความหมายและนัยยะของบทเพลง โดยแสดงในรูปแบบตารางเปรียบเทียบดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๑ ตารางพิธีไหว้ครูดนตรีไทยกรมศิลปากร

รายละเอียดพิธีกรรม	บทเพลงที่ใช้	ความหมายของบทเพลง
บูชาพระรัตนตรัย	๑. เพลงสาธุการกลอง	บูชาด้วยมาลัยดอกไม้
บทชุมนุมเทวดา	๒. เพลงตระสันนิบาต	เชิญเทพชุมนุมเทวดา
ถวายดอกไม้ธูปเทียน	๓. เพลงพราหมณ์เข้า	การเสด็จของผู้สูงศักดิ์ด้วยความสง่างาม
บทขอพระรัตนตรัยและบุพการี	๔. เพลงโหมโรง	เชิญเทวดาทั้งหมด
บทไหว้พระ และเทพเจ้า	๕. เพลงตระนารายณ์บรรทมสินธุ์	พระนารายณ์ทรงสุบรรณมาสู่มณฑลพิธี
	๖. เพลงบาทสกุณี	การเดินทางของเทพผู้เป็นใหญ่ประทับครุฑ
	๗. เพลงโคมเวียน	เดินทางทางอากาศเป็นหมู่คณะ
บูชาเทพเจ้าแห่งดนตรี	๘. เพลงตระพระปรคนธรรพ	อัญเชิญพระปรคนธรรพ
	๙. เพลงเสมอเถร	เดินทางของนักพรต
เชิญเทพยตามาสถิตยังปริมณฑลพิธี	๑๐. เพลงตระเชิญ	อัญเชิญเทพเจ้ามาสถิต
บทเชิญองค์พระพิราพ	๑๑. เพลงองค์พระพิราพเต็มองค์	การเชิญองค์พระพิราพ
ถวายเครื่องสังเว	๑๒. เพลงรำดาบ	การถวายเครื่องสังเว
	๑๓. เพลงนั่งกินเช่นเกล้า	การรับเครื่องสังเว
	๑๔. เพลงเช่นเกล้า	
ลาเครื่องสังเว	๑๕. เพลงพราหมณ์ออก	การเสด็จของผู้สูงศักดิ์ด้วยความสง่างาม
	๑๖. เพลงเสมอเข้าที่	เข้าที่ในทิพวิมานของท่าน

รายละเอียดพิธีกรรม	บทเพลงที่ใช้	ความหมายของบทเพลง
บทคาถาโปรยข้าวตอกดอกไม้	๑๗. เพลงโปรยข้าวตอก	ขอความเจริญงอกงามอันเป็นมงคล
พรมน้ำมนต์ เจิมเศียรเทพเจ้า เครื่องดนตรี	๑๘. เพลงมหาชัย	กาลแห่งไชยมงคล
ลาครู เสรีจพิธี	๑๙. เพลงเชิด	การเสด็จกลับสู่ชั้นฟ้า
	๒๐. เพลงกราวรำ	ความยินดีสมบูรณ์พูนสุขในพิธีกรรม

จากตำราพิธีไหว้ครูดนตรีไทยของคุณครูมนตรี ตราโมท กรมศิลปากร พบการใช้บทเพลงในการประกอบพิธีไหว้ครูทั้งหมด ๒๐ เพลง ได้แก่ เพลงสาธุการกลอง เพลงตระสันนิบาต เพลงพราหมณ์เข้า เพลงโหมโรง (เพลงชุดโหมโรงเย็น) เพลงตระนารายณ์บรรทมสินธุ์ เพลงบาทสกุณี เพลงโคมเวียน เพลงตระพระปรคนธรรพ เพลงเสมอเถร เพลงตระเชิญ เพลงองค์พระพิราพเต็มองค์ เพลงรำดาบ เพลงนั่งกินเช่นเหล่า เพลงเช่นเหล่า เพลงพราหมณ์ออก เพลงเสมอเข้าที่ เพลงโปรยข้าวตอก เพลงมหาชัย เพลงเชิด และเพลงกราวรำ เมื่อพิจารณาการใช้บทเพลง ในแต่ละช่วงพิธีกรรมของตำราไหว้ครูดนตรีไทยของกรมศิลปากรแล้ว พบว่า ความหมายของบทเพลงนั้นมีความสอดคล้องกับช่วงพิธีกรรม แสดงให้เห็นถึงบทบาทหน้าที่ของบทเพลงที่มีต่อพิธีกรรมอย่างสมบูรณ์

๕.๑ คณะครูช้วน เรื่องเดช

จากการบันทึกข้อมูลภาคสนาม พิธีไหว้ครูดนตรีไทยของคณะครูช้วน เรื่องเดช จัดขึ้นเมื่อวันที่ พุทธศักราชที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๕๘ โดยมีคุณครูชัยฤทธิ์ นาคพงศ์ เป็นผู้นำพิธีอ่านโองการ ผู้วิจัยขอแสดงรายละเอียดบทเพลงประกอบพิธีดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๒ เพลงหน้าพาทย์ที่ใช้ในพิธีไหว้ครูของคณะครูช้วน เรื่องเดช

รายละเอียดพิธีกรรม	บทเพลงที่ใช้	ความหมายของบทเพลง
เริ่มพิธีไหว้ครู จุดธูปเทียนบูชาพระ	๑. เพลงสาธุการ	บูชาพระรัตนตรัย
จุดเทียนชัย	๒. เพลงมหาฤกษ์	กาลอันมงคลแห่งฤกษ์ยาม

รายละเอียดพิธีกรรม	บทเพลงที่ใช้	ความหมายของบทเพลง
	๓. เพลงมหาชัย	กาลอันเป็นชัยยะมงคล
เชิญเทพยดา	๔. เพลงสาธุการ	บูชาพระรัตนตรัย
เชิญครุฑรอบทิศทาง	๕. เพลงวา	ความปิติยินดีอย่างยิ่งใหญ่
	๖. เพลงพระเจ้าเปิดโลก	
ผู้เข้าพิธีรำ	๗. เพลงพราหมณ์เข้า	การเสด็จของผู้สูงศักดิ์ด้วยความสง่างาม
อวยพรผู้เข้าร่วมพิธี	๘. เพลงตระมวงคลจักรวาล	ท่วมท้นไปด้วยความมงคลอันยิ่งใหญ่
บูชาครุ	๙. เพลงสาธุการกลอง	บูชาด้วยมาลัยดอกไม้
บูชาครุ	๑๐. เพลงตระสันนิบาต	เชิญชุมนุมเทวดา
บูชาพระอิศวร	๑๑. เพลงตระพระอิศวร	อัญเชิญองค์เฉพาะ
	๑๒. เพลงตระพระพรหม	อัญเชิญองค์เฉพาะ
	๑๓. เพลงตระนารายณ์	อัญเชิญองค์เฉพาะ
พระอินทร์ประทานพร	๑๔. เพลงตระประธานพร	ประสิทธิ์ประสาทพรให้ยิ่งดียิ่งเจริญ
เชิญเทพสตรี	๑๕. เพลงตระนางเดิน	เชิญเทพสตรี (ความหมายโดยครุชัยฤทธิ นาคพงศ์)
เชิญพระปัญจสิงขร	๑๖. เพลงตระพระปัญจสิงขร	อัญเชิญองค์เฉพาะ
เชิญพระพิฆเนศ	๑๗. เพลงตระพระพิฆเนศ	อัญเชิญองค์เฉพาะ
เชิญครุแขก	๑๘. เพลงการตะ	อัญเชิญองค์เฉพาะ
เชิญครุพระปรคนธรรพ	๑๙. เพลงตระพระปรคนธรรพ	การเสด็จมาของยอดแห่งธรรพหรือพระครุเฒ่า
เชิญพระฤาษี	๒๐. เพลงตระพระกโถโกฏิ	เชิญเฉพาะองค์
	๒๑. เพลงคูกุพาหย์	การแสดงอิทธิฤทธิ์มหาศาล
เชิญองค์พระพิราพ	๒๒. เพลงองค์พระพิราพเต็มองค์	อัญเชิญองค์พระพิราพ
	๒๓. เพลงกราวนอก	การยกพลฝ่ายพระ-ลิง

รายละเอียดพิธีกรรม	บทเพลงที่ใช้	ความหมายของบทเพลง
การเชิญบริวารของครูเทพ ทั้งหลาย	๒๔. เพลงกราวโน	การยกพลฝ่ายยักษ์
	๒๕. เพลงเสมอ	การเดินทาง
	๒๖. เพลงเสมอमार	
	๒๗. เพลงเสมอแขก	
	๒๘. เพลงเสมอผี	
ระหว่างรอปักธูป	๒๙. เพลงเสมอสามลา	
ถวายเครื่องสังเวย	๓๐. เพลงนั่งกิน	การรับเครื่องสังเวย
	๓๑. เพลงเช่นเกล้า	
การอวยพรมงคล	๓๒. เพลงตระนิมิต	จำแลงด้วยฤทธิ์
	๓๓. เพลงตระเทวาประสิทธิ์	ประสิทธิ์ประสาทวิทยาการให้ สัมฤทธิ์
	๓๔. เพลงร่ำลาเดียว	การแสดงความเคารพ การแสดงอิทธิฤทธิ์
	๓๕. เพลงโปรยข้าวตอก	ขอความเจริญงอกงามอันเป็น มงคล
	๓๖. เพลงกระบองกัน	การแสดงถึงความยิ่งใหญ่เกรียง ไกร
ถวายเครื่องสังเวย	๓๗. เพลงรำดาบ	การถวายเครื่องสังเวย
เสร็จพิธี	๓๘. เพลงพราหมณ์ออก	การเสด็จของผู้สูงศักดิ์อย่าง งดงาม
ลาครู เสร็จพิธีไหว้ครู	๓๙. เพลงเชิด	การเสด็จกลับสู่ชั้นฟ้า
	๔๐. เพลงกราวรำ	ความยินดีสมบูรณ์พูนสุขใน พิธีกรรม

จากการศึกษาพบการใช้บทเพลงในพิธีไหว้ครุดนตรีไทย คณะครูชั้นว เรื่องเดช จำนวน ๔๐ เพลง ได้แก่ เพลงสาธุการ เพลงมหาฤกษ์ เพลงมหาชัย เพลงสาธุการ เพลงวา เพลงพระเจ้าเปิดโลก เพลงพราหมณ์เข้า เพลงตระมวงคลจักรวาล เพลงสาธุการกลอง เพลงตระสันนิบาต เพลงตระพระอิศวร เพลงตระพระพรหม เพลงตระนารายณ์ เต็มองค์ เพลงตระประธานพร เพลงนางเดิน เพลงตระพระปัญจสิงขร เพลงตระพระพิฆเนศ เพลงภารตะ เพลงตระพระปรคนธรรพ เพลงตระพระกไลโยภักดิ์ เพลงคูกุพาทย์ เพลงองค์พระพิราพเต็มองค์ เพลงกราวนอก เพลงกราวใน เพลงเสมอ เพลงเสมอमार เพลงเสมอแขก เพลงเสมอผี เพลงเสมอสามลา เพลงนั่งกิน เพลงเช่นเหล่า เพลงตระนิมิต เพลงตระเทวาประสิทธิ์ เพลงรั้วลาเดี่ยว เพลงโปรยข้าวตอก เพลงกระบองกัน เพลงรำดาบ เพลงพราหมณ์ออก เพลงเชิด และเพลงกราวรำ

๕.๒ คณะสุพัฒนศิลป์

จากการบันทึกข้อมูลภาคสนาม พิธีไหว้ครุดนตรีคณะสุพัฒนศิลป์ เมื่อวันที่พฤหัสบดี ที่ ๒๐ สิงหาคม ๒๕๕๘ ผู้ทำพิธีอ่านโองการคือ คุณครูระเบียบ สุขอารมณ์ โดยเริ่มพิธีเวลา ๑๐.๒๐ น. พบการใช้เพลงหน้าพาทย์ประกอบพิธีกรรมไหว้ครุ ตามรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๓ เพลงหน้าพาทย์ที่ใช้ในพิธีไหว้ครุของคณะสุพัฒนศิลป์

รายละเอียดพิธีกรรม	บทเพลงที่ใช้	ความหมายของบทเพลง
เริ่มพิธีไหว้ครุ	๑. เพลงมหาฤกษ์	กาลอันมงคลแห่งฤกษ์ยาม
	๒. เพลงมหาชัย	กาลอันเป็นชัยยะมงคล
บูชาพระรัตนตรัย	๓. เพลงปฐม	การเริ่มต้น
เชิญเทพดาทั่วฟ้า	๔. เพลงสาธุการ	บูชาพระรัตนตรัย
เชิญพระวิษณุกรรม ขอพร	๕. เพลงตระนิมิต	จำแลงด้วยฤทธิ์
เชิญฤกษ์ทุกตน	๖. เพลงเสมอเถร	การเดินทางของนักพรต
เชิญพระอิศวร พระนารายณ์ พระพรหม (มหาเทพ)	๗. เพลงเหาะ	เทพเจ้าเดินทางทางอากาศ
เชิญพญาครุฑ	๘. เพลงแผละ	การเดินทางของสัตว์ปีก
เชิญพญานาค	๙. เพลงกลม	การเดินทางของมหาเทพ
	๑๐. เพลงกระบองกัน	การถึงแสดงความยิ่งใหญ่เกรียงไกร

รายละเอียดพิธีกรรม	บทเพลงที่ใช้	ความหมายของบทเพลง
เชิญครุฑองค์ ทุกศาสตร์วิชา ทุกแขนงวิชา	๑๑. เพลงเสมอ	การเดินทาง
ขอพรครุฑที่เชิญมา	๑๒. เพลงชำนาญ	การเสด็จประทับเพื่อการ ประทานพรของเหล่าเทพยดา ทั้งหลาย ประทานพรในมณฑล พิธี
เชิญเจ้าพ่อหลักเมือง	๑๓. เพลงเสมอเข้าที่	เข้าที่ในทิพวิมานของท่าน
เคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย	๑๔. เพลงรัวลาเดียว	การแสดงความเคารพหรือการ กราบ
ถวายเครื่องสังเวย	๑๕. เพลงนั่งกิน	การรับเครื่องสังเวย
	๑๖. เพลงเช่นเกล้า	
ขอขมาครุฑ	๑๗. เพลงรัวลาเดียว	การแสดงความเคารพหรือการ กราบ
ขอพรครุฑเทพ	๑๘. เพลงรัวลาเดียว	การแสดงอิทธิฤทธิ์
ลาเครื่องสังเวย	๑๙. เพลงรัวลาเดียว	การแสดงความเคารพหรือการ กราบ
เสด็จพิธี	๒๐. เพลงเชิด	การเสด็จกลับสู่ชั้นฟ้า
	๒๑. เพลงกราวรำ	ความยินดีสมบุญพูนสุขใน พิธีกรรม

จากศึกษาพบการบทเพลงที่ใช้บรรเลงประกอบพิธีไหว้ครุฑดนตรีไทย คณะคณะสุพัฒนศิลป์
จำนวน ๒๑ เพลง ได้แก่ เพลงมหาฤกษ์ เพลงมหาชัย เพลงปฐม เพลงสาธุการ เพลงตระนิมิต เพลงเสมอเถร
เพลงเหาะ เพลงแผละ เพลงกลม เพลงกระบองกั้น เพลงเสมอ เพลงชำนาญ เพลงเสมอเข้าที่ เพลงรัวลาเดียว
เพลงนั่งกิน เพลงเช่นเกล้า เพลงเชิด และเพลงกราวรำ

๕.๓ คณะประสิทธิ์สังคีต

จากการบันทึกข้อมูลภาคสนาม พิธีไหว้ครูดนตรีคณะประสิทธิ์สังคีต เมื่อวันที่วันพฤหัสบดีที่ ๒๐ สิงหาคม ๒๕๕๘ ผู้ทำพิธีอ่านโองการคือ นาวาอากาศตรีดิสัน คงประเสริฐ โดยเริ่มพิธีเวลา ๐๙.๐๙ น. และเสร็จสิ้นพิธีเวลา ๑๓.๐๐ น. พบการใช้เพลงหน้าพาทย์ประกอบพิธีกรรมไหว้ครู ตามรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๔ เพลงหน้าพาทย์ที่ใช้ในพิธีไหว้ครูของคณะประสิทธิ์สังคีต

รายละเอียดพิธีกรรม	บทเพลงที่ใช้	ความหมายของบทเพลง
จุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย ชุมนุมเทวดา	๑. เพลงสาธุการ	บูชาพระรัตนตรัย
บูชาพระพิฆเนศ	๒. เพลงตระพระพิฆเนศ	อัญเชิญองค์เฉพา
บทเสภาบูชาครู	๓. เพลงร่ำเวลาเดียว	การแสดงความเคารพหรือการกราบ
	๔. เพลงพราหมณ์เข้า	การเสด็จของผู้สูงศักดิ์ด้วยความงดงาม
	๕. เพลงเข็ดฉิ่ง – ร่ำเวลาเดียว	การเดินทางมายังมณฑลพิธี
บทบูชาครูดนตรี-นาฏศิลป์	๖. เพลงตระมงคจกรวาล	ท่วมท้นไปด้วยความมงคลอันยิ่งใหญ่
บทบูชาครู บิดามารดา พระ อุปัชฌาย์	๗. เพลงสาธุการกลอง	การบูชาด้วยดอกไม้มาลัย
บูชาพระฤาษี ๑๐๘ ตน บูชาพระพิราพ	๘. เพลงองค์พระพิราพเต็มองค์	อัญเชิญองค์พระพิราพ
เชิญเทพเจ้าต่างๆ พระอิศวร พระนารายณ์ พระพรหม	๙. เพลงตระพระอิศวร	อัญเชิญองค์เฉพา
	๑๐. เพลงตระพระนารายณ์	อัญเชิญองค์เฉพา
	๑๑. ตระพระพรหม	อัญเชิญองค์เฉพา
เชิญพญานาค	๑๒. ตระนาคราช	อัญเชิญองค์เฉพา
เชิญพระอินทร์	๑๓. ตระพระวิษณุกรรม	อัญเชิญองค์เฉพา
	๑๔. เพลงตระนิมิต	จำแลงด้วยฤทธิ์

รายละเอียดพิธีกรรม	บทเพลงที่ใช้	ความหมายของบทเพลง
พระอรชุน พระเพชรฉลุกรร เชิญพระวิษณุกรรม	๑๕. เพลงตระสันนิบาต	เชิญชุมนุมเทพเทวดา
กล่าวบูชาครู ขอปพร ให้ประสาทพร	๑๖. เพลงมหาฤกษ์	กาลอันมงคลแห่งฤกษ์ยาม
เชิญเทวดาทั้ง ๑๖ ชั้นฟ้า	๑๗. เพลงตระเชิญ	อัญเชิญเทพเจ้าเทวดามาสถิต
เชิญเทพเทวดา เทพนารี เทพนพเคราะห์	๑๘. เพลงเหาะ	เทพเจ้าเดินทางทางอากาศ
	๑๙. เพลงเสมอข้ามสมุทร	การยกทัพเดินทางด้วยความ ยิ่งใหญ่
เชิญพระฤาษี	๒๐. เพลงเสมอเถร	การเดินทางของนักพรต
	๒๑. เพลงตระพระฤาษีกลโยโกฏิ	การเชิญองค์เฉพาะ
เชิญท้าวมหุทวีป เจ้ากรุงพาลี พระแม่ธรณี พระแม่คงคา	๒๒. เพลงบาทสกุณี	การเดินทางของเทพผู้เป็นใหญ่ ประทับครุฑ
เชิญยักษ์	๒๓. เพลงเสมอมาร	การเดินทาง
	๒๔. เพลงกระบองกัน	การแสดงถึงความยิ่งใหญ่
เชิญท้าวกรุงบาดาล พญานาค คนธรรพ์	๒๕. เพลงกลม	การเสด็จของมหาเทพ
เชิญพระฤาษีอวยพรมงคล	๒๖. เพลงตระพระปรคนธรรพ	การเสด็จมาของยอดแห่งธรรพ หรือพระครูเฒ่า
เชิญครูโหราศาสตร์ ครูพักลักจำ ครูไสยศาสตร์	๒๗. เพลงเสมอผี	การเดินทาง
บูชาครู บิดามารดา	เป่าสังข์	เสียงแห่งความอุดมสมบูรณ์
บูชาเทพเจ้า	๒๘. เพลงคูกุพาทย์	การแสดงอิทธิฤทธิ์มหาศาล
เชิญเทพเจ้า	เป่าสังข์	เสียงแห่งความอุดมสมบูรณ์
ถวายเครื่องสังเวย	๒๙. เพลงร่ำดาบ	การถวายเครื่องสังเวย
	๓๓. เพลงนั่งกิน	การรับเครื่องสังเวย

รายละเอียดพิธีกรรม	บทเพลงที่ใช้	ความหมายของบทเพลง
	๓๔. เพลงเช่นเกล้า	
ลาเครื่องสังเวท โปรยข้าวตอกดอกไม้	๓๕. เพลงมหาชัย	กาลอันเป็นไชยยะมงคล
ลาครู เสร์จพิธี	๓๖. เพลงพราหมณ์ออก	การเสด็จของผู้สูงศักดิ์ด้วยความ สง่างาม
	๓๗. เพลงเชิด	การเสด็จกลับสู่ชั้นฟ้า
	๓๘. เพลงกราวรำ	ความยินดีสมบุญพูนสุขใน พิธีกรรม

จากการศึกษาพบการใช้บทเพลงในพิธีไหว้ครูดนตรีไทย คณะประสิทธิ์สังคีต จำนวน ๓๘ เพลง ได้แก่ เพลงสาธุการ เพลงตระพระพิฆเนศ เพลงร่ำลาเดียว เพลงพราหมณ์เข้า เพลงเชิดฉิ่ง – ร่ำลาเดียว เพลงตระมงคลจักรวาล เพลงสาธุการกลอง เพลงองค์พระพิราพเต็มองค์ เพลงตระพระอิศวร เพลงตระนารายณ์ ตระพระพรหม ตระนาคราช ตระพระวิษณุกรรม เพลงตระนิมิต เพลงตระสันนิบาต เพลงมหาฤกษ์ เพลงตระเชิญ เพลงเหาะ เพลงเสมอข้ามสมุทร เพลงเสมอเถร เพลงตระพระฤกษ์ไชโยโกฏิ เพลงบาทสกุณี เพลงเสมอมาร เพลงกระบองกัน เพลงกลม เพลงตระพระปรคนธรรพ เพลงเสมอผี เพลงคุกพาทย เพลงรำดาบ เพลงนั่งกิน เพลงเช่นเกล้า เพลงมหาชัย เพลงพราหมณ์ออก เพลงเชิด และ เพลงกราวรำ

นอกจากเพลงหน้าพาทย์ดังกล่าวแล้ว ยังพบการใช้การเป่าสังข์ประกอบในพิธีไหว้ครูดนตรีไทย อีกด้วย

๕.๔ คณะพ่อมขม โปรีทอง

จากการบันทึกข้อมูลภาคสนาม พิธีไหว้ครูดนตรีคณะปีพาทย์พ่อมขม โปรีทอง เมื่อวันที่พฤหัสบดี ที่ ๒๗ สิงหาคม ๒๕๕๘ ผู้ทำพิธีอ่านโองการคือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุรพล จันทราปัติย์ โดยเริ่มพิธี เวลา ๐๙.๕๐ น. และเสร์จสิ้นพิธีเวลา ๑๒.๒๔ น. พบการใช้เพลงหน้าพาทย์ประกอบพิธีกรรมไหว้ครู ตามรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๕ เพลงหน้าพาทย์ที่ใช้ในพิธีไหว้ครูของคณะพอชม โปธิทอง

รายละเอียดพิธีกรรม	บทเพลงที่ใช้	ความหมายของบทเพลง
จุดธูป	๑. เพลงสาธุการ	บูชาพระรัตนตรัย
กล่าวคำบูชา ถวายดอกไม้	๒. เพลงสาธุการ	บูชาพระรัตนตรัย
บูชาพระรัตนตรัย	๓. เพลงสาธุการกลอง	การบูชาด้วยดอกไม้มาลัย
บูชาบิดามารดา	๔. เพลงโหมโรงสังฆอันพันละน้อย	
เชิญพระอิศวร	๕. เพลงกลม	การเสด็จของมหาเทพ
พระนารายณ์	๖. เพลงตระนารายณ์บรรทมสินธุ์	
และเทพทั้งหลาย	๗. เพลงตระสันนิบาต	เชิญชุมนุมเทพเทวดา
เชิญพระปัญจสิงขร	๘. เพลงตระเชิญ	อัญเชิญเทพเจ้าเทวดามาสถิต
	๙. เพลงตระมงคลจักรวาล	ทว่มหันไปด้วยการมงคลยิ่งใหญ่
	๑๐. เพลงกระบองกัน	การแสดงถึงความยิ่งใหญ่เกรียงไกร
เชิญพระวิษณุกรรม	๑๑. เพลงบาทสกุณี	การเดินทางของเทพผู้เป็นใหญ่
เชิญพระพรคนธรรพ	๑๒. เพลงเสมอข้ามสมุทร	การยกทัพเดินทางด้วยความยิ่งใหญ่
	๑๓. เพลงตระพระพรคนธรรพ	การเสด็จมาของยอดแห่งธรรพหรือพระครูเฒ่า
เชิญฤาษี	๑๔. เพลงเสมอเถร	การเดินทางของนักพรต
	๑๕. เพลงพราหมณ์เข้า	การเสด็จของผู้สูงศักดิ์ด้วยความสง่างาม
เชิญครุฑุริยางค์ นาฏศิลป์	๑๖. เพลงดำเนินพราหมณ์	การเสด็จของผู้สูงศักดิ์ด้วยความสง่างาม
เชิญพระพรหม ฤาษี และครูอีกครึ่ง	๑๗. เพลงเหาะ	เทพเจ้าเดินทางทางอากาศ
เชิญครูรับเครื่องสักการะ	๑๘. เพลงรวีสามลา	การสักการบูชาเช่นการกราบ

รายละเอียดพิธีกรรม	บทเพลงที่ใช้	ความหมายของบทเพลง
ขอขมา	๑๙. เพลงเสมอสามลา	การเดินทาง
เชิญองค์พระพิราพ	๒๐. เพลงองค์พระพิราพเต็มองค์	การอัญเชิญองค์พระพิราพ
	๒๑. เพลงคูกพาทย์	การแสดงอิทธิฤทธิ์มหาศาล
	๒๒. เพลงเสมอमार	การเดินทางฝ่ายอสูรผู้สูงศักดิ์
ถวายเครื่องสังเวย	๒๓. เพลงนั่งกิน	รับเครื่องสังเวย
	๒๔. เพลงเช่นเกล้า	
ลาครู	๒๕. เพลงพราหมณ์ออก	การเสด็จของผู้สูงศักดิ์ด้วยความสง่างาม
	๒๖. เพลงเสมอเข้าที่	เข้าที่ในทิวิมานของท่าน
	๒๗. เพลงเชิด	การเสด็จกลับสู่ชั้นฟ้า
	๒๘. เพลงกราวรำ	ความยินดีสมบูรณ์พูนสุขในพิธีกรรม
โปรยข้าวตอกดอกไม้	๒๙. เพลงโปรยข้าวตอก	ขอความเจริญงอกงามอันเป็นมงคล
เจิมเศียรครู เครื่องดนตรี เสร็จพิธี	๓๐. เพลงมหาชัย	กาลอันเป็นชัยยะมงคล

จากการศึกษาพบการใช้บทเพลงประกอบพิธีไหว้ครู คณะพ่อขม โป้ททอง จำนวน ๓๐ เพลง ได้แก่ เพลงสาธุการ เพลงสาธุการ เพลงสาธุการกลอง เพลงโหมโรงสังฆะอันพันล้นน้อย เพลงกลม เพลงตระนารายณ์บรรทมสินธุ์ เพลงตระสันนิบาต เพลงตระเชิญ เพลงตระมงคลจักรวาล เพลงกระบองกัน เพลงบาทสกุณี เพลงเสมอข้ามสมุทร เพลงตระพระปรคนธรรพ เพลงเสมอเถร เพลงพราหมณ์เข้า เพลงดำเนินพราหมณ์ เพลงเหาะ เพลงร้วสามลา เพลงเสมอสามลา เพลงองค์พระพิราพเต็มองค์ เพลงคูกพาทย์ เพลงเสมอमार เพลงนั่งกิน เพลงเช่นเกล้า เพลงพราหมณ์ออก เพลงเสมอเข้าที่ เพลงเชิด เพลงกราวรำ เพลงโปรยข้าวตอก และเพลงมหาชัย

๕.๕ คณะนายเสนอ แผนบัว

จากการบันทึกข้อมูลภาคสนาม พิธีไหว้ครุดนตรีคณะนายเสนอ แผนบัว เมื่อพฤหัสบดี ที่ ๓ กันยายน ๒๕๕๘ ผู้ทำพิธีอ่านโองการคือ คุณครูสงบ ทองเทศ โดยเริ่มพิธีเวลา ๐๙.๒๐ น. และเสร็จสิ้นพิธีเวลา ๑๑.๐๐ น. ไม่มีการเจริญพระพุทธมนต์ในตอนเช้า พบการใช้เพลงหน้าพาทย์ประกอบพิธีกรรมไหว้ครุ ตามรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๖ เพลงหน้าพาทย์ที่ใช้ในพิธีไหว้ครุของคณะนายเสนอ แผนบัว

รายละเอียดพิธีกรรม	บทเพลงที่ใช้	ความหมายของบทเพลง
จุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย	๑. เพลงสาธุการ	บูชาพระรัตนตรัย
ผู้ทำพิธีสวมมงคล	๒. เพลงตระมวงคัจฉกรวาล	ทว่ามทันไปด้วยการมงคลอันยิ่งใหญ่
ทำพิธีเชิญครู	๓. เพลงสาธุการ	บูชาพระรัตนตรัย
	๔. เพลงสาธุการกลอง	บูชาด้วยดอกไม้มาลัย
	๕. เพลงตระสันนิบาต	เชิญชุมนุมเทพเทวดา
เชิญพระปัญสังขร	๖. เพลงตระเชิญ	เชิญเทพเจ้าเทวดามาสถิต
เชิญพระประโคนธรรพ	๗. เพลงตระพระปรคนธรรพ	การเสด็จมาของยอดแห่งธรรพหรือพระครูเฒ่า
เชิญฤาษีทั้ง ๗ ตน	๘. เพลงเสมอเถร	การเดินทางของนักพรต
	๙. เพลงดำเนินพราหมณ์	การเสด็จของผู้สูงศักดิ์ด้วยความสง่างาม
เชิญพระพิฆเนศ	๑๐. เพลงตระพระพิฆเนศ	การอัญเชิญเฉพาะองค์
เชิญองค์พระพิราพ	๑๑. เพลงองค์พระพิราพเต็มองค์	การอัญเชิญองค์พระพิราพ
	๑๒. เพลงเสมอมาร	การเดินทาง
ถวายดอกไม้ธูปเทียน	๑๓. เพลงพราหมณ์เข้า	การเสด็จของผู้สูงศักดิ์ด้วยความสง่างาม
ถวายเครื่องสังเวย	๑๔. เพลงนั่งกิน	รับเครื่องสังเวย
	๑๕. เพลงเช่นเหล่า	
ลาเครื่องสังเวย	๑๖. เพลงพระเจ้าลอยถาด	แสดงถึงความปิติยินดี

รายละเอียดพิธีกรรม	บทเพลงที่ใช้	ความหมายของบทเพลง
โปรยข้าวตอกดอกไม้	๑๗. เพลงโปรยข้าวตอก	ขอความเจริญงอกงามอันเป็นมงคล
พรมน้ำมนต์ เติมเครื่องดนตรี เติมเศียร	๑๘. เพลงมหาชัย	กาลอันเป็นชัยยะมงคล
เชิญครูกลับที่สถิต	๑๙. เพลงพราหมณ์ออก	การเสด็จของผู้สูงศักดิ์ด้วยความสง่างาม
	๒๐. เพลงเสมอเข้าที่	เข้าที่ในทิพวิมานของท่าน
เสด็จพิธี	๒๑. เพลงเชิด	การเสด็จกลับสู่ชั้นฟ้า
	๒๒. เพลงกราวรำ	ความยินดีสมบูรณ์พูนสุขในพิธีกรรม

จากการศึกษาพบการบทเพลงประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย คณะนายเสนอ แผนบัว จำนวน ๒๒ เพลง ได้แก่ เพลงสาธุการ เพลงตระมวงคจกรวาล เพลงสาธุการ เพลงสาธุการกลอง เพลงตระสันนิบาต เพลงตระเชิญ เพลงตระพระปรคนธรรพ เพลงเสมอเถร เพลงดำเนินพราหมณ์ เพลงตระพระพิฆเนศ เพลงองค์พระพิราพเต็มองค์ เพลงเสมอมาร เพลงพราหมณ์เข้า เพลงนั่งกิน เพลงเช่นเหล่า เพลงพระเจ้าลอยถาด เพลงโปรยข้าวตอก เพลงมหาชัย เพลงพราหมณ์ออก เพลงเสมอเข้าที่ เพลงเชิดและ เพลงกราวรำ

๕.๖ คณะตีต ศรียาชา

จากการบันทึกข้อมูลภาคสนาม พิธีไหว้ครูดนตรีไทยคณะตีต ศรียาชา เมื่อวันที่อาทิตย์ ที่ ๑๓ กันยายน ๒๕๕๘ ผู้ทำพิธีอ่านโองการคือ ครูสงบ ทองเทศ โดยเริ่มพิธีเวลา ๐๙.๓๙ น. และเสร็จสิ้นพิธีเวลา ๑๒.๓๐ น. พบการใช้เพลงหน้าพาทย์ประกอบพิธีกรรมไหว้ครู ตามรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๗ เพลงหน้าพาทย์ที่ใช้ในพิธีไหว้ครูของคณะคีต ศรียาชา

รายละเอียดพิธีกรรม	บทเพลงที่ใช้	ความหมายของบทเพลง
จุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย	๑. เพลงสาธุการ	บูชาพระรัตนตรัย
บูชาครู	๒. เพลงตระมวงคลจักรวาล	ท่วมท้นไปด้วยไปด้วยการมวงคลอันยิ่งใหญ่
บูชาครู	๓. เพลงสาธุการ	บูชาพระรัตนตรัย
	๔. เพลงสาธุการกลอง	บูชาด้วยดอกไม้มาลัย
บูชาพระอิศวร พระนารายณ์	๕. เพลงตระสันนิบาต	เชิญชุมนุมเทพเทวดา
	๖. เพลงตระพระอิศวร	การอัญเชิญเฉพาะองค์
เชิญพระปัญจสิงขร	๗. เพลงตระเชิญ	เชิญเทพเจ้าเทวดามาสถิต
	๘. เพลงตระเทวาประสิทธิ์	ประสิทธิ์ประสาทวิทยากรให้สัมฤทธิ์
เชิญพระวิษณุกรรม พระปัญจสิงขร พระประโคนธรรพ	๙. เพลงบาทสกุณี	การเดินทางของเทพผู้เป็นใหญ่ประทับครุฑ
	๑๐. เพลงตระพระปรคนธรรพ	การเสด็จมาของยอดแห่งธรรพหรือพระครูเฒ่า
เชิญฤาษีทั้ง ๗ ตน	๑๑. เพลงเสมอเถร	การเดินทางของนักพรต
	๑๒. เพลงดำเนินพราหมณ์	การเสด็จของผู้สูงศักดิ์ด้วยความสง่างาม
เชิญพระพิฆเนศ	๑๓. เพลงตระพระพิฆเนศ	การอัญเชิญเฉพาะองค์
เชิญพระพิราพ	๑๔. เพลงองค์พระพิราพเต็มองค์	การอัญเชิญองค์พระพิราพ
	๑๕. เพลงเสมอमार	การเดินทางของอสูรผู้สูงศักดิ์
ถวายดอกไม้ธูปเทียน	๑๖. เพลงพราหมณ์เข้า	การเสด็จของผู้สูงศักดิ์ด้วยความสง่างาม
ตัดเครื่องสังเวย	๑๗. เพลงรำดาบ	การถวายเครื่องสังเวย
ถวายเครื่องสังเวย	๑๘. เพลงนั่งกิน	รับเครื่องสังเวย
	๑๙. เพลงเซ่นเหล้า	
ลาเครื่องสังเวย	๒๐. เพลงพระเจ้าลอยภาค	แสดงถึงความปิติยินดี

รายละเอียดพิธีกรรม	บทเพลงที่ใช้	ความหมายของบทเพลง
โปรยข้าวตอก ดอกไม้	๒๑. เพลงโปรยข้าวตอก	ขอความเจริญอกงามอันเป็นมงคล
พรมน้ำมนต์	๒๒. เพลงมหาชัย	กาลอันเป็นชัยมงคล
เชิญครูกลับที่ประทับ	๒๓. เพลงพราหมณ์ออก	การเสด็จของผู้สูงศักดิ์ด้วยความสง่างาม
	๒๔. เพลงเสมอเข้าที่	เข้าที่ในทิพวิมานของท่าน
เสร็จพิธี	๒๕. เพลงเชิด	การเสด็จกลับสู่ชั้นฟ้า
	๒๖. เพลงกราวรำ	ความยินดีสมบุญพูนสุขในพิธีกรรม

จากการศึกษาพบการใช้บทเพลงในพิธีไหว้ครูดนตรีไทยของคณะคีต ศรียาชา จำนวน ๒๖ บทเพลง ได้แก่ เพลงสาธุการ เพลงตระมวงจจักรวาล เพลงสาธุการ เพลงสาธุการกลอง เพลงตระสันนิบาต เพลงตระพระอิศวร เพลงตระเชิญ เพลงตระเทวาประสิทธิ์ เพลงบาทสกุณี เพลงตระพระปรคนธรรพ เพลงเสมอเถร เพลงดำเนินพราหมณ์ เพลงตระพระพิฆเนศ เพลงองค์พระพิราพเต็มองค์ เพลงเสมอมาร เพลงพราหมณ์เข้า เพลงรำดาบ เพลงนั่งกิน เพลงเช่นเหล่า เพลงพระเจ้าลอยถาด เพลงโปรยข้าวตอก เพลงมหาชัย เพลงพราหมณ์ออก เพลงเสมอเข้าที่ เพลงเชิดและเพลงกราวรำ

๕.๗ คณะสำรวจศิลป์

จากการบันทึกข้อมูลภาคสนาม พิธีไหว้ครูดนตรีไทยคณะปี่พาทย์สำรวจศิลป์ เมื่อวันที่อาทิตย์ ที่ ๒๗ กันยายน ๒๕๕๘ ผู้ทำพิธีอ่านโองการคือ คุณครูไพบูลย์ ชีระสุนทรไท โดยเริ่มพิธีเวลา ๐๙.๐๙ น. และเสร็จสิ้นพิธีเวลา ๑๐.๓๐ น. พบการใช้เพลงหน้าพาทย์ประกอบพิธีกรรมไหว้ครู ตามรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๘ เพลงหน้าพาทย์ที่ใช้ในพิธีไหว้ครูของคณะสำราญศิลป์

รายละเอียดพิธีกรรม	บทเพลงที่ใช้	ความหมายของบทเพลง
จุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย	๑. เพลงสาธุการ	บูชาพระรัตนตรัย
รดน้ำมนต์ที่นั่ง	๒. เพลงเสมอพราหมณ์	การเดินทางของฝ่ายนักพรต
บูชาพระอิศวร พระนารายณ์ เทวดา ฯลฯ	๓. เพลงสาธุการกลอง	บูชาด้วยดอกไม้มาลัย
เชิญเทพยดามาประชุม	๔. เพลงตระสันนิบาต	เชิญชุมนุมเทพเทวดา
เชิญพระวิษณุ พระปัญจสิงขร พระพรคนธรรพ	๕. เพลงตระสันนิบาต	เชิญชุมนุมเทพเทวดา
	๖. เพลงพราหมณ์เข้า	การเสด็จของผู้สูงศักดิ์ด้วยความสง่างาม
ไหว้เทพ ๓ พระองค์ พระวิษณุ พระปัญจสิงขร พระพรคนธรรพ	๗. เพลงโหมโรง	การเชิญเทวดาทั้งหมด
รำเพลงสาธุการ	๘. เพลงสาธุการ	บูชาพระรัตนตรัย
เชิญเทพเทวดาทุกองค์	๙. เพลงบาทสกุณี	การเดินทางของเทพผู้เป็นใหญ่ประทับครุฑ
	๑๐. เพลงตระพระพรคนธรรพ	การเสด็จมาของยอดแห่งธรรพหรือพระครูเฒ่า
	๑๑. เพลงตระเชิญ	อัญเชิญเทพเจ้าเทวดามาสถิต
	๑๒. เพลงองค์พระพิราพ	อัญเชิญองค์พระพิราพ
ถวายเครื่องสังเวย	๑๓. เพลงนั่งกิน	รับเครื่องสังเวย
	๑๔. เพลงเช่นเกล้า	
ขอขมาครู	๑๕. เพลงโปรยข้าวตอก	ขอความเจริญงอกงามอันเป็นมงคล
ลาครู	๑๖. เพลงเหาะ	เทพเจ้าเดินทางทางอากาศ
เสร็จพิธี	๑๗. เพลงเชิด	การเสด็จกลับสู่ชั้นฟ้า
	๑๘. เพลงกราวรำ	ความยินดีสมบูรณพูนสุขในพิธีกรรม

จากการศึกษาบทเพลงประกอบพิธีไหว้ครุดนตรีไทย คณะสำรวจศิลป์ พบการใช้เพลงประกอบพิธีจำนวน ๑๘ เพลง ได้แก่ เพลงสาธุการ เพลงเสมอพราหมณ์ เพลงสาธุการกลอง เพลงตระสันนิบาต เพลงพราหมณ์เข้า เพลงโหมโรง เพลงเพลงสาธุการ เพลงบาทสกุณี เพลงตระพระปรคนธรรพ เพลงตระเชิญ เพลงองค์พระพิราพ เพลงนั่งกิน เพลงเช่นเหล่า เพลงโปรยข้าวตอก เพลงเหาะ เพลงเชิด และเพลงกราวรำ

๕.๘ คณะ พ. ปัญจศิลป์

จากการบันทึกข้อมูลภาคสนาม พิธีไหว้ครุดนตรีคณะ พ. ปัญจศิลป์ เมื่อวันที่อาทิตย์ ที่ ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๘ ผู้ทำพิธีอ่านโองการคือ ครูอำนาจ พิมพ์สุวรรณ โดยเริ่มพิธีเวลา ๐๙.๑๙ น. และเสร็จสิ้นพิธีเวลา ๑๑.๓๐ น. พบการใช้เพลงหน้าพาทย์ประกอบพิธีกรรมไหว้ครุ ตามรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๙ เพลงหน้าพาทย์ที่ใช้ในพิธีไหว้ครุของคณะ พ. ปัญจศิลป์

รายละเอียดพิธีกรรม	บทเพลงที่ใช้	ความหมายของบทเพลง
จุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย	๑. เพลงสาธุการ	บูชาพระรัตนตรัย
บูชาพระ บูชาครู	๒. เพลงตระมงคลจักรวาล	ท่วมท้นไปด้วยไปด้วยการมงคลอันยิ่งใหญ่
ชมนุ่มเทวดา	๓. เพลงโหมโรงสังกะอันพันละน้อย	การเชิญเทวดาทั้งหมด
บูชาพระ	๔. เพลงสาธุการกลอง	บูชาด้วยดอกไม้มาลัย
เชิญพระอิศวร	๕. เพลงตระสันนิบาต	เชิญชมนุ่มเทพเจ้าเทวดา
พระนารายณ์	๖. เพลงตระนารายณ์บรรทมสินธุ์	
เทวดา	๗. เพลงกระบองกัน	แสดงถึงความยิ่งใหญ่เกรียงไกร
เชิญพระปัญจสิงขร	๘. เพลงตระเชิญ	อัญเชิญเทพเจ้าเทวดามาสถิต
เชิญครู		
บูชาด้วยดอกไม้ ถวายบายศรี	๙. เพลงบาทสกุณี	การเดินทางของเทพผู้เป็นใหญ่ ประทับครุฑ

รายละเอียดพิธีกรรม	บทเพลงที่ใช้	ความหมายของบทเพลง
ถวายเครื่องสังเวย	๑๐. เพลงเสมอข้ามสมุทร	การยกทัพเดินทางด้วยความยิ่งใหญ่
บูชาพระวิษณุ พระปัญจสิงขร พระปรคนธรรพ	๑๑. เพลงตระเวาประสิทธิ์	ประสิทธิ์ประสาทวิทยาการให้สัมฤทธิ์
เชิญฤาษี	๑๒. เพลงดำเนินพราหมณ์	การเสด็จมาของผู้สูงศักดิ์ด้วยความสง่างาม
	๑๓. เพลงเสมอเถร	การเดินทางของนักพรต
	๑๕. เพลงตระพระปรคนธรรพ	การเสด็จมาของยอดแห่งธรรพหรือพระครูเฒ่า
ไหว้ครู	๑๖. เพลงพราหมณ์เข้า	การเสด็จของผู้สูงศักดิ์ด้วยความสง่างาม
เชิญพระพิฆเนศ	๑๗. เพลงตระพระพิฆเนศ	อัญเชิญเฉพาะองค์
	๑๘. เพลงโคมเวียน	การเดินทางทางอากาศเป็นหมู่คณะ
	๑๙. เพลงเสมอผี	การเดินทางของผู้สูงศักดิ์
เชิญพระพิราพ	๒๐. เพลงองค์พระพิราพเต็มองค์	อัญเชิญองค์พระพิราพ
	๒๑. เพลงเสมอมาร	การเดินทางของอสูรผู้สูงศักดิ์
ถวายเครื่องสังเวย	๒๒. เพลงนั่งกิน	รับเครื่องสังเวย
	๒๓. เพลงเซ่นเหล้า	
	๒๔. เพลงรำดาบ	การถวายเครื่องสังเวย
ขอขมาครูลาเครื่องสังเวย	๒๕. เพลงพราหมณ์ออก	การเสด็จของผู้สูงศักดิ์ด้วยความสง่างาม
โปรยข้าวตอก	๒๖. เพลงโปรยข้าวตอก	ขอความเจริญงอกงามอันเป็นมงคล
	๒๗. เพลงมหาชัย	กาลแห่งไชยยะมงคล
เสริ้จพิธี	๒๘. เพลงเชิด	การเสด็จกลับสู่ชั้นฟ้า

รายละเอียดพิธีกรรม	บทเพลงที่ใช้	ความหมายของบทเพลง
	๒๙. เพลงกราวรำ	ความยินดีสมบูรณ์พูนสุขในพิธีกรรม

จากการศึกษาพบการใช้บทเพลงประกอบพิธีไหว้ครุดนตรีไทย คณะ พ. ปัญจศิลป์ จำนวน ๒๙ เพลง ได้แก่ เพลงสาธุการ เพลงตระมวงคลจักรวาล เพลงโหมโรงสิ่งละอันพันละน้อย เพลงสาธุการกลอง เพลงตระสันนิบาต เพลงตระนารายณ์บรรทมสินธุ์ เพลงกระบองกัน เพลงตระเชิญ เพลงบาทสุกณี เพลงเสมอข้ามสมุทร เพลงตระเทวาประสิทธิ์ เพลงดำเนินพราหมณ์ เพลงเสมอเถร เพลงตระพระปรคนธรรพ เพลงพราหมณ์เข้า เพลงตระพระพิฆเนศ เพลงโคมเวียน เพลงเสมอผี เพลงองค์พระพิราพเต็มองค์ เพลงเสมอमार เพลงนั่งกิน เพลงเช่นเหล่า เพลงรำดาบ เพลงพราหมณ์ออก เพลงโปรยข้าวตอก เพลงมหาชัย เพลงเชิดและเพลงกราวรำ

จากการอภิปรายข้างต้นแสดงถึงลำดับชั้นของพิธีกรรมในพิธีไหว้ครุดนตรีไทยของคณะปี่พาทย์ จำนวน ๘ คณะ ได้แก่ คณะครูช้วน เรื่องเดช คณะสุพัฒน์ศิลป์ คณะประสิทธิ์สังคีต คณะพ่อมขม โป้ทอง คณะนายเสนอ แผนบัว คณะดีด ศรีราชา คณะสำรวศิลป์ และคณะ พ. ปัญจศิลป์ โดยปรากฏพบบทเพลงหน้าพาทย์ที่ใช้ประกอบพิธีไหว้ครุทั้งสิ้นจำนวน ๕๙ บทเพลง ซึ่งคณะปี่พาทย์ที่มีการเรียกเพลงหน้าพาทย์เยาะที่สุดถึงจำนวน ๔๐ เพลง คือพิธีไหว้ครุของคณะครูช้วน เรื่องเดช

จากรายชื่อบทเพลงต่าง ๆ ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยขอจำแนกรายชื่อบทเพลงหน้าพาทย์ออกเป็นเพลงตระ เพลงเสมอ เพลงพราหมณ์ และเพลงหน้าพาทย์อื่น ๆ การแบ่งเพลงหน้าพาทย์ออกเป็น ๓ ประเภทดังกล่าว ผู้วิจัยจำแนกออกตามเพลงหน้าพาทย์ที่ว่า “๙ ตระ ๖ เสมอ ๓ พราหมณ์” ที่ได้รับแนวคิดเรื่องการแบ่งประเภทของเพลงหน้าพาทย์มาจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภัทระ คมขำ (สัมภาษณ์ , ๒๓ ตุลาคม ๒๕๕๙) ผู้ซึ่งได้รับการถ่ายทอดบทเพลงหน้าพาทย์มาจากรองศาสตราจารย์พิชิต ชัยเสรี โดยขอแสดงรายละเอียดดังนี้

๑. เพลงตระ

เพลงตระที่พบในพิธีไหว้ครุ ปรากฏพบทั้งสิ้น ๑๘ เพลง ได้แก่ เพลงตระมวงคลจักรวาล เพลงตระสันนิบาต เพลงตระพระอิศวร เพลงตระพระพรหม เพลงตระนารายณ์ เพลงตระประธานพร เพลงตระพระปัญจสิงขร เพลงตระพระพิฆเนศ เพลงตระพระปรคนธรรพ เพลงตระพระฤาษีกลโยโกฏิ เพลงตระ

นิมิต เพลงตระเทวาประสิทธิ์ เพลงตระนารายณ์ เพลงตระนาคราษ เพลงตระพระวิษณุกรรม เพลงตระ
เชิญ เพลงตระนารายณ์บรรทมสินธุ์ และตระนางเดิน

ตารางที่ ๑๐ การเปรียบเทียบเพลงตระที่ใช้ในพิธีไหว้ครู

เพลงตระ	พิธีไหว้ครูดนตรีไทยของคณะปี่พาทย์							
	คณะครู ช้วน เรื่องเดช	คณะ สุพัฒน์ ศิลป์	คณะ ประสิทธิ์ สังคีต	คณะ พอชม โพธิ์ทอง	คณะ นายเสนอ แผนบัว	คณะ ดีด ศรีราชา	คณะ สำรวย ศิลป์	คณะ พ. ปัญญาศิลป์
๑. เพลงตระมงคล จักรวาล	✓		✓	✓	✓	✓		✓
๒. เพลงตระสันนิบาต	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓
๓. เพลงตระพระอิศวร	✓		✓			✓		
๔. เพลงตระพระพรหม	✓		✓					
๕. เพลงตระนารายณ์	✓							
๖. เพลงตระประธานพร	✓							
๗. เพลงตระพระปัญจ สิงขร	✓							
๘. เพลงตระพระพิฆเนศ	✓		✓		✓	✓		✓
๙. เพลงตระพระปรคน ธรรพ	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓
๑๐. เพลงตระพระฤาษี ไสยโกฏิ	✓		✓					
๑๑. เพลงตระนิมิต	✓	✓	✓					
๑๒. เพลงตระเทวา ประสิทธิ์	✓					✓		✓
๑๓. เพลงตระนารายณ์								
๑๔. ตระนาคราษ			✓					

๑๕. เพลงพระ วิษณุกรรม			✓					
๑๖. เพลงพระ เชิญ			✓	✓	✓	✓	✓	✓
๑๗. เพลงพระ นารายณ์บรรทมสินธุ์				✓				✓
๑๘. ทรนางเดิน	✓							

จากเพลงพระทั้งหมดจำนวน ๑๘ เพลง ปรากฏพบว่าเพลงพระที่มีการใช้ในพิธีไหว้ครุดนตรีไทยของคณะปี่พาทย์มากที่สุด จำนวน ๗ พิธี คือ เพลงพระสันนิบาตและเพลงพระประครุธรพ เพลงพระที่ถูกใช้ในจำนวน ๖ พิธี คือ เพลงพระมงคลจักรวาลและเพลงพระเชิญ และเพลงพระที่ถูกใช้ในจำนวน ๕ พิธีได้แก่ เพลงพระพระพิฆเนศ

๒. เพลงเสมอ

เพลงเสมอที่พบในพิธีไหว้ครุทั้งสิ้นจำนวน ๑๐ เพลง ได้แก่ เพลงบาทสุกณี (เสมอตึนบก) เพลงเสมอ เพลงเสมอมาร เพลงเสมอแขก เพลงเสมอผี เพลงเสมอสามลา เพลงเสมอเข้าที่ เพลงเสมอเถร เพลงเสมอข้ามสมุทร และเพลงเสมอพราหมณ์

ตารางที่ ๑๑ การเปรียบเพลงเสมอที่ใช้ในพิธีไหว้ครุ

เพลงเสมอ	พิธีไหว้ครุดนตรีไทยของคณะปี่พาทย์							
	คณะครู ช้วน เรื่องเดช	คณะ สุพัฒน์ ศิลป์	คณะ ประสิทธิ์ สังคีต	คณะ พ่อม โพธิ์ทอง	คณะ นายเสนอ แมนบัว	คณะ ดีด ศรีราชา	คณะ สำรว ศิลป์	คณะ พ. ปัญญา ศิลป์
๑. เพลงบาทสุกณี (เสมอตึนบก)			✓	✓		✓	✓	✓
๒. เพลงเสมอ	✓	✓						
๓. เพลงเสมอมาร	✓		✓	✓	✓	✓		✓
๔. เพลงเสมอแขก	✓							
๕. เพลงเสมอผี	✓		✓					✓

๖. เพลงเสมอสามลา	✓			✓				
๗. เพลงเสมอเข้าที่		✓		✓	✓	✓		
๘. เพลงเสมอเถร		✓	✓	✓	✓	✓		✓
๙. เพลงเสมอข้ามสมุทร			✓	✓				✓
๑๐. เพลงเสมอพราหมณ์							✓	

จากบทเพลงเสมอจำนวน ๑๐ เพลง ปรากฏพบว่าเพลงเสมอที่มีการใช้ในพิธีไหว้ครูดนตรีไทยของคณะปีพาทย์มากที่สุด จำนวน ๖ พิธี ได้แก่ เพลงเสมอเถร และเพลงเสมอมาร เพลงเสมอที่พบการใช้ในพิธีจำนวน ๕ พิธี ได้แก่ เพลงบาทสกุณี และเพลงเสมอที่มีการใช้จำนวน ๔ พิธีคือ เพลงเสมอเข้าที่

๓. เพลงพราหมณ์

เพลงพราหมณ์ที่พบในพิธีไหว้ครูทั้งสิ้นจำนวน ๓ เพลง ได้แก่ เพลงพราหมณ์เข้า เพลงพราหมณ์ออก และเพลงดำเนินพราหมณ์

ตารางที่ ๑๒ การเปรียบเทียบเพลงตระที่ใช้ในพิธีไหว้ครู

เพลงพราหมณ์	พิธีไหว้ครูดนตรีไทยของคณะปีพาทย์							
	คณะครู ช้วน เรื่องเดช	คณะครู ช้วน เรื่องเดช	คณะครู ช้วน เรื่องเดช	คณะครู ช้วน เรื่องเดช	คณะครู ช้วน เรื่องเดช	คณะครู ช้วน เรื่องเดช	คณะครู ช้วน เรื่องเดช	คณะครู ช้วน เรื่องเดช
	๑. เพลงพราหมณ์เข้า	✓		✓	✓	✓	✓	✓
๒. เพลงพราหมณ์ออก	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓
๓. เพลงดำเนินพราหมณ์				✓	✓	✓		✓

ปรากฏพบการใช้พราหมณ์เข้าในพิธีจำนวน ๖ พิธี เพลงพราหมณ์ออกในพิธีจำนวน ๖ พิธี และเพลงดำเนินพราหมณ์ในพิธีจำนวน ๔ พิธี

๑๕. เพลงรำดาบ	✓		✓			✓		✓
๑๖. เพลงเชิด	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
๑๗. เพลงกราวรำ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
๑๘. เพลงร่ำลาเดียว	✓	✓	✓					
๑๙. เพลงร่ำสามลา				✓				
๒๐. เพลงแผละ		✓						
๒๑. เพลงเหาะ		✓	✓	✓			✓	
๒๒. เพลงโหมโรง				✓			✓	✓
๒๓. เพลงวา	✓							
๒๔. เพลง พระเจ้าลอยลาด					✓	✓		
๒๕. เพลงโปรยข้าวตอก	✓			✓	✓	✓	✓	✓
๒๖. เพลงโคมเวียน								✓
๒๗. เพลงพระเจ้าเปิด โลก	✓							
๒๘. เพลงภารตะ	✓							

จากบทเพลงหน้าพาทย์ข้างต้นจำนวน ๒๘ เพลง มีเพียง ๕ บทเพลงเท่านั้นที่มีการใช้ในพิธีไหว้ครูครบทุกพิธีของคณะปีพาทย์ทั้ง ๘ คณะ ได้แก่ เพลงสาธุการ เพลงนั่งกิน เพลงเช่นเหล่า เพลงเชิดและ เพลงกราวรำ เพลงหน้าพาทย์ที่พบการใช้ในพิธีจำนวน ๗ พิธีได้แก่ เพลงสาธุการกลองและเพลงองค์พระพิราพ เพลงหน้าพาทย์ที่พบการใช้ในพิธีจำนวน ๖ พิธีได้แก่ เพลงโปรยข้าวตอก

จากการศึกษาเรื่องบทเพลงประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยในจังหวัดชลบุรี โดยศึกษาจากพิธีไหว้ครูดนตรีไทยของคณะปีพาทย์จำนวน ๘ คณะ ได้แก่ คณะครูช้วน เรื่องเดช คณะสุพัฒน์ศิลป์ คณะประสิทธิ์สังคีต คณะพ่อชม โพธิ์ทอง คณะนายเสนอ แผนบัว คณะดีด ศรีราชา คณะสำรวยศิลป์ และ คณะ พ. ปัญจศิลป์ นั้น พบการเรียบเรียงบทเพลงที่ใช้ในพิธีไหว้ครูดนตรีไทยที่มีความแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับผู้อ่านโองการ จากพิธีไหว้ครูจำนวน ๘ พิธี มีผู้อ่านโองการ ๗ ท่าน โดยพิธีของคณะนายเสนอ แผนบัว และคณะดีด ศรีราชา มีผู้ทำพิธีคนเดียวกันคือ ครูสงบ ทองเทศ รูปแบบของบทเพลงจึงมีความใกล้เคียงกันตามรายละเอียดที่ได้กล่าวไปข้างต้น โดยปรากฏพบบทเพลงหน้าพาทย์ที่ใช้ประกอบพิธีไหว้ครูทั้งสิ้นจำนวน ๕๙ บทเพลง ซึ่งคณะปีพาทย์ที่มีการเรียกเพลงหน้าพาทย์เยอะที่สุดถึงจำนวน ๔๐ เพลง คือพิธีไหว้ครูของคณะครูช้วน เรื่องเดช

จากบทเพลงทั้งสิ้นจำนวน ๕๙ เพลงสามารถจำแนกรูปแบบของบทเพลงที่พบออกเป็น ๔ กลุ่มดังต่อไปนี้

ปรากฏพบเพลงตระ ทั้งสิ้น ๑๘ เพลง ได้แก่ เพลงตระมงคลจักรวาล เพลงตระสันนิบาต เพลงตระพระอิศวร เพลงตระพระพรหม เพลงตระนารายณ์ เพลงตระประธานพร เพลงตระพระปัญจสิงขร เพลงตระพระพิฆเนศ เพลงตระพระปรครุฑรพ เพลงตระพระฤกษ์กิลโยโกฏี เพลงตระนิมิต เพลงตระเทวาประสิทธิ์ เพลงตระนารายณ์ เพลงตระนาคราช เพลงตระพระวิษณุกรรม เพลงตระเชิญ เพลงตระนารายณ์บรรทมสินธุ์ และเพลงตระนางเดิน จากเพลงตระจำนวน ๑๘ เพลง ปรากฏพบว่าเพลงตระที่มีการใช้ในพิธีไหว้ครูดนตรีไทยของคณะปีพาทย์มากที่สุด จำนวน ๗ พิธี คือ เพลงตระสันนิบาต และเพลงตระพระปรครุฑรพ เพลงตระที่ถูกใช้ในจำนวน ๖ พิธี คือ เพลงตระมงคลจักรวาลและเพลงตระเชิญ และเพลงตระที่ถูกใช้ในจำนวน ๕ พิธีได้แก่ เพลงตระพระพิฆเนศ

ปรากฏพบเพลงเสมอจำนวน ๑๐ เพลง ได้แก่ เพลงบาทสกุณี เพลงเสมอ เพลงเสมอमार เพลงเสมอแขก เพลงเสมอผี เพลงเสมอสามลา เพลงเสมอเข้าที่ เพลงเสมอเถร เพลงเสมอข้ามสมุทร เพลงเสมอพราหมณ์ โดยปรากฏพบว่าเพลงเสมอที่มีการใช้ในพิธีไหว้ครูดนตรีไทยของคณะปีพาทย์มากที่สุด จำนวน ๖ พิธี ได้แก่ เพลงเสมอเถร และเพลงเสมอमार เพลงเสมอที่พบการใช้ในพิธีจำนวน ๕ พิธี ได้แก่ เพลงบาทสกุณี และเพลงเสมอที่มีการใช้จำนวน ๔ พิธีคือ เพลงเสมอเข้าที่

ปรากฏพบเพลงพราหมณ์ที่พบในพิธีไหว้ครูทั้งสิ้นจำนวน ๓ เพลงได้แก่ เพลงพราหมณ์เข้า เพลงพราหมณ์ออก และเพลงดำเนินพราหมณ์ โดยปรากฏพบการใช้พราหมณ์เข้าในพิธีจำนวน ๖ พิธี เพลงพราหมณ์ออกในพิธีจำนวน ๖ พิธี และเพลงดำเนินพราหมณ์ในพิธีจำนวน ๔ พิธี เพลง

นอกจากเพลงที่อยู่ในกลุ่มเพลงตระ เพลงเสมอ และเพลงพราหมณ์แล้ว ผู้วิจัยขอแสดงรายละเอียดเพลงหน้าพาทย์อื่นๆ ที่ใช้ในพิธีไหว้ครู จำนวน ๒๘ เพลงดังนี้

เพลงสาธุการ เพลงสาธุการกลอง เพลงองค์พระพิราพ เพลงคูกุพาทย์ เพลงมหาฤกษ์ เพลงมหาชัย เพลงกระบองกัน เพลงปฐุม เพลงกลม เพลงชำนาญ เพลงกราวนอก เพลงกราวใน เพลงนั่งกิน เพลงเช่นเหล่า เพลงรำดาบ เพลงเชิด เพลงกราวรำ เพลงร่ำลาเดี่ยว เพลงร่ำสามลา เพลงแผละ เพลงเหาะ เพลงโหมโรง หรือ โหมโรงสิ่งละอัน เพลงวา เพลงพระเจ้าลอยถาด เพลงโปรยข้าวตอก เพลงโคมเวียน เพลงพระเจ้าเปิดโลกและเพลงภารตะ

โดยเพลงหน้าพาทย์ดังกล่าว ปรากฏพบเพลงหน้าพาทย์เพียง ๕ บทเพลงเท่านั้นมีการใช้ในพิธีไหว้ครูครบทุกพิธีของคณะปี่พาทย์ทั้ง ๘ คณะ ได้แก่ เพลงสาธุการ เพลงนั่งกิน เพลงเช่นเหล่า เพลงเชิด และเพลงกราวรำ เพลงหน้าพาทย์ที่พบการใช้ในพิธีจำนวน ๗ พิธี ได้แก่ เพลงสาธุการกลองและเพลงองค์พระพิราพ เพลงหน้าพาทย์ที่พบการใช้ในพิธีจำนวน ๖ พิธี ได้แก่ เพลงโปรยข้าวตอก

บทที่ ๖

บทสรุป

จากการศึกษาเรื่องดนตรีประกอบพิธีไหว้ครูในจังหวัดชลบุรี ผู้วิจัยศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การลงพื้นที่ภาคสนาม การสัมภาษณ์บุคคลข้อมูล ในพื้นที่จังหวัดชลบุรี ในระยะเวลาตั้งแต่เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๘ ถึง เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๙ ปรากฏพบคณะปีพาทย์จำนวน ๘ คณะที่จัดงานพิธีไหว้ครูดนตรีไทย ได้แก่ คณะครูช้วน เรื่องเดช คณะสุพรรณศิลป์ คณะประสิทธิ์สังคีต คณะพ่อชม โปธิทอง คณะนายเสนอ บัวแผน คณะดีด ศรีราชา คณะสำรวยศิลป์ และคณะ พ. ปัญจศิลป์ โดยผู้วิจัยขอแสดงผลการศึกษาวิจัยตามวัตถุประสงค์ต่างๆ ตามหัวข้อดังต่อไปนี้

๖.๑ พิธีไหว้ครูดนตรีไทยของคณะปีพาทย์ในจังหวัดชลบุรี

การกำหนดวันในการจัดงานพิธีไหว้ครูดนตรีไทย คณะปีพาทย์ส่วนใหญ่เลือกกำหนดจัดงานพิธีไหว้ครูในวันพฤหัสบดี ซึ่งตรงตามคติความเชื่อที่ว่า วันพฤหัสบดีเป็นวันครู เป็นวันที่เหมาะแก่การจัดพิธีไหว้ครู อีกทั้งยังปรากฏพบรายละเอียดการกำหนดอื่นๆ อีก ได้แก่ วันจัดงานพิธีไหว้ครูในวันพฤหัสบดีแรกเดือนเก้าของทุกๆ ปี วันพฤหัสบดีในเดือนที่เป็นเลขคู่ รวมไปถึงการกำหนดจัดพิธีไหว้ครูในวันอาทิตย์ ตามความเชื่อที่ว่า เป็นวันครู เป็นวันที่ส่งเสริมให้เกิดความเป็นสิริมงคล โดยยึดถือเอาผู้จัดงาน ผู้อ่านโองการและนักดนตรีปีพาทย์พิธีเป็นหลัก การจัดเครื่องสังเวยในพิธีไหว้ครูเป็นไปตามการกำหนดจัดโดยทั่วไป ได้แก่ การจัดเครื่องสังเวย ผลไม้ เครื่องกระยาบวช เนื้อสัตว์ โดยแบ่งออกเป็น ๒ สำหรับคือ สำหรับสุกและสำหรับดิบ โดยปรากฏพบการใช้ผลไม้ตามฤดูกาลต่าง ๆ ที่สามารถหาได้ในท้องถิ่น

ปรากฏพบการใช้กิ่งไม้และกิ่งคูณประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยของคณะพ่อชม โปธิทอง คณะครูช้วน เรื่องเดช และคณะสำรวยศิลป์ โดยผู้ทำพิธีนำสร้อยทองหรือสร้อยอื่นๆ พันติดไว้กับกิ่งไม้หรือกิ่งของต้นคูณ ตามความเชื่อที่ว่า กิ่งคูณ ให้ความหมายที่เป็นมงคล หมายถึงการเพิ่มพูนทวีคูณด้านโชคลาภ ซึ่งคณะสำรวยศิลป์ได้กล่าวว่าเป็นผู้ริเริ่มในการนำกิ่งคูณมาใช้ในพิธีไหว้ครูดนตรีไทย และได้รับความนิยมในเขตพื้นที่อำเภอพนสนิม จังหวัดชลบุรี และยังปรากฏพบการประกอบพิธีครอบและพิธีเจิมโดยพระภิกษุสงฆ์ ในพิธีไหว้ครูดนตรีไทยของคณะสุพรรณศิลป์ เขตอำเภอสัตหีบ ซึ่งปกติพิธีครอบและพิธีเจิมผู้อ่านโองการพิธีไหว้ครูจะเป็นจะทำพิธี

นักดนตรีปีพาทย์ผู้บรรเลงประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย พบทั้งนักดนตรีในพื้นที่จังหวัดชลบุรี และนักดนตรีจากภายนอก ซึ่งนักดนตรีที่มาจากภายนอกนั้น เป็นการติดต่อมาโดยเจ้าภาพที่รู้จักกัน ส่วน

ใหญ่เป็นอาจารย์จากสถาบันการศึกษาต่างๆ ทั้งในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาและระดับอุดมศึกษา และนักดนตรีในเขตพื้นที่จังหวัดชลบุรีนั้นเป็นเครือข่ายนักดนตรีในพื้นที่ มักมีการติดต่อหางานบรรเลงปีพาทย์กันอยู่เสมอๆ ซึ่งนักดนตรีที่ปรากฏพบบ่อยมากที่สุดคือ นักดนตรีจากกลุ่มของครูสงบ ทองเทศ ทั้งนี้ ครูสงบ ทองเทศ ยังเป็นผู้อ่านโองการพิธีไหว้ครูที่ได้รับการเชิญให้ประกอบพิธีมากที่สุดอีกด้วย

๖.๒ การสืบทอดโองการไหว้ครูของครูผู้ทำพิธีไหว้ครูดนตรีไทยในจังหวัดชลบุรี

ในจังหวัดชลบุรีปรากฏพบตำราพิธีไหว้ครูโบราณจำนวน ๘ ตำรา จากการสืบทอดโดยของผู้อ่านโองการพิธีไหว้ครูจำนวน ๔ ท่านในท้องถิ่นจังหวัดชลบุรี ดังนี้

ครูสงบ ทองเทศ นักดนตรีปีพาทย์ เป็นศิลปินอาวุโสในจังหวัดชลบุรี ได้รับการถ่ายทอดตำราไหว้ครูโบราณจำนวน ๓ ตำรา ตำราแรกได้รับมอบมาจากบิดา คือ นายหย่อน ทองเทศ ซึ่งไม่ทราบที่มาของการสืบทอดตำรา ตำราที่สอง ได้รับถ่ายทอดมาจากคุณครูทองใบ คงสวัสดิ์ ครูปีพาทย์และละครเวทีที่มีชื่อเสียงในท้องถิ่นจังหวัดชลบุรี และตำราที่สามนั้น ได้รับการถ่ายทอดมาจากครูสวิต ทับทิมศรี ซึ่งได้รับการถ่ายทอดมาจากคุณหญิงชื่น ศิลปบรรเลง ซึ่งคุณหญิงชื่น ศิลปบรรเลงได้รับถ่ายทอดมาจากหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) ซึ่งเป็นสายของพระประดิษฐไพเราะ (มี ดุริยางกูร) ปัจจุบันครูสงบ ทองเทศ ใช้ตำราพิธีไหว้ครูที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากครูสวิต ทับทิมศรีและตำราไหว้ครูทั้ง ๓ ฉบับนั้น ยังไม่ได้ถ่ายทอดต่อให้ใคร

ครูชัยฤทธิ์ นาคพงศ์ นักดนตรีปีพาทย์และลิเกในพื้นที่อำเภอบางละมุง ได้รับการถ่ายทอดตำราไหว้ครูโบราณจำนวน ๓ ตำรา ได้แก่ ตำราแรกได้รับมาจากหม่อมราชวงศ์จรูญสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์ ซึ่งเป็นตำราไหว้ครูโขนละคร ตำราที่สองได้รับมาจากครูบุญยัง เกตุคง ได้รับถ่ายทอดมาจากครูพิม นักระนาดและครูนุ่ม โพธิ์เอี่ยม และท่านที่สาม ครูสินพร ผ่องศรี ครูลิเกในจังหวัดนนทบุรี ซึ่งครูชัยฤทธิ์ นาคพงศ์ได้รับโองการพิธีไหว้ครูทั้งสายโขน ละคร ลิเก และพิธีไหว้ครูดนตรีไทย ซึ่งสอดคล้องกับที่ครูชัยฤทธิ์ นาคพงศ์นั้นเป็นทั้งนักดนตรีปีพาทย์และนาฏศิลป์ ลิเก ปัจจุบันตำราดังกล่าวนั้น ยังไม่ได้มีการถ่ายทอดให้กับผู้ใด

ครูไพบุลย์ ธีระสุนทรไท ครูโรงเรียนชลกันยานุกูล จังหวัดชลบุรี ได้รับการถ่ายทอดตำราไหว้ครูของครูสลด ศิริเพชร ครูปีพาทย์ในจังหวัดฉะเชิงเทราเพียงตำราเดียวเท่านั้น และปัจจุบันยังไม่ได้ถ่ายทอดให้กับผู้ใด

นาวาอากาศตรีดิสันต์ คงประเสริฐ ได้รับการถ่ายทอดโองการไหว้ครูมาจากบิดา คือ ครูประสิทธิ์ คงประเสริฐ ซึ่งเป็นบิดา และครูประสิทธิ์ คงประเสริฐได้รับการถ่ายทอดมาจาก

ครูเชื้อ คงประเสริฐ (บิดา) ซึ่งเป็นตำราฉบับเดียวกันกับครูทองใบ คงสวัสดิ์ ปัจจุบันนาวาอากาศตรีดิสันต์ คงประเสริฐได้ได้ปรับปรุงตำราให้ครูที่ได้รับถ่ายทอดมาเป็นแบบฉบับของตนเองเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ครบถ้วนยิ่งขึ้น

๖.๓ บทเพลงประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยในจังหวัดชลบุรี

จากการศึกษาเรื่องบทเพลงประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทยในจังหวัดชลบุรี โดยศึกษาจากพิธีไหว้ครูดนตรีไทยของคณะปีพาทย์จำนวน ๘ คณะ ได้แก่ คณะครูช้วน เรื่องเดช คณะสุพัฒน์ศิลป์ คณะประสิทธิ์สังคีต คณะพ่อชม โปธิ์ทอง คณะนายเสนอ บัวแผน คณะดีด ศรีราชา คณะสำรวยศิลป์ และคณะ พ. ปัญจศิลป์ นั้น พบการเรียบเรียงบทเพลงที่ใช้ในพิธีไหว้ครูดนตรีไทยที่มีความแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับผู้อ่านโองการ จากพิธีไหว้ครูจำนวน ๘ พิธี มีผู้อ่านโองการ ๗ ท่าน โดยพิธีของคณะนายเสนอ บัวแผน และคณะดีด ศรีราชา มีผู้ทำพิธีคนเดียวกันคือ ครูสงบ ทองเทศ รูปแบบของบทเพลงจึงมีความใกล้เคียงกันตามรายละเอียดที่ได้กล่าวไปข้างต้น โดยปรากฏพบบทเพลงหน้าพาทย์ที่ใช้ประกอบพิธีไหว้ครูทั้งสิ้นจำนวน ๕๙ บทเพลง ซึ่งคณะปีพาทย์ที่มีการเรียกเพลงหน้าพาทย์เยาะที่สุดถึงจำนวน ๔๐ เพลง คือพิธีไหว้ครูของคณะครูช้วน เรื่องเดช

จากบทเพลงทั้งสิ้นจำนวน ๕๙ เพลงสามารถจำแนกรูปแบบของบทเพลงที่พบออกเป็น ๔ กลุ่มดังต่อไปนี้

ปรากฏพบเพลงตระ ทั้งสิ้น ๑๘ เพลง ได้แก่ เพลงตระมงคลจักรวาล เพลงตระสันนิบาต เพลงตระพระอิศวร เพลงตระพระพรหม เพลงตระนารายณ์ เพลงตระประธานพร เพลงตระพระปัญจสิงขร เพลงตระพระพิฆเนศ เพลงตระพระปรครุฑรพ เพลงตระพระฤาษีกลโยโกฏี เพลงตระนิมิต เพลงตระเทวาประสิทธิ์ เพลงตระนารายณ์ เพลงตระนาคราษ เพลงตระพระวิษณุกรรม เพลงตระเชิญ เพลงตระนารายณ์บรรทมสินธุ์ และเพลงตระนางเดิน จากเพลงตระจำนวน ๑๘ เพลง ปรากฏพบว่าเพลงตระที่มีการใช้ในพิธีไหว้ครูดนตรีไทยของคณะปีพาทย์มากที่สุด จำนวน ๗ พิธี คือ เพลงตระสันนิบาต และเพลงตระพระปรครุฑรพ เพลงตระที่ถูกใช้ในจำนวน ๖ พิธี คือ เพลงตระมงคลจักรวาลและเพลงตระเชิญ และเพลงตระที่ถูกใช้ในจำนวน ๕ พิธีได้แก่ เพลงตระพระพิฆเนศ

ปรากฏพบเพลงเสมอจำนวน ๑๐ เพลง ได้แก่ เพลงบาทสกุณี เพลงเสมอ เพลงเสมอमार เพลงเสมอแขก เพลงเสมอผี เพลงเสมอสามลา เพลงเสมอเข้าที่ เพลงเสมอเถร เพลงเสมอข้ามสมุทร เพลงเสมอพราหมณ์ โดยปรากฏพบว่าเพลงเสมอที่มีการใช้ในพิธีไหว้ครูดนตรีไทยของคณะปีพาทย์มากที่สุด จำนวน

๖ พิธี ได้แก่ เพลงเสมอเถร และเพลงเสมอมาร เพลงเสมอที่พบการใช้ในพิธีจำนวน ๕ พิธี ได้แก่ เพลงบาทสกุณี และเพลงเสมอที่มีการใช้จำนวน ๔ พิธีคือ เพลงเสมอเข้าที่

ปรากฏพบเพลงพราหมณ์ที่พบในพิธีไหว้ครูทั้งสิ้นจำนวน ๓ เพลง ได้แก่ เพลงพราหมณ์เข้า เพลงพราหมณ์ออก และเพลงดำเนินพราหมณ์ โดยปรากฏพบการใช้พราหมณ์เข้าในพิธีจำนวน ๖ พิธี เพลงพราหมณ์ออกในพิธีจำนวน ๖ พิธี และเพลงดำเนินพราหมณ์ในพิธีจำนวน ๔ พิธี เพลง

นอกจากเพลงที่อยู่ในกลุ่มเพลงตระ เพลงเสมอ และเพลงพราหมณ์แล้ว ผู้วิจัยขอแสดงรายละเอียดเพลงหน้าพาทย์อื่นๆ ที่ใช้ในพิธีไหว้ครู จำนวน ๒๘ เพลงดังนี้

เพลงสาธุการ เพลงสาธุการกลอง เพลงองค์พระพิราพ เพลงคูกุพาทย์ เพลงมหาฤกษ์ เพลงมหาชัย เพลงกระบองกัน เพลงปฐม เพลงกลม เพลงชำนาญ เพลงกราวนอก เพลงกราวใน เพลงนั่งกิน เพลงเช่นเหล่า เพลงรำดาบ เพลงเชิด เพลงกราวรำ เพลงร่วลาเดียว เพลงร่วสามลา เพลงแผละ เพลงเหาะ เพลงโหมโรง หรือ โหมโรงสังฆะอัน เพลงวา เพลงพระเจ้าลอยภาค เพลงโปรยข้าวตอก เพลงโคมเวียน เพลงพระเจ้าเปิดโลกและเพลงภารตะ

โดยเพลงหน้าพาทย์ดังกล่าว ปรากฏพบเพลงหน้าพาทย์เพียง ๕ บทเพลงเท่านั้นมีการใช้ในพิธีไหว้ครูครบทุกพิธีของคณะปีพาทย์ทั้ง ๘ คณะ ได้แก่ เพลงสาธุการ เพลงนั่งกิน เพลงเช่นเหล่า เพลงเชิด และเพลงกราวรำ เพลงหน้าพาทย์ที่พบการใช้ในพิธีจำนวน ๗ พิธีได้แก่ เพลงสาธุการกลองและเพลงองค์พระพิราพ เพลงหน้าพาทย์ที่พบการใช้ในพิธีจำนวน ๖ พิธีได้แก่ เพลงโปรยข้าวตอก

๖.๔ การอภิปรายผล

จากผลการศึกษางานวิจัยเรื่องบทเพลงประกอบพิธีไหว้ครูในจังหวัดชลบุรี แสดงให้เห็นว่าการใช้บทเพลงในการประกอบพิธีไหว้ครูในจังหวัดชลบุรีนั้น เป็นการใช้เพลงหน้าพาทย์เช่นเดียวกับพิธีไหว้ครูไหว้ครูดนตรีไทยในพื้นที่อื่น ไม่ปรากฏพบบทเพลงเฉพาะในพื้นที่จังหวัดชลบุรี ซึ่งบทเพลงที่กล่าวมานั้น พบว่ามีความแตกต่างกันในเรื่องของการเรียงลำดับบทเพลงที่เกี่ยวข้องกับลำดับพิธีกรรม

๖.๕ ข้อเสนอแนะ

การศึกษางานวิจัยเรื่องบทเพลงประกอบพิธีไหว้ครูในจังหวัดชลบุรี เป็นการศึกษาด้านบทเพลงพิธีกรรม เพื่อเป็นการรวบรวมองค์ความรู้ด้านเพลงพิธีกรรมในจังหวัดชลบุรี การศึกษาในครั้งนี้ เป็นแนวทางสำหรับการศึกษาองค์รู้ดนตรีไทยอื่น ๆ ทั้งดนตรีไทยแบบชนบ ดนตรีไทยพื้นบ้าน และด้านงานช่างเครื่องดนตรีไทยในพื้นที่อื่น ๆ ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือต่อไป

รายการอ้างอิง

- กระทรวงวัฒนธรรม. ๒๕๕๖. **ปกิณกัณฑ์วัฒนธรรม จังหวัดชลบุรี**. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงวัฒนธรรม. กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม. ๒๕๕๓. **พิธีไหว้ครูและพิธีสืบทอดผู้ประกอบการพิธีไหว้ครูขอนแก่น-ละครครูดนตรีไทยและครูช่างของกรมศิลปากร**. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร.
- ชูชาติ พิณพาทย์. ๒๕๓๙. **การสำรวจนักดนตรีไทยในภาคตะวันออกเฉียง**. งานวิจัยทุนอุดหนุนประเภทเงินรายได้มหาวิทยาลัยบูรพา. ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ทองคำดี กลิ่นธรรม. **สัมภาษณ์**. วันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๕๘.
- ทัศนีย์ ทานตวนิช. ๒๕๒๓. **การศึกษารวบรวมวรรณกรรมพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียง**. โครงการศูนย์ส่งเสริมวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน.
- ดนตรี ตราโมท. ๒๕๓๗. **การเตรียมการไหว้ครูดนตรีไทย**. **ไหว้ครูดนตรีไทย**, หน้า ๑๒ – ๑๗. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- ณรงค์ชัย ปิฎกัณฑ์. ๒๕๕๕. **พิธีไหว้ครูดนตรีไทย**. วิทยานิพนธ์ ระดับดุซงฎิบัณฑิต สาขาดนตรีวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- นัฐพงศ์ ไส้วตร์. ๒๕๓๘. **บทบาทและหน้าที่ของเพลงตระโหว้ครูในพิธีไหว้ครูดนตรีไทย**. งานวิจัยระดับปริญญาโท สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา แขนงวิชาวัฒนธรรมการดนตรี. กรุงเทพมหานคร: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- บุญธรรม ตราโมท. ๒๕๕๖. **หนังสือที่ระลึกพิธีไหว้ครูดนตรีไทย ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๕๘ คำบรรยายวิชาดุริยางคศาสตร์ไทย โดย นายบุญธรรม ตราโมท พ.ศ. ๒๕๕๑**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: สำนักบริหารศิลปวัฒนธรรม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุญมี แทนแก้ว. ๒๕๔๗. **ประเพณีพิธีกรรมพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- บุษกร สำโรงทอง. ๒๕๔๙. **ความเชื่อ และพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมการถ่ายทอดดนตรีไทยภาคเหนือ**. ทุนวิจัยกองทุนรัชดาภิเษกสมโภช. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปัญญา รุ่งเรือง. ๒๕๒๖. **ประวัติการดนตรีไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด.
- ปัญญา รุ่งเรือง. ๒๕๕๒. **ดนตรีพิธีกรรมในเอเชียอาคเนย์, เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการ เรื่องดนตรีพิธีกรรม**, หน้า ๑๕. กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการจัดงานดนตรีไทยอุดมศึกษา ครั้งที่ ๓๗ (ฝ่ายวิชาการ).

ปี๊บ คงลายทอง. ๒๕๕๒. **ดนตรีพิธีกรรมในราชสำนัก, เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการ เรื่อง ดนตรีพิธีกรรม**, หน้า ๓๗. กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการจัดงานดนตรีไทยอุดมศึกษา ครั้งที่ ๓๗ (ฝ่ายวิชาการ).

มนตรี ตราโมทและวิเชียร กุลตัญจน์. ๒๕๒๓. **ฟังและเข้าใจเพลงไทย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยเชชม.
มนตรี ตราโมท. ๒๕๓๗. **การไหว้ครูดนตรีไทย. ไหว้ครูดนตรีไทย**, หน้า ๑ – ๘. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.

มนตรี ตราโมท. ๒๕๕๑. **ลักษณะไทย เล่ม ๓ ศิลปะการแสดง**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: ธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน).

พูนพิศ อมาตยกุล. ๒๕๒๙. **ดนตรีวิจักษ์**. ม.ป.ท..

ภัทรระ คมขำ จันทนา คชประเสริฐ ชัยญะ หินอ่อน. ๒๕๕๐. **ปีพาทย์พิธีกรรมในจังหวัดชลบุรี**.

ทุนสนับสนุน การวิจัยจากงบประมาณรายได้ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.

ภัทรระ คมขำ. ๒๕๕๒. **สืบสานพิธีกรรมช่างในวังหลวงและบทเพลงสำหรับไหว้ครูหัวโขน, เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการ เรื่องดนตรีพิธีกรรม**, หน้า ๓๗. กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการจัดงานดนตรีไทยอุดมศึกษา ครั้งที่ ๓๗ (ฝ่ายวิชาการ).

ภาระดี มหาจันทร์. ๒๕๕๒. **พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ชลบุรี**. ชลบุรี: คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

วรรณภา เสมอสวัสดิ์. ๒๕๔๖. **เพลงหน้าพาทย์ประกอบพิธีไหว้ครูดนตรีไทย กรณีศึกษา: ครูมนตรี ตราโมท**. ปรินญาศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต, ภาควิชาดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ราชบัณฑิตยสถาน. ๒๕๕๔. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดชลบุรี โรงเรียนชลกัลยานุกูล. ๒๕๔๐. **ประเพณีท้องถิ่นจังหวัดชลบุรี**. ชลบุรี: ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดชลบุรี โรงเรียนชลกัลยานุกูล.

อรวรรณ บรรจงศิลป์ โกวิทย์ ชันศิริ สิริชัยชาญ พักจำรูญ ปกรณ์ รอดช้างเผื่อน. ๒๕๔๖. **ดุริยางคศิลป์ไทย**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

รายการสัมภาษณ์

ชัยฤทธิ์ นาคพงศ์, สัมภาษณ์, ๑๐ สิงหาคม ๒๕๕๙.

ดิสันต์ คงประเสริฐ, สัมภาษณ์, ๑๙ สิงหาคม ๒๕๕๘.

ทองคำศักดิ์ กลิ่นธรรม, สัมภาษณ์, ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๕๘.

ประสาน ดีหอมศิลป์, สัมภาษณ์, วันที่ ๑๓ กันยายน ๒๕๕๘

พรพันธุ์ สุภาคะมล, สัมภาษณ์, วันที่ ๗ กรกฎาคม ๒๕๕๘.

ไพบูลย์ ธีระสุนทรไท, สัมภาษณ์, ๒๗ กันยายน ๒๕๕๘.

ภัทระ คมขำ, สัมภาษณ์, ๒๓ ตุลาคม ๒๕๕๙.

ภาณุพงษ์ เทียนทอง, สัมภาษณ์, ๒๓ มิถุนายน ๒๕๕๙.

มงคล กองพล, สัมภาษณ์, วันที่ ๑๙ พฤษภาคม ๒๕๕๘.

ลัดดา สืบญาติ, สัมภาษณ์, วันที่ ๒๗ สิงหาคม ๒๕๕๘.

สงบ ทองเทศ, สัมภาษณ์, วันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๕๘.

สุรชัย เรืองเดช, สัมภาษณ์, วันที่ ๑ กรกฎาคม ๒๕๕๘.

เสนอ แผนบัว, สัมภาษณ์, วันที่ ๒๘ มิถุนายน ๒๕๕๙.

อดิศักดิ์ คงประเสริฐ, สัมภาษณ์, วันที่ ๕ กรกฎาคม ๒๕๕๘.

ประวัติผู้วิจัย

นายกิตติภักดิ์ ชิตเทพ เกิดเมื่อวันที่ ๒๘ มีนาคม ๒๕๒๘ เป็นชาวจังหวัดระนองโดยกำเนิด เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๐ สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา ณ โรงเรียนบ้านบางรีน จังหวัดระนอง ปี พ.ศ. ๒๕๔๖ สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษา แผนการเรียนวิทย์-คณิต ณ โรงเรียนพิชัยรัตนาคาร จังหวัดระนอง สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี ศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาดุริยางคศาสตร์ (ดนตรีไทย) คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ด้วยเกียรตินิยมอันดับ ๑ เหรียญทอง และในปี พ.ศ. ๒๕๕๖ สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาดุริยางค์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ด้านผลงานการวิจัย ในปี พ.ศ. ๒๕๕๗ มีผลงานการวิจัยร่วมเรื่อง “ดนตรีจีนในพุทธสมาคม สว่างเหตุธรรมสถาน บ้านทุ่งเหียง อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี” ปี พ.ศ. ๒๕๕๘ มีงานวิจัยร่วมเรื่อง “หลักเกณฑ์และการประเมินผลการบรรเลงในการประกวดดนตรีไทย”

ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง อาจารย์ ประจำสาขาวิชาดนตรี คณะดนตรีและการแสดง มหาวิทยาลัยบูรพา